T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYRILIKÇI TERÖRİZMİN İDEOLOJİK KÖKENİ: ETA ÜZERİNE İNCELEME

ELİF GÖKSU

DANIŞMAN

DOÇ.DR. CEMİLE ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Ayrılıkçı Terörizmin İdeolojik Kökeni: ETA Üzerine İnceleme

Hazırlayan: Elif GÖKSU

ÖZET

Terörizm en acı, en kanlı siyasal mesajdır. Korkutmak, yıldırmak, taleplerinin yerine getirilmesi için yönetenlere ya da şahıslara yöneltilen bu silahla her an her yerde karşı karşıya kalınabilmektedir. Savaştan daha etkilidir. Savaşta düşman bellidir. Cepheler bellidir. Tepeden düşen bir bomba sürpriz değildir. Ancak terör korkunç bir sürprizdir. Savaşın cephesinde yer almasak da, düşman olmasak da terörün kurbanı olabiliriz. Sesleri duyurmak için çıkılan bu yolda bir hedefin olması gerekmektedir. Teröristlerin örgüte karşı sorgusuz sualsiz bağlı olmaları, örgütün bir parçası haline gelmeleri, terör örgütünün uzun yıllar ayakta kalmasını sağlamaktadır. Bu noktada ideolojiler teröristler için bir referanstır.

Teröristler ideolojik temeller üzerine kurdukları hedefler ile eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu eylemelere ideoloji ile meşruluk kazandırırlar. Terör örgütleri birçok amaç ve neden üzerinde birleşseler de ideoloji örgütü dinç tutmakta ve örgütün dinamiğini sağlamaktadır. Bu noktada örgütler faklı coğrafyalarda ortaya çıksa da ideoloji ekseninde birleşebilmektedir. Terör örgütlerinin dostları aynı ideolojilere sahip iken düşmanları ise karşı ideolojilere sahip olanlardan oluşmaktadır. Bu çalışmada ele alınan ETA(Bask Yurdu ve Özgürlük) terör örgütü düşman olarak İspanyol Milliyetçiliğini görmüş ve Bask Milliyetçiliğini savunmuştur. Tarihsel olarak rekabet içinde olan bu ideolojiler 20. yüzyılda terörizme dönüşmüştür.

Bu çalışmada ideoloji ve terör kavramlarının birbiriyle olan ilişkileri ortaya konularak, ideolojilerin örgüt içindeki öneminin açıklanması amaçlanmaktadır. Bu amaçla içinde Marksist-Leninist, Bask Milliyetçiliği ve ayrılıkçı yönü barındıran ETA, kuruluşundan itibaren bu ideolojilerden taviz vermeden eylemlerini gerçekleştirmiş ve bu ideolojiler altında yaptığı eylemlere meşruluk kazandırmaya çalışmıştır. Zaman zaman ideolojik çatışmalar nedeniyle örgüt içinde ayrılmalar yaşanmasına rağmen örgüt ideolojilerinden ödün vermemiştir. Bu nedenle belirli bir ideoloji doğrultusunda siyasal şiddet kullanan ETA terör örgütünün, ideolojik altyapısı ve İspanya'daki ideolojik mücadelesinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, İdeoloji, Ayrılıkçı Terörizm, ETA

Name of Thesis: The Ideological Origin of Separatist Terrorism: A Study on ETA

Prepared by: Elif GÖKSU

ABSTRACT

Terrorism is the most pain, bloodiest political message. This weapon, aimed at those who rule or individuals to intimidate, intimidate, fulfill their demands, can be encountered at any time, anywhere. It's more effective than war. In war, the enemy is obvious. The military front are obvious. A bomb falling from a hill is no suprise. But terror is a terrible surprise. We can be victims of terror, whether we are on the front lines of war or not. There must be a goal on this path to make the voices heard. The fact that Terrorists are connected to the organization without question, become part of the organization, ensures that the terrorist organization remains afloat for many years. At this point, ideologies are a reference to terrorists.

Terrorists carry out their actions with goals based on ideological foundations. These actions bring legitimacy with ideology. Although terrorist organizations unite for many purposes and reasons, ideology keeps the organization vigorous and ensures the dynamics of the organization. At this point, organizations can unite on the axis of ideology, although they appear in different geographies. While the friends of terrorist organizations have the same ideologies, their enemies are composed of those with opposite ideologies. The ETA(Basque Homeland and Freedom) terrorist organization discussed in this study saw Spanish Nationalism as the enemy and defended Basque Nationalism. These ideologies, which were historically competitive, turned into terrorism in the 20th ideologies century.

In this study, it is aimed to explain the importance of ideologies in the organization by revealing the relationship between the concepts of ideology and terrorism. For this purposes ETA, which includes Marxist-Leninist, Basque Nationalism and separatist aspects, has carried out it's actions without compromising these ideologies since it's establishment and tried to legitimize it's actions under these ideologies. Despite the occasional separations within the organization due to ideological conflicts, the organization did not compromise it's ideologies. For this reasons, it's aimed to reveal the ideological infrastructure and ideological struggle of the ETA terrorist organization, which uses political violence in line with a certain ideology.

Keywords: Terrorism, İdeology, Separatist Terrorism, ETA

ÖNSÖZ

İspanya'nın Bilbao şehrinde üniversite öğrencileri tarafından 1959 yılında kurulan ETA terör örgütü, yaklaşık on yıl boyunca ideolojisini tanımlamak için mücadele etmiştir. Bu mücadele sonucunda örgüt Bask Milliyetçiliği, Marksist-Leninist ve ayrılıkçı çizgiden ödün vermemekte karar kılarak, eylemlerini bu ideolojilere dayandırmıştır. Bağımsız bir Bask devleti yaratma hedefi ile üyeler, ortak hareket ederek eylemlerini gerçekleştirmeye başladı. ETA, Bask davasında hem Franco döneminde hem de demokrasiye geçiş sürecinde politik isimlere saldırarak şiddetini meşru göstermeye çalıştı. İspanya'nın şiddete başvuran tek bölgesi olan Bask Bölgesi, ETA'nın 59 yıl boyunca eylemlerini gerçekleştirdiği ana karargâhı olmuştur. Bu çerçevede ayrılıkçı terörizmin ideolojik kökeni, bu çalışmanın ana konusudur. İdeolojinin terör örgütleri üzerindeki etkisi, ETA terör örgütü üzerinden tüm boyutları ile ele alınmıştır.

Lisans, Lisansüstü ders dönemim ve tez çalışmam boyunca desteğini, bilgisini, tecrübesini, vaktini esirgemeyen Değerli Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ' ye teşekkürlerimi sunarım. Tez jüri üyelerim Prof.Dr. Burak GÜMÜŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Taner BULUT'a teşekkürlerimi sunarım. Son olarak her koşulda yanımda olan ve daima desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..…..i
ABSTRACT…….…ii
ÖNSÖZ……..……..…….…iii
İÇİNDEKİLER…….……...…iv
TABLOLAR, GRAFİKLER, HARİTALAR……....vi
KISALTMALAR……vii
GİRİŞ…….1
1.BÖLÜM: TEZİN YAPISI…….4
1.1. Analitik yapı……..4
1.2. Yazın……..……...5
1.3. Yöntem…….….6
1.4. Kuramsal Çerçeve…….6
2.BÖLÜM: TERÖR ve TERÖRİZM……..…9
2.1. Terör ve Terörizmin Tanımı…….…….....……..… 9
2.2.Terörizmin Tarihsel Gelişimi…….....….13
2.3.Terörizmin Nedenleri……..…….…22
2.4. Terörizmin Amaçları……..……....27
2.5. Terörizmin Türleri…….……...…..28
2.5.1.Uluslararası Terör…….…..……..……..….28
2.5.2. İç Terör……..…..…….……30
2.5.3.Devlet Terörü……..…….……...30
2.5.4 Nükleer Terör……..……..……...…31
2.5.5. Biyolojik Terör……...…….33
2.5.6. Kimyasal Terör……..…….…..…..34
2.5.7.Siber Terör……...…….……...35
2.6.Uluslararası Örgütlerin Terörle Mücadele Politikası……..…….....37
2.7.Bölgesel Örgütlerin Terörle Mücadele Politikası…….……..….41
3.BÖLÜM: SİYASAL DÜŞÜNCEDE TERÖRİZM……46
3.1.İdeoloji'nin Tanımı……...…….…..46
3.2.İdeolojinin Fonksiyonları…….……...50
3.3. Siyasal Düşüncede Terörizm…….……...…..50

3.3.1.Liberalizm ve Terörizm……..…50
3.3.2.Muhafazakarlık ve Terörizm……...……..……...57
3.3.3. Sosyalizm ve Terörizm…….……...…….……..60
3.3.4.Anarşizm ve Terörizm…..……..……..…68
3.3.5. Faşizm ve Terörizm……...……71
3.3.6. Milliyetçilik ve Terörizm……...….73
3.3.6.1. Etnisite, Etnik Grup ve Etnik Kimlik……..78
3.3.6.2.Ayrılıkçı Terörizm……..…….80
4.BÖLÜM: BASK YURDU ve ÖZGÜRLÜK (ETA) TERÖR ÖRGÜTÜ…….……83
4.1. Kuruluşu ve Gelişimi…….……..…83
4.2. Örgüt Yapısı……..……..…88
4.3. Amaçları……..……...…95
4.4.Örgütün İdeolojisi…….……..…97
4.4.1. Marksist-Leninist……...….98
4.4.2.Bask Milliyetçiliği……..……100
4.4.3. Ayrılıkçı Terör Örgütü……..104
4.5. İspanya' da ETA Törer Örgütünün Eylemleri…….…106
4.6.ETA Terör Örgütünün Destekçileri…….……...…...111
4.7.İspanya' da Terörle Mücadele…….…….…….114
4.8.ETA Sonrası İspanya…….120
SONUÇ…….……..….123
KAYNAKÇA…….……125

TABLOLAR, GEAFİKLER ve HARİTALAR DİZİNİ

Tablo 1: Karşılaştırmalı Eski ve Yeni Terörizm……..……21
Tablo 2: Terör Örgütlerinin Oluşumuna Neden Olan Göstergeler…….26-27
Tablo 3: ETA Terör Örgütünün Daraltılmış Siyasi ve Sosyal Ağları……..93
Grafik 1: Nükleer Savaş Başlığının Sayısı 1945-2014……32
Grafik 2: Milliyetçi/Ayrılıkçı Grupların Uluslararası Terörizm Olayları……....81
Grafik 3: ETA Kurbanlarının ve Sokak Şiddetinin Sayıları……....94
Grafik 4: ETA 1970-2010 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Saldırıları……...…111
Harita 1: Bask Bölgesi…….83

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı geçen Makale

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı

BM: Birleşmiş Milletler

EKIN: Yeniden Başlamak/ Gençlik Örgütü

ERP: Halkın Kurtuluş Ordusu

Euskadi: Bask Bölgesi

Euskara: Bask Dili

ETA: Bask Yurdu ve Özgürlük

GAL: Terörle Mücadelede Kurtuluş Grupları

HB: Herri Batasuna (Halk Birliği Partisi)

IMRO: İç Makedonya Devrimci Örgütü

IRA: İrlanda Cumhuriyet Ordusu

LTTE: Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları

MLNV: Bask Ulusal Kurtuluş Hareketi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı

NPT: Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması

PNV: Bask Milliyetçi Partisi

RAF: Kızıl Ordu Fraksiyonu

PP: Halk Birliği

PSOE: İspanyol Sosyalist İşçi Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

GİRİŞ

İnsanlık kadar eski olan terör, rakiplerini ortadan kaldırmak için kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Sicariilerin, Romalıları topraklarından kaçırmak için kullanılan terör, Haşhaşilerin Müslüman rakiplerini ortadan kaldıran suikastçılarının kullanımı ile klasik terörizmin ilk örneklerini verdi. Fransız Devrimi ardından siyasi partinin altında gerçekleştirilen infazlar terör kavramını siyasi literatüre kazandırdı. Terör ile birlikte aynı dönemde aynı kıta da gelişen ideoloji kavramının dünya sahnesine çıkışı, ideolojilerin rolünü vurgulayan yaklaşımları ortaya çıkardı. Fransız Devriminin ardından Liberal bir devlet kurmayı hayal eden İtalyan halkları, Sosyalizmi uygulamaya koyulan Rus devrimcileri, Avrupalı Anarşistlerin Amerika kıtasına kadar geniş yayılımı, Fransız Devrimi ile doğan milliyetçilik ideolojisinin Birinci Dünya Savaşından önce popülist hale dönüşmesi ve jeopolitik amaçları için güç arayışında olan faşistler için terör daima belirleyici bir araç olmuştur.

Bireysel, bir örgüt ya da bir devlet tarafından ideolojik dürtüleri ile meydana getirilen terör eylemleri, yıkıcı sonuçları tartışmaya kapalı bir konudur. Ancak teröre yönelik bakış açısının farklılığı terörün tanımını ve terörle mücadeleyi bir çıkmaza sürüklemektedir. Terörün karmaşıklığı, ideolojinin kollektif bir bilinçaltı oluşturularak terör için kullanılması, bu iki kavramın tanımındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır.

18. yüzyılda ortaya çıkan modern ideolojiler bazı teröristlerin amaçları uğruna istismar edildi. Terör örgütleri için İdeoloji, motivasyon kaynağı ve kitleleri bir arada tutan bir araç olarak kullanıldı. İdeoloji çatısı altında kitleleri biraraya toplayabilen terör örgütleri, zamanla eylemlerinde farklı strateji ve taktikleri kullanmaya başladı. Hançer, silah, dinamit ile kurbanlarını öldüren teröristler, teknolojinin ilerlemesi terör, yıkıcı gücünü en yüksek seviyelere çıkardı.

Bilimkurgu yazarlarının fantezileri teröristlerin elinde bir gerçek haline dönüştü. Ortaya çıkan kitle imha silahları, nükleer, biyolojik, kimyasal ve siber terörizm, ideolojik terörizmin yerini aldı. Yeni terör türleri ile can ve mal tehdidinin yanında psikolojik etkilerde tartışılmaya açıldı. 20.yüzyılın sonlarına doğru terör eylemlerinde meydana gelen yükselişin

çeşitli nedenleri vardı. Ancak her şeyden önce radikal din ve milliyetçiliğin yoğunluğundaki artışla bağlantılıydı.[1]

18. yüzyılda başlayan milliyetçiliğin yayılımı 19. yüzyılda Bask Milliyetçiliğinin ortaya çıkması ve 20. yüzyılda Bask illerine yayılması ETA'nın(Bask Yurdu ve Özgürlük) bel kemiği olan Bask milliyetçiliği için zemin hazırlamıştır. Bask ulusunun devlet özlemi, sınırlarını belirlemek için ayrılıkçı ideolojiyi benimsemelerine yol açtı. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte milliyetçi ve ayrılıkçı hedefleri benimseyen terör örgütlerinin ortaya çıkışı Bask toplumunun sosyalist, milliyetçi ve ayrılıkçı ideolojileri bir çatı altında toplayan bir örgütün kurulmasına zemin hazırlamıştır. İspanyanın, Bask toplumuna yönelik insan hakları ihlallerini göstermek ve aynı zamanda bir ulus inşa etmek için terör kampanyalarını başlattı.

Bağımsızlık için teröre başvuran ETA, hem Franco 'nun hem de Arana'nın milliyetçiliğinin bir ürünüdür. Bask milliyetçiliğini ortaya çıkaran Arana Bask toplumunu bir çatı altında toplamış ve ulus bilincini uyandırmıştır. Arana'nın ölümünün ardından bu bayrağı taşıyanlar devletten farklı taleplerde bulunmasına rağmen Bask milliyetçiliğini daima vurgulamışlardır. Franco ise inşa ettiği İspanyol milliyetçiliğinin karşısında duranlara yönelik uyguladığı baskı rejimi ve geleneklere, kültürler ve dile yapılan baskılar biz ve onları ve nihayetinde Bask milliyetçiliğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Bask milliyetçiliği sadece Arana'nın ürünü değildir. Franco 'nun tahmin edemediği başkaldırı yeni bir ideolojinin ve bu ideolojinin aracı olan terörü meydana getirmişti. Aynı zamanda Bask toplumunu asimile etmek için, Bask bölgesine yapılan işçi göçleri ETA'nın içindeki sosyalistleri meydana getirmektedir. Franco nun Bask toplumuna yönelik yaptığı hamleler ideolojileri perçinlemiş ve bu ideolojilerin sempatizanlarının ETA'yı 59 yıl boyunca ayakta tutmasını sağlamıştır. Franco' nun baskı rejimin tek kurbanı Bask toplumu olmamasına rağmen diğer uluslar ETA'nınkine benzer bir hareket geliştirmemişlerdir.

Franco 'nun ölümünün ardından İspanya demokratikleşme sürecine girdi. Bu süreçte Bask ulusuna ayrılma hakkı tanınmaması, demokrasiyi geçişini Bask şiddeti ile gölgelenmiştir. ETA' nın demokratikleşme sürecinde atılan adımlar ve üç kez yapılan resmi müzakereleri kan dökerek bozması, daima ayrılıkçı ideolojiyi benimsemesinden kaynaklanmaktadır. ETA' nın bağımsızlık vurgusu, Bask Ülkesinin en güçlü siyasi partisi olan PNV'den ayrılan noktasıdır. Aynı zamanda Franco' nun baskıları neticesinde kültürleri' ni terk eden Baskılıların ortaya

[1] Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, Routledge, New York, 2001, s.6.

çıkması, Bask toplumunun ılımlılar ve radikaller olarak ayrılması ile sonuçlanmıştır. Bu ayrım ETA'nın bağımsızlık mücadelesine örgüt içinden tepkinin de gelmesine neden olmuştur.

ETA'nın içerden ve dışardan gelen tepkilerin ve örgüt ağlarına yönelik operasyonların başarıya ulaşması örgütün tek taraflı olarak kendini fesih etmesi ile sonuçlanmıştır. 2000'ini aşkın eylem, 800'den fazla gerçekleşen ölüm ve 59 yıl süren yıkıcı ve psikolojik savaş ETA'nın başarısızlığı ve İspanyanın galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Bağımsız bir devlet kurma hayalini gerçekleştiremeyen örgütün ayrılıkçı, Bask milliyetçilini ve sosyalizmi savunan sempatizanları hala mevcuttur. Örgütün kendi içinde bölünmelerinin kaynağı olan sosyalistlerin şiddete başvurmadan seslerini duyurma çabası ile ancak ETA'yı desteklemişlerdir. ETA, 2011'den itibaren eylemlerine son vermesinin ardından Bask ülkesinde, Bask Milliyetçiliği ve Ayrılıkçı taraftarlar yasal yollardan taleplerini duyurmaya devam etmektedir.

1.BÖLÜM: TEZİN YAPISI

Bu çalışma İspanya'nın Bask illerinde bir terörist grup olan Bask Yurdu ve Özgürlük'e(ETA) odaklanmaktadır. İdeolojik nedenlerine sığınarak şiddete başvuran ETA örgütünün analiz edildiği bu çalışma dört bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde tezin konusu, amacı, hipotezi, yöntemi ve çalışma konusunda genel bilgiler verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde terör ve terörizmin kavramsal çalışmasın ele alınmıştır. Kavramsal çerçeve ile metnin anlamsal altyapısı oluşturulmuştur. Terör ve terörizmin tanımının yapılması, terörizmin Tarihi arka planının sunulması, Terörün nedenleri ve amaçlarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü modern siyasal düşüncelerin terörizmle olan ilişkisi irdelenerek ideolojik temele dayanan terör örgütlerine yer verildi. Çalışmada bu bölüme yer verilerek ETA'nın çıkış sürecine ve eylemlerine etki eden ideolojilerin terörizm üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde modern siyasi düşüncelerin terör örgütleri ile olan ilişkileri örnek terör örgütleri ve vakalar ile desteklenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü İspanya'da benzersiz bir terör örgütü olan ETA'nın siyasal şiddet kampanyası da kullandığı Bask Milliyetçiliği, Marksist-Lenist ideoloji ve Ayrılıkçı yönünün terör üzerindeki etkisi incelenmektedir. 59 yıl boyunca İspanya'yı terörize eden ve gerilla tarzı bir güce dönüşen ETA, yüzyıllarca çözülemeyen, Bask sorununun bir neticesidir. Bask sorunu, tarihsel bir perspektif açıdan ele alınarak, sorunların ortaya çıkışı, nedenleri, ETA'nın eylemlerindeki dayanak noktası ve ETA'yı ayakta tutan üç ideolojinin, örgütün gelişiminde ve eylemlerindeki rolü nün değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Çalışmanın sonuç bölümünde örgütün motivasyonunu, geniş finansman ağını, nedenlerini ve amaçlarını şekillendiren Bask Milliyetçiliği, Marksist-Leninist ideoloji ve ayrılıkçı yönünün örgütün ayakta kalmasındaki önemi analiz edilmeye çalışılacaktır.

1.1. Analitik Yapı

Çalışmanın konusu ideolojilerin terör örgütleri üzerindeki etkisinin, ETA terör örgütü örneği üzerinden incelenmesini içermektedir. "Terör örgütlerini meydana getiren ideolojilerdir." savım üzerinden ele aldığım bu çalışmada ETA terör örgütünün savunduğu üç

ideolojinin, ETA'nın eylemleri, üyeleri, finansmanı üzerindeki etkileri aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca modern siyasal ideolojilerin terör örgütleri ile ilişkileri, örneklerle açıklanarak ETA terör örgütü örneğinin de desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Yüzyıllar önce Bask halkının, İspanyol halkından imtiyazlı bir statüye sahip olduğu fueroslar' ın(yasal haklar), İç Savaşın ardından kaybeden Bask halkı, atalarının sahip olduğu haklara yeniden sahip olmak amacıyla şiddete başvurdu. Şiddete giden yolda ilk basamak olarak kültür, din, dil ve coğrafya kriterlerini belirleyerek Bask Milliyetçiliğini inşa ettiler. Bu yolda siyasi olarak verilen mücadelenin 1939'da başlayan İç Savaş'ın sonunda kaybedilmesinin ardından kurulan ETA ile İspanya'yı terörize eden bir süreç başladı. ETA terör örgütünü ortaya çıkaran bu tarihsel süreç, ideolojilerini de şekillenmesine neden olmuştur. Ayrılıkçı taraftarlarının birleşmesi ile oluşan örgüt, Bask Milliyetçiliği ve Marksist-Leninist çizgide örgütü şekillendirmiştir. Çalışmada ETA terör örgütü meydana getiren ideolojilerin, örgütün işleyişindeki etkilerine cevap aranmaktadır.

Tezin hipotezi, İspanyada siyasal şiddet eylemlerinin ideolojik köklerini; siyasal terörizmi kendisine strateji olarak benimseyen ETA terör örgütünün ideolojik altyapısındaki farklılıklar meydana getirmektedir.

1.2.Yazın

Terör konusu çok tartışılan ve pek çok yönüyle ele alınarak yerel ve uluslararası alanlarda özgün eserler kazandıran bir konudur. Çalışmanın ilk bölümde ele aldığım terör yazınımda ele aldığım ilk eserler Alex P. Schmind' in *Root Cause of Terrorism: Some Conceptual Notes a Set of Indication and a Model* adlı makalesi, Gılbert Guıllaume'nin *Terrorism and International* adlı makalesi ve Deniz Ülke Arıboğan'ın *Terör* adlı eseri terör ve terörizm tanımlanması konusunda ele aldığım eserlerdir. Ancak bu eserler geniş kapsamlı olmamaları nedeniyle terörizmin tanımlanmasında, terör konusunda izlenecek yola yön vermektedir. Terör tanımlanmasında genel geçer bir tanımın bulunmaması nedeniyle geniş bir perspektif sunmak amacıyla terör ve terörizm tanımlanması konusunda on üç tane yerel ve uluslararası tanım yerini almaktadır. Terörizmin tarihsel dönüşümünün anlatılması konusunda Chalıand Gerard ve Arnaud Blın'in *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan Işıd'e,* Bernand Lewis'in Haşhaşiler, eserleri rehber bir kitap olarak alan çalışmacılarına yardımcı olmuştur. Walter Laqueur' in birçok yayınının yanında *A History of Terrorism* 1977 tarihli olması dolayısıyla alanda verilen ilk ve rehber eserlerden olduğundan incelenmesi gerekmektedir. Tore Bjorge ve Andrew Silke editörlüğünde 2018 yılında yayınlanan *Root Causes of Terrorism* kitabı

tanımlama konusunun ön planda olduğu ayrıca terörizmle ilgili pek çok başlığı bulunduran önemli bir eserdir.

İdeoloji araştırmalarında incelenmesi ve analiz edilmesi gereken tüm konuları kavramsal ve tarihsel olarak ele alan Terry Eagleton' un İdeoloji adlı eseri ile ideolojik gelişmeleri ayrıntıyla açıklanmıştır. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması, ideoloji, yönetim ve medeniyetlerin terör ile olan mücadelesine dair bu bağlamda konuya daha geniş ve derin bir anlam katmaktadır. Birsen Öz'ün 2015 yılında derlediği 19. Yüzyıldan 20.yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler adlı kitabı ideolojilerin tarihsel bağlamları içerinde ele alarak geniş bir perspektif sunmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ele alınan ETA terörüne dair ideolojik gelişmeler Paddy Woodworth' un *The Basque Country A Cultural History,* Diego Muro' un *Nationalism and Nostalgia: the Case of Radical Basque Nationalism* adlı eserleri *b*u bağlamda konuya daha geniş ve derin bir anlam katmaktadır.

1.3.Yöntem

Araştırmanın temeli ETA terör örgütü üzerindeki ideolojilerin etkisi oluştururken, ideolojilerin örgütü nasıl etkilediğini ve nasıl oluşturduğunu saptamaktadır. Yapılan araştırmada çalışma evreni, ETA'nın İspanya'ya karşı oluşturduğu terörün, siyasal etkileridir. Bu çalışma evreninin büyüklüğü karşısında İspanya sınırları içinde gerçekleştirilen eylemlerin siyasal, sosyal ve özellikle ideolojileri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde karma bir yöntem takip edildi. Bu bağlamda "literatür taraması" ve "niteliksel araştırma" aşamaları olmak üzere araştırma iki sac ayak üzerinde inşa edildi. Ele alınan konu üzerinde tek tek özel yargılardan genel bir yargıya ulaşılmıştır. Tümevarım yöntemi ile araştırma konusu detaylandırıldı. Akademik çevreler tarafından saygınlık kazanmış eserler tercih edilerek, çalışmada akademik kitap, makale ve internet sitelerinden faydanılmıştır.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Terörizm yönetenlerin direncini kırmak için toplumda korku iklimi yaratma amacıyla zayıf olanın seçtiği siyasal şiddet biçimidir. Şiddete dayanan terörizm için şiddet bir amaç değil bir

araçtır. Terörizm insanlığı tehdit eden, herhangi bir amaca ulaşmak için sivillerin veya güvenlik görevlilerine yönelik eylemlerle sonuçlanmasına rağmen uluslararası hukukta terörizme verilmiş ortak bir tanım bulunmamaktadır. Terörizmde amaçların, yöntemlerin ve terörizme neden olan faktörlerin farklılık göstermesi terör kavramının değişik tanımlanmasına yol açmıştır.[2]

Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan, ancak stratejileri itibariyle modern çağın bir ürünü olan terörizm günümüzün en önemli sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. Terörün korku ve dehşet yoluyla baskı kurması Filistin' de iktidar mücadelesi veren Scarii'ler mezhebi mensuplarının yaptığı eylemlere dayanmaktadır. Terörün sistemli olarak ortaya çıkışı 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış ve iki kutuplu düzenin bozulmasının ardından küresel bir nitelik kazanmıştır. Günümüz çağdaş terörizmi, geçmişin siyasi şiddet uygulamalarının bugünün şartlarına ve imkânlarına uyarlanmış bir görünümünden başka bir şey değildir. 20. Yüzyıldan itibaren terörizm, sadece milli düzeyde değil, uluslarasın düzeyde boyut kazanmıştır. Önceleri iç hukukta yer almayan terör suçları, olayların zorlanmasıyla ceza kanunlarına girmiş ve uluslararası hukukta yer almıştır.

Bir politik hedefi elde etmek için tasarlanmış, şiddet kullanma biçimi olan terörün temel unsuru olan ideolojilere teröristler samimiyetle inanmaktadır. Teröristler, ideolojik çizgideki çeşitli fikir, düşünce ve inanç sistemlerini referans olarak kullanarak, kendileri açısından eylemlerine ve hedeflerine meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır. Terörizm bir ideoloji, bir doktrin değildir. Bir yöntem, taktik, strateji biçimidir ve sahip oldukları ideolojileri davranışlarına yön vermektedir. Bu nedenle ideolojilerin öngördüğü siyasi ve sosyal yapıyı gerçekleştirmede şiddetin bir araç olarak kullanılması nedeniyle terörizme yönelik bilimsel yaklaşımlarda ideoloji göz ardı edilmemelidir.[3]

ETA, uzun süredir devam eden ve çözülemeyen etno-milliyetçi mücadelelerden biridir. Terörizmle desteklenen etno-milliyetçi hareket, bağımsızlık için savaşan teröristlerden meydana gelmektedir. Pirene dağının eteğinde bin yıldan fazla bir süre yaşayan Basklar, bağımsız bir devlete sahip olamamalarına rağmen, Bask dili, kültürü, kimliğini İspanya ve Fransa'dan korumuş ve bu unsurları günümüze kadar ulaştırmışlardır. Günümüze kadar

[2] Atilla Yayla, "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, 1990, s.335.
[3]Ali Kuyaksil, "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergis*i, 1 (1), 2014, s.82.

korunan bu değerler mücadelenin de ana hatlarını belirlemektedir. 1950'lerde, İspanya'nın faşist lideri ve aşırı milliyetçi Francisco Franco' nun Basklara yönelik uyguladığı yıldırma ve asimile çalışmaları Bask Milliyetçiliğinin yayılmasına ve Franco' ya karşı Bask muhalefetini ortaya çıkardı.[4]Ancak otoriter rejimler altında milliyeti ideoloji, Franco yıllarında İspanya'da olduğu gibi, özel ve gizli çevrelere ve araçlara indirgendi. Bu gibi durumlarda hem milliyetçi hareketler hem de içlerindeki bireyler çoğu durumda tepkisel olarak hareket eder. Sonuç olarak aşırı kısıtlayıcı yaklaşım, baskıya verilen tepkinin bir parçasıdır. Bu baskılar sonucunda milliyetçi ideoloji, mitsel yansımaları olan tarihsel bir etnik grubun varlığına yol açtı.[5] ETA tarafından desteklenen Bask Milliyetçiliği, Marksist-Leninist ideoloji, bireylerin şiddet içeren fikirlerin ve tutumların pekiştirilmesine katkıda bulunan bir dizi inanç etrafında biraraya gelmelerine imkan sağlamıştır.

[4] Randall D. Law, *Terrorism a History*, Polity Press, 2019, s.249.
[5] William A. Douglass and Joseba Zulajka, "On The Interpretation of Terrorist Violence: ETA and The Basque Political Process", *Comparative Studies in Society and History,* Vol 32, No 2, 1990, s.245.

2.BÖLÜM: TERÖR ve TERÖRİZM

2.1. Terör ve Terörizmin Tanımı

Modern demokratik devletlerin ortaya çıkışından daha eski bir tarihe sahip olan terör kavramı siyaset literatürüne bugünkü anlamıyla ilk kez Fransız Devrimi'nin ardından 1793-1794 yılları arasında terör rejimiyle birlikte girmiştir. Robespierre'in diktatörlüğündeki bu dönem terör dönemi veya terör rejimi olarak tarihe geçmiş ve bu dönemde terör kavramı bugünün aksine olumlu anlamda kullanılırken Robespierre'in iktidarının devrilmesiyle terör kavramı olumsuz anlamda kullanılmaya başlanmıştır.[6]

Türkçeye Fransızca "*terreur*", sözcüğünden kazandırılan terör sözcüğünün etimolojik kaynağı Latince kökenli *"terrere"* sözcüğünden gelmektedir. Terör kelimesinin Eski Türkçedeki karşılığı "tedhiş"tir. Tedhiş kelimesi Arapça "dehşet" sözcüğünden ileri gelmektedir.[7] Türk Dil Kurumu Sözlüğü 'ne göre terör kavramını "yıldırı, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş kavramlarını karşılamaktadır. İçerdikleri anlam bakımından farklılık gösteren terör ve terörizm kavramları arasındaki fark ise kontrolsüz kitlelerin yarattığı aşırı şiddet ve katliamların terör, terörün iradi kullanımının' da terörizm olarak adlandırılmasıdır.[8]

Literatüre Fransız devrimiyle giren, çoğu zaman yerine kullanılan kavramları karşılayamayan ve tarifi zor olan Terör ve Terörizm kavramlarının anlamı kişiden kişiye değişkenlik gösterdiğinden her bağlamda geçerli olan genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Kimileri bu insanlık dışı eylemlere kutsallık atfederek, taraftarları tarafından neticeleri makul görülen bir meşru otoriteyken, kimileri için de meşru görülmeyen yıkıcı sonuçları olan eylemlerdir. Kuşkusuz bu da bu çok boyutlu kavrama genel geçer bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu tanımı belirsiz kavram üzerine çeşitli değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu değerlendirmelerden birkaçı şu şekildedir.

---

[6]Atilla Yayla, "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, 1990, s.335.
[7]Cemile Arıkoğlu Ündücü, "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2011, s.2.
[8] Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye ve Terörizm Raporu*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006, s. 3-4.

Fransızca Petit Robert Sözlüğü terörü/terörizmi "*Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku*" şeklinde tanımlamaktadır.[9]

Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü'nde terörün tanımını "*Kamu otoriterisini ve toplum yapısını yıkmak için girişilen korku yılgınlık saçan şiddet hareketleri"* şeklindedir[10] olarak tanımlamaktadır.

Ana Britannica Ansiklopedisi terörizmi "*Politik bir gayeye ulaşmak maksadıyla devlete, halka ve bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerinde bulunma*"[11] şeklinde tanımlamaktadır.

Meydan Larousse Sözlük ve Ansiklopedisinde "*Terör, ihtilalci gruplar tarafından icra edilmiş şiddet eylemlerinin tümü; Terörizm, bir hükümet tarafından ortaya çıkarılan terör rejimi*" [12]olarak tanımlamaktadır.

Yaklaşık otuz yıldır terör ve terörle mücadele konularında çalışmalar yapan Hoffman Terörizmi *"Şiddet yoluyla korkunun kasıtlı olarak yaratılması ve sömürülmesi veya politik değişim arayışındaki şiddet tehdidi"*[13] olarak tanımlamaktadır.

Siyaset bilimi Profesörü Crenshaw *"Terörizm komplo kuruluşları tarafından sembolik, düşük seviyeli şiddetin önceden belirlenmiş kullanımı veya sembolik tehdidi"*[14] şeklinde tanımlamaktadır.

Uluslararası Terörle Mücadele Merkezinde(ICCT) çeşitli dönemlerde çalışan Profesör Schmid'e göre Terörizm *"Gizli birey, grup veya devlet aktörleri tarafından kendine özgü ceza ve siyasi nedenlerden ötürü suikastten ziyade doğrudan hedeflerin kullanıldığı kaygı uyandıran sürekli şiddet içeren bir eylem yöntemidir."*[15]

---

[9]Ruşen Keleş ve Ünsal Artun, *Kent ve Siyasal Şiddet*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982, s.2.
[10]Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü, *Terörizm*, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1993, s.124.
[11] Ana Britannica, *Terörizm*, İstanbul, 1993, s.549
[12] Meydan Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, *Terörizm,* Meydan Yayınları, İstanbul, 1973, s.83.
[13] Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*, Columbia University Press, 1998, s.43.
[14] Martha Crenshaw, "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics*, Volume 13, No. 4, 1981, s.379.
[15]Alex P. Schmind, "Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indıcators, and a Model", *Democracy and Security,* 2005, s.140.

Brian Jenkis terörizmi bir tiyatroya benzetmiştir. Bir sahnede oynanan ve aslında seyirciyi belli bir duygudan başka bir duyguya sevk edebilmek amacıyla sahnelenen bir oyundur. Tiyatro seyircide reaksiyon sağlamaya yöneliktir. Seyirci öfkelenmesi, hüzünlenmesi ya da tepki vermesi halinde tiyatro amacına ulaşmıştır.[16]

Paul Wilkinson'a göre ise terörizm bir felsefe veya politik bir hareket değildir. Terörizm özel bir siyasi şiddet biçimidir. Bu özel siyasi şiddet biçimini beş ana özelliğe ayıran Wilkinson'a göre terörizm: Önceden tasarlanmış ve aşırı korku iklimi yaratmayı amaçlamaktadır. Şiddet, mağdurlarından daha geniş bir kitleye veya harekete yöneliktir. Siviller dahil olmak üzere saldırılar rastgele ve sembolliktir. İşlenen şiddet eylemleri toplumsal normları ihlal ederek öfke duygusuna neden olurlar. Genel olarak politik davranışı etkilemek için kullanılan terörizm derin bir nefret ve intikama susamış teröristler tarafından belli hükümet ve kurumlara zarar vermek için gerçekleştirilir.[17]

Terörist Kimdir? Sorusuna cevap arayan Fransız hukukçu Guıllaume, uluslararası hukuk bağlamında üç koşulun sağlanmasının terörist sıfatını karşıladığını vurgulamıştı. Birinci koşul ölüme neden olabilecek belirli şiddet eylemlerinin veya en azından ciddi fiziksel yaralanmanın yaşanmasıdır. Bazı Avrupa hukuk metinleri insan yaşamı için herhangi bir tehlike olmadan mülkün imhasını terör eylemi olarak kabul etmektedir. İkinci koşul, bir amaca ulaşmak için bireysel veya kollektif koordine edilmiş organize bir operasyon veya uyumlu bir planın var olmasıdır. Son koşul ise, önceden belirlenmiş belirli kişiler, gruplar veya daha fazla halkın üzerinde terörü yaratarak bir hedefin peşinden koşmaktır.[18]

Yukarıda değinilen tanımlara bakıldığında terör kavramı için tek bir tanım yapılamasa da belli bir çerçeve içine alınabilmektedir. Hem fikir olunan noktalardan biri terörün mutlaka siyasal bir eylem olmasıdır. Eylemler ile verilen siyasi mesaj sembolik, kitlesel ya da dünyayı hedef alabilmektedir. Bu siyasi mesajı vermek için yıkıcı bir şiddet uygulayan teröristler, hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygularlar. Savaştan farklı olarak terörizm sürprizlerle doludur. Savaş esnasında gelebilecek tehdit karşısında asker daima hazırdır. Ancak terör

[16]Brian Michael Jenkins, "Terrorism Works-Sometimes", *RAND Corporation*, 1974, s.2-3.
[17]Paul Wilkinson, "The Strategic Implications of Terrorism", M.L. Sondhi(ed.), *Terrorism and Political Violence: A Sourcebook, Har-anand Publications*, India, 2000, s. 1.
[18] Gılbert Guıllaume, "Terrorism and International Law", *International & Comparative Law Quarterly*, Vol 53, No 3, 2004, s.540.

tehdidi karşısında birey her an her yerde saldırıya maruz kalabilir ve buna hazırlıklı değildir. Bu nokta da devreye giren korku ise psikolojik travmalar yaratır.

Kendilerini haklı kılan onlarca nedene ve amaca sığınan terörün, tek bir tanımının yapılamaması, olaylara nereden bakıldığıyla alakalıdır. Farklı perspektiflerden terör eylemlerine bakılması çok çeşitli terör kavramlarını doğurmaktadır. Çok çeşitli tanımların doğmasında elbette devletlerin terörizme olan bakış açıları önemlidir. Kendilerini için tehdit oluşturmayan ya da rakiplerinin düşmanı olan teröristleri meşru görmesi ya da terör örgütü listesine almaması yıkıcı şiddetin ve insanlık dışı bu eylemleri meşru olarak görülmesine yol açmaktadır. Böylece terör bir tarafta desteklenen diğer tarafta tehdit unsuru olarak görülen çok boyutlu bir kavrama dönüşmüştür.

Ülkemizde 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe giren, 3713 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanununa göre terörün hukuksal çerçevesinde tanımını;

"Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Türk milletinin bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini bozmak amacıyla aynı amaç etrafında birleşen örgüt mensupları tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler" şeklinde tanımlamaktadır.[19]

Literatürde terör kelimesi aynı zamanda şiddet, anarşi ve gerilla kelimeleriyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu kavramlardan ilki olan şiddet, Kabilin Habil'i öldürmesiyle başlayan, yaşamın her alanında mevcut olan evrensel bir kavramdır. Ailede, İşte, sokakta yaşamın her alanında ve her an karşımıza çıkabilen şiddet, terör gibi belli dönemlerde ya da bir yönetim biçimini adlandırmak için kullanılan bir kavram değildir. Teröristlerin eylemlerini gerçekleştirmek için kullandığı bir silah olan şiddet, kendi başına terör teşkil etmemektedir.[20]

[19]3713 Sayılı *Terörle Mücadele Kanunu*, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, Erişim Tarihi:22.11.2019.
[20] Atilla Yayla, *a.g.m.*, s.336.

Terör ile eş anlamlı kullanılan anarşi sözcüğü, tarihsel olarak var olan toplumu eleştiren bir doktrin ve arzu edilen bir topluma ilişkin felsefi görüştür. Ancak anarşizm sık sık nihilizm ve terörizmle eş tutulduğundan kafa karışıklığı yaratmaktadır. Popüler düşüncede düzenin yerine hiçbir şey getirmeyen bir düzensizlik teşvikçisi olarak görülen ve söylemde kötücül ve kaos karşılığını bulan anarşizme, yüklenen olumsuz anlam terörizmle karıştırılmasına yol açmıştır. Bunun en tipik örneklerinden biri de Türkiye'de yaşanmıştır. Türkiye'de 1980 öncesi yaşanan sağ-sol çatışmaların aktörleri anarşist, eylemleri' de terör eylemleri olarak yansıtılmıştır. Türkiye'nin 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'inin Manisa ziyaretinde 1980 öncesinde "Türkiye'nin tüm illeri terörün etkisi altında idi" açıklamasını yapmıştır. İdeolojik çatışmalar terör eylemi olarak görülmüştür. Anarşizmin Türkiye'de doğuşu ise 1980 sonrası çıkarılan Kara dergisi ile başlamıştır. Bu noktadan bakıldığında Türkiye'de hiçbir zaman genel olarak anarşistler tarafından benimsenen bir terörizm politikası olmamıştır.[21]Terörizm sıklıkla karıştırıldığı bir diğer kavram gerilladır. Gerilla kavramı bugünkü siyasi işlevinde tamamen farklıdır. "Kent gerillası" dır. Gerçekten' de kentlidir ve terörizmle ile gerilla arasındaki fark nitelikseldir.[22]

2.1.Terörizmin Tarihçesi

Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın çocukları Habil ile Kabil arasındaki kıyasıya rekabet ilk kanın dökülmesiyle son buldu. Aralarındaki bu rekabet şiddet ve ölüm getirdi. Tarihteki ilk cinayet ve ilk ölüm olan bu hadiseyle insanoğlu, şiddet ve korkuyla tanıştı. Ardından yüzyıllar boyunca tarihe geçen suikastlar ve katliamlar gerçekleşti. Jül Sezar, Hz. Ali, Nizamülmülk Gandhi, Lincoln gibi dini ve siyasi liderlerin öldürülmesi taraftarlarını derinden etkilemiştir. Ancak tarihe yön veren birine yönelik gerçekleştirilen suikastler, sivillere yönelik gerçekleştirilen suikastler kadar tehdit unsuru olmamıştır Sivillerin planlı ve beklenmedik bir şekilde katledilmesi ise tüm dünya için bir güvenlik krizi haline dönüşmüştür. İnsanlık tarihi kadar eski olan terör, bugün binlerce insanı öldürebilecek kitle imha silahlarına dönüşerek geniş insan topluluklarını tehdit eden bir unsura dönüştü. Hançer, silah, bomba vb. araçlar ile yöntemler farklı olsa da adı daima terör idi.

---

[21] George Woodcock, *Anarşim Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Alev Türker(çev.), Kaos Yayınları, İstanbul, 1996, s.13-20., "Unutmayız Nitekim", 02. 09. 2005, https://www.birgun.net/haber/unutmayiz-netekim-24170netekim-24170, Erişim Tarihi:02.10.2020.

[22] Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2001, s.6.

Tarih terörizmin ilk örneğini 1. Yüzyılda Filistin topraklarında kaydetti. Klasik terör örgütünün ilk örneğini oluşturan Zealotlar M.S.66-73 yılları arasında Kudüs'te ortaya çıktı. Siyasal bir örgüt olan Zealotlar' ın temel hedefi Roma İmparatorluğu'nun vesayeti altında bulunan Yahudi topluluğunun bağımsızlığına kavuşmasını sağlamaktır.[23] Zealotlar, Romalı istilacılara ve Yahudi işbirlikçilerine karşı suikast girişiminde bulunarak terör faaliyetlerini başlattı. Romalılar tarafından Sicarii adıyla tanınan Zealot tarikatı "sicarii" adını kullandıkları hançerden almaktadırlar. Sicarii Yunanca "Hançer taşıyıcıları" anlamına gelmektedir.[24] Sicarii 'ler özellikle gündüz vakti festival zamanlarında kalabalığa karışarak kıyafetlerinin altına gizlenmiş olan hançerlerle kurbanlarını bıçaklayarak öldürüyordu. Bu suikastler toplum tarafından desteklenen ve normatif yapıların değerleri olan Rahip ve zenginlere yönelik sembolik suikastler dir. Roma yönetimini cezalandırmak amacıyla gerçekleştirilen bu suikastler Filistin topraklarında sosyo-politik düzenin bozulmasına ve kitlesel isyanların patlamasını hızlandıran bir şiddet döngüsünü ortaya çıkardı.[25]

Klasik terör örgütünün ikinci örneğini Haşhaşiler tarikatı oluşturmaktadır. Scarii'ler den daha çok bilgiye sahip olunan Haşhaşiler için çağdaş anlamı ile terörizmin kurucusu olduğu söylenebilir.[26] Haşhaşiler tarikatının kurucusu olan Hasan Sabbah 438 (1046-47) veya 445 (1053-54) yılında İran'da dünyaya geldi ve on yedi yaşına kadar ailesinin mensup olduğu İmamiyye Şiası'na bağlı kaldı. On yedi yaşında tanıştığı Emire Zarrab adlı bir Fatımi'nin konuşmalarından etkilenen Sabbah İsmailiye mezhebine girdi. 1081 yılında Bedr-el-Cemali'yle girdiği hilafet makamı tartışmasında Bedr-el-Cemali, kendisine muhalefet eden Hasan Sabbah'ı önce hapse, ardından' da sürgüne gönderdi. 9 yıl sürgün hayatı yaşayan Sabbah bu sürede İran'ı dolaşarak Bâtıniliğin propagandasını yaptı. İran'ın hiçbir zaman itaat altına alamadığı Hazar denizi sahilleri, Gilan, Mazenderan ve Deylem'in dağlık bölgelerinde üç yıl süreyle çalışan Sabbah, bu süreçte ilk önce kendisine itaat edecek taraftar topladı ve ardından bazen şiddet yoluyla ama çoğunlukla ikna ve hile ile kuvvetlerine üs olarak hizmet edecek güçlü mekânları ele geçirdi. Ölümüne kadar töreleri ve nizamı yerine getirmek ve dini eserlerini yazmakla meşgul olduğu söylenen Alamut(Deylemi dilinde Kartal'ın Öğretisi)

[23] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan Işıd'e*, Gerard Chaliand ve Arnaud Blin(ed.), Bülent Tanatar(çev.), Nora Kitap, İstanbul, 2016, s. 65-67.
[24] Robert Taylor, History of Terrorism, Lucent Books, 2002, s.14.
[25] Richard A. Horsley, "The Sicarii: Ancient Jewish "Terrorists", *The Journal of Religion*, Vol 59, No. 4, 1979, s.436-437.
[26] Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010, s.41.

Kalesini karargâh olarak seçti[27]Bir efsaneye dönüşen Alamut Kalesi'nde Sabbah, Ortaçağ'ın profesyonel casuslarını yetiştirmiştir.

Pers topraklarında Sünni-Şii çekişmesinin meydana getirdiği Haşhaşiler, Sünnilere göre sayısal üstünlüğü sağlayamadığı için sembolik liderlere yönelmiştir. Sembolik liderleri öldürerek düşmanı başsız bırakma stratejisini Nizamülmülk'ün ölümü il ortaya koydu. Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmük, yaklaşık bin yıl Müslüman dünyasının büyük bir kısmının devlet örgütlenmesini biçimlendiren siyaset ve bürokrasi mimarıydı. Sabbah' ın cinayetle görevlendirdiği fedaileri tarafından öldürülen Nizamülmük kayıt altına alınan ilk büyük terörist cinayeti' nde (suikatinin) kurbanı olmuştur.[28] Terörizmin kapısını aralayan bu cinayet Haşhaşilerin ve İsmailliye tarikatının büyük bir zaferi olmuştur.

Nizamülmülk'ün ve yüzlerce insanın ölümüne yol açan Haşhaşiler, Suriyeli İsmaililere atfedilmiş yöresel bir isimdi ve sözlükteki karşılığı ise "suikastçı "dır. Suikast, İsmaili Haşhaşilerin keşfi değildi; onların yaptığı ise işin adını koymaktan ibaret oldu. İşledikleri suikastlerle ilk kanı onlar dökmemişti ancak terörün politik bir silah olarak uzun vadede planlı ve sistematik bir şekilde kullanmaları yönünden Haşhaşiler için ilk teröristler denilebilmektedir. Haşhaşilerin olağanüstü boyutlardaki tesiri somut eylemler gerçekleştirmesinin altında güçlü bir örgütlenme ve ideolojiyi misyon edinmeleri yatmaktadır.[29] Militanca taktikleri ve devrimci hedefleriyle mevcut düzeni yıkıp yerine yenisini geçirecek güçlü bir hamlede bulunabilmek için bu örgütlenme biçiminden faydalanan Haşhaşiler katı bir disiplin içinde verilen buyruğa sorgusuz sualsiz uyarak, ölüme atılmaktaydılar. Bu yolda Sabbah disipline uymadığı için kendi oğlunu dahi acımasızca öldürtmüştü.[30]

Ölümden korkmayan fedailerin silahı ise hançerleriydi. Kurbanlarını öldürmede kullanılan bu silah, zehir ve okun aksine daha tesirli ve kesin sonuçluydu. Alamut Kalesinde eğitilen fedailer kimi zaman sufi kimi zaman koruma kimi zaman aşçı olarak kurbanları hakkında bilgi toplayarak suikast emrinin gelmesini bekliyorlardı. Tek hedefleri olan o an için yıllarca

[27] Abdülkerim Özaydın, "Hasan Sabbah", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, 1997, s.347.
[28] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *Terörizmin Tarihi: Antikçağ'dan IŞİD'e*, s.76-82.
[29]Bernard Lewis, *Haşhaşiler İslam'da Radikal Bir Tarikat*, Kemal Sarısözen(çev.), Kapı Yayınları, 2.Baskı İstanbul, 2014, s.19-203.
[30]Ahmet Taner Kışlalı, *a.g.e.*, s.41.

dahi bekleyebiliyorlardı. Modern terörizmden farklı olarak sivilleri hedef almayan Haşhaşiler topluma korku salarak merkezi bir güç haline geldiler.

Sabbah kendisinden katbekat üstün bir güce sahip olan düşmanları için keşfettiği terörizm sayesinde veya yöntemiyle 200 yıla yakın Suriye ve İran coğrafyasında ideolojisi hakim oldu. Sabbah' ın ölümüyle Haşhaşilerin başına geçen Raşidüddin Sinan terörizm propagandasını devam ettirmiş ve döneminde Eyyubi hanedanın kurucusu Selahaddin Eyyubi'ye karşı yapılan iki suikast girişimi ve 3. Haçlı seferinde yer alan ve Kral olmasına ramak kala öldürülen Conrad of Montferrat ile ses getirmiştir. İsmailliye inancını yaymak için yola çıkılan bu davada Haşhaşilerin en sert düşmanı olan Moğollar, Haşhaşilerin bölgedeki etkisine son verdi.[31]

Fransız Devrimi Avrupa ve ötesine yüzyıllarca ihraç edilebilecek doktrinlerin gelişmesine ilham olurken aynı zamanda terörizminde dönüm noktası olmuştur. Zealotlar ve Haşhaşiler dinsel terör örgütleri olarak terörizmin ilk örneklerini teşkil ederken Fransız devriminin ardından gerçekleşen Terör Dönemi "devlet terörizmi" deneyimini yaşatmıştır. 1793 yılında Fransa'da doğan devlet terörizmi 1945 yılında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombasıyla tarih, etkisi yıllarca sürecek olan devlet terörünü kaydetti.

Terör rejimi, devrimin ardından iktidara gelen Robespierre ile başladı. Fransız Devrimine yön veren konuşmalarıyla tanınan ve ezilenlerin avukatı olan Robespierre, basın özgürlüğünü desteklerken, idam cezasına' da karşı geldi. Devrimin zarar görmesinden korkan Robespierre idamlara karşı olsa da Cumhuriyetin kanlı bir şekilde var olmasını neden olacaktı. Fransa Kralı 16. Louis ve Kraliçe Marie Antoinette'in ölümü devrime en büyük zararı verecekti. Bu ölümler Avusturya ve Prusya saldırılarına, Britanya'nın ablukasına yol açtı. Karşı devrime karşı, devrimi korumak için Robespierre yeni bir aşamaya geçerek terörü uygulamaya koydu. Terör kullanımını yürürlüğe sokan kurumlar olan Devrim Mahkemesi ve Kamu Esenliği Komitesinin kurarak korku ve dehşet ortamını yarattı. Terörün silahı ise bu dönemde giyotindi.

Bu kurumlar hiç var olmayan komplolar ve düşmanlar yaratarak toplu gözaltılara ve mahkumların yargısız infazına yol açtı. Bu tezgâhlanan komplolar 200.000 ile 300.000

[31] Bernard Lewis, *a.g.e.*, s.19-203.

arasındaki kişiyi ölüme götürdü. İhanet ve zayıflık nedeniyle uygulanan bu orantısızlık, terörün devlet aygıtının, merkezi aygıttan yerel yetkililere dek bütün birimleri ilgilendiren bir olguydu.[32] Fransa'nın dört bir yanına yayılan terör, ayaklanmaları beraberinde getirdi. Vendee karşı devriminde ortaya çıkan şiddetli köylü direnişinde "Kralımız ve İyi Rahiplerimiz, Çok Yaşa!", "Kralımızı Rahiplerimizi isteriz! "çığlıkları yükseldi. Vendee karşı devrimi, yirminci yüzyıldaki komünist zaferlerin öncesinde Rusya'da ve Çin'de eski düzenleri parçalayan· halk güçlerinin en büyük ögesini oluşturan büyük köylü ayaklanmalarına benzeyen, Marksist ve antikapitalizmin yön verdiği harekettir.[33]

Terörü harekete geçiren bir diğer güçte, eski rejimde acı çekmiş ve eğer bu rejim geri dönerse daha fazla acı çekeceklerini düşünen; dostları ve akrabalarını cephelerde kaybeden insanlardan geliyordu. Bu duygusal intikam isteğini Jakobenlerin terörist kanadı körükleyerek her gün onlarca kişinin giyotine gönderilmesine neden oldu.[34] Robespierre'in terör yönetimi tüm Fransız halkını tek bir parti mekanizmasının altında toplayarak muhalefeti korkutmaya yönelik bir hal alırken Jakoben Kulübü Fransa'yı parti birimleriyle oluşan bir ağ ile birbirlerinin kuyusunu kazdığı ve birbirlerini kınayıp suçlamaktan başka bir iş yapmaz hale getirdi.[35]

Robespierre'in "Mahvolacağız, Çünkü insanlık tarihinde özgürlüğü kuracak anı kaçırdık" sözü devrimin yönünün artık özgürlük olmadığının ve halkın mutluluğu olduğunu gösteriyordu. Mutluluğa erişmenin yolu olarak gösterilen terör, devrimleri mahvederken, toplumun sefalet içinde olması devrimi 'de mümkün kılmamaktaydı. Çünkü terörü ortalığa salanda devrimin sonunu getirende halkın acil ihtiyaçlarıydı. Fransız İnsan Hakları Bildirgesinde koruma altına alınan insanoğlunun yaşamsal ihtiyaçlarını edinme hakkının Baldırı Çıplaklar Haklarına dönüşmesi Fransız devriminin dönüm noktası oldu.[36] Robespierre uyguladığı terörle önce halkın elinden özgürlüğünü sonra ekmeğini ve son olarak güvende olma duygusunu elinden aldı. Toplumsal sorunları çözmek amacıyla başlatılan devrim "devlet terörünü" doğururken Robespierre' ide ölüme götürdü. Robespierre'in ölümüyle tarihsel

[32] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *a.g.e.,* s.123-125.
[33]Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri: Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü*, Şirin Tekeli ve Alaeddin Şene (çev.), Verso Yayıncılık, 1989, s.76-77.
[34]Chris Harman, *Halkların Dünya Tarihi Taş Devri'nden Yeni Binyıla*, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), Yordam Kitap, 5.Baskı, İstanbul, 2016, s.289-290.
[35] Hannah Arendt, *Devrim Üzerine*, Onur Eylül Kara (çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2012,s.332
[36]Hannah Arendt, *a.g.e.,* s.77-298.

açıdan başlayan terör dönemi sona erse bile terör eylemleri son bulmadı ve 20.yüzyılda Rusya'da modern terörizmi doğurdu.

Terörizm, Rusya'da 20. Yüzyılın başlarında devrimci hareketin bir birleşeni olarak ortaya çıktı. 1870-1880 arası dönemde mücadele veren ve çoğunluğunu entelektüellerin oluşturduğu Narodikler kendilerine hedef olarak köylü yığınlarını ayaklandırmayı ve onları devrime götürmeyi seçerek "Halka gitmek gerek" sloganı ile sınıf düşüncesi ile halk kavramına vurgu yaptılar. "Halka gitmek sloganıyla" yola çıkan Narodikler Çarlık duvarında ve otokrasinin kalesinde büyük bir gedik açtılar. Heterojen bir yapıya sahip olan Narodikler Anarşizmden bir tür liberalizme kadar her tipte eğilimi içinde barındırıyordu. Ancak bu harekât iki fraksiyondan meydana geliyordu. Biri devrimci kanat olan Narodnaya Volya(Halkın İradesi), oportünist ve liberal fraksiyon kanadı ise Zemlya-i Volya(Toprak ve Özgürlük) oluşturmaktadır.[37]

Nihilistlerin anarşistlerle karıştırılmasındaki etken başlangıçta anarşizan bir küçük grup terörizmiyle halk arasındaki siyasi kitle eğilimi yanlıları arasında hareketin gidip gelmesi zaman zaman anarşizmle karıştırılmaktadır. Ancak Narodikler hiçbir biçimde anarşist değillerdi. Rus teröristler kısmen Jakobenlerden etkilense de terörizmin ana ekseninde imparatorun despotizmine karşı mücadelesi vardı. Narodiklerin en çarpıcı terör eylemleri ve de en büyüğü Çar II. Alexander'a düzenlenen suikasttır.[38] 13 Mart 1881 yılında düzenlenen bu suikastta 19. Yüzyılda keşfedilen tabanca ve dinamitin kullanılması terörün boyutunu 'da değiştirdi ve insanoğlunun yıkım gücünü artırdı. 20.yüzyıla gelindiğinde genç bir terörist' in gerçekleştirdiği suikast dünya savaşının başlamasına yol açtı.

Ekim Devrimin gerçeklemesinden bir yıl sonra 28 Ağustos 1918 Petrograd oturumun' da Moise Yurutski'nin suikaste uğraması ve düzenlenen suikast girişimleri gerekçe gösterilerek Kızıl Terör dönemi başlatıldı. Kızıl Terör ile Petrograd şehrinin güvenlik güçlerinden yoksun kaldığını ve bu sorunun giderilmesi ve de politik istikrarın güvence altına alınması amaçlanmıştır. Ekim Devriminin Karşı Devrim taraftarları tarafından yenilgiye uğratılma korkusu terör dönemini başlatmıştır. Bu gerekçeler ile başlatılan Kızıl Terör baskınları ile karşı devrimcilere yönelik tutuklamalar ve infazlar gerçekleştirildi. Genel olarak küçük

[37]Zinovyev, G., *Rusya Komünist Partisi Tarihi*, Barış Zeren(çev.),Mızrak Yayınları, 1.Baskı, 2012, s.24-36.
[38]Eric. J. Hobsbawm, *Sermaye Çağı 1848-1875*, Bahadır Sina Şener(çev.), Dost Kitabevi Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2003, s.180-184.

burjuvazi ve aydınlara yöneltilen saldırıların İngiliz Büyükelçiliğine yöneltilmesi Kızıl Terörün uluslararası alanda protesto edilmesine yol açtı.[39]

Dünya savaşırken Sovyet Rusya kendi içinde bir savaş verdi. Lenin'le başlayan devlet terörü Stalin'le beraber doruğa ulaştı. Stalin parti diktatörlüğünü iktidarın bir aracına dönüştürerek sorunların çözümü olarak teröre başvurdu ve terör sistemi Sovyet politikalarının içinde yer aldı. Stalin kendi davasına inanmış bir siyasal aygıt yaratma çabası 1929 ile 1953 yılları arasında devlet terörizmini mükemmelleştirmesiyle başardı. Stalin'in kurumsallaşmış terör uygulamaları 2. Dünya Savaşının başlamasıyla bir süreliğine dünyanın SSCB'de olan bitenden habersiz kalmasını sağladı. 2. Dünya Savaşı ile kitlesel savaşlar doruğa ulaşırken hem de kitlesel silahların sonunu getiren bir döneme girildi.[40]

2. Dünya Savaşının ardından başlayan Soğuk Savaş döneminde kitlesel savaşlar son bulmasına rağmen toplumlarda hakim olan güvensizlik hissi devletlerin büyük ölçüde silahlanmasına yol açtı. Bu durum, başlıca sanayileşmiş ülkelerin her an patlak verebilecek bir savaşa karşı sürekli bir silahlanma yarışına iterken, süper güçlerin silah dağıtımında ve halkların güvenini kazanmada bir rekabete itti. Silah ihracının yaygınlaştığı bu dönem de terörizm, hafif, taşınabilir yıkıcı ve öldürücü aletlere karşı büyük bir talep yarattı ve 20.yüzyılın yeraltı kentleri bu türden ürünler için büyük bir sivil pazar sağlayabildi. Böyle bir ortamda Uzi makineli tabanca, Kalaşnikov tüfeği ve Semtex patlayıcısı gibi terörizmin yeni silahları üretildi.[41]

Ronald Reagen'in "yıkın bu duvarı" yönergesi ile sona eren Soğuk Savaş sonrası, ekonomik ve siyasal alanlarda devlet-dışı aktörlerin etkinliğinin artması köklü değişiklikleri beraberinde getirdi. Yeni aktörlerin devlet sınırlarını ihlal etmeleri devletlerin egemenlik sınırlarını ve meşru yetkilerini tehdit etmeye başladı ve bunun doğal sonucu olarak yeni aktörler devletle savaşa girdi. Bu durum yeni tip mücadele yeni çatışma ve silahlara ihtiyaç duydu. Orduları olmayan bu devlet dışı aktörler teröristleri bir silah olarak kullandı. Terör örgütleri bir yandan farklı devlet dışı aktörlerin devlet otoritelerini yönlendirme ve bazı davranışlara sevk etme amacıyla geliştirdiği bir silah olarak kullanırken, bağımsız aktörler

[39] Alexander Rabinowitch, *Bolşevikler İktidarda: Petrograd' da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı,* Can Saday- Hakkı Başgüney-Nihan Elmas(çev.), Yordam Kitap, 2019,s.320-343.
[40] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *a.g.e.,* s.252-256.
[41] Eric Hobsbawm, *Kısa 20.Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, Yavuz Alogan(çev.), Sarmal Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 1996, s.296.

olarak uluslarası siyaset arenasında yerlerini aldılar. Sektörler arası geçişkenlik terörizm endüstrisi, organize suç, silah sanayisi ve uluslarası enerji sektörleriyle olan ilişkilerinden beslenerek post-modern terörizm olgusunu ortaya çıkardı.[42]

Soğuk Savaş sonrası barışçıl rüzgarları çok geçmeden ortadan kalkması ile korku ve kaygının ön plana çıktığı politikaların şekillendirdiği bir döneme geçildi. 21. Yüzyılın ilk krizi olan 11 Eylül İkiz Kule saldırıları sadece ABD halkının bir travması olarak kalmadı. ABD halkının ve tüm dünyanın evlerinden canlı olarak izleyebildikleri, evlerine giren bir terör saldırısı oldu. 11 Eylül akşamı George Bush kameralar karşısında "bu eylemi düzenleyenler ve onlara yataklık edenler arasında ayrım gözetmeyeceğiz" sözü NATO'nun 5. Maddesinin ilk defa bir düşmana karşı devreye girmesi ile karşılık buldu. NATO'nun 5. Maddesi: Bir müttefike yapılan saldırının tüm müttefiklere yönelik bir saldırı olarak kabul edilmesidir. Toplu savunma maddesi 11 Eylül'ün ardından Suriye ve Rusya-Ukrayna krizlerinde devreye girmiştir.[43]

Terör eylemini gerçekleştiren El Kaide bu tarihten itibaren sadece ABD'nin değil Batı'nın da düşmanı oldu. Aynı zamanda sadece El Kaide'ye yönelik bir düşmanlık değildi. Soğuk Savaş sürecinde Yeşil Kuşak olarak adlandırılan İslam dünyası, 11 Eylül saldırılarının ardından Batının düşmanı ve şeytan olarak görülmeye başlandı. 11 Eylül'ün yarattığı korku ve endişe faktörünü kullanan Bush, 26 Ekim 2001 tarihinde Vatanseverlik Kanunu(Patriot Act) kabul etti. Terör eylemlerini engellemek ve mücadele etmek amacı ile yürürlüğe koydu.

Ulusal Güvenlik Doktrini "terörizme karşı savaşta" hem terör örgütlerinin hem de "terörist" veya "haydut" devletlerin Amerika vatandaşları için "yakın tehditler" olduğunu iddia etti. Vatandaşlar ancak "önleyici" askeri saldırılar ile mağlup edilirse bu örgütlere karşı tam olarak savunulabilirler. Böylelikle Bush yönetiminin oluşturduğu yakın bir tehdit olduğu varsayımı, yakın saldırıya karşı sınırlı önleyici savaşların geleneksel adil savaş mantığı altüst etti. Bush'un Ulusal Güvenlik Doktrini potansiyel tehdit oluşturabilecek kişi ya da ülkeye karşı sınırsız önleyici savaşı savunuyordu.[44] 11 Eylül'ün ardından merkezi otoriteyi güçlendiren birey ve devlet arasındaki ilişkiyi devlet lehine işleyen bir süreç başladı. Böylece

[42] Deniz Ülke Arıboğan, *Terör: Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, İnkılap Kitabevi, 1.Baskı, İstanbul, 2019, s.176-185.
[43]*Collective Defence-Article 5,* (25 Nov, 2019). https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm Erişim Tarihi: 09.10.2020
[44] Joseph M.Schwartz, "Misreading Islamıst Terrorism: The "War Against Terrorism" and Just-War Theory", *Metaphilosoph İssue,* Vol 35, No 3, s.294.

terörizme karşı toplumlar güvenlik meselelerini ön plana çıkartarak, askeri harcamalara öncelik tanıyan ve de toplumların otoriter siyasal partilere yöneldiği ülkeler ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmenin etkisiyle 90'lı yıllarda akademik çalışmalarda yeni terörizm kavramı ortaya atılmıştır. 11 Eylül saldırısı ardından dünya yeni ve kökten değiştirilmiş bir terör tehdidiyle karşı karşıya kaldı ve eski-yeni terörizm kavramları şiddetle tartışıldı. Bu tartışmalar çerçevesinde temel değişkenler baz alınarak hazırlanan tablo da eski ve yeni terörizmin 5 ideal türden farkı ortaya konulmuştur[45].

Tablo 1: Karşılaştırmalı Eski ve Yeni Terörizm

	ESKİ	**YENİ**
Örgütsel Yapı	Hiyerarşik	Şebekeleşmiş
Operasyon Menzilleri	Bölgesel Yönelim	Uluslararası Yönelim
Motivasyon	Politik/Milliyetçi İdeoloji	Dini Fanatizm
Taktik	Ölçülü Şiddet	Ölçüsüz/Aşırı Şiddet
Westphalian'a karşı tutum	Sistemi Onaylayan	Sistemi tehdit eden

Kaynakça: Andreas Gofas, **"**'Old' vs. 'New' Terrorism: What's in a Name?", *Uluslarası İlişkiler Akademik Dergisi,* Sayı 32, Cilt 8, 2012 s.21.

21. yüzyılın ilk krizi terörizm değişim sürecini de başlattı.20. yüzyılda etnik, sol, dini ve diğer terörizm türleri gibi çok farklı terörizm modelleri ile karşı karşıya kalındı. Karmaşık ağlarla örülü bu yeni terör örgütleri hiyerarşik yapılanmanın aksine ideolojik, dini eğilimlere yatkındır ve bu bağlar terör örgütlerini birleştirmektedir. Bu çok çeşitli ve hiyerarşik modeller 21. yüzyılda geniş kitleyi çevreleyerek yerini, küresel düzeyde etki yaratabilen terör modellerine bıraktı. Bu model terör örgütlerini belli coğrafya ve sınıra bağlı olmaması sebebi ile güvenlik endişesini ön plana çıkarmıştır. Yeni yüzyılda ortaya çıkan terör örgütleri giderek daha fazla kitleye ulaşma kapasitelerini artırmaları ve buna bağlı olarak şiddetin ölçüsünü de artırmaları, eylemin yarattığı travmayı başka bir noktaya taşımaktadır.

21.yüzyıl itibariyle intihar saldırılarının, kitle imha silahlarının kullanımının artması ve yayılması, terör saldırılarının niteliğinde meydana gelen gelişmeler yeni terörizmin özellikleridir. Meydana gelen bu gelişmeler kitlesel korkuyu ve yıkıcılık kapasitesini

[45]Andreas Gofas, **"**'Old' vs. 'New' Terrorism: What's in a Name?", *Uluslarası İlişkiler Akademik Dergisi,* Sayı 32, Cilt 8, 2012 s.21.

artırmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte silahların niteliğinin ve öldürücülük etkisinin artması, terör örgütlerin yasa dışı suç örgütleri ile olan bağlantıları, yeni terörizmin uluslararası siyasi alanda çalışılan ve çözülmesi gereken en önemli sorun haline getirdi. David C. Rapoport yeni terörizmin yeni niteliğini dördüncü dalga terörizmi ile vurgulanmıştır.[46]

Yeni Terörizmi, dördüncü dalga terörizmi olarak ifade eden David C.Rapoport' a göre ilk dalga 1880'lerde Rusya'da başlayarak on yıl içinde Avrupa, Balkanlar ve Asya'ya yayılan modern terörizmdir. Anarşistlerin başlattığı ve diğer tüm grupların önde gelen yetkililere yönelik başlatılan suikast kampanyalarıdır. "Anarşist Dalga" tarihteki ilk küresel yada gerçekten uluslararası terörist deneyimi oldu ve ardından 1920'lerde "Sömürge ve İmparatorluklara Karşıtı Dalga" başladı ve yaklaşık 40 yıl sürdü. İkinci dalganın ardından "Yeni Sol Dalga" geldi. Son dalga ise 1979 yılında "Dini Dalga" olarak ortaya çıktı. Rapoport'a göre 2025 yılında son bulacağını öngördüğü dördüncü dalga yeni bir dalgaya' da yol açabileceğini vurgulamaktadır.[47]

Dini ve etnik kimlikler sıklıkla örtüştüğü için modern terör de dini unsurları içinde barındırmıştır. Dördüncü dalga ile İslam dini dalganın ana unsurunu oluşturmuştur. İslami teröristler yıkıcı ve derinden sarsan saldırılarıyla uluslarası terör saldırıları gerçekleştirmişlerdir. Dördüncü dalgada İslami terör örgütlerinin elde ettiği siyasi başarılar diğer terör örgütlerini etkileyerek suikast kampanyası düzenlediler. İslami gruplar üçüncü dalga öncüllerinden daha dayanıklıdır. Varlığına halen koruyan İslami terör grupları üye sayılarının az olmasına karşı faaliyetleri yıkıcı boyuttadır. Dini dalganın hedef noktası olan Amerika'ya verilen 11 Eylül cevabı terörizmi küresel boyuta taşımıştır.[48]

2.3. Terörizmin nedenleri

Terörizm 20. yüzyıla kadar soylular arasındaki siyasi çatışmalarla şekillendi. Çatışmalar siyasilerin rakiplerini tahttan indirme ya da ortadan kaldırmak amacıyla gerçekleştirdiği suikastler dir. Terörizmin en bilinen örnekleri olarak: Hasan Sabah'ın Nizamülmülk'ün ölüm emrini vermesi, Robespierre'in 16. Louis ve Kraliçe Marie Antoinette'in giyotinle idam

[46] Cemile Arıkoğlu Ündücü, *a.g.e.,* s. 13.
[47]David C. Rapoport, "*Generations and Waves: The Keys to Understanding Rebel Terror Movements*, Seminar on Global Affairs", Columbia University Press, New York 2003, s. 1-4.
[48] David C.Rapoport, *a.g.e.,* s.13-15.

etmesi, Bolşeviklerin Çar 2. Nikolay ve ailesini kurşuna dizmesi hadiselerinde terör siyasi rakipleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktaydı. Neden ve sonuç ilişkisi çoğu zaman aynı doğrultuda ilerlemekteydi. 20. yüzyılda sahneye giren sivil terör örgütleri ile terörün nedenleri karmaşık bir hal aldı.

Terörizm, uzun bir tarihi geçmişe sahip iken sistematik analizi kısa bir geçmişe sahiptir. Bu kısa süre içinde yapılan terörizmin nedenlerine yönelik analitik literatür çalışmaları ise yakın zamanda artış göstermiştir. Tek bir terörist profili' nin olmaması terörün tanımını zorlaştırdığı gibi terörün nedenlerinde de çelişkiler yaşatmaktadır. Kendini teröre çeviren bir silahlı mücadelenin başlatılması ve büyümesi için etkili bir platform sunan bu köklü duygunun nedenlerinin bilinmesi, terörle mücadele içinde ilk adım olacağı gibi teröristleri zayıflatan bir hamle de olacaktır.[49]

Yalnızca temel bir düzeyde toplumsal ve politik değişimlerin ölçülmesi insanları şiddete maruz bırakan koşulları ortadan kaldırabilir ya da azaltabilir. Ancak geleneksel terörle mücadele sadece semptomları tedavi etmeye odaklanmış ve ana nedenleri açıklayamamaktadır. Terörizmin ana nedenlerinin açıklanmasında ortaya çıkan temel sorunlardan ilki terörün tanım problemidir. İkincisi genel olarak sınırlı metodolojiler ve sıklıkla aynı veriler üzerinden beslenen çalışmaların olmasıdır. Diğer önemli problem ise terörizmin nedenlerinin nasıl çerçevelendirildiği konusunun karmaşık hale gelmesidir.[50]

Terörizmin ana nedenlerinden önce terörizmin ortaya çıkması için verimli bir zemin sağlayan şartlar bulunmaktadır. Bu şartlardan yalnızca bir tanesinin bulunması bile bir dizi sosyal olayın üretilmesine neden olabilmektedir. Ancak bu ön koşullar yayılsa bile tek başına terörün beslenmesi için yeterli değildir. Terörizmin ana nedenleri etkileyecek bu ön koşullara örnek olarak: demokrasi eksikliği, meşru olmayan yozlaşmış etnik ve dini ayrımcılık, hukukun rolü ve muhalifler sayılabilmektedir.[51]

Doğrudan terör nedeni olarak kabul edilecek ilk koşul etnik ve dini azınlığın büyük bir nüfusun altında kalan somut şikâyetleridir. Bu şikâyetleri gidermek, eşit haklar ya da ayrı bir devlet kazanmak için sosyal bir hareket geliştirilmesiyle ortaya çıkan terörizm uygulamada

[49] Dipak, K. Gupta "Exploring Roots of Terrorism", Tore, Bjorge(edt.), *Root Causes of Terrorism*, 2004
[50]Tore Bjorgo and Andrew Silke, Root Causes of Terrorism**,** *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism,2018*,s.57.
[51] Tore Bjorgo, and Andrew Silke, *a.g.e.,* s.58.

sık sık karşılaşılan ön koşuldur. Ancak bu şikâyetler bir azınlığı teröre iten yeterli nedenler olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrımcılığa uğrayanların hepsi teröre yönelmiyor. Ancak bazı durumlarda çaresiz olan gruplar şiddeti alternatif olarak görebilmektedir. Terörizm için en çok motivasyon oluşturan ikinci ön koşul fırsat eksikliğidir. İktidara erişimi engelleyen ve muhaliflere zulmeden rejimler memnuniyetsizlik yaratır ve bu memnuniyetsizlikten doğan şikâyetlerde politiktir.[52]Genel çerçevede terörizmin belli başlı nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

Ekonomik nedenler: Terörizme yol açan ekonomik faktörlerin rolü karmaşıktır. Yoksulluğun terörizmin güçlü bir kilit kaynağı olduğu konusunda geniş çapta tutulan bir varsayım var ancak diğer nedenler karşısında daha zayıf bir rol oynamaktadır. Eğer yoksulluk doğrudan bir sebep olsaydı terörün fakir ülkelerde yaygın olması beklenirdir ancak terör zengin ülkelerden en yoksul ülkelere kadar geniş bir ağda yayılmıştır.[53]

Nüfus boyutu\büyüklüğü: Bir ülkenin nüfusu ne kadar büyük olursa terörden etkilenme olasılığı' da o kadar fazladır. İlk olarak nüfus büyüdükçe devletin potansiyel aşırılık yanlıları dahil herkesin izini sürmesi zorlaşır. Büyük çapta genişleyen şehirler, aşırılık yanlıları ve radikallerin ortadan kaybolması için ortam sağlar. Genel nüfusun büyüklüğü arttıkça riskte artmaktadır.[54]

Sivil özgürlükler ve insan hakları: Devletin halk üzerindeki baskısını artırması terör örgütlerini meydana getirebilmektedir. Baskıya verilen tepki ölçülebilir ancak medeni hakların kaybı, ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve insan hakları ihlallerinde yüksek tepkilerin verilmesi terörün patlak vermesine olanak sağlar. Hukukun üstünlüğü ilkesi zayıfları güçlülere karşı koruyan temel bir ilkedir. Yöneticiler yasaları rakiplerine karşı politik bir araç olarak kullandıklarında yasanın güvenirliği yitirilir. Toplumda uzun süre devam eden adaletsizlikler giderilmediğinde umutlar tükendiğinde umutsuz insanların ölmek ve öldürmekten başka çareleri kalmadıklarına inanırlar.[55]

---

[52] Martha Crenshaw, a.g.e., s. 383-388.
[53]Tore Bjorge and Andrew Silke, *a.g.e.*, s.62-63.
[54]Tore Bjorge and Andrew Silke, *a.g.e.*, s.64.
[55]Alex P. Schmind, "Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators, and a Model" ,*Democracy and Security*, 2005, s. 130.

Siyasi temsil eksikliği: Demokratik politikaları kısıtlayan ülkelerin iç terörizm üretme olasılığı daha yüksektir. Mecliste yer alan partilerin azlığı dikkat çekici derecede terörizminde habercisidir. Mevcut olan parti sayısı ne kadar düşükse iç terörizmin ortaya çıkma olasılığı da o kadar yüksektir. Benzer şekilde sendika gibi diğer alanlarda azınlığın temsil edilmemesi, şiddetli aşırılık yanlılarıyla bağ kurmasına olanak sağlar. Herhangi bir toplumda ne kadar kısıtlayıcı siyasi temsil varsa iç terörizmin ortaya çıkma riski o kadar fazladır.[56]İnsanların yaşamlarını sürdürebilme hakkının dışında tanımlanmış düşüncelerini ifade edebilme ve seçme seçilme özgürlüğüne gelen kısıtlamalar potansiyel tehdidin varlığı durumda dahi askıya alınmaması gerekmektedir. Ancak devlet kimi zaman tehlikesiz vatandaşları tehlike vatandaşlardan korumak amacıyla kimi özgürlükleri kısıtlamaya gitmektedir. Bu durumlarda teröristler siyasi sistemde değişiklik ve kendilerine daha fazla hak tanınmasını isteyerek şiddetin ölçüsünü artırabilmektedir.[57]

Bulaşma etkisi: Sınırlı bir terörist çatışmasına yakınlık, komşu ülkeler için bir risk faktörüdür. Gelişen yeni terörizm kavramıyla terör sınırları bölgesel boyuttan küresel boyuta evrilmesi ile terör örgütleri sadece komşu ülkeler için değil dünya ülkeleri içinde risk faktörü haline gelmektedir.

Medya etkisi: Terörizmin en temel nedeni tanınma ve dikkat çekmektir. Uluslararası alanda tanınma ihtiyacı terör eylemlerini giderek daha yıkıcı boyutlara taşımaktadır. Seyirce kitlesinin büyümesi teröristleri teşvik etmektedir.[58] Örneğin 1975 yılında Viyana da düzenlenen OPEC toplantısında Çakal Karlos lakaplı terörist 70 kişiyi rehin alırken binadan kaçmadan önce gazetecilerin gelmesini bekledi. Terörizmin amaçlarından biri olan daha fazla seyirci kitlesine ulaşabilmek, çoğu zaman medya tarafından engellenmektedir. Medya teröristin istediği amacı tersine çevirerek, eylemini seyircilere aktarmaması terör örgütlerinin performansını da ortadan kaldırmaktadır. Gelişen iletişim çağıyla birlikte teröristler seslerini sadece medya aracılığıyla değil internet üzerinden de duyurabilmektedir. İnternetle birlikte hızlı, pratik ve daha az müdahale ile dünyanın dört bir tarafına, yüz milyonlarca internet kullanıcısına, siyasi yetkililere, askerlere aynı anda ulaştırmayı başarabilmektedir.[59]

[56]Tore Bjorge and Andrew Silke, *a.g.e.,* s.65.
[57]Deniz Ülke Arıboğan. *a.g.e.,* s. 134-136.
[58] Martha Crenshaw, *a.g.e.,* s.386.
[59] Deniz Ülke Arıboğan, *a.g.e.,* s.92-96.

İdeolojik Etki: İdeoloji, teröristin hedef seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Teröristlere eylem için başlangıç güdüsü sağlar. Teröristlerin ideolojileri ile uyuşmayan kişi veya kurumlar teröristlerin, saldırıda haklı gördükleri meşru hedefler olarak kabul edilir. Bunun bir uzantısı olarak ideoloji, teröristlerin kurbanlarına veya şiddeti benimsemelerine neden olan aktörlere karşı şiddeti haklı göstermelerine izin verir. Potansiyel bir hedefe saldırı olup olmadığını belirleyen tek faktör olmamasına rağmen ideoloji teröristlerin hem dış dünyaya hem de kendilerine yönelik saldırıları haklı göstermeye çalıştığı bir yol sağlar.[60] İnançlı ya da inançsız örgütlerin ideolojiye kutsallık atfederek bütün sorumluluğu ona yüklemektedirler. Örneğin, inançlı Müslüman bir teröristin cihat anlayışına sığınarak Ümmetçilik, Vahhabilik, İslamcılık gibi ideolojileri kullanarak eylemine meşruluk kazandırmaya çalışmaktadır. Ancak günümüzde terör türlerinin değişimi, ideolojik amaçtan kopuşu ve terörün siyasal amaç olarak kullanılmasını meydana getirmektedir.

Terörizmin nedenleri göz önüne alındığında olası tüm durumları kapsayan bir liste ortaya koymak zordur. Ancak Schmid, genel olarak tespit edilen ve terör nedeni olarak görülen göstergelerin listesi hazırlamıştır. Bu listeye göre terörizmin nedenleri dört başlık altında sıralanabilmektedir.

Tablo 2: Terör Örgütlerinin Oluşumuna Neden Olan Göstergeler

Ana Nedenler	**Hızlandırıcı Nedenler**
1.Demokrasi eksikliği	1.Birçok mağdurun intikam ve misilleme çağrısına neden olan terörle mücadele kampanyası
2.Hukukun üstünlüğü ilkesi eksikliği	2.Grubun veya destekçilerin aşağılanması
3.İyi yönetişim eksikliği	3.Tehdit
4.Sosyal adalet eksikliği	4.Barış görüşmeleri
5.Yasadışı rejimlerin desteklenmesi düşürülmesi	5.Seçimler
6.Yüksek\yükselen eşitsiz gelir dağılımı	6.Sembolik tarihler
7.Şiddetli çatışmalar ekseninde Tarihsel deneyim	
8.Terörist gruplara verilen destek	**Yavaşlatan Nedenler**
9.Modern demokrasilerin güvenlik algısı	1. Ilımlı kampanya araçlarını kullanarak meşrulaştırmak
10.Başarısız devletler\devlet kontrolü	

[60] Drake, C.J.M., "The Role of Ideology in Terrorists Target Selection", *Terrorism and Political Violence* , Vol 18, İssue 2, 1998, s. 53.

Dışındaki güvenli şehirler	2. Karizmatik liderlerin kaybı
	3.Teröristlere karşı verilen siyasi tavizler
Yakın Nedenler	4. Sağduyulu Medya
1.Yükselen savaş stratejisi	
2.Grupların destek beklentisi	
3.Azalan destek\Yükselen destek	
4.Medyanın ilgisinin azalması	
5.Başarılı rakip gruplar	
6.Grup içinde yaşanan uyum sorunu	
7.Grup liderlerinin kişisel imaj stratejisi	
8.Siyasi çatışmanın şiddetini artırması	
9.Mevcut çatışma durumunda yeni aktör girişi	

Kaynak: Alex P. Schmind, "Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators, and a Model",*Democracy and Security*, 2005, s 133.

2.4. Terörizmin Amaçları

Terörizmin asıl ve öncelikli amacı, bir davaya veya siyasal anlaşmazlığa dikkat çekilmesidir. Bu "dikkat çekme" şiddet eylemleri neticesinde toplumda oluşturulan korku ve dehşet düşürmek ile sağlanmaktadır.[61]Terör, ölenlerin sayısı ve açtığı tahribatın zararlarıyla sınırlı kalırken ebedi dostu korkunun ise sınırı yoktur. Terörle birlikte yürüyen korkunun hâkimiyeti terör anıyla başlayıp yıllarca insanların zihninde yer edebilmektedir. Korku' nun yarattığı düzensizlik; otoritenin zayıflamasını, insanların gelecek kaygısını ve sisteme olan inançlarını kaybetmesi teröristin arzu ettiği sonuçlardan biridir.[62]

Terörizmin bir diğer amacı ise seyirci kitlesini artırarak, hedef kitleyi yıldırmayı ve yönetmeyi amaçlamaktadır.[63]Seyircinin önünde gerçekleştirilen bu şov kimilerinin gözyaşları kimilerinin alkışları altında sahnelenir. Kan ve gözyaşının hakim olduğu bu senaryoda, kurbanlar çoğunlukla önemli kişilerden seçilmemektedir. Ancak kurbanın önemli bir politik kimliğinin olması durumunda sahne şovunun ihtişamı da artmaktadır. Burada amaç kurbanları yok etmek değildir onların zavallı ve korumasız olduklarını ispat ederek kendilerine itaat etmelerini sağlamaktır[64]

[61]Tuğçe Gençtürk, "Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar", *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 2012, s.5.
[62] Deniz Ülke Arıboğan, *Nefretten Teröre (Tarihin Sonundan Barışın Sonuna)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005,s.93.
[63] Tuğçe Gençtürk, *a.g.m.*, s.6.
[64] Deniz Ülke Arıboğan, *a.g.e.*, s.28-50.

Toplumları korkutarak itaat etmelerini amaçlayan teröristlerin kurban olarak seçtiği kişiler veya gruplar ulaşılmak istenilen amaç için kullanılan araçlardır. Teröristler için eylemler mesaj, kurbanlar ise bu mesajı ileten postacılardır.[65]Postacıların ilettiği mesaj ise politiktir. Her terör eylemi bir başkaldırıdır. Teröristler eylemleriyle resmi makamlara baskıyla baş eğmiş ve durumdan hoşnutsuz olan kitlelerin zincirlerinden kurtulacaklarını savunurlar. Çoğunlukla azınlıkta kalan ve ezilen kitlelerin sesini eylemleriyle duyurduklarına inanırlar. Teröristler, kitle içinde boyun eğmenin yararına olan inancı ve taraf olamamanın getirdiği sorumsuzluğu ortadan kaldırabilirlerse, herkesin mücadelede yer alacağını umut etmektedir.[66].

Terörizmin bir diğer amacı ise düşmandan intikam almaktır. Fransız devriminin ardından başlayan Terör Döneminin ana temellerinden biri olan intikam duygusu günümüzde halen teröristleri ayakta tutan hedeflerinden biri olmuştur. Daha çok küçük grupların tercih ettiği bu duygu teröristlerin örgüte olan bağlılıklarını da artırmaktadır.

2.5. Terörizmin Türleri

Terörizmin genel-geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Terörizmin geçerli bir tanımı olmadığı gibi amaçları ve nedenleri de belli sınırlar altında çizilememiştir. Bu belirsizlik Terörizmin türleri içinde geçerlidir. Terörizmin çeşitleri üzerinde hemfikir olunmuş bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Burada genel geçer kabul edilen Devlet Terörizmi, Uluslararası Terörizm, İç Terörizm, Ayrılıkçı Terörizm, Biyolojik Terörizm, Nükleer Terörizm ve Siber Terörizm başlıkları altında terörizmin çeşitlerini sınıflandırmaya ve açıklamaya çalışacağız.

2.5.1.Uluslararası Terör

Uluslararası terörizm, birden fazla ülkenin topraklarını ya da vatandaşlarını kapsayan terör türüdür. Terör örgütlerinin kurulduğu ya da eylemlerini gerçekleştirdiği sınırları aşarak diğer ülkelerin hükümetlerine ve vatandaşlarına yönelik şiddet kullanımıdır.[67] Bu şiddet kullanımı uçak kaçırma, diplomat kaçırma ya da öldürme, önemli kişileri kaçırarak fidye istemek gibi

[65]Deniz Ülke Arıboğan, *a.g.e.*, s.110.
[66]Doğu Ergil, "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 46, Sayı 1, 1991, s. 176.
[67] Doğu Ergil, "Uluslararası Terörizm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 47, Sayı 03, 1992, s. 140.

yöntemleri içermektedir. Uluslararası terörizmim ilk örneği 1918 yılında Sovyet Rusya'sında gerçekleşmiştir. Almanya'nın Rusya Büyükelçisi Wilhem Von Mirbach 6 Temmuz 1918 tarihinde Sosyalist Devrimci Partisi tarafından düzenlenen suikat ile öldürülmüştür.[68]

Ortaçağda siyasi rakipleri ortadan kaldırmak için kullanılan hançer ve urgan, teknolojinin ilerlemesi ile silah, dinamit, el bombası, makineli tüfek gibi araçların kullanımını ortaya çıkarmıştır. Böylece teknolojinin ilerlemesi teröristleri yeni hedeflere yöneltmiştir. Uçak kaçırma ya da uçak düşürme eylemlerinin hem dramatik hem de dünyanın her yerini hedef alabilmesi teröristlere geniş hareket alanı sunmaktadır. Hedefleri doğrultusunda uluslararası terörizme eğilim gösteren terör örgütleri bu imkanlardan faydalanarak eylemlerini gerçekleştirmiş ve uluslarası alanda tehdit unsuru haline gelmiştir.

Japon hükümetini ve monarşiyi devirmek için uçak kaçırma eylemleri gerçekleştiren Japon Kızıl Ordusu Uluslararası kuruluşlar ile bağlantılı olarak en sık dile getirilen Asya terör örgütüdür. 1969 yılında başlayan solcu öğrenci hareketinin parçası olan aktivistlerin Filistin Halk Kurtuluş Cephesi ile birleşmesi faaliyetlerini başka bir noktaya taşıdı. Japon Kızıl Ordusuna üye 3 teröristi 1972 yılında Tel Aviv'deki Lod Havaalanına yapılan makineli tüfekli ve el bombalı saldırısı uluslararası alanda ses getirdi.[69] Japon asıllı 3 kişinin İsrail topraklarında gerçekleştirdiği eylem ve ölenlerin farklı devletlerin vatandaşı olması bir katliamın boyutunu da başka bir noktaya çekebilmektedir.

Uluslararası terörizmin konusu uçak kaçırma, uluslararası havaalanını bombalama ya da diplomat öldürme ile sınırlı değildir. Örneğin 1973 tarihinde Exxon CEO'su Victor Samuelson'un Halkın Devrimci Ordusu(ERP) tarafından kaçırılarak fidye talep edilmesi de uluslararası terör kapsamına dahildir. Amerikalı ve çok uluslu bir şirket olan Exxon 'ın, Amerikalı yöneticisinin Arjantinli terör örgütü tarafından kaçırılma hadisesi uluslararası terörizmin konusu olmuştur. ERP, Wilson için 10 milyon dolar ayrıca gıda ve ilaç takviyesi içinde 4,2 milyon dolar talep etmiştir. 144 günün sonunda Exxon şirketinin 14,2 milyon dolar rekor bir fidye ödemesi ile Samuelson serbest bırakılmıştır.[70] Arjantinli aktivistlerin kurduğu ERP siyasi ya da sivillere yönelik eylemleri dışında insan kaçırma ve talep edindiği fidyeler ile uluslararası terörizmin konusu olmuştur.

---

[68]Brian M. Jenkins, and Janera A.Johnson, "International Terrorism: A Chronology, 1968-1974", *A Report Prepared for Department of State and Defense Advanced Research Project Agency*, 1975, s.3.
[69] Brian, M. Jenkins and Janera Johnson, *a.g.e.*, s. 10.
[70]Brian, M. Jenkins and Janera Johnson, *a.g.e.*, s.51.

20. yüzyılda ideolojik terör örgütleri (Komünist- Sosyalist- Milliyetçi) çatışma alanlarını genişleterek ulusal alanda eylemlerini gerçekleştirme yönünde eğilimleri vardı. Soğuk Savaş döneminde ideolojik terör örgütlerinin gerçekleştirdiği uluslararası terör, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından dini terör örgütlerinin uluslararası alanda ivme kazanmasına yol açtı.

2.5.2.İç Terör

İç ya da yerel terör siyasi, dini, sosyal, ırksal veya çevresel faktörlerden kaynaklanan, ideolojik hedefleri gerçekleştirmek için birey ya da grupların şiddet içeren eylemleridir.[71]Terör eylemi birden fazla ülkeyi içine alarak vatandaşlarına ya da devlete yönelik gerçekleştirilen saldırılar ile uluslararası nitelik kazanır. Dolayısıyla iç terörizmin sınırları çizilmiştir. Terörist ile kurbanın aynı ülke yurttaşı olması ve aynı topraklarda yaşaması saldırının sınırını belirlemekte ve iç terörizm olarak değerlendirilebilmektedir.

Fransa'da haftalık yayımlanan Charlie Hebdo adlı mizah dergisinin 2012'de yayımlanan Hz. Muhammed karikatürünün İslam camiasında uyandırdığı tepkinin yansıması 2015' de gerçekleşti. Charlie Hebdo dergisinin binasına yapılan terör saldırısı 12 kişinin ölümüne yol açtı. Terör eylemi Charlie Hebdo saldırının ardından polisle teröristler arasında süren üç günlük bir çatışmaya dönüştü. Saldırının ardından teröristler ve polisler arasında süren 3 günlük kovalamacada teröristler araç kaçırma, benzin istasyonu soygunu ve rehine alma suçlarını da işledi. Arap Yarımadasında El-Kaide uzantılı teröristlerin gerçekleştirdiği eylemin iç terörizm örneği olmasının nedeni ise teröristlerin Fransa doğumlu olmasıdır. 2 Fransız vatandaşı cihatçının gerçekleştirdiği eylem ve çatışma Fransa'da İslamofobi 'nin artmasına ve de güvenlik krizine yol açmıştır.[72]

2.5.3. Devlet Terörü

Devlet terörü, vekâletle savaş ve askeri çatışma tarihi kadar eskidir. Güçlü imparatorlar dahi sürekli savaşa girmeyi göze alamadığından daha az riskli bir uygulamaya yöneldiler. Bu noktada başvurulan uygulama muhalifleri, ayrılıkçıların, hırslı politikacıları ya da sadece

[71]FBI, "Terrorism", Erişim Adresi: https://www.fbi.gov/investigate/terrorism, adresinden 14.07.2020 tarihinde alındı.
[72]Nicki Peter Petrikowski, "Charlie Hebdo Shooting", Erişim Adresi: https://www.britannica.com/event/Charlie-Hebdo-shooting, adresinde 14.07.2020 tarihinde alındı.

devlet içindeki hoşnutsuzları desteklemekti. Bu taktik ile devlet savunma haline geçerek potansiyel düşmanın saldırısını öngörebilmektedir. Ayrıca zamanla bu taktik komşuyu zayıflatmak ve istila için zemin hazırlanmak için kullanılmıştır. Devlet terörünün yaygınlaşması ve sayısız kurbana ulaşması 19. yüzyılda gerçekleşti.[73]

1793 yılına gelindiğinde Robespierre'in yarattığı devlet terörü, terörizmin dönüm noktası oldu. Stalin, Hitler, Franco, Pot Pot' da dahil olmak üzere totaliter rejimlerin nüfusun, rejimin taleplerine uyması için terörizmi kullandı. Tüm devlet dışı aktörler başvurdukları terörizm ile devleti muhatap alırlar. Siyasi mesajların alıcısı devlettir. Ancak şiddet üzerinde tekeli olan devlet, muhalifleri yıldırmak için kullanıldığı terörü haklı görmektedir. Halkı ölçüsüz şiddet ve neticesinde ortaya çıkan korku atmosferi ile elinde tutan devlet, muhaliflerin terörize edilmesi ile ayakta kalabilmektedir. Ayrıca devlet terörü bir sırdır. Ölümler gizli şekilde yapıldığından günümüzde devlet terörünün kurbanları net olarak bilinememektedir. Gizli yapılan bu eylemler oldukça da kapsamlıdır. Totaliter diktatörlerin ölümü ile inşa ettikleri terör devleti' de sona ermektedir.[74]

2.5.4. Nükleer Terör

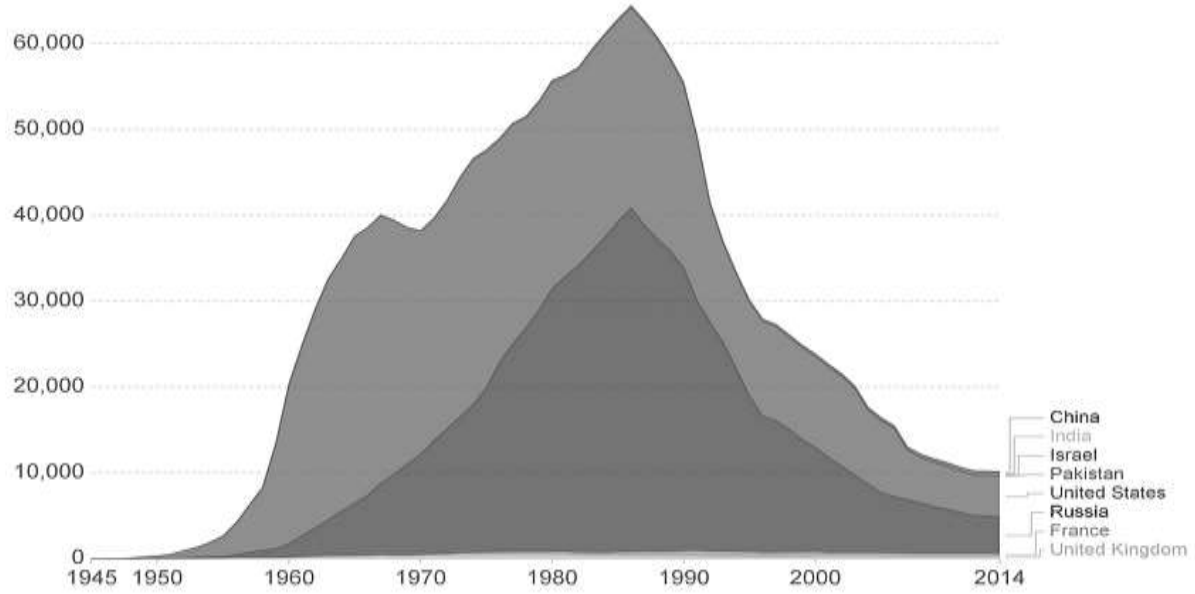
Nükleer terörizm, toplu katliama ve yıkıma yol açabilen tehlikeli bir terörizm türüdür. Sadece kurban sayıları ile sınırlı kalan bir terör türü değildir. Radyoaktif maddenin patlamasının açığa çıkardığı radyasyon ve yoğun ısı nüfusu büyük ölçüde tehlikeye atarken çevresel felaketleri 'de beraberinde getirir. Böylece nükleer terörizm, nükleer silahların çok sayıda insana zarar vermesi ve geniş seyirci kitlesine hitap etmesi teröristlere avantaj sağlamaktadır. Ayrıca nükleer silahlanmanın artması devletlerin nükleer silahlar ile birbirlerini tehdit etmelerini de ortaya çıkarmıştır. Devletler için en büyük tehlikelerden biri de nükleer silahlarının teröristler tarafından çalınmasıdır. Soğuk Savaş döneminde ve hatta günümüzde dahi zaman zaman devletlerin nükleer silahlar denemeleri tartışma yaratırken terör örgütlerinin eline geçmesi ise bir felaketi doğurabilir. Ayrıca terör örgütleri de nükleer silahları temin edebilirler. Örneğin 23 Kasım 1995 yılında Rusya'da Çeçen teröristlerin Moskova İzmaylovskiy Parkına yerleştirdikleri radyoaktif izotop 137 ve dinamit içeren atom bombası ile şehri bombalamayı planlamışlardı. Nükleer silahları temin edebilen ve bunu

[73]Walter Laqueur, *The New Terrorism: Fanaticisim and the Arms off Mass Destruction*, New York, Oxford University Press, 1999, s.156-157.
[74] Blakeley Ruth, "State Violence as State Terrorism" The Ashgate Research Companion to Political Violence, 2012 s.1-4.

kullanmaktan çekinmeyen Çeçen teröristleri Rusya için büyük bir tehdit unsuruydu. Bugün ABD'nin kara listesinde yer alan 33 uluslararası terör örgütünün nükleer silah üretimi için kullanılan maddelere yönelik ilgi duymaktadır.[75]

1962 yılında Küba Füze krizi dünyayı nükleer felaketin eşiğine getirdi. Kriz ABD casus uçağının (U-2) Sovyetler Birliğinin nükleer uçlu füzelerinin Florida kıyılarından 90 mil mesafe uzaklığındaki Küba'ya Amerika'ya yönelik füzeler yerleştirmesi ile başladı. Küba Buhranı ile ilk defa insanlık nükleer savaşın eşiğine gelmiş ve dünyanın dayandığı o ince dengenin kolaylıkla kopabileceği de ortaya çıktı. 1959'dan yaşanan gerginliklerin sonucunda ortaya çıkan kriz karşılıklı füzelerin sökülmesi ile savaşa dönüşmeden son buldu. [76]

Grafik 1: Nükleer Savaş Başlığı Sayısı 1945-2014

Kaynakça: Max Roser and Mohamed Nagdy, "Nuclear Weapons", https://ourworldindata.org/nuclear-weapons, Erişim Tarihi: 20.12.2019

Küba Buhranın ardından Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT)1 Temmuz 1968 tarihinde imzaya açıldı. Nükleer silahların yayılması önlemek ve nihayetinde bu silahları ortadan kaldırmak için 190 ülke tarafından imzalanan uluslararası alanda ilk adımı teşkil ediyor. Anlaşmaya göre Nükleer silah sahibi olmayan 185 ülke bu silahları edinmekten

[75]Saadat Rüstemova Demirci, (Ocak, 27 2009). "Nükleer Terörizm Tehdidi",https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1014/nukleer_terorizm_tehdidi adresinden 05.07.2020 tarihinde alındı
[76] Fahri Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1995,* Timaş Yayınları, 19. Baskı, İstanbul, 2014, s.543-552.

kaçınacağına söz verirken nükleer silahlara sahip Çin-Fransa-Rusya- Birleşik Krallık ve Amerika bu ülkelerin nükleer silah temininde yardımcı olmayacakların söz vermişlerdir. Bugün bu ülkelerin dışında Hindistan-Pakistan-İsrail ve Kuzey Kore'nin nükleer silahları bulunmaktadır. NPT her ne kadar nükleer silahların yayılmasını kontrol altına almışsa da silahsızlanma konusunda etkisi tartışmaya açıktır. NPT'nin ülkelere seçim yapmak zorunda bırakması Arjantin-Brezilya-Güney Afrika-Belarus-Kazakistan ve Ukrayna'da olumlu yansımaları olmuştur. Ancak NPT anlaşmasına katılmış olmalarına rağmen nükleer seçenek arayışına giren ülkeler bulunmaktadır.[77]

NPT ülkeleri anlaşmaya uymamaları neticesinde yaptırıma maruz kalmışlardır. Gizli nükleer faaliyetleri nedeniyle 2015 yılında Kapsamlı Ortak Eylem Planının kabulü ile İran'ın yükümlülüklerini yerine getirme taahhüdü ile ambargo hafifletiliştir. Nükleer silahlarının teyidi ve uygulanmasının güçlükleri anlaşmanın delinmesini de ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle 2017 yılında imzaya çıkartılan Nükleer Silahların Yasaklanması Antlaşması ile bu tehdidin ortadan kalkması amaçlanmaktadır.[78]

2.5.5.Biyolojik Terörizm

Biyo-terörizm insanlık için yeni bir terörizm türü değildir. Mikropların savaş silahı olarak kullanılması yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. 14. Yüzyılda Rusya'nın Kırım vilayetinin sınırları içinde yer alan Kaffa limanını kuşatan Moğollar, orduda yayılan vebayı avantaja dönüştürmesi Avrupa'nın kaderini değiştirdi. Ortaçağda Çin'de ortaya çıkan veba salgını Moğolların vebadan ölen askerleri mancınıkla düşmana atması sonucu Venedik ve Cenovalı denizcilerin vebayı Avrupa'ya taşımasına neden olmuştur. Bugünde Çinin Vuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Mikropların önlenemeyen ölümcül yayılımının gücüne teröristlerin kapılması, bu yollara başvurması insanlık için tehdit unsurudur. Moğolların başlattığı biyolojik terörizm Amerika kıtasına gelen İngilizlerin Kızılderililere verilen hediyelere veba mikroplarını enfekte etmeleri ile devam etmiş 2. Dünya Savaşı döneminde biyolojik terörizmin acımasız tarafı ortaya çıkmıştır.[79]

---

[77]Jacek Durkalec,(Haziran, 29 2018). "Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması Elli Yaşında: Bir Orta Yaş Krizi", Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2018/06/29/nuekleer-silahlarin-yayilmasini-oenleme-antlasmasi-elli-yasinda-bir-orta-yas-krizi/index.html adresinden 05.05.2020 tarihinde alındı.

[78]Jacek Durkalec *a.g.e.*

[79]Maria Sultan, "Bıologıcal Terrorism: The Threat of the 21 st Century", *Strategic Studies,* Vol 21, No 4, 2001, s.116.

Biyolojik terörizm mikrobiyal, bitki ve hayvan kaynaklı mikroorganizmaların ve toksinlerin insanlarda, hayvanlarda ve nesnelerde hastalık veya ölümcül etki yaratması için kasıtlı ve bir silah olarak kullanılmasıdır. Biyolojik silah üretmenin düşük maliyeti terör örgütleri ve hatta devletler için çekici haline gelmektedir.1931 yılında Mançurya'yı işgali ile başlayan Çin-Japon savaşı sırasında Japonya'nın esirlere uyguladığı kimyasal ve biyolojik deneyler ile uluslarası alanda şiddetli tartışmaların kaynağı oldu. 731. Birim adı verilen binada insanlara enjekte edilen ölümcül hastalıklarla biyolojik silahlar test edilmiş ve Çinlilere karşı savaşta kullanılmıştır. devletlerin ve teröristlerin biyolojik silah kullanımı artırması biyolojik tehditlere karşı alınacak önlemlerin eksikliğini ortaya çıkarmıştır. [80]

1972 yılında bu tehdide yönelik imzaya açılan Biyolojik ve Toksin Silahları Sözleşmesi(BTWC) ile tüm biyolojik ve toksin silah sınıflarını geliştirme, üretme, tedarik etme ve stoklama yasaklanmıştır. 1980-1988 İran-Irak Savaşı, 1991 Körfez Savaşları biyolojik silahlarının kullanıldığına dair söylemler korkuları artırmıştır. 1982'de Rusya'nın aktif bir biyolojik silah programına sahip olduğunu itiraf etmesi ve 1990 ve 1993 yıllarında Japonya parlamentosu önünde gerçekleştirilen botullin toksini saldırıları ve ABD'nin biyolojik silah programı olan 17 ülkenin var olduğu iddiası tehdidin önlenemediğini ortaya koymaktadır.

2.5.6. Kimyasal Terör

1995 yılında Japonya'da dini bir tarikatın terör eyleminde kimyasal silah kullanması ile dünya gündemine oturan kimyasal silah kullanımı elbette bu eylemin öncesine dayanmaktadır. Bu sorun on yıllarca kapalı kapılar arkasında tartışılmıştır. Gökdelenler, spor sahaları ve ulaşım ağları kimyasal terörün hedef noktaları olmasına rağmen 1995'deki terör saldırısı kadar tehdit unsuru haline gelmemiştir. Japonya'daki Aum Shinrikyo (Yüce Hakikat) üyelerinin Tokyo ve Yokohama'da yer alan metrolarda sarin gazı ile gerçekleştirilen eylemler ile ilk defa kitlesel terör saldırısında kimyasal madde kullanılmış oldu. Böylece bir terör örgütü rakiplerine zarar vermek, terörize etmek için kimyasal silaha başvurulabileceği de ortaya çıktı.[81]Kimyasal terörizm terör örgütünün doğrudan kullanabileceği bir silah olabildiği gibi gıda ürünleri üzerinden ekonomik hasar vermek ve sabotaj maksadıyla

[80] Maria Sultan, *a.g.m.*, s.121.
[81] Kim Coleman, *A History of Chemical Warfare,* Palgrave Macmıllan, 2005, s.131-135.

gerçekleşebilmektedir. Kimyasal silahları üretmek için gereken bilgi ve deneyim biyolojik silahları üretmekten daha azdır. Kimyasal silahın üretimi için gerekli malzeme ve ekipman kolayca temin edilebilmektedir. Ucuz ve kolayca ulaşılabilen silah teröristler içinde avantaj sağlamaktadır.

2. Dünya Savaşından önce zehirli gazlar Avrupa güçleri tarafından kullanılmaktaydı. 2.Dünya Savaşının ardından ABD, Avrupa'nın yerini alarak hem Kore'de 1950'de hem de Vietnam'da kimyasal silahların ana üreticisi, tedarikçisi ve hatta kullanıcısıydı. Kore Savaşının başlamasıyla Amerikan Kimyasal Kolordusu, ilk askeri eylemine katıldı. Kolordu, orduya kimyasal bir yetenek ve savunma ekipmanı sağlamak için hızlı bir şekilde tedarik programı uygulamıştır. Kolordunun savaş esirlerinin isyanlarını bastırmak için CS(göz yaşartıcı gaz) gazını kullanması ve 11 Temmuz 1952'de ABD hava Kuvvetleri 1400 ton fosfor bomba ve 23.000 galon napalm atması ABD'nin Kore'de kimyasal silah kullanımını belgelemektedir.[82]

ABD'nin kimyasal askeri stratejisinin ve taktiklerinin diğer bir parçası Vietnam'dır. Vietnam'da ormanlık ve tarım arazilerine karşı kimyasal silah kullanılması bitkilere zarar vermek ve öldürmek amaçlı tasarlanan ilk kimyasal kullanımıdır. Bölgenin ekolojisine yapılan saldırı geri dönüşü olmayan olaylar zincirini harekete geçirmektedir. 1966 yılında Lüksemburg eyaletine eşdeğer büyüklükteki alana yaprak dökücü adı verilen kimyasalları Vietnam topraklarına döktü. Koksidin asit içeren yaprak dökücü aynı zamanda arsenik içeren zehirli bir kimyasaldır.[83]

2.5.7. Siber Terör

Siber terörizm bilgisayarlara ve internet ağlarına yönelik yasadışı saldırlar ile hükümeti veya halkı korkutmak, veri sızıntısı ile tehdit etmek anlamına gelir. Saldırının siber terörizm olarak nitelendirilmesi için saldırının kişilere veya mülke yönelik şiddete yol açmalı ya da en azından korku atmosferini yaratmalıdır. Ölüm ya da bedensel yaralanmaya, patlamalara, uçak kazalarına ya da ciddi ekonomik kayıplara yol açan saldırılar buna örnektir. Ayrıca kritik altyapılara yönelik ciddi saldırılarda siber terör eylemleri olabilir. Terörist grupların siber teröre başvurması dijital teknolojinin stratejik hedeflerini küresel ve yerel olarak dahada

[82] Kim Coleman, *a.g.e.*, s.88-89.
[83] Kim Coleman, *a.g.e.*, s.90-92.

ileriye taşımaktadır. Bir tık ile eylemlerini tüm dünyaya duyurabilecek bir güce kavuşabilirler. Bu noktada diğer terör türlerinin aksine siber terör her yerde olabilir.[84]

Siber terörizmin ilk safhalarında stratejik askeri sahalarına yapılan saldırılar ile literatüre girmiştir.2. Dünya Savaşının başlarında Kraliyet Hava Kuvvetleri ve ABD Silahlı Kuvvetleri, Alman endüstrisinin başlıca elektrik kaynağı olan Ruhr bölgesindeki barajlara düzenlediği saldırı ile elektrik altyapısını ve üretim tesisini hedef almıştır. Bu saldırıda tek avantaj pahalı uçaklardan ziyade eylemin maliyetinin düşük olmasıdır. Bugün fiziksel hasara neden olmadan maddi kayıplara yol açabilen elektrik altyapısı ve üretim tesisleri hedefi için gerekli olan aktivist ve bilgisayardır. Maliyetinin düşük olması terör örgütlerini de cezbetmektedir. Ucuz ve seyircisi bol olan siber terör ekonomi açısından büyük risk taşımaktadır. Veri sızıntısı, siber saldırılar ve zararlı yazılımlar ile şirketlere ve hükümetlere milyon dolarlık maddi kayıplar verebilmektedir. Terörist gruplarının grup içi iletişim, fon toplama içinde başvurdukları siber terör ile banka hesaplarından örgüte para aktarma veya değerli verileri çalmak içinde siber terörizme başvurabilmektedir. [85]

Siber terörizm bir tehdit haline dönüşmesi internet teknolojisinin hızla büyümesi ile başlamıştır. 1990'ların başında ABD Ulusal Bilim Akademisinin yayınladığı rapor 'da "yarının teröristi bir klavye ile bir bombanın yaratacağı zarardan daha fazlasını yaratabilir" sonucu siber terörizm tehdidi ile ilgili endişeleri artırmıştır. 11 Eylül saldırısından önce George Bush'un olası siber terör tehdidiyle ilgili dikkat çekmiş ve politik açıdan meşruluk zeminini hazırlanmıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından yürürlüğe konulan Vatanseverlik Yasası siber saldırılara karşı istihbarat toplamayı amaçlarken aynı zamanda Amerikan halkını da gözetlemektedir. George Bush ile başlayan siber saldırılara karşı, halkı gözetim altında tutma politikası, günümüzde hükümetlerin sosyal medya kısıtlamaları ve internet sansürleri ile devam etmektedir.[86]

[84]Michael Stohl, "Cyber Terrorism: A Clear and Present Danger, The Sum of All Fears, Breaking point or Patriot Games?", *Crime Law Social Chang*e, Vol 46(4), 2006,s.224-231.
[85]James A. Lewis, "Assesing the Risk of Cyber Terrorsim, Cyber War and Other Cyber Threats", *Center for Strategic & İnternational Studies*, 2002, s.2-4.
[86] Oktay Alnıak, "Siber Terörizm Raporu", *TASAM*, Stratejik Rapor No 2, 2004, s. 2-4.

2.6. Uluslararası Örgütlerin Terörle Mücadele Politikası

Uluslararası alanda terörizmin önlenmesi ve cezalandırılması için yapılan ilk adım 16 Kasım 1937 tarihinde Milletler Cemiyeti çatısı altında atıldı. Böylece uluslararası alanda terörün tanımlanması için girişimlerde' de bulunuldu. Milletler Cemiyetinin gündemine terörü getiren olay ise Yugoslavya Kralı 1.Alexsandırın Marsilya ziyaretinde suikaste uğramasıdır. Suikastı gerçekleştirenler Makedonyalı bir Bulgar ve Hırvat kökenli IMRO(İç Makedon Devrimci Örgütü) terör örgütü üyeleriydi. Bu suikast' in ardından "Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme" 24 üye devletin imzasının ardından yürürlüğe girecekti. Sözleşmeye göre "taraftarlardan herhangi birine yönelik gerçekleştirilen terör faaliyetlerini önlemek amacıyla işbirliği yapmak üzere sözleşme taahhüt edilecektir." Sözleşmenin birinci maddesinde terörü "bir devlete yönelik belirli kişilerin veya genel halkın zihninde terör devleti yaratmaya yönelik önceden tasarlanmış suç eylemleri" tanımlamıştır.[87] Ancak bu sözleşme gerçekleşmeyerek terörizmle mücadele rafa kaldırıldı.

1963'den günümüze BM'de uzman kuruluşlarda ve özellikle Avrupa'da bölgesel kuruluşlarda çeşitli kararlar ve sözleşmeler kabul edildi. Ancak terör eylemlerini içeren suçların önlenmesi ve mücadele için hazırlan sözleşmelerde terörizm kavramını kullanılmasından veya tanımlamaktan kaçınıldı.[88] BM tarafından terör örgütleriyle mücadele kapsamında toplamda 12 uluslararası sözleşme ve 7 ek protokol hazırlandı. Bu sözleşmeler sırasıyla:[89]

- Uçak İçinde İşlenen Suçlar ve Diğer Eylemler Hakkında Sözleşme(1963)
- Uçağın Hukuka Aykırı Olarak Ele Geçirilmesinin Ortadan Kaldırılması Hakkında Sözleşme(1970)
- Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi(1971)
- Diplomatik Temsilciliklerde Dâhil Uluslararası Alanda Koruma Altındaki Kimseler Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme(1973)
- Rehine Alınmasına Karşı Sözleşme(17 Aralık 1973)
- Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesi(1980)

[87] "Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism", World Dıgıtal Lıbrary, https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf, s. 6.
[88] Gılbert Guıllaume, *a.g.e.* s.538
[89] United Nations, 2019

- Deniz Seyrüseferinin Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi(1988)
- Tespit Amaçlı Plastik Patlayıcıların İşaretlenmesi Sözleşmesi(1991)
- Terörist Saldırılarının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi(1997)
- Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi(1999)
- Nükleer Terörizm Yasalarını Bastırma Uluslararası Sözleşmesi(2005)
- Uluslararası Sivil Havacılığa İlişkin Yasadışı Eylemlerin Bastırılması Sözleşmesi(2010)

1963'den itibaren Uluslararası alanda terörle mücadele kapsamında yapılan sözleşmelerde terör tanımının yapılmaması devletlerin kendi çıkarlarına yönelik tek taraflı yorumlar yapmasına olanak sağlamıştır. Bu nedenle' de uzun süre BM sözleşmelerde terör kavramına değinmemiştir.[90] BM Güvenlik Konseyinin terörist tehdidine olan ilgisi ise Soğuk Savaş sonrası dönemde başlamıştır. BM güvenlik konseyinin terörle mücadele faaliyetleri El-Kaide/Taliban yaptırım komitesini kurması ve sırasıyla 1267(1999),1373(2001) sayılı kararları altında kurulan terörle mücadele komiteleriyle başlamıştır. Ekim 1999'da kabul edilen 1267 sayılı karara göre Usame Bin Laden ve Afganistan'daki Taliban rejimi üyelerine maddi ve manevi yaptırımlar uygulandı. Bu yaptırımların kapsamı mali, silah ve seyahat ambargolarını içerdiği için küresel hale geldi. 1267 sayılı kararı ile amaçlanan El Kaide veya Taliban ile ilişkisi olan kişilerin veya grupların teşebbüslerini kontrol altına almaktır.[91]

9/11 terör saldırısının ardından 2001 tarihli 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararı kabul edildi. Bu önemli karar BM'ye üye devletlerine geniş kapsamlı yasal zorunluklar getirdi. Küresel terör tehditleriyle mücadele etmek için daha önceden benzeri görülmemiş bir kampanya başlatıldı. Bu kampanyaya göre devletler terörle mücadele sözleşmelerine taraf olsun ya da olmasın teröristleri adalete teslim etmeleri, devletlerin sınır güvenliklerini artırma, silah trafiğini kontrol etme, teröristlerle ilgili diğer devletlerle işbirliği yapma, bilgi alışverişinde bulunma ve terörle ilgili cezai işlemlerde bulunmayı içermektedir.[92]1373 sayılı kararda konsey devletler tarafından alınacak belirli sayıda önlem alınmasına karar vermiştir.

[90] Gilbert Guıllaume, *a.g.m.*, s.540.
[91]Rosemary Foot, "The United Nations, Counter Terrorism, and Human Rights: Institutional Adaptation and Embedded Ideas", *Human Rights Quarterly*, Vol 29, 2007, s.492-493.
[92] Rosemary Foot, *a.g.m.*, s.494.

Bununla birlikte konsey, terörizm ile ne kastettiğine dair bir açıklama yapmak yerine belirli sayıda önlem almıştır.[93]

1267 ve 1373 komitelerinin görevleri bazı kilit alanlarda örtüşmektedir. Bazı fonksiyonel alanlarda örtüşmesine rağmen, komiteler ilk iki yıl içerisinde temel olarak ayrı ayrı faaliyet gösterdi. Her komitenin faaliyetlerinin insan hakları üzerindeki sonuçlarına ilişkin olarak ilave farklılıklar vardır.1267 sayılı komite Taliban rejiminin insan haklarını ihlal etmesine çok değindi. Ancak bireylerin fişlenmesiyle ilgili süreçte insan haklarının göz ardı edilmesi üzerine çok fazla eleştiri çekmiştir.[94]

BM Genel Kurulu 8 Eylül 2006 tarihinde tüm üye devletleri terörizmle mücadelede ortak bir stratejik ve operasyonel yaklaşımı ilk kez kabul etti. Bu ortak adımla devletle kapasitenin güçlendirilmesinden terörist tehditlere karşı mücadeleye, terörle mücadele faaliyetlerinin daha iyi koordine edilmesine kadar bir dizi önlem yer aldı. Genel Kurul stratejiyi iki yılda bir gözden geçirerek terörle mücadele önceliklerine uyum sağlayan canlı bir belge haline getirdiği strateji gelişen terörizm manzarasında geniş bir bakış açısı' da sunmaktadır.4 saç ayağına oturtturulmuş Küresel Terörle Mücadele Stratejisinin eylem planı şu şekildedir:[95]

- Terörün yayılmasına yol açan koşulların ele alınması
- Terörizmi önlemek için önlem ve mücadele
- Devletlerin terörizme karşı mücadele kapasitesini geliştirme ve BM'nin bu konudaki rolünü güçlendirme
- Terörle mücadelenin temel dayanağı olarak insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesini sağlayacak önlemlerin alınması

Terörizme karşı mücadele veren BM terörizmin ortak bir tanımını yapamamış olması eleştirilerin odağında olmasının nedeni olmuştur. Terörizm genel olarak tanımlandığında her terör faaliyetine karşı mücadele gerçekleştirmenin mümkün olamayacağı gibi devletler, genel tanım yapmaktan kaçınarak sadece kendilerini en çok rahatsız eden terör örgütlerine karşı sektörel bazda mücadele etmeyi tercih etmektedir.[96] Bir devletin teröristi bir başka devletin gözünde özgürlüğü için mücadele veren savaşçı olabilmektedir.

---

[93] Gılbert Guıllaume, *a.g.m.,* s.539.
[94]Rosemary Foot, *a.g.m.,* s.495-496.
[95]"UN Global Counter-Terrorism Strategy", https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy, Erişim Tarihi 21.12.2019
[96]Ercan Çitlioğlu, *Gri Tehdit: Terörizm,* Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s.212.

Dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkan terör faaliyetlerine karşı harekete geçme ve karar alma girişiminde bulunmayan Güvenlik Konseyi'nin terörizmle ilgili aldığı kararların çoğu Taliban ve Afganistan ile ilgilidir. Bu da BM'nin terör gibi yaşam hakkını ihlal eden önemli konuda tarafsız davranmadığını göstermektedir. BM'nin yanlı davranışı teröre karşı alınan önlemlerde başarı sağlamasını zorlaştırmaktadır.[97]

57 üyesi ile Birleşmiş Milletlerinden sonra 2. Büyük Uluslararası örgüt olan İslam İşbirliği Teşkilatı(İİT) Müslüman dünyasının kollektif sesi olmuştur. Örgüt barışı artırma ve Müslüman dünyasının uluslararası alanda çıkarlarını artırmayı vizyon edinmiştir. Müslümanların dünyasında barışı misyon edinen İTT için terörle mücadele' de önemli bir konudur. Ekonomi ve Barış Enstitüsü'nün hazırladığı Küresel Terörizm Endeksi 2019 raporuna göre Terörizmden 2018 yılında en çok etkilenen 10 ülkenin 8'i İTT üyesidir. Rapora göre 2018 yılında on ülke terörizm nedeni ile ölümlerin %87'sini oluşturmaktadır. Ayrıca 2018 yılında en çok ölümden sorumlu olan dört terör örgütü' de İslami terör örgütleri oluşturmaktadır.[98] 21. Yüzyılla ivme kazanan İslami terör örgütlere yönelik İTT' nin verdiği mücadele ise kınama ile sınırlı kalmıştır.

İTT'nin 1 Temmuz 1999 tarihinde kabul edilen Terörle Mücadele Sözleşmesi ile Uluslararası Terörizmin engellenmesi ve mücadele etmek amacı ile BM sözleşmesine bağlı olarak sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmesinin önleyici ve müdahaleci maddeleri şu şekildedir:

- Aktif devletlerin topraklarında terör faaliyetlerini yürütülmesini ve ya terör örgütlerinin terörist topladığı bir bölge olmasını engellemek,
- Aktif devletler terör örgütleri hakkında bilgi toplama ve terörizm olgusu ile mücadelede kazanılan başarılı deneyimleri izlemek için veri tabanı oluşturulması,
- Her aktif devlet terör suçlarından mahkum olan kaçakları ülkenin yasa ve yönetmeliklerine uygun olarak tutuklama konusunda soruşturma prosedürlerinde yardımda bulunma,

[97] Ercan Çitlioğlu, *a.g.e.,* s.216.
[98] Jessica Rivinius, "Global Terrorism Overiew: Terrorism in 2019", *Study of Terrorism and Responses to Terrorism*, Background Report, 2020.

Genel hatları ile terör örgütlerine yönelik bilgi paylaşımı, soruşturma ve yardımlaşma çizgisinde şekillenen sözleşme Uluslararası terörizmle mücadeleyi amaçlamaktadır. Ancak son on yılda gerçekleştirilen eylemler son elli yıldaki en büyük artışı yaşadı. Bu eylemleri gerçekleştiren örgütler büyük bir kısmı Müslüman devletlerinde ortaya çıkan İslamcı terör örgütleridir. Bugün İTT'nin aktif devletlerinde ve üyeliği askıya alınan Suriye' de terör örgütleri faal olmasına rağmen İTT'nin yaptırımı resmi sayfasından yayınladığı "kınama" yazıları ile sınırlıdır.

2.7. Bölgesel Örgütlerin Terörle Mücadele Politikası

BM, NATO, AGİT ve AB gibi uluslararası kuruluşlar terörizmi gündemlerinde ön sıralara taşırken kendi bünyelerinde yetki alanlarını genişleterek küresel boyutta terörizmle mücadele etmektedir. "Barış İçin Ortaklık" sloganıyla 1949 yılında kurulan ve bölgesel nitelikli uluslararası örgütler arasında dünyanın öteki bölgelerini etkileyecek güce ulaşan NATO, Batı Avrupalıların hem Sovyet saldırılarından korunmak hem de eski süper güçlerine geri dönmek amacıyla kurulmuştur.[99] Askeri bir ittifak üzerine kurulan NATO, SSCB'nin dağılma sürecinin başlaması ve bu durumun getirdiği askeri, teknik, etnik sorunlar neticesinde gündemini değiştirmiş ve 2001 terör saldırısının ardından görev alanını ve görevin niteliğini tüm dünyaya yayacak bir biçimde genişletmiştir.[100]

NATO Soğuk Savaşın sona ermesi ile uluslararası kriz yönetimi için bir araç ve merkez rolünü üstlendi.1991'de kabul edilen "Stratejik Konsept Belgesi" ile ittifakın temel görevleri belirtilmiştir. Stratejik Konsept Belgesine göre NATO'nun temel görevleri üyelerin güvenliğini etkileyen krizleri başarıyla yönetme, savaşı önleme, silahların kontrolü, barışı koruyarak güvenlik politikasını sürdürmektir. Temel amaca ulaşmak için ittifakın yerine getirmesi gereken dört madde şunlardır:[101]

I. Demokratik kurumların gelişmesinde engel olmamak ve üye devletlere tehdit veya güç kullanımında bulunmamak vurgulanmıştır.

---

[99] Tom Lansford, *All for One: Terrorism, NATO and the United States*, Routledge, 2002, s.2.

[100] Mehmet Hasgüler, ve Mehmet Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2014, s.331.

[101] The Alliance's New Strategic Concept,(07,11,1991), Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı.

II. Kuzey Atlantik Antlaşmasının 4. Maddesinin gereğince risk oluşturan olası gelişme ve Müttefiklerin menfaatlerini etkileyen herhangi bir konuda organizasyon yapma zorunluluğu vurgulanmıştır.
III. Üye ülkelerin topraklarına yönelik tehdidi caydırmak ve üyeleri savunulması gerekmektedir.
IV. Avrupa içindeki stratejik dengeyi korumak

Sonuç olarak Stratejik konsept belgesiyle üyelerin toprak bütünlüğü ve gelebilecek tehditleri önlemek tekrardan vurgulanırken değişen dünyadaki gelişmelere dikkat çekerek üyelerin güvenliğini artırıcı tedbirlerin alınarak kitle imha silahlarının çoğalması, hayati kaynakların akışının bozulması, terörizm ve sabotaj eylemleri önlenmesi ve bu tür risklere karşı organizasyon yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.[102]

11 Eylül 2001 İkiz Kule saldırılarının ardından terörizm konusu NATO gündeminde ilk sıradan yer aldı. O günden itibaren NATO üyeleri terörizme karşı bireysel olarak mücadelede yer almaya kararlı olduklarını gösterdiler. NATO, 9/11 saldırısının ardından çalışmalarını terörizm tehdidine yönelik şekilde uyarladı.[103] ABD saldırılarına yanıt olarak tek ve ilk olarak savunma maddesini hazırladı. Washington Antlaşmasının 5. Maddesine göre "bir veya birden fazla müttefike yapılacak saldırı Avrupa ve Kuzey Amerika' ya karşı yapılmış bir saldırı olarak kabul edilecektir". NATO'nun kuruluşunun 50. Yılı vesilesiyle gerçekleştirilen zirvede İttifak'ın Soğuk Savaş sırasında üyelerinin özgürlüğünü koruması konusunda takdir toplar iken 9/11 saldırılarının ardından güvenlik için çok çeşitli risklerin var olduğu kabul edildi.[104]

Washington Antlaşmasının 5. Maddesiyle tehdide karşı ortak saldırının haricinde terörizme ve güvenlik tehdidine yönelik verdiği imkânlardan ikincisi bilgi ve istihbarat paylaşımı için bir daimi forum oluşturmaktadır. Bu daimi forum uluslararası terörizme karşı birleşmiş bir cephe oluşturur. Üçüncüsü, İttifak'ın entegre askeri yapısına ve operasyonel planlama kapasitesine sahip olması ve de Avrupa ve Kuzey Amerika' nın geniş yelpazesini kullanması terörizmle mücadele yürütme yeteneğini artırmaktadır. Bu özellikleri elinde

[102] The Alliance's New Strategic Concept,(07,11,1991), Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı
[103]Seda Gürkan,(14Mayıs,2008).NATO Dergisi, Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2008/05/14/teroerizm-konusunda-daha-stratejik-olmanin-zamani-geldi-mi/index.html, adresinden 22,12,2019 tarihinde alındı.
[104] NATO Basın Açıklamaları (15 Eylül 2001). Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı.

bulundurması müttefiklerinin NATO'ya olan güvenini artırdığı gibi askeri, parasal ve siyasi destekleri' de artırmaktadır. Son olarak müttefiklerini sunduğu imkânlar, askeri yeteneklerini yeni tehditler ve riskler doğrultusunda devamlı olarak uyarlayabilmektedir. Bu da çeşitli operasyonlarda NATO'nun başarılı çıkmasına olanak sağlamaktadır.[105]

Sonuç olarak NATO terörizmin farkında, önlenmesi ve mücadelesi için stratejiler geliştirmektedir. Ancak terörizmle mücadelede gerekli araçlara sahip olmasına ve temel amaçlarını belirlemiş olmasına rağmen terörizmle mücadelede kararlık gösterememesi ve uzun vadeli bir vizyona sahibi olamaması strateji eksikliğini göstermektedir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının temelini oluşturan 1975'te ABD, Kanada ve Arnavutluk dışındaki bütün Avrupa devletlerinin katılımıyla imzalanan Helsinki Nihai Senediyle Avrupa' da yumuşama ve güvenliğin standartları saptanmıştır. Ancak SSCB'nin dağılma sürecinde AGİK'in yetersin kalmasıyla Avrupa' nın güvenliği için NATO'nun sahneye çıkması AGİK'in mekanizmalarının yetersizliğini gün ışığına çıkardı. AGİK'in etkisiz kalması 1994 Budapeşte Zirvesinde "Avrupa İşbirliği Teşkilatı" haline gelmesi ile kurumsal bir yapıya sahip oldu. Ortaya çıkan bu kurumsal yapı güvenlik ve gözetim mekanizmalarını içeren kurumsal yapılarla donatıldı.[106]

19 Kasım 1999'da İstanbul Zirvesinde imzalan Avrupa Güvenlik Şartı ile yaptırım gücü olmayan AGİT'in küreselleşme dönemindeki hedeflerini ortaya koyarak uluslararası kuruluşlarla ittifak kurarak risklere ve tehditlere yönelik işbirliği yapılmasını ve mevcut mekanizmaların güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. AGİT' in temel düşüncelerini içeren Avrupa Güvenlik Şartına göre taahhüt yerine getirmek için alınan kararlar:[107]

I. AGİT ile diğer uluslararası Teşkilatlar ve kurumlar arasında İşbirliğine Dayalı Güvenlik Platformu oluşturmaya,
II. AGİT'in barışı koruma operasyonlarını rolünü geliştirmeye,
III. AGİT'in yardım ve operasyonlara ilişkin taleplere daha çabuk cevap verebilmesi için Yardım ve İşbirliği Süratli Uzman Takımları oluşturmaya,
IV. Hukukun üstünlüğünün sürdürebilmesini sağlamak amacıyla polis faaliyetlerini yürütmeye,

[105]Seda Gurkan, S. a.g.m.,
[106] Mehmet Hasgüler, ve Mehmet Uludağ, , *a.g.e.,* s.350-354.
[107] "Avrupa Güvenlik Şartı", Erişim Adresi: https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/902d4--Avrupa-Guvenlik-Sarti.pdf, 1999,bs.459.

V. AGİT alan operasyonlarının planlanması ve konuşlandırılması amacıyla bir Hareket Merkezi oluşturmaya,
VI. AGİT Daimi Konseyi altında Hazırlık Komitesini kurarak, siyasin danışma sürecini güçlendirmeye, karar verilmiştir.

Avrupa Güvenlik Şartı ile AGİT şiddeti önlemeyi, savaş ve terör yıkımlarının yol açtığı psikolojik tahribatı rehabilite etmeyi ve aynı zamanda kendi güvenlik ağının olduğu bir AGİT bölgesinin yaratılmasını amaçlamaktadır. AGİT'in ortak ve bölünmez güvenliğe yönelik işbirliğine dayalı ve kapsamlı yaklaşımının merkezinde kalması gerektiğini vurgulayan şartta güvenlik, ekonomik, askeri, siyasi boyutunun dışında insani boyutuna dikkat çekmektedir. Ayrıca şartta Terörizmin, nedeni ne olursa olsun kabul edilmemekte ve güvenliğin pekiştirilmesi vurgulanmaktadır.[108] Ancak AGİT'in terör eylemlerinin önlenmesi ve mücadele edilmesi gerektiğini sık sık vurgulasa da yaptırım gücünün olmaması AGİT'i pasif duruma getirmiştir.

AB'nin teröre yaklaşımı, 2005'te geliştirdiği "AB Terörle Mücadele Stratejisi" ile ortaya koymuş ve terörizmi hem Avrupa için hem de dünya için büyük bir tehlike olarak görmüştür. Küresel terörizmle mücadele etmeyi taahhüt eden bu stratejiyi dört madde etrafında inşa edilmiştir. Bunlar(The European Union Counter-Terrorism Strategy, 2005: 7-15):[109]

I. Madde terörizmi **önleme.** Gelecek neslin teröristlerini ortaya çıkmadan engellemek. AB, stratejide Avrupalıların çoğunluğunun aşırılık yanlısı ideolojileri kabul etmediğini terörizmin temel tehdidi olarak da El-Kaide ve ilham verdiği diğer grupları ortaya koymuştur. Bu örgütlerin yöntemlerinin tanımlanarak karşı konulması gerektiğini savunmaktadır.(6 ve 7.Madde)
II. Madde Terörle Mücadele Stratejisinin önemli bir parçası olan **koruma**. Sınır güvenliği, ulaşım ve diğer sınır ötesi altyapıların kollektif hareket edilmesi gerektiğini ve bilinen veya şüpheli teröristlerin AB'ye girmesini veya AB içinde faaliyet göstermesini engellemek için dış sınırların korumasını artırılması gerektiğini vurgulamaktadır.(15.Madde)
III. Maddeye göre teröristlerin faaliyetlerini engellemek, finansmanlarına ve materyallere erişimlerini kesmek için teröristleri **takip** altına almak amaçlanmıştır.(22.Madde)

---

[108] Avrupa Güvenlik Şartı, a.g.e., s.460-463.
[109]"The European Union Counter-Terrorism Strategy",(1 12, 2005) Erişim Adresi: http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı.

IV. Maddeye göre eğer terör riskini sıfıra indirgeyemiyorsak, Saldırıların AB sınırları içinde meydana gelebilecek olasılığa **yanıt** vermek. Bu tür olaylara verilebilecek yanıt, uluslararası kuruluşlarla koordine olarak mevcut yapılardan faydalanmak olacaktır.(32. Madde).

2005 yılında kabul edilen "AB Terörizmle Mücadele Stratejisiyle" üye devletlere karşı tehditlere yönelik Birliğin nasıl cevap vereceğini ve güvenlik için alınacak önlemler ortaya konulmuştur. 2015 yılında Komisyon terörist tehditlerine yönelik savunmayı güçlendirmek amacıyla çeşitli tedbirler aldı. Radikalleşmenin önlenmesi için AB İnternet Formunu başlattı. Bu forumla hem çevrimiçi hem çevrimdışı terörist propagandaları ivedilikle tespit edilerek kaldırılması için Europol ile teknoloji devleri ve sosyal medya şirketleriyle ortaklığa gidildi. Terörizmin finansmanını önlemek için "Kara Para Aklama ile Mücadele Direktifi" de dahil olmak üzere bir dizi önlem geliştirerek terörizmle mücadele kapasitesini artırdı. Ayrıca Birlik güvenliğini sağlamak için Avrupa'ya yakın bölgelerle de işbirliğine gitmektedir.[110]

[110] "European Union, "Counter Terrorism and Radicalisation", Erişim Adresi: https://ec. europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en adresinden 05.06.2020 tarihinde alındı

3.BÖLÜM SİYASAL DÜŞÜNCEDE TERÖRİZM

3.1.İdeoloji'nin Tanımı

Terörizm kavramını kuşatan tartışmalar olduğu gibi ideoloji kavramı ile ilgili, literatürde yerleşik, üzerinde hemfikir olunmuş yeterli bir tanımın bulunmaması çok ciddi çatışmalara gebe olmuştur. Bu çatışmalar ideolojinin tarihsel sürecinde bireyin rakip gördüğü kısacası öteki olan fikir ya da inanç sistemlerine yönelik eleştirel bir silah ya da aracı olarak kullanılmasına yol açmış ve günümüze kadar devam eden fikir ayrılıklarına neden olmuştur.[111]Bireyleri ve toplumları ayrıştıran ve çatışmalara sevk eden ideoloji insanın doğuşuyla var olan insana mahsus, yemek, içmek gibi doğal bir eylemdir. Ancak temel ihtiyaçlarını karşılamak için çaba gösteren insanoğlu doğru ya da yanlış düşüncelerini dayatmak için çaba göstermiştir. İnsanoğluyla var olan düşünmek eylemi Tracy 'in fikirler bilimi adını vermesi ile ideoloji tarih sahnesine çıkmıştır.

İdeoloji, Fransız devriminin ardından *Institut National, Ecole Normale Superieure ve Instutit de France*'in kuruluşunda önemli bir rol üstlenmiş ve önde gelen üyesi olan Tracy' in önerdiği ve kendilerine ideolojiler denilen bir grup Fransız empirist' in projesi olarak ortaya çıkmıştır. Tracy, Fransız devrimi sırasında karşı devrim düzenine karıştığı şüphesiyle hapse atılarak idama mahkum edildi. Terör döneminde yaklaşık bir yıl hapis yatmasının ardından, idam cezasının uygulanmasından iki gün önce Robespierre 'nin devrilmesiyle hayatı kurtuldu. Tracy ve çevresindekiler, Jakobenlerin terör yönetimine karşı çıkarak akılcı bir burjuva düzenini savunması, direktuvar yönetimi sırasında eğitim sisteminin yüksek mevkilerine getirilmelerine olanak sağladı ve bu yönetimin ideolojisini etkileyerek direktuvar döneminde ideolojiyi bir devlet felsefesi konumuna getirildi.[112] Hem ideoloji kavramı hem de terör kavramı aynı kaderi paylaşarak jakoben hareketinin ardından doğmuş iki kavram olarak ortaya çıktı.

---

[111]Andrew Heywons, *Siyasi İdeolojiler*, Levent Kökler(çev.), Adres Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2013, s.23.
[112]Jan Rehmann, *İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri*, Şükrü Alpagut(çev), Yordam Kitap 1.Baskı, 2017, s. 27-28.

Tracy' in İdeoloji kavramı fikirlerin doğal kaynağının ne olduğunu ve nasıl ulaşılabileceğini araştırmak anlamına geliyordu. Bu bilim aynı zaman da düşüncelerin duyumlardan türemesinin nedenlerine ulaşmayı amaçlıyordu. Doğuştan gelen bilgiyi reddederek, zamanla birilerine benzemek ya da farklılaşmak için fikirlerin dönüştürülmüş duyumlar olduğunu tasvir eder. İnsan zihninin fizyolojik bir temeli olduğunu göstererek, ideolojiyi zoolojinin bir dalı olarak tanımlamaktadır. Tracy' ye göre, ideoloji teorilerin teorisiydi. İdeoloji, "fikirlerini" ister istemez kullanan bilimlerin kaynağı olarak bütün bilimlerin önünde gittiği için, bilimlerin kraliçesiydi.[113]Tracy' in ardından İdeoloji kavramına sahip çıkan Karl Marx, ideoloji kavramına artık yeni bir anlam kazandırır. Engels' le birlikte kaleme aldığı "Alman İdeoloji" adlı eserinin ardından ideoloji, insan aklının bilimi tanımından uzaklaşılarak, bireyin, grupların ya da toplumun zihninde egemen olan fikirleri betimleyen ve de ekonomik temellerin üzerine inşa edilen düşünce zinciri olarak tanımlanmaya başlandı.

Marx ve Engels'in yapıtlarında ideoloji insan bilinci ve insan eyleminin güdülerine ilişkin yanlış, sistematik hatalar anlayışına bağlıdır. İdeoloji bireyin bilinçli olarak ancak yanlış bir bilinçle, yani hatalar silsilesiyle gerçekleştirdiği bir süreçtir. Bireyi hataya sürükleyen güçler kendisi için meçhuldür ki öyle olmasaydı zaten ideolojik bir süreç olmazdı. Sadece düşünce gereçleriyle çalışan ideoloji sorgulamaksızın bu gereçleri kabul eder ve bu gereçlerin düşünceden bağımsız bir kökeni olup olmadığını araştırma gereksinimi duymaz. Burada var olan karşıtlık yani biz ve ötekiler ayrımı sınıflar arasında değil, bizzat bilimle ideoloji, doğru bilinçle yanlış bilinç arasındadır.[114]

Marx, "bütün ideolojilerde bireyler arası ilişkilerinin camera obscurada ki gibi baş aşağı duruyor gibi görünüyor ise bu tıpkı nesnelerin gözün ağ tabakası üzerindeki ters çevrilmesidir", der.[115] Marx bu tanımında ideolojinin gerçekliğinin çarpıtılmasını ifade ederek olumsuz anlam yüklemiştir. Çarpıtılan fikirlerin ideolojik olduğu vurgulansa da ideolojiler bireyselleştirilemediği için doğal olarak bütün fikirler de ideolojik değildir sonucu çıkmaktadır. Son olarak ideolojinin çarpıtılması ve olumsuz anlam taşıması bireylerin söylem

[113]Andrew Wincent, *Modern Politik İdeolojiler*, Arzu Tüfekçi (çev.),Paradigma Yayınları, 1.Baskı, 2016, İstanbul, s. 3.
[114]Göran Therborn, *İktidarın İdeoloji ve İdeolojinin İktidarı*, İrfan Cüce, (çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, 1989,İstanbul, s.13.
[115]Karl Marx ve Friedrich Engels, *Alman İdeoloji,* Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez (çev.), Evrensel Basım Yayın, 2.Baskı, 2013, İstanbul, s.33-34.

ve imgelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa Marx' a göre bilinç biçimleri yerine maddi gerçeklikle hareket edilmelidir.[116]

Friedrich Engels, Marx'ın ölümünden yıllar sonra Mehringe yazdığı bir mektupta İdeolojiyi, sözde düşünür denen kimsenin oluşturduğu yanlış bir bilinçlenme süreci olarak tanımlamıştır. Engels'in sözde düşünür ile kastettiği düşüncelerini ekonomik temel üzerine inşa etmeyenlerdir. Sözde düşünürü harekete geçiren ise onun için meçhuldür, belirsizdir. Bu belirsizlik hiçbir zaman ideolojik bir süreç olamazdı. Yanlış bilinçlenme ile biçimi ve içeriği kendisi ya da kendisinden öncekilerinin kullanımlarından türeyen ve de kendi kullanımına uygun bir surecide türetmeleri ile oluşmaktadır.[117]

İtalyan Marksist düşünür Gramsci ideolojileri gerçek ya da sahte, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü gibi ölçütlere göre sınıflandırmamıştır. Sınıfları, sınıf ayrımlarına yönelik bağımlılık ve itaat etme konularında birbirine bağlamaktaki işlevi ve etkinlik derecelerine göre değerlendirmektedir. İdeoloji kavramı Gramsci için ekonomik sınıf mücadelesinde alt ve karmaşık üst yapıyı birleştiren sıva-harç işlevine dayanmaktadır. İdeolojiyi sıva-harç işleviyle betimleyen Gramsci, toplumsal kitlenin tümünü yapıştırma ve birleştirmek için ideolojinin üst yapı içerisine yerleştirmeye özen gösterdi.[118]Gramsci Hapishane Defterleri adlı eserinde hangi görüşe ideoloji diyebiliriz sorusuna cevap olarak "sanatta, hukukta, ekonomide, faaliyetlerde, kişisel ve de kollektif yaşamın her aşamasında örtülü olarak kendini gösteren fikirler evrensel boyuta ulaşabildiğinde bu fikirlere bir ideolojidir, diyebiliriz" der.[119]

Gramsci'nin ideoloji kavramı bir taraftan da Alvin Goudlner'in "izm-olarak ideoloji" yaklaşımı yani sıva-harç betimlemesiyle vurguladığı ideolojinin birleştirici özelliği anlamındadır[120].Goudlner'in ideoloji tanımı "yeni doğan siyasal söylemin otorite ve geleneğe başvurarak hedefine ulaşma söylemidir". Bu söylem laik ve rasyonel düzeyde oturtturulması

[116]Gökhan Atılgan, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılgan ve Attila Aytekin(edt.), Yordam Kitap, 4. Baskı, 2014, İstanbul, s.290.
[117]Terry Eaglaton, *İdeoloji*, Muttalip Özcan(çev.),Ayrıntı Yayınları, 1.Baskı, 1996, İstanbul, s. 112.
[118] Stuart Hall-Bob Lubbley-Gregor Mclennan, *Siyaset ve İdeoloji: Gramsci*, Sadun Emre Alp(çev.),Birey ve Toplum Yayınları,1.Baskı, 1985, Ankara, s.10-40.
[119] Gramsci Antonia, *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler,* Kenan Somer(çev.),Onur Yayınları, 1.Baskı, 1986, İstanbul, s.192.
[120]Ünsal Oskay, "Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-4, 1980, s.222.

hedeflenmektedir. Gouldner' in görüşüne göre ideoloji aynı zamanda dini inançtan ya da mitlerden kopuşu gerektirmektedir.[121]

Gramsci'den önemli ölçüde etkilenen Althusser, Gramsci'den bir adım daha ileri giderek, ideolojiyi insanların bireysel dünyalarında var olan somut ya da soyut olarak yansıtılmış, sözgelimi bir felsefe olarak tanımlamaktadır. İdeolojiyi bilimden ayıran Althusser bunu doğru ve yanlış ölçütüyle değil, bilgi üzerinden eyleme yönelik toplumun baskın olmasıyla ayırmaktadır. Tarihsel süreçte epistemolojik kopuşlarla yeniden üretilen bu kavram kimi zaman sosyalist kimi zaman komünist toplum içinde var olarak toplumsal oluşumun öznesi olarak yani bilimin dışında varlığını sürdürmektedir.[122]Althusser' in bu tanımına göre kendilerini ideoloji yoluyla özne olarak gören insanlar gerçekle kendi aralarındaki ilişkiyi ideoloji ile açıklamaktadır. İdeoloji sınırlandırılamaz ve sınıf kökenine indirgenemez olsa da her sınıf sembol, söylem gibi öğelerle kendilerine eklemleyerek tutarlı bir sınıf ideolojine dönüştürmeye çalışırlar.[123]

Habermas ise ideolojiyi iktidarla özdeşleştirerek iktidar eliyle çarpıtılan bir iletişim şekli ve baskı aracı haline gelen ideolojinin iktidarın gücünü meşrulaştırmaya hizmet eden bir araç olarak görmektedir.[124] Habermas' ın vurguladığı çarpıtılmış iletişim, ideolojiye yüklenen olumlu ve olumsuz söylemler ile kastedilen sübjektif bireyin, toplumsal durumu ile ilişkilendirmesidir. Çarpıtılmış iletişim aracılığıyla birey doğru olduğuna inandığı ideolojiyi rıza ya da baskı yoluyla iktidara hizmet etmek için dile getirmektedir.

Francis Fukuyama 1989 yılında kaleme aldığı "Tarihin Sonu m?" adlı makalesinde 20. Yüzyılın ideolojik şiddet galeyanının Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle bittiğini artık savaş sonrası dönemin tarihin sonu yani ideolojik evrimin son noktası olduğu tezini savunmuştur. İdeolojik gelişme tamamen sona erdiğinde ise homojen devlet er ya da geç dünya ölçeğinde zafer elde edeceğini savunmuştur. İdeolojik mücadelelinin yerini ekonomik hesaplar, çevre sorunları gündemde yer alacağını savunmuştur.[125]

---

[121] Terry Eaglaton, a.g.e., s.218.
[122] Louis Althusser, *Kapitali Okumak*, Celal Kanat(çev.),Belge Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995 s.198
[123]Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Yusuf Alp ve Mahmut Özışık(çev.),İletişim Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2002, s. 12-13.
[124]Terry Eaglaton, a.g.e. s.183.
[125] Francis Fukuyama, "The End of History", *The National Interest*, No. 16, 1989, s.3-8.

Fukuyama'nın Tarihin Sonu tezine karşı 1993 yılında kaleme aldığı "Medeniyetler Çatışması" makalesinde Huntington, ideolojilerin zaferinden söz edilemediğini Batı'nın ürettiği bu ideolojilerin gerilediğini ve artık siyasal düşüncelerin değil, medeniyetlerin çatışmasına tanıklık etmekteyiz tezini savunmuştur. Batı 20. yüzyılın büyük siyasal ideolojilerini üretmiş ancak batı temel bir din üretememiştir. Aksine Doğu siyasal ideoloji üretememiş ancak dünyanın büyük dinleri doğu medeniyetlerinin ürünü olmuştur. Bu eksende dünya artık ideolojilerin savaşına değil medeniyetler arası din ve kültür savaşına geçmiştir tezini savunmaktadır.[126]

19. yüzyılda Hegel ve Marx ile yeniden biçimlenen ideoloji kavramı 20. Yüzyıla gelindiğinde Daniel Bell'in "ideolojilerin sonunu müjdelemesi" savına paralel olarak Fukuyama'nın "tarihin sonu ve son insan" ile düşünsel bilimin son noktaya geldiğini iddia etmiştir. İdeolojilerin sonu tartışmasına ise Ufuk Aras "ideolojiler yok olmamıştır tektipleşmiştir ve liberalizmin tek kale maçına dönüşmüştür" diyerek farklı bir noktaya taşımıştır.[127]

3.2. İdeolojilerin Fonksiyonları

Bu çalışmanın ana damarı olan İdeolojik terörizmin amacı kitlesel sempatizanlık kazanmaktır. Bu sempatizanlıkla terör örgütleri kitlelerin desteğini kazanarak kendi taraflarına yandaş çekebilmeyi amaçlamaktadırlar. Kitleleri örgütün çatısı altına alabilmek için söylem, dil, kültür ve sembolde inşa ederek bu öğelerle kendilerini tanımlarlar.

Felsefe ve gündelik hayatı yakınlaştıran söylem, basit olarak kullanılan dil ve dil pratiğidir. Hayatın her alanında yer alan söylem bir meta-eylemdir. Bir dil pratiği olan söylem; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan, müzakere, konuşma, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin bir süreçtir[128]. Bu süreçte bireyler dili ayrıştırarak farklı formlarda kullanmaya başlarlar. Birine özgürlük savaşçısı, kahraman ya da isyancı, hain, terörist deyip dememiz ki bunları hemfikir olarak söylememiz mümkün değil ancak o insana dair bireysel ve grup düşüncemize bağlı olan sözlüksel seçimimizle ilgilidir,

[126]Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Okuyan Us Yayın, İstanbul, 2019.
[127]Ufuk Uras, *İdeolojilerin Sonu mu?,* Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2004, s.17.
[128]Edibe Sözen, *Söylem: Belirsizlik, mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, s.20.

böyle bir düşünce ideolojimize ve de o bireyin ait olduğu grup hakkındaki tutumlarımıza bağlıdır. Söylemin anlamı da, sözcüklerin ve tümcelerin anlamlarıyla sınırlı değildir, belli temalar etrafında şekillenen küresel anlamlar içermektedir.[129] Örneğin teröristlerin kullandığı dil eylemleridir. Gerçekleştirdikleri eylemlerle siyasi mesajlarını duyurmayı amaçlarlar. Küresel ya da kitlesel boyutta olması eylemin muhataplarıyla ilişkilidir.

Söylem kavramı içkin olan toplumdaki çatışmanın ve tartışmanın bir yönü dildir, dil ideolojinin maddi bir formudur ve ideoloji tarafından kuşatılmıştır.[130] İdeolojiler söyleme bağlı bir şekilde gücün yönünü değiştirme mücadelesi içinde kendini ifade eder. Mücadele için geliştirdiği söylem kavramı şekillenmeye başlarken "söylemler arası mücadele" fikrinin ortaya çıkışıyla yapısalcılıktan kopuşlar başlar. Söylemler tarafsız olmayan bilgilerle girilen ideolojik mücadelede anlamlarını yitirdiği ya da değiştirdiği düşüncesi ağırlık kazanır.[131]

İnsanlar bilgiyi doğrudan edinmezler, bilgi toplumdan alınır ve toplumdan alınan bilgi şekillenmiş bilgidir. Kırmızı ışıkta durmak, yeşil ışıkta geçmek çağrışımı insanı dikkate yöneltmektedir. Bu bağlamda simgeler birden çok kişinin paylaştığı bir toplum haritası oluşturur. Bu örneğin evrensel geçerliliği olabilir, ancak bazı simgesel çağrışımlar ya da semboller o topluma, örgüte hastır. Ayrılıkçı terör örgütü ETA'nın insanların zihninde çağrıştırdığı simge olan yılan ve balta (bietan jarrai) sembolleri ya da kameranın önüne geçip yaptıkları konuşmalarda kafalarına örttükleri ve renkleri zaman zaman değişen maskeleri ve maskelerinin üstüne taktıkları şapkalarla hatırlanmaktadır. Bölgesel terör örgütü olan ETA, İspanya toplumunun bilinçaltında eylemleriyle belirdiği gibi simgeleriyle de yer almaktadır. Aynı zamanda bu simgeler insanları harekete geçirebilmektedir. ETA'nın kuruluşunun ilk yıllarında örgütün simgesinin grafitisini yapması, örgütün tanınması ve farkedimesini sağlayan faktörlerden biri olmuştur.

Dil, hilal, bayrak gibi kültür bakımından anlamlı şekiller sembollerin başında gelir Toplum içinde ortak bir anlam uyandıran semboller kendi aralarındaki ilişkilere ortak bir şekil kazandırdıkları zaman kültür meydana geliyor.[132] Belirli bir sınıf ve ya bir grubu temsil eden, niteleyen kültür, duyguları tutumları ve öncülleri içinde barındıran daha geniş bir alandır. Her bir ideolojinin ayrı bir kültürü benimsemesi ve bunu farklı alanlara uygulaması bunun en iyi

[129] Barış Çoban(edt.), *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji,* Su Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 55-58.
[130]Barış Çoban(edt.), a.g.e., s.158.
[131] Edibe Sözen, a.g.e., s.34.
[132] Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.51.

örneğidir. [133]Böylece kültürel ideoloji belirli bir grubun kültürel evrenine nelerin dahil edilip nelerin dışlanacağını dair sevk eder.[134]Muhafazakâr ideolojinin dini alanda genişlerken, liberal ideolojinin ekonomi alanında genişlemesi kültürlerini de bu alanlar ekseninde şekillendirmektedir. Hem ideoloji hem de kültür toplumdaki bütün anlamlarına ve simgesel süreçleri kapsayan karmaşanın tamamına karşılık gelir ve de toplumsal uygulamaları kendilerinden çok bireylerin bu uygulamaları yaşama biçimleri ima eder. Aynı zamanda ideoloji kültürle çakışmaz sadece kültürü belirli açıdan aydınlatır.[135]

Kültürel kimliğin söyleme dayalı oluşum süreci, toplumsal çeşitliliği, toplumda var olan çatışmaları ve uzlaşmazlıkları gizliyorsa bu süreçte kültürel kimlik ideolojik hale gelebilmektedir. Bu ortamlar ideolojiyi beslemektedir ancak kimlik seçici bir karakterdir, bireyin ve ya toplumların en azından siyasal olarak hangi ideolojiyle entegre olacağına ya da hangisini dışlayacağına olanak sunar. Kültürel kimlik eğer bir grup ve ya sınıf tarafından kendi çıkarları doğrultusunda sabitleme girişiminde bulunması ve halka doğru kimlik olduğunu empoze etme girişimleri ideolojik biçimlere dönüşür. Ancak ezilen ve ayrıma tabi tutulan gruplar tarafından egemen baskıya karşı direniş aracı olarak kültürel kimlik kullanıldığında bu süreç ideolojik olarak değerlendirilmez.[136]

3.3.Siyasal Düşünde Terörizm

3.3.1 Liberalizm ve Terör

Liberalizmin kökeni 14. yüzyıl Avrupası'ndaki Aristokrasi ve Burjuva arasındaki çatışmaya kadar indirgenen ve çok muhtelif anlamlarda' da kullanılan ve 19. yüzyıl siyaset literatüründe yerini alan bir kavramdır. 16. ve 17. yüzyıl Avrupa'sında Reform hareketi, Otuz Yıl Savaşı ve Görkemli Devrim siyasal, dinsel özgürlükleri ve sınırlı hükümet fikirlerini besledi. Aynı zamanda 17. yüzyılda Locke, Hume, Smith, Voltaire, Rousseau, Kant, Bentham, gibi filozoflar liberal düşüncenin yeşermesini sağladılar. 18. yüzyıla gelindiğinde ise Sanayi devrimi, Fransız Devrimi ve Amerikan Devrimi liberal fikirlerin yayılmasına 19.

[133]Raymond William, *Kültür,* Aydın Suavi (çev.),İmge Kitabevi, İstanbul, 1993, s.25.
[134] Gökhan Atılgan, a.g.e., s.188.
[135]Terry Eagleton, a.g.e, s.55
[136]Jorge Larrain, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, Neşen Nur Domaniç(çev.),Sarmal Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 1995, s.225-226.

yüzyıla gelindiğinde nihai zafere ulaşmasına olanak sağladı. Liberalizm çatışmalar içine doğmuş, uzun uğraşlar ve mücadeleler sonucunda kök salmış bir ideolojidir.

Modern dünyanın kurucu ideoloji liberalizm, Fransız devriminden Berlin duvarının yıkılışına kadar geçen süreçte kapitalist dünya ekonomisinin harcı oldu ve dünya siyasetinde önemli bir ideolojik seçenek haline geldi.[137] Liberalizmin ilk temel taşlarını döşeyen kişi İngiliz düşünür John Locke' dur. Locke' un felsefesinin odak noktası insandır. İnsanı "zeki bir yaratık" olarak tasvir eden Locke, doğa durumunu yaşamın, özgürlüğün ve mülkiyetin arasında insanların rızaları ile kurulmuş siyasal toplum olarak açıklamaktadır. Locke, birey odaklı hareket ederek, toplum sözleşmesini devlet ve hukukun kaynağı yapmıştır.[138]

Locke mülkiyet hakkını emekle özdeşleştirmiş ve her insanın kendi kişisi üzerinden bir mülkiyete sahip olduğunu belirtmiştir. Burada kendi kişisi olarak belirttiği, kişinin bedeninin emeğidir yani tam anlamıyla kendisidir. Mülkiyet ölçütü, insan emeğinin miktarı, kuvveti ve yaşamın rahatlığıyla belirlenmiştir. Hiçbir insanın emeği bütün toprağı itaat altına alabilecek bir kuvvette değildir. Buna bağlı olarak da kendi emeğinden fazlasını tüketemez. Bu nedenle herhangi bir insanın başkasının hakkına tecavüz etmesi ve sahiplenmesi olanaksızdır. Ayrıca mülkiyet hakkını yasalar düzenler ve pozitif anayasalar tarafından belirlenir.[139]

Locke' un özgürlük tanımı ise toplumun tüm kesimlerinin kabul ettiği bir kanun koyucunun koyduğu kurallara bağlı olarak sınırlandırılmış bir özgürlüktür. Locke herkesin aynı hakka sahip olmasının tam anlamıyla adalet ve eşitlik getirmediğini, elde edilen mutluluğunda kısa süreli olduğunu vurgular. İnsanlar özgürlüklerini başkalarının şiddet ve baskılarından korunmak amacıyla başkalarıyla birleşmeye razı olarak toplumları inşa ederler. Böylece bireyler özgürlüklerini kısıtlamak yerine kanun koruyucuların denetimi altında genişletmektedirler.[140] Klasik Liberalizmi şekillendiren Locke, fikirlerinde bireyin mülkiyet ve özgürlük hakkı, yönetim çatısı altında korunurken, yönetimi de güçlendirmek yerine sınırlı bir devlet profili çizmiş ve devleti bireyin hizmetinde kılmıştır.

---

[137] Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, Erol Öz(çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2003, s.94.
[138]Mehmet Özcan, "John Locke' un Birey Anlayışının Felsefesi Temelleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 52, 1987, s. 1-4.
[139]John Locke, *Yönetim üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*, Fahri Bakırcı (çev.), Ebabil Yayınları, 2012, s.24-37.
[140]Bedia Akarsu, "John Locke' un Devlet Felsefesi", *Felsefe Arkivi*, Cilt 0, Sayı 12, 1961, s.75-80.

Aristokratik Liberalizmin savunucu olan Montesquieu "Güçler Ayrımı" kuramı ile siyasal liberalizme katkıda bulunmuştur. Yasaların Ruhu adlı eserinde birbirlerini sınırlayan ve dengeleyen güçlerin varlığı durumunda özgürlüklerin var olacağını savunmuştur. Yasaklara itaat edip, yasakları çiğnemediğiniz zaman özgür olursunuz, kısacası yasaklara biat etmek özgürlüğü doğurmaktadır. Ayrıca yasa yapıcıların kendilerini seçenler karşısında bağımsızlığından yanadır. Fransız devrimini yaşamış ve ardından gelen Terör dönemine şahit olan Fransız düşünür Constant(1767-1830), Liberal sistemde özgürlük ve eşitlik kavramlarına dikkat çekmektedir Constant "hiçbir yönetimin fikir ve vicdan özgürlüğüne karışmayarak her şeyin bireye ait olması gerektiğini ve insan kişiliğinin girilmez sınırları olduğunu" savunmuştur.[141]

Siyasal liberalizme ve modern demokrasi anlayışına katkı sağlayan 19. yüzyıl düşünürü Alexis Tocqueville, özgürlüklerin güvence altına alınmasının eşitlik ilkesi ile gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Liberalizmi biyoloji temeline dayandıran 19. yüzyıl düşünürü Herbert Spencer' e göre çevreye uyum sağlarken yararlı organizmalar gelişir ve yararsız organizmalar ise körelmektedir. Bu doğal sürecin bozulmaması için dışardan müdahale edilmemesi gerekir, buna bağlı olarak "gerçek liberalizmin işlevi yasama organlarının yetkilerini sınırlandırarak" elde edilebileceğidir.[142] Siyasal liberalizm bireyin özgürlüğünün kısıtlanmadan korunması gerektiğini ve bunu gerçekleştiren devletin sınırlı bir gücü olduğunun altını çizer. Liberalizm bireyin güvenliğine odaklanması liberalizmin terör ile ilişkilendirmesini zorlaştırmıştır. Terör örgütleri için Liberalizm düşman ya da bizden olmayandır.

1957 yılında Japon Devrimci Komünist olarak kurulan CHUAKU-HA terör örgütü' nün hedeflerinin büyük bir kısmı Liberal Demokrat Partisine yönelikti. Japon devrimci Marksist grubu Liberal Demokrat Parti merkezin ve ABD Silahlı Kuvvetleri tesislerine saldırılar gerçekleştirmiştir. Örgütün 19 Eylül 1984'te Liberal Demokrat Partinin dokuz katlı karargâhın altı katını tahrip etmesi ile sonuçlandı.[143] Liberal ideolojiye yönelik saldırı partiyi yıpratmamış aksine 2016 yılına kadar devam etmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ülkeler,

[141]Ahmet Taner Kışlalı, *a.g.e.*, s.88-91.
[142]Ahmet Taner Kışlalı, *a.g.e.*, s.88-91.
[143]Sean K. Anderson, and Stephen Sloan, *Hıstorical Dıctıonaries of War, Revolution, and Cıvıl Unrest Book 38*, Jon Woronoff(edt.), 2009, s.107-108

Liberalizm ideolojisini terk etmeye ya da değiştirmeye başlasa' da güçlü ekonomik devletlerin ideoloji olmaya devam etti.

Liberalizm 1990'lı yıllardan itibaren gerilemeye başlarken 1996 yılında Fareed Zakaria' nın kaleme aldığı makalede bu yitirilişin nedeni olarak, liberalizmi var eden demokrasi ve özgürlük unsurlarının yok edilerek "Liberal Olmayan Demokrasilerin Yükselişi" ne tanıklık edildiği tezini savunmaktadır. Zakaria, demokrasinin simgesi olan seçimler' de sandık özgürlüğünün göz ardı edilerek, demokrasi ve özgürlüklerin askıya alındığını bu nedenle endüstrileşen illiberal demokrasiler Batı liberallerini yalnız bırakarak hatırı sayılır demokrasileriyle illiberal hükümetler kurduklarını belirtmiştir. Liberal demokrasiler etnik farklılıkları, şiddeti ve terör faaliyetlerini uzak kılarak barış ortamı yaratabilir. Ancak anayasal liberalizmin temelinden mahrum şekilde demokrasilerin getirilmesi, etnik çatışmayı ve hatta savaşı körükleyebileceğini savunmuştur.[144]

Francis Fukuyama ise 1989 yılında kaleme aldığı "Tarihin Sonu mu?" makalesinde liberalizmin siyasal ve ekonomik zaferinden bahsetmektedir. Fukuyama Soğuk Savaşın son bulmasıyla Bolşevizm, Faşizm ve nükleer savaş tehdidinin ortadan kalktığını ve barışın birçok bölgede hissedilmeye başladığı tezini savunmuştur. Artık tarihin sonuna gelinmiş, liberalizmin bağlamında çözülebilecek bir yapı bulunmamaktadır. Batı liberalizmine karşı uygulanabilir ideolojilerin tükenmesiyle Batı Liberal demokrasisinin son şekli olarak evrenselleştirilmesi kalmıştır.[145]

Huntington Fukuyama'nın aksine liberalizmin zaferinin söz konusu olmadığını savunmaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle Batıyla özdeşleşen ideolojiler gerilemiş ve yerini medeniyetlere bırakmıştır. Liberalizmi tek alternatif görmenin bir yanılsama olduğunu vurgulamıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi Liberalizme nihai zafer getirmemiş, dinler ve medeniyeler arasındaki temel ayrışmalar yeni çelişkiler yaratarak, dünya da çözülmeyi bekleyen yeni yapıları da var etmiştir. Bu çatışma içerisinde Batı dünyasının liberalizmi kabul ettirmesi zorlaşmış ve liberalizm artık albenisini de kaybetmiştir.[146] Huntington'un ön gördüğü medeniyetler çatışması yazısını kaleme almasının ardından çok geçmeden 11 Eylül

[144] Fareed Zakaria, "The Rise of İlliberal Democracy", *Foreign Affairs*, Vol 76, No 6, 1997, s.22-36.
[145]Francis Fukuyama, a.g.e., s. 3-8.
[146] Samuel P. Huntington, a.g.e., s. 88-26.

terör saldırısı gerçekleşti ve dünya yeni bir düzenin içerisine girdi. Ayrıca, Batı Liberallerinin tehdit unsuru olarak İslam'ı görmeleri Huntington'un tezini de doğrulamaktadır.

11 Eylül 2001 İkiz Kule saldırısıyla Batının Yeşil Kuşak olarak konumlandırıldığı İslam, Batının düşmanı olacak ve çatışma Batı ve İslam kanadında gerçekleşecekti. 11 Eylül saldırılarının ardından kameralar karşısına çıkan George Bush terör saldırısına karşı savaş ilan ederek müttefiklerinin de ABD' yi desteklemesini istedi. 21. yüzyıla yön veren bu saldırı dünya ekonomisine de yön vermiştir. Ülke ekonomileri askeri harcamalar ve savunma endüstrine yoğunlaşmış ve artık tehdit sadece ABD'nin değil müttefiklerine karşı da bir tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Batı liberalizmine karşı tehdit unsuru haline gelen İslam'a yönelik geliştirilen Afrika ve Ortadoğu projeleri (BOP) ve Arap Baharıyla İslam coğrafyası Batı tarafından şekillendirilmeye çalışılmıştır.

El-Kaidenin 11 Eylül saldırısı, ABD'nin İsrail'e verdiği desteğe ve Suudi Arabistan'ın işgaline duyulan tepkiye en üst perdeden verilen cevaptır. 1993 yılında Dünya Ticaret merkezine gerçekleştirilen ilk tuzaklı saldırı, 1995 yılında Suudi Arabistan' da 9 Amerikalı askerin öldürülmesi Suudi Arabistan'daki Amerikan askerlerine gerçekleştirilen Hobar saldırısı ve 1996 yılında gerçekleştirilen Zahran saldırı 11 Eylül saldırılarına zemin hazırlamıştır. El Kaide terör örgütünün lideri Usame Bin Laden 1998 yılında iki fetva ilan etti. İlk fetva ile "Haçlılara ve Yahudilere" karşı cihat ilan etti. İkinci fetva ile "her Müslümana asker ya da sivil Amerikalıları öldürmelerini ve mallarına el koymalarını" emretti.[147] El-Kaide New York City ve Washington'a düzenlediği saldılar ile Amerikan ekonomisini ve askeri gücünü temsil eden Dünya Ticaret Merkezini ve Pentagon'u hedef almıştır. İslamcı bir örgütün Liberal demokrasinin ve ekonominin en güçlü olduğu ülkede gerçekleştirdiği bu eylem ile uluslararası sisteminin ürünü olan terörizmi, sistemi biçimlendiren bir niteliğe kavuşturdu. [148]

Amerika' da, Bill Clinton ile başlayan küreselleşmenin getirdiği iyimser, barışçıl ortamı terk edilerek güvenlik odaklı devlet modelleri yaratıldı. Özellikle liberal devletlerin uyguladığı bu modelde özgürlükler kısıtlanarak duvarlarla örülü devletler haline getirildi. 11 Eylül'ün ardından yaratılan Küresel terör modeli, küresel düşmanlar, küresel kahramanlar

[147] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *a.g.e.*, s.274-401.
[148] Cemile Arıkoğlu Ündücü, *a.g.e.*, s.13.

yaratarak, küresel destanlar yazmaya başladı. Küresel düşman olarak İslam yer aldı ve batıda İslamofobi yükselmeye başladı. [149]

11 Eylül sonrası ABD hükümetince alınan önlemler, demokrasinin kalesi olarak gösterilen bir ülkede bile güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalındığında antidemokratik önlemlerin alınabileceğini göstermiştir. Yürütmenin yasamaya karşı gücünün artırılması, sansür, gözaltı ve tutuklama gibi konularda hükümete geniş yetkilerin verilmesi liberal bir devletin illiberal bir demokrasiye dönüşmesine yol açmıştır. Böylece terörün ilk kurbanı da demokrasi olmuştur. Oysaki bir tsunamisi dalgası gibi yayılan ve uygulanan Batı Liberalizminde demokrasinin derinleşmesi beklenirken 11 Eylül saldırısının yarattığı terör korkusu liberal değerleri geri çekmeye başlamıştır.[150]

3.3.2. Muhafazakârlık ve Terör

Günümüzde tutuculuk, gericilik, geleneksellik gibi değişik ve yanlış anlamlarda kullanılan Muhafazakârlığın sözlük anlamı "korumak" ya da "olduğu gibi muhafaza etmek" anlamlarını taşımaktadır.[151] Muhafazakârlık kelimesinin doğuşu Fransız devrimine dayanmaktadır. Devrime karşı olarak ortaya çıkan bu kavram, gelişimini ve yayılımını İngiltere'de yaşayacak ve Fransa'da aynı ölçüde etkin olamayacaktı. İngiltere'de Tory partisinin Muhafazakâr bir parti olarak adlandırılmasıyla muhafazakâr ya da muhafazakârlık kavramları iktidar ya da muhalefet parti ile ilişkili olarak uzun yıllar siyasal yaşamın temellerinden biri olarak yer almıştır. Muhafazakârlık kavramının Fransa' ya nazaran İngiliz toplumu üzerindeki etkisinde, Cumhuriyet geleneğine sahip olan ülkelerde etkin olamaması ancak köklü İmparatorluk geleneğine sahip olan ülkelerde etkin olması yatmaktadır.[152]

Edmund Burke kendinden sonraki düşünürleri derinden etkileyen, muhafazakârlığın ilk ve en önemli düşünürüdür. Burke, "Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler" adlı yapıtıyla muhafazakâr düşüncesini şekillendirmiş ve kendinden sonrakilere ilham olmuştur. Burke' nin inşa etmiş olduğu muhafazakârlık doktrini Fransız devriminin yarattığı anayasal düzene ve devrimden sonra ortaya çıkan terör dönemine karşı tavır alarak geleneği savunmuştur. Burke

[149] Deniz, Ülke Arıboğan , *Terör*, *a.ge.*, s.186.
[150] Deniz, Ülke Arıboğan , *Terör*, *a.ge.*, s.137-140.
[151]Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akırhay ve Derya Kömürcü(çev.), Ankara Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.512.
[152] Philippe Bennetto, *Muhafazakârlık*, Cüneyt Akalın(çev.), İletişim Yayınları, 2016, s.7.

"Haklarımız bize atalarımızdan kaldı ve bizimde gelecek kuşaklara aktarmamız zaruridir. Daha genel ya da önsel bir hakka referansta bulunmaya gereksinim yoktur" diyerek, devrimin getirdiği özgürlük ve eşitliklere karşı tavır aldı.[153]

Muhafazakârlık, geleneksel yaşama ve emek verme biçimlerinde ortaya çıkan kopuşlara, köklü değişikliklere karşı organik ya da kültürel güdülenme yoluyla oluşan direnme eğilimidir.[154] Ancak muhafazakârlık değişime başkaldırı ya da tamamen statik olmayı yeğleyen bir doktrin değildir. Aksine değişime yönelik eklemli, sistematik ve direnç göstermeye dayalı bir doktrindir. Durağanlığın aksine tekrarlayıcıdır ancak bu evrimsel bir döngü değildir. Muhafazakarlık paradoksal görünse de geleneğin savunucu olsa da kendi içinde geleneksizdir.[155]

Muhafazakârlık dönüşüme değil, değişime statükoculuğa değil, ilkelliğe kişiselciliğe değil, kurumsallığa geçici olana değil, kalıcı olana yönelik bir dünya düzeni korunmasını temsil ettiği için olanın ve de olması gerekenlerin süzgecinden geçerek oluşan nizama inanmak üzere kuruludur. İstenilen, hayal edilen ya da olması gereken düzenin zaten var olduğuna inanan dünya düzeni bir nostalji havasındadır. Muhafazakâr doktrinin tepesinde Tanrı vardır. Evren, doğa, toplum ve insan, Tanrının yarattığı bu nizamın içinde birbirine bağlı ve bağımlı yapı taşlarıdır. Bu düzen bir bütünlüğü temsil eder ve hiçbir parça diğerinden ayrı ve özel değildir.[156]

Muhafazakârlık organik toplum yapısının korunması ve düzenin bozulmamasını amaçlamaktadır. Hiyerarşik yapının tepesinde Tanrı var olsa da doğrudan dini inançlar doğrultusunda bir ilişki bulunmamaktadır. Din muhafazakâr düşüncenin hakim olduğu kurumlarda önemli ölçüde yer kaplamaktadır. Din ve inançların toplum üzerinde fayda sağladığına inanan Muhafazakâr düşünürler bunu kurumlarına yansıtmıştır. Burada Muhafazakâr düşünürler teolojik doğrulardan ziyade toplumu bir arada tutan bir araç olarak

[153]Zeynep Suda, *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, Birsen Hekimoğlu Örs (der.),İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s.120-126.
[154] Doğu Ergil, "Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 41, Sayı 1,1986, s.270.
[155] Samuel Huntington, *a.g.e.*, s.461-469.
[156] Halis Çetin, " Muhafazakârlık Kaosa Karşı Kozmos", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 1, 2004, s.88-89.

görmektedir. Devletin kurmaya çalıştığı sosyal düzende' de "din" vazgeçilmez bir unsur teşkil etmektedir.[157]

Muhafazakâr düşünce, bütün toplumsal öğelerin birbiriyle ilintili ve işlevsel olduğu bir düşüncedir. İnanç ve kurumlar gözden çıkarılamaz ya da göz ardı edilemez, insan iradesine uygun şekilde değiştirilemez. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen ön yargılar ve kurumların altında yatan hikmete karşı sorgulanmaz derin bir inanç duyulur. Kurumlar atalarının geleneklerine ve göreneklerine göre işlemekte ve bu düzenin devamlılığı esastır. Ataların bir bildiği vardır. Bunları inkâr etmek veya yol ve yöntem arayışında olmak, modern akıl yöntemleri ile değiştirmeye çalışmak abestir, bu değişim insanlığı sadece felaketlere sürükler. Muhafazakâr düşünce tarihe dayanır, geçmişe önem verir. Ancak geçmişi sadece ondan öğrenmek için başvurabilir. Eğer bir kurum yetersiz kalıyorsa, yenisini yaratmak ya da bütünlüklü bir değişim yerine, eskinin revize edilmesi tercih edilmektedir.[158]

Bir siyasi düşünce olan Muhafazakârlığın tanımı dini terör örgütlerinin amaçlarına hizmet etmemektedir. Japonya'daki Aum Shinrikyo, İsrail'deki Irgun, Amerika'da Hristiyan Yurtseverler ve İslamcı terör örgütleri muhafazakâr ideoloji ile uyuşmamaktadır. Bu grupların bir dizi konvansiyonel politik, sosyal ve ekonomik hedefleri bulunmaktadır. Amaçları, hedefleri ve ideolojileri siyasi olarak radikaldir.[159] Bu radikal dini terör örgütleri Sovyetler bloğunun çöküşü ve soğuk savaşın sona ermesi ile sol terör örgütlerinin bıraktığı küresel boşluğu hızla doldurmuştur. Ancak bu terör örgütlerinin ideolojileri muhafazakârlıkla örtüşmemektedir. Günümüzde var olan IŞID(Irak ve Şam İslam Devleti) ümmetçiliği, selefiliği, Hristiyan ve Yahudi karşıtlığını savunmaktadır. Aynı zamanda DAEŞ, El-Kaide terör örgütleri de bu düşünceleri savunmaktadır.

Muhafazakarlık ideolojisi korumayı ve muhafaza etmeyi amaçlar. Bazı dini terör örgütleri tarihsel değerleri korumak yerine onlara zara vermektedir. Örneğin IŞID' in Asurlulardan kalma üç antik kenti ve UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan Roma dönemi

[157]Ömür Birler, *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılgan ve Attila Aytekin(haz.), Yordam Kitap, İstanbul, 2012, s.323.
[158]Zeynep Suda, *a.g.e.,* s.135-139.
[159] Bruce Hoffman, *İnside Terrorism*, Columbia University Press, New York, 2006, s.254.

metropollerine ve camilere zarar vermesi, tarihi yerleri yağmalaması ve heykelleri yıkması muhafazakar ideoloji ile örtüşmediğini göstermektedir.[160]

Muhafazakar ideolojinin terör örgütleri ile bağlantısı farklı ideolojilere sahip terör örgütlerinin muhafazakar liderlere yönelik gerçekleştirdiği eylemler ile sınırlıdır. INLA (İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu)30 Mart 1979 tarihinde İngiliz Muhafazakâr Parlamento üyesi Airey Neave' nin arabasına konulan bombanın patlaması ile öldürüldü. 1984 tarihinde IRA İngiliz Muhafazakâr Partisinin konferansının düzenlendiği Brighton otelini bombalaması sonucunda bir kabine üyesi ve üç kişi hayatını kaybetti. Bu saldırı ile İngiliz Muhafazakar Partisi lideri Margaret Thatcher hedef alınmıştır. 1990 tarihinde IRA peş peşe düzenlediği suikastların birinde Muhafazakâr Parlamento üyesi Lan Gow'u öldürmesi ve M-19'un (19 Nisan Hareketi) Muhafazakâr Parti başkanı adayı Alvaro Gomez'i kaçırması muhafazakâr liderlere yönelik gerçekleştirilen eylemlerdir. Örnek verilen terör örgütlerinin ideolojileri farklılık göstermesine rağmen hedefteki siyasi liderler muhafazakar ideolojinin temsilcileridir.[161]

3.3.3.Sosyalizm ve Terörizm

Latince "sociare" den türeyen Sosyalizmin dilimizdeki karşılığı "toplumculuk" dur. Bu siyasi öğretinin temel hedefi toplum faydasını bireysel faydanın üstünde tutarak, refahın eşit bir şekilde dağıtımını ve toplumun bu amaçla örgütlenmesidir. Genellikle Karl Marx ile özdeşleştirilen Sosyalizm düşüncesi sanılanın aksine kapitalizme tepki olarak doğmamıştır. Liberalizm ve Muhafazakârlık gibi Aydınlanma döneminin ürünü olan Sosyalizm, insanlar arasındaki eşitsizliğin giderilerek uyum ve bereket dolu bir dünya hayali üzerine eğilmesi bazı sosyalist düşünürlerin sosyalizmin tarihini Platonun "İdeal Devlet" ine veya Thomas More' un "Ütopya" sına kadar indirgenmektedir[162].

Antik Yunan filozofu Platonun tasarladığı "ideal devlet", maddi kaygıların yaşanmadığı, özel mülkiyetin yerine ortak mülkiyetin var olduğu, zenginliklerin bölündüğü adil bir devlettir. Bireyciliğe karşı toplum faydasının temel alındığı bu devlette sosyalizmle örtüştüğü en temel nokta özel mülkiyet karşıtlığıdır. Platonun tasarladığı bu devlette yönetim Filozof

[160]National Geografic, "Işıd'in Yok Ettiği Tarih", Erişim Adresi: https://www.nationalgeographic.com.tr/isidin-yok-ettigi-tarih/ adresinden 05.07.2020 tarihinde alındı.
[161]Sean K. Anderson, and Stephen Sloan, *a.g.e.,* s.283-289.
[162] Ahmet Taner Kışlalı, *a.g.e.,* s.95.

krallara devredilmiştir. İştahsız olan halkın istekleri doğrultusunda yürütülen bir yönetimin yerine iyiyi ve doğruyu keşfeden Filozofların yönetmesi gerektiği vurgulamaktadır. Platonun belirlediği yönetim sınıfı filozofları ve aristokrasileri barındırmaktadır. Ancak aristokrasi sınıfını oluşturanlarda Filozoflar gibi yetenekleri doğrultusunda bu sınıfa gelebilmektedirler. Platonun devlet yapılanması sosyalizmin ana temaları olan eşitlik, toplum, sosyal sınıf, ortak mülkiyeti içinde barındıran sosyalist bir ütopyada denilebilmektedir. İngiliz filozof Thomas More "Ütopya" da eşitlik ilkesin hakim olduğu, ortak mülkiyetin var olduğu, sınıfsız bir toplum yapısının öngörüldüğü bir sosyalist ütopya tasarlamıştır.

Platon' un ve More' un tasarladığı sosyalist ütopya kadar Sosyalizmin tarihini geriye alsak' da Modern anlamda sosyalizmin ilk ürünleri 19. yüzyılda verilmiştir. Fransız sosyalizminin kurucusu Saint Simon, İngiliz sanayici Robert Owen sosyalizmin ilk örneklerini veren düşünürlerdir. Simon' un 1802' de yayımlanan "Bir Cenevre Sakininden Çağdaşlarına Mektuplar" eserinde bir endüstri toplumu inşa etmiştir. Aynı zamanda Simon bu eserinde ilk defa sosyalizmi ele almıştır. Bu eserini kaleme aldığı dönemde terör dönemini de deneyimleyen Simon toplumu iki sınıfa ayırır ve üretmeyen başıboş sınıfın devrime neden olduğunu ve ortaya çıkan terör döneminin de esas müsebbibi olarak üretmeyen başıboşları görmektedir.

Saint Simon' un, endüstri üzerine inşa ettiği toplumu bir fabrikaya benzeterek sanayileşmiş bir toplumda insanın insana hükmetmesi söz konusu olmadığını, böyle bir toplumda insanların "yönetilmesinden" değil, fakat "nesnelerin" idaresinden söz etmek daha doğru olduğunu belirtmektedir. Toplumu idare edecek kişilerde bir sanayi kuruluşunu yönetecek kişilerde aranan özellikler ve yetenekler aranacaktır. Üretim araçları şahsi yetenekler göz önünde tutularak yapılacak, üretim hiçbir dalda mal darlığı ya da fazlalığı olmayacak bir biçimde düzenlenecektir. Simon, köle-efendi, pleps-patrici, serf-senyör, aylak üretici ilişkilerinin mülkiyet ve miras kurumlarının kaldırılmasıyla değişeceğine inanmıştır.[163]

Bir diğer Fransız ütopyacı olan Fourier 'ye göre ticaret zenginler feodalitesi yaratır ve bankacıların egemenliğine yol açar; ekonomik liberalizm ise anarşiye ve açlığa neden olur. Ticarete ve sanayileşmeye duyduğu nefretle, yeni bir toplum yapısı öngörür ve bu yeni düzen Falanj sistemidir. İnsanların arasında uyumu sağlayan tutkularıdır. Çalışma tutkusu üzerinde

[163]Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.298-300.

duran Fourier insanların çalışma tutkusunu artırmak için kurduğu Falanj sistemi ile üretim kooperatifini ve aynı zaman da tüketim kooperatifini insanlara sunmaktadır. [164]

Robert Owen sosyalist sistemi sanayinin son derece gelişmiş olduğu Indiana' da inşa ettiği New Lanark ile uygulamaya koydu. New Lanark halkını bütünüyle değiştirmeyi amaçlayan Owen, inşa ettiği fabrikalar da çocukların çalışmadığı ve çalışma sürelerinin azaltıldığı bir düzen oluşturmuştur. Fabrikalarda çalışan bireylerin çocuklarının eğitim alabilmesi için onlara eğitim hizmeti sunmuştur. Toplumda servetin ve ürünlerin eşit dağıtıldığı, üretimin örgütlenmesi değil bölüşülmesi gerekliliği ortak mülkiyetin olduğu ve bu mülklerin insanlara ücretsiz sunulduğu bir ütopya tasarlamıştır. Owen' ın yarattığı bu reform planı insanlarda toplu yaşama içgüdülerini geliştirecek yaşam olanakları yaratmayı amaçlamaktadır. Ancak Owen' ın tasarladığı komün, iki yıl sonra işleyemez hale gelince son buldu. Sistemin işleyemez hale gelmesindeki temel nedeni çalışkan ile aylakların eşit şartlara sahip olması zamanla üreten kesimin ayrılmasına neden olmuştur. New Lanark da istenilen hedefe ulaşamayan Owen İngiltere' ye dönerek burada kurduğu bilimsel salonlarda toplantılar düzenleyecek ve bu toplantılara katılan Engels sosyalizmin tarihini değiştirecekti.[165]

18. yüzyılda Fransız filozofları Saint Simon ve Fourier ve İngiliz Filozof Robert Owen' ın ortaya koyduğu sınıf ayrılıklarının giderilmesine ilişkin teorileri ile modern sosyalizmin köklerini oluştursa da bu filozoflar sosyalizmin tarihsel gelişimin yarattığı ploteryanın çıkarlarının temsilcisi olarak ortaya çıkmamıştır. İnsanlığı hemen kurtarmak istemeleri onları hataya sürüklenmiştir. Oysaki o çağda burjuvazi ile ploteryanın arasındaki çatışma, çok eksik gelişmişti, İngiltere' de ortaya çıkan modern sanayi ise Fransa' da bilinmiyordu. Bu tarihsel durum sosyalizmin kurucularında etkiliyordu. Sosyalist ütopyacıların yanılgıları olsa da sosyalizmin genel bir tablosunu ortaya koymuşlardı.[166]

1848 yılının Ocak ayında Avrupa' nın çeşitli yerlerinde başlayan öğrenci ve işçi ayaklanmaları Karl Marx'ın ve Friedrich Engels'in sosyalizmin özetini yani "Komünist Manifestosu" nu yayımlamasına sebep oldu. Siyasi propagandalar içeren Komünist Manifestosunda dikkat çeken başlıklardan bazıları şunlardır;

---

[164]Ayferi Göze, *a.g.e.,* s. 288-290
[165] Max W.Beer, Sosyalizmin *ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi,* Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969, s.480-485.
[166] Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm,* Sol Yayınları.

Kendilerini gün be gün satmak zorunda olan bu işçiler de, her hangi bir ticari eşya gibi bir maldır ve bu nedenle öbür mallar gibi rekabetin bütün değişkenliklerinden, pazarın bütün dalgalanmalarından etkilenirler. Proletaryanın malı mülkü yoktur; karısı ve çocuklarıyla ilişkisinin burjuva aile ilişkisiyle hiç bir ortak yanı kalmamıştır Günümüzde burjuvaziye karşı çıkan sınıflar içinde, yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. İşçinin sermayenin kölesi olması, Proletaryanın burjuvaziye karşı verdiği mücadele, temelde öyle olmasa bile, biçimsel olarak öncelikle ulusal bir mücadeledir. Bundan çıkan sonuç, her ülkenin proletaryasının her şeyden önce kendi burjuvazisi ile hesaplaşması gerektiğidir.[167]

Komünist manifestosunun ilk baskısı 23 sayfadan oluşan bir kitapçıktı ve kısa zamanda yayılarak, kitleleri harekete geçiren bir kitapçık haline geldi. 1848 Ocak ayında başlayan ayaklanmalar kısa sürede halkın gücünü gösterse de Marx'ın vurguladığı bir devrimi gerçekleştirememiş ve de bir süre sonra bu ayaklanmalar kargaşaya yol açmıştır. Sosyalizmin temel taşı olan Komünist Manifestosu işçi sınıfının esin kaynağı olması ve küresel boyuta ulaşması nedeniyle önem arz etmektedir. Ancak yayınlandığı dönemde işçi sınıfı için bir dayanak haline gelse de zamanla etkisini yitirmiş ve işçi-öğrenci ayaklanmaları, işçi sınıfını uyandıramamış ve devrim başka bir bahara kalmıştır.

Marx ile Engels ütopik sosyalistlerin hatalarını görmüş ve toplumun kapitalist kıskacında olmasının nedenlerini, toplumsal yapının değişmesindeki nedenleri ve bu akışın hangi yönde gittiğine dair yaptıkları çalışmalarda birleştirici bir öğenin varlığını tespit ettiler. Olaylar birbirinden bağımsız düşünülemezdi ve de olaylar ve olgular bir kargaşa değil, meydana çıkartılabilecek belli yasalara uygun bir bilimdi. İşte Marx burada sosyalizmi ütopya olmaktan çıkartıp bir bilim dalı haline getirdi. Sosyalizm bilimiyle Marx, üst sınıfın merhametine sığınmak yerine işçi sınıfının kendini kurtarmasına ve yeni düzenin mimarı olması gerektiğini vurgulanmıştır. Ancak burada kapitalist diktatörlüğü yerine işçi diktatörlüğü amaçlanmamaktadır. Sosyalizmin amacı bütün sınıfların tamamen ortadan kaldırmaktır.[168]

Marx sosyalizm ile sınıfsız, mülkiyetin herkes tarafından paylaşılabildiği, özgür bir devrimci toplum yaratılmasını amaçlamaktadır. Ancak Marx için son durak komünizmdir. Sosyalizm ise Komünizme geçişte bir basamaktır. Marx işçilerin emek ve türsel özlerinin

[167]Karl Marx Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, Celal Üster ve Nur Deriş(çev.), Can Yayınları, İstanbul, 2013.
[168] Leo Huberman, *Sosyalizmin Alfabesi*, Sol Yayınları, Ankara, 1975 s. 50-53.

sömürülmesiyle daha fazla kar elde ederek büyüyen kapitalizm ile işçi sayısının da artacağını ve de sömürülen işçi sınıfının devrimden başka çaresi kalmayacak ve devrimden sonra ise sosyalizm ortaya çıkacağı tezi savunmaktadır. Sosyalizmin gerçekleşmesiyle birlikte insan kendi doğasını ve fiziksel çevresini de değiştirecektir. Değişimin ardından da komünizm hakim olacaktır.

Marx sömürülen işçi sınıfının bu ıstıraptan kurtulmak için başvuracağı yol olan devrim için kapitalist sistemin çok gelişmiş bir noktaya ulaşması gerektiğini vurgular. Ancak Marx'ın öngördüğü devrim kapitalizmin büyümesine rağmen gerçekleşmemiştir. Toplumsal ve teknolojik gelişmelerden kapitalizmin faydalanması ve tüketici toplumunun yenilikleri benimsemesi ve de aynı zamanda işçilere yönelik iyileştirmelerin yapılması fikirlerinde değişmesine yol açmıştır. Marx'ın belirttiği gibi bir işçi devrimi gerçekleşmemiştir ancak onun fikirlerini benimseyen Lenin önderliğinde devrim gerçekleşmiştir.

Lenin'i devrime iten neden kapitalizmin Rusya'daki gelişimi ve yarattığı endüstri ploteryanın varoluşunun verdiği rahatsızlıktan daha baskın olan ekonomik istikrarsızlıktır. Tarımsal feodalizmin çözülmesi ve bürokratik mutlakiyetçiliğin çöküşü Rus gerçekliğinin tartışılmaz olguları olmakla kalmadı aynı zamanda bu olgular köylülüğün hoşnutsuzluğunu ve aydınların devrimleşmesiyle kapalı, karmaşık ve salt sezgisel biçimde olsa bile, zaman zaman çarlığa karşı başkaldıran, suikast girişimlerinde bulunan toplumsal tabakaları da yarattı. Lenin'in "Ekmek, Barış, Özgürlük" sloganı altında birleşerek devrim ve refah ekonomi için köy komünizminin kabul edilmesinin, zorunlu olarak köylüyü devrimin öncü sınıfı yapacağı aşikârdı. Lenin için önemli olan devrimi gerçekleştirmek olduğunu ve bunu işçiler ile değil köylü ile gerçekleştirebileceğini öngördü. Ekonomik ve sosyal altyapıda Avrupa'dan farklı gelişen Rusya'da Lenin, devrim için tarihsel maddecilik dışında başka bir teorik temel aramak zorunda kaldı. Tarihsel maddecilik ise, kapitalizmden sosyalizme olan zorunlu geçişin işçi sınıfının önderliği altında gerçekleştirileceğinin kavramsal ifadesiydi. Aynı zamanda Lenin "kendine özgü" Rus sosyalizmi ile Marksist doktrininde değişiklikler yaparak proletaryanın bağımsız öncü rolünü ispatlamayı amaçlıyordu[169]

Lenin, Marx'ın fikirlerini ileriye taşıyarak işçilere bağlı kalmaksızın devrimi gerçekleştirmiş ve 1917'de gücü tamamen ele geçirdiğinde dünyanın ilk sosyalist devletini de

[169]Georg Lukacs, *Lenin'in Düşüncesi Devrimin Güncelliği*, Belge Yayınları, 1979, s.13-15.

kurmuş oldu. Lenin Rus topraklarında başlattığı devrim ateşi ve Rusya'daki değişim rüzgârı İtalya'da Faşizm, Almanya'da Nasyonal Sosyalizm ve Avrupa'nın pek çok yerinde milliyetçilik rüzgârları estirdi. Avrupa da bu gelişmeler olurken Lenin özgür, eşit birey-toplum vaatlerini askıya alarak Rusya'da terör dönemini başlattı.

Jakoben ve Marksist devrim ekolleri ile yetişen Lenin, İlkesel olarak terörü kabul etmekle birlikte, bütün Marksistler gibi bireysel terör eylemlerini kınıyor kitle terörünü savunuyordu. Devrimin gerçekleşmesiyle birlikte Çar 2.Nikola ve ailesinin öldürülmesi ve muhalif seslere yönelik gerçekleştirilen suikastler Lenin'in terörizme soğuk bakmadığının göstergeleridir. Lenin ve yandaşları terörü, 1917 Ekim olaylarının yol açtığı mücadele, savaş ve devrimin kaçınılmaz sonucu olduğunu ve alınan savaş tedbirleri haklı olarak görülmüştür. Ancak gerçekleştirilen devlet terörünü tırmandıran olay ise Sosyalist demokrasi Partisinin(SD) Bolşeviklere yönelik gerçekleştirdiği siyasi katliamlar ki bu cinayetlerin kimler tarafından yapıldığı kesinleşmemiş ancak karşı devrimci olarak gösterilen SD üyeleri hedef alınmıştır ve bu olayların neticesinde terör son haddine ulaşmıştır. Kızıl terör olarak da adlandırılan 1918 yazında meydana gelen olaylar, Bolşevikleri devletin rakipsiz ve ortaksız iktidar partisi konumuna getirdi.[170]

Sosyalizm ve kapitalizmin asla yan yana yürümeyeceğini düşünen Lenin ve taraftarları için suikatleri gerçekleştiren SD'nin sosyalizmi yok etmek isteyen yabancı emperyalistler tarafından finanse ve organize edilen, karşı-devrimciler tarafından yürütüldüğüne inanmaktaydılar. Kızıl Terör bu düşüncelere sahip olan Bolşeviklerin yürürlüğe koyduğu bir kararnamedir. "Daha fazla burjuva kanı "sloganı ile hareket eden Bolşevikler 1920 tarihinde beyazlara karşı kazandığı zafer terörün azalmasına sebep olsa da yok etmedi. Hedeflenen şiddet ve terörün partinin vazgeçilmez aracı olması ile Jakobenlerin terör rejimi uygulamasının çok ötesine geçti.[171] Gulang adı verilen kamplarda gerçekleştirilen ölümler Lenin Rusya'sındaki terörün simgesi haline geldi. Lenin'in ölümü ardından koltuğu devralan Stalin devlet terörünü daha da ileri bir boyuta taşıdı.

Stalin'in uyguladığı yöntemler hem halk üzerinde korku yaratacak hem de devrime kitlesel katkı sunan köylüleri açlıkla dahi sınayacaktır. Stalin dışında hiç kimsenin güvende olmadığı

[170]Eric J. Hobsbawm, *Devrim Çağı 1789-1848*, Sina Bahadır Şener(çev.), Dost Kitabevi, Ankara, 2003, s.149-161.
[171] Randall D. Law, *Terrorism a History*, Polity Press, 2019, s.162-164.

sistemin kurbanları keyfi bir gözaltına alma sistemi içine dahil edilmiştir. Stalinci devlet terörü sınıf, taban, meslek ayrımı gözetmeksizin herkesi hedef alan ve Stalin'in davasına adanmış bir siyasal aygıttır. Rusya'da 1937 yılında doruk noktasına ulaşan terör, dünyanın gözünü Avrupa'daki Nazi terörüne çevirmesi Stalin'in yaptığı zulümlerinde gözden kaçmasına neden oldu ve Stalin halkın üzerindeki korkuyu, sapkınlığın, keyfiliğini ve baskısını sürdürmeye devam etti. Sovyet arşivlerinden alınan bilgiye göre 1930-1953 yılları arasında 786.098 kişi devrim karşıtı suçu ile idam edildi. Sovyetler birliği 1929 ile 1953 yılları arasında devlet terörizmine sistematik biçimde maruz kaldı. SSCB'nin kurumsallaşmış terör uygulamaları Avrupa ve Asya da sapkınlık bakımından kendisiyle rekabet edecek sayısız taklitçi doğurdu.[172]

İkinci Dünya Savaşının ardından geçiş yapılan Soğuk Savaş dönemi ile birlikte devlet terörizmi yerine günümüzde de var olan örgüt terörizmi yayılmaya başladı. Farklı ideolojiler ve amaçlar doğrultusunda meydana gelen bu örgütlerden Marksist-lenist ve sosyalizm çizgisinde eylemler gerçekleştiren örgütlerden bazıları şunlardır: Kızıl Tugaylar, Japon Kızıl Ordusu, Kızıl Ordu Fraksiyonu, İrlanda Ulusal kurtuluş Ordusu, Kolombiya Devrimci Silahlı güçleri bu örgütlerden bazılarıdır.

İtalya 1969 ile 1985 yılları arasında aşırı sol ve aşırı sağ terör örgütlerinin eylemlerine maruz kalmıştır. Aşırı sola hizmet eden Kızıl Tugaylar, proletaryanın bilinçlenmesini amacı ile 1972 yılında örgütün ilk faaliyeti olarak Fiat-Siemens'in yöneticinin kaçırılmasıyla eylemlerine başladı. 1973 yılında bir Alfa Romeo yönetici ve Fiat personel şefi, 1974 yılında bir yargıç kaçırma ve öldürme eylemleri 1978 yılına kadar devam etti. İtalya da iktidarda olan parti Komünist Partisiydi. İdeolojik olarak örgüt-parti benzerliği bulunsa da hükümete verdiği siyasal mesaj devletin ortadan kalmasıydı. Kızıl tugayların ses getiren eylemi ise bakanlık ve başbakanlık yapmış Aldo Moro'nun kaçırılması ve öldürülmesiydi. Bu olayın ardından eylemlerine devam eden örgüte yönelik 1980'lerde başlayan çökertme operasyonları 90'lı yılların başında amacına ulaştı.[173]

Kızıl Ordu Fraksiyonu(RAF)1970-1998 yılları arasında Almanya'da faaliyette bulunan terör örgütüdür. Öğrenci hareketinin içinden çıkan bu sol örgütün ilk eylemi 1970 yılında bir mahkumu hapishaneden kaçırma eylemi olmuştur. Bu gerilla eylemi sonucunda Batı Berlin'de benzeri görülmemiş bir polis operasyonuna sahne olur. RAF terör örgütü Alman

[172] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *a.g.e.*, s.249-255.
[173] Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *a.g.e.*,s.291-294.

polisi tarafından sürekli bastırılmaya çalışılmasına rağmen eylemleriyle sempatizan sayısını ve kitlesini artırmıştır. RAF gerilla timlerinin ilk faaliyetleri olarak örgüte para desteği sağlamak amacı ile üç banka soygunu gerçekleştirirler. Bu eylemin ardından gerçekleştirilen operasyonda ilk kez bir polis ağır yaralanır. Bu eylemlerin ardından gasp, evrak hırsızlığı gibi faaliyetlerde bulunan örgüt sık sık polisle çatışmaya girmiştir. RAF sadece Almanya'da dikkat çeken bir terör örgütü değildir Vietnam saldırılarına karşı tepki vermek amacıyla Amerikan askerlerini öldüren örgüt, Avrupa ülkeleri ve özellikle de ABD ile karşı karşıya kalmıştır. RAF bu eylemiyle yalnızca Alman aşırı solunun silahlı bir fraksiyonu değildir, dünyada ABD tahakkümüne karşı da savaşan gruplardan biri haline gelmiştir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla örgütün çözülme süreci başlamış ve 1998 yılında yayımlanan bir mektupla örgütün dağıtıldığı açıklanmıştır.[174]

Japon Kızıl Ordu, 1970 tarihinde Japon Komünistler Birliği- Kızıl Ordu Grubunun tasfiyesinden doğdu. Libya, Suriye'den gelen devlet destek ve Kuzey Kore, FHKC işbirliğini içindeki örgüt Japon ve Batı emperyalizmine karşı çıkmayı ve Japonya'da Halk Cumhuriyeti kurmayı amaçladı. Anarşist ve Solcuların toplandığı bu örgüt 1971-1991 yılları arasında kayda değer 17 eylem gerçekleştirdi. Eylemlerde elde edilen silahları kurbanları üzerinde kullanan örgüt Bushido dövüş tekniğini taktik olarak belirledi. Dövüş tekniğinin bırakılması ile roket ve bomba kullanımı saldırıları ölümcül hale getirdi. Örgüt SSCB'nin çözülmesi ile etkisi azalsa da saldırılarına devam etti. uçak kaçırma girişimleri ile özdeşleşmiş olan örgüt Japon asıllardan oluşan uluslar arası bir örgüttür. Avrupa, Asya, Afrika, Amerika kıtalarında eylemler gerçekleştiren örgüt, 2001 yılında dağıldı.[175]

Sosyalizm Marx'ın vefatının ardından zamanla tanınmaya, uygulanmaya ve yayılmaya başladı. Sosyalizm farklı fraksiyonlara bölünmesine rağmen özünde eşitlik, ortak mülkiyet, özgürlük kavramlarını barındıran bir ideoloji olarak tanındı. Ancak Lenin ile başlayan sosyalizmde ki değişimler diğer devletlere de sıçradı. Büyük umutlarla başlayan Rus devrimi zamanla halkın üzerinde bir travma yaşatan, terörü ortaya çıkardı. Bunun sonucunda Lenin'in ve Stalin'in uyguladığı terör, sosyalizmi gölgeledi. Örnek verdiğim Avrupa'da ve Afrika'da ortaya çıkan sol örgütlerin ideolojileri aynı olmalarına rağmen amaçları ve yöntemleri

[174]Anne Steine ve Loic Debrary, *Kızıl Ordu Fraksiyonu Batı Avrupa da Şehir Gerillası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s.20-29.
[175] Sean K. Anderson and Stephen Sloan, *a.g.e.,* s.330-333.

birbirinden farklılık göstermektedir. Ancak üyeleri örgüt çatışında toplayan sosyalizm ideolojisidir.

3.3.4. Anarşizm ve Terörizm

Anarşizm kavramı tarihsel süreç içerisinde çoğu kez terörizm kavramı ile karıştırılmış ve olumsuz anlamda kullanılmıştır. Kavramın özünde şiddet barındırmaksızın devletsiz yapı hayali vardır ancak zamanla şiddete başvuran anarşistlerin etkisi ile olumsuz bir içerik kazanmıştır. Anarşist kelimesi kısaca devlet, iktidar yapıları olmaksızın sınıfsız bir toplum yapısını inşa etmektir. Bu anlamı ile kimi düşünürler Anarşizm 'in tarihi köklerini Antik Çağdaki Stoacılara ve Taoizm'e dayandırsa da Anarşizm gelişimini 19. Yüzyılda gerçekleştirmiştir. 1840 yılında yazdığı "Ben Anarşistim" yazı ile anarşizme olumlu anlam yükleyerek kavramın doğuşunu Proudhom sağlasa' da kavramın öncüleri William Goodwin ve Max Stirner' dir.

Goodwin modern anarşizm' in temellerini attığı yazısı "Politik Adalet Üzerine Bir İnceleme" ile bireyciliğin önemini, bireyin devletten değerli olduğunu, bireyin sapkınlığını önlemek amacıyla eğitilmesi gerektiğini ve devlete olan güvensizliğini dile getirmiş ve yönetimin olmadığı bir toplum tasvir etmiştir. Ayrıca bu topluma, ortak mülkiyet hakimdir.[176] Goodwin' in tasarladığı toplum yapısında da şiddet bulunmamakta ancak şiddetin az olduğu bir devrimin anarşist bir yapıyı getireceği düşünülse de ahlaki unsurların eksikliği ile meydana gelen terör ise anarşizmi doğurmamaktadır.

Max Stirner ise Anarşizmi Goodwin' in aksine daha farklı ele almıştır. İlk bakışta anarşist düşünürlerden ayrılsa da tasvir ettiği "ideal egoist" otorite, birey karşıtlığı, devlet kurumların kaldırılması ve egoistler arasında eşitlik unsurlarını barındırması nedeni ile anarşist hareketinin içinde yer alabilmiştir. Proudhon ise Goodwin' in ve Stirner' in aksine daha farklı bir yol izleyerek, anarşime siyasi anlam vererek fikrin yeşermesini sağlamıştır.[177]

Proudhon 1840 yılında yazdığı "Mülkiyet Nedir?" adlı eserinde "Ben Anarşistim" diyerek anarşizmin doğuşunu sağladı. Prudhon'un Ben anarşistim çıkışı anarşist fikirleri harekete

[176] Goodwin Woodcock, *Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Alev Türker(çev.),Kaos Yayınları, İstanbul, 1996, s.66-74
[177] Goodwin Woodcock, *a.g.e.*, s.99-101.

geçiren adım oldu. Birinci Enternasyonal' un kurulmasında yardımcı olan işçilerin arasında yer alan anarşistler, 1871 Paris Komünün de ön saflarda duran ve idam edilen anarşistler, Fransa ve ABD'deki sendikalist militanlarının çoğunun fikirlerini etkileyen ve yeşerten Proudhon 'dur. Proudhon' un ilk eserinde dikkat çeken "Mülkiyet Hırsızlık" söylemi zamanla 19. Yüzyılın siyasi sloganı haline geldi. Proudhon burada bireyin temel ihtiyaç duyduğu mülkiyet üzerinde hakkının olduğunu ve bu hakkın özgürlüğün doğal sonucu olduğunu savunuyordu. Ancak ortak mülkiyeti savunmayarak da Komünistleri eleştirmektedir. Proudhon anarşist kelimesini ilk defa kullansa da kavramının gelişimini, Prudhon'un fikirlerinin öncülüğünde son şeklini Bakunin verecektir. Mihail Bakunin, Prodhon ile karşılaşması ve neticesinde ortaya çıkan dostluk, anarşizmin yönünü etkileyerek artık devrimin gerçekleşmesinin tek yolu olarak silahlı mücadele görülmüş ve devrimin gerçekleşmesi için şiddete başvurmanın kapısı aralanmıştır.[178]

Anarşistler tarafından şiddet çağrısı 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk yarısına kadar süren bir bombalama ve suikast dalgasını ateşledi. 1858'de Felice Orsini adlı bir anarşistin Fransız imparatoru III. Napoleon'a yönelik suikast girişiminde bulunması moderm terörizmin ürünüdür.[179] 1891 yılında Ravachol'un gerçekleştirdiği ilk eylemli propaganda sonucu idam ile yargılanması anarşistleri harekete geçirmiştir. İki yargıcın evine bomba yerleştirilmesi, Ravachol' u ihbar eden restoranın bombalanması ve Meclise bomba atma eylemleri ile idama karşı misillemeler gerçekleştirmişlerdir. Bir başka misilleme ise Emile Henry'n bir kafeyi bombalaması sonucu idamı ile gerçekleşti. Bu idamın ardından bir İtalyan anarşist Fransa Cumhurbaşkanı Sadi Cornot' u bıçaklayarak öldürdü.[180].

Anarşist eylemlerin artması Avrupa hükümetlerinin baskısını artırmıştır. Artan baskı karşısında idamdan ve hapishaneden kaçan birçok terörist, sendikalar ile ittifak kurarak Amerika'ya kaçtı.[181] Amerika'da Anarko-sendikalist hareketini geliştiren anarşistler işçi sınıfının kurucu niteliklerinin serpilip gelişebileceği bir alan yaratılmasını amaçlamışlardır. Bu özellik devrimden sonraki aşama için geçerliydi. Devrime giden yolda ise Anarko-sendikalist hareket boykot-sabotaj ve grev gibi doğrudan eylemler ile bürokrasiyi de işlemez hale getirmeyi amaçlamaktadır. Böylece 20. yüzyıla gelindiğinde Anarşizm' in sloganı "Genel Grev" olarak yenilendi. Bireysel suikastler yerini kitleleri harekete geçiren grevlere

[178] Goodwin Woodcock, *a.g.e.*, s.113-206.
[179] Robert Taylor, *The History of Terrorism*, The Lucent Terrorism Library, 2001, s.30-31.
[180] Peter H. Marshall, *Anarşizmin Tarihi İmkansızı İstemek,* Yavuz Alogan(çev.), İmge Kitapevi, s.608-609.
[181]Taylor Robert, *a.g.e.*, s.63.

dönüştü. Ancak Anarko-sendikalizm işçi hareketlerinin özellikle militan kesimleri ile yakınlaşmasını sağlayarak Fransa ve İtalya'da etkili hale gelmesine rağmen Avrupa'da Faşizm, Rusya'da Stalin'in yükselişi Anarşizmin de çöküşünü getirdi.[182]

2008 yılında Yunanistan'da kurulan Ateş Hücreleri Komplosu(SPF) 19.yüzyılın sonlarında ortaya çıkan anarşist bireysel terör eylemleri gibi maddi kayıplara yönelik eylemler gerçekleştirmektedir. Amaçları otorite karşıtı şiddetin politik etkisini artırmak ve ekonomik zorlukta olan Yunanistan'ı maddi kayıplar ile zayıflatmaktır. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizin devrimin niteliği için uygun bir zaman ve de ekonomik krizin devrimi nitelediği inancı hâkimdir. Atina ve Selanik'te eş zamanlı yapılan eylemler ile dikkatleri üzerine çeken örgüt, taktikleri ve motivasyon kaynağı olarak Devrimci Mücadele (EA) ve de Devrimci Popüler Mücadeleyi(ELA) model olarak benimsemişti. Örgütün faaliyetleri araç, banka, ATM kundaklama, karakola saldırı, konsolosluk, meclis, mahkeme binasına yönelik bombalı eylemlerdir. Bu eylemleri gerçekleştirirken kullandıkları düdüklü tencere en dikkat çeken materyallerden biri olmuştur.[183]

Ateş Hücreleri Komplosu ya da diğer örgütsel, bireysel anarşistlerin eylemleri gerçekten terör eylemleri midir? Bu soru tartışmalara açık olsa da terörizm genel özellikleri değerlendirdiğinde örgüt ya da bireysel olarak gerçekleştirilen cana, mala kasıtlı olarak zarar verilmesi, devletin yıpratılmasının amaçlanması ve eylemlerin siyasi mesaj içermesi yönüyle gerçekleştirilen eylemler birer terör eylemidir. Ancak Bu eylemler geniş halk kitleleri üzerinde değil de devlet üzerinde korku salmıştır. Öyle ki başta Fransa olmak üzere çoğu ülkede anarşistlere yönelik baskılar artırılmıştır. Uluslararası alanda terörizme karşı mücadele anarşist saldırıların sonucunda ortaya çıkmıştır. Böylece günümüzde dahi çoğu insanın terörizm ile anarşizm kavramlarını birbiriyle karıştırmasına yol açmıştır. Ayrıca Anarşizm parti, bürokrasi ve devletin ortadan kaldırma ideallerini gerçekleştirememiş ve bu durum zamanla popülaritesini kaybetmesine yol açmıştır.

---

[182]Birsen Hekimoğlu Örs, *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s.388-389.

[183]John Brady Kiesling, (08, 11, 2010), "Who are the Conspiracy of Fire Cells", Erişim adresi:https://web.archive.org/web/20110725104447/http://www.bradykiesling.com/greek_political_violence.htm adresinden 13.04.2020 tarihinde alınmıştır.

3.3.5. Faşizm ve Terörizm

Faşizme kadar değinilen tüm ideolojiler Fransız Devriminden etkilenen ve 19. Yüzyıl'ın ürünü olan ideolojilerdi. Faşizm ise onlardan farklı olarak 20.yüzyılda doğan bir ideolojidir. Ayrıca diğer ideolojilerden en önemli farkı ise temelinde şiddeti barındırmasıdır. İtalya'da Mussolini, Almanya'da Nazizm, İspanya'da Franco, Portekiz'de Salazar ve Şili'de Pinochet aktörler 'in ülkelerine getirdikleri siyasi ideoloji Faşizm 'dir. Aktörler farklı olsa da uyguladıkları devlet ideolojisi olan Faşizm, devlet terörünü de birlikte getirmiştir. Faşizm, terör ve ideoloji arasındaki ilişkinin en belirgin olduğu ideoloji türüdür.

Faşizm tek bir aşırı sağ partiye ve karizmatik liderliğe dayanan milliyetçi, militarist, devlet merkezli, korporatist, otoriter, anti-komünist, anti-liberal, paramiliter ve ırkçı hareketlerin ideolojisidir.[184]Aynı zamanda nefret ve korku üzerine kurulan faşizm sürekli bir düşmanın varlığını ortaya koymaktadır. Faşizme yön veren, amaçları ortaya koyan milliyetçiliktir. Mussolini ve Hitler milliyetçilik vurgusunu sık sık yapmaktadır. Faşizm güçlü bir propaganda ile vatandaşlara yansıtılmaktadır. Bu nedenle propaganda faşizm için önem teşkil etmektedir. Propagandayı kapan olarak tasarlayan rejim, çeşitli ve ince metotlarla halkı avlamayı başarmıştır. Faşizm iktidardan önce korkutma, yıldırma, illegal mücadele yollarına başvurma, anti parlamentarizm ve demagoji gibi ilkelere dayanmaktaydı. Faşizmin iktidara gelmesi ile partilerin ve örgütlenmelerin ortadan kalktığı ve korkuya dayanana totaliter bir devleti ortaya çıkardığı görüldü.[185]

Faşizm her şeyden önce milliyetçi, elitist ve anti liberaldi. Militaristti, emperyalizmi ve genişlemeyi savundu. Faşistler mutlak güç istiyorlardı ve bu mutlak güç ile eski düzeni ortadan kaldırarak yeni bir düzen inşa etmeyi amaçlıyorlardı. Bu amaçların yeşermesi, Birinci Dünya Savaşına dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşının yarattığı kaos, güvensizlik, siyasi olgunluğa erişememe faktörleri toplumda isyanları ortaya çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın tahribatı ve geride bıraktığı siyasi ve manevi boşluk ise Faşizme ivme kazandırdı. Faşizm' in temsilcileri olan Hitler ve Mussolini ülkelerinin güçlü bir lider arayışında alternatif politikaları ile sıyrılmışlardır. Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Büyük Buhran ile Almanya ve İtalya ekonomik, ahlaki ve kültürel kiriz ile karşı karşıya kalmıştır. Mussolini,

[184] Alex P.Schmid, *The Routledge Handbook of Terrorism*, Research, Routledge, 2011, s.632.
[185] Murat Sarıca ve Rona Aybay, *Faşizm*, İzlem Yayınevi, İstanbul, 1962, s. 29-34.

sivil hayata yeniden kazandırılmayan gazilerin ve işsiz öğrencilerin desteğini, Hitler ise orta ve alt sınıfın desteğini kazanmıştır.[186]

Mussolini her çağın kendine özgü bir doktrini varsa, zamanımızın karakteristik ruhunu işaret eden faşist fikirlerin dünya çapında geçerli olduğunu öne sürmekteydi. Düzenin faşizm olduğunu ve buna dayanan birçok işaretin olduğunu belirten Mussolini, bunu tam anlamıyla ele alarak bir dizi planları devreye soktu. 1931'de başarısız Avusturya politikasının ardından İtalya, Afrika' da emperyalist maceraya atıldı. Etiyopya'ya yapılan saldırı Milliyetler Cemiyeti'nin tarihinde dönüm noktası oldu. Almanya ise Versailles ve Locarno Anlaşmalarının kısıtlamalarından kurtulmak için Milletler Cemiyetin' den çekildi ve yeniden tam ölçekli silahlanmaya başladığını duyurdu. Etiyopya krizinden faydalanan Hitler, Alman Ren Bölgesine asker göndererek bölgeyi kendi alanına çekerken, Fransa'nın Doğu Avrupa ittifak sistemini baltaladı. Etiyopya kriziyle devletlerin hedefine yerleşen İtalya, 1 Kasım 1936'da Almanya ile arasında bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşma ideolojik benzerliği bulunan iki devletin birbirlerini desteklemelerini içermekteydi. Tam olarak ideolojik benzerliğin bulunmamasının altında Hitler'in ırk esasına dayanan ideolojik bir dünya hayali yatmaktadır. Hitler yalnızca biyolojik ırkçılıkla halkı motive diyordu. İnançları için bilimsel kanıtlar arayan Hitler, aryan ırkı ile ilgili sözde bilimsel kanıtları doğrulamıştır. Avrupa'da iki devletin attığı adımlar Birinci Dünya Savaşı'nın kıtasal sonucunu tersine çevirmeye başladı.[187]

Şiddetle özdeşleşen Faşizmin kurucusu Mussolini, gazilerden oluşan Kara Gömlekliler adını verdiği bir manga oluşturdu. Kara Gömlekliler, kundaklama, adam kaçırma, cinayet gibi eylemlerle düşmanlarını ve özelikle komünistlere karşı saldırılarda bulundu. Kara gömleklilerin yürüttüğü şiddet kampanyası, sol sendika ve partiler tarafından gerçekleştirilen genel grev ile kınandı. Ancak Kara Gömleklilerin şiddet eylemi faşistler tarafından meşru görülmekteydi. Mussolini' nin başbakan olması ile faşist teröristler rakip siyasi ve sosyal gruplara saldırdı. Böylece terörizm tarihinde önemli gelişme yaşanarak iç düşmanlarını alt edecek güce ulaştılar. Hitler ve Nazilerin izlediği yolda oldukça benzerdi.[188]

1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı, çok şiddetli politikalar için bahane ve örtü sağlayarak her şeyi değiştirdi. 1941'de Almanların Sovyetler Birliği işgali sırasında Nazi'nin

[186] Walter Laqueur, *Fascism: Past, Present, Future*, Oxford University Press, 1996, s. 17-22.
[187] Allen Cassels, *Ideology and Internatıonal Relations in the Modern World*, Routledge, 1996, s. 157-165.
[188] Randall D. Law, a.g.e. s.170.

Yahudilere ve komünistlere karşı devlet terörü programı, teröre boğulmuş 1930'ların sembolizmi ve şiddetinin çok ötesinde bir soykırıma dönüştü. Yaklaşık 6 milyon Yahudi' nin ve 5 milyon Nazizm düşmanının hayatına mal olan Holokost, terörde sembolik bir uygulama değildi. Terör rejimini ortaya koyan Jakobenlerin asla hayal edemediği bir noktaya terörizmi taşıdılar. Nazi rejimi can çekişirken teslim olmamanın ardında gerilla savaşları ve terörizmi sürdürme niyetindeydiler. Hitlerin intiharı ve Nazilerin teslim olması ile sona eren savaşın ardından geride onlarca terör kurbanı bırakılmıştır. Toplama kamplarının terörist politikalarının bir parçası olduğu, askerlere sivillere yönelik terör kullanımı emrinin verilmesi, partinin hedefindeki kişileri sokak terörü ile devirmesi gibi uygulamalar Faşist rejimin yıkılması ile ortaya çıkmıştır. [189]

İkinci Dünya Savaşının ardından Faşist rejimler yıkılmaya başlamış ancak faşist ideolojilerin destekçileri günümüze kadar varlığını korumaktadır. Norveç asıllı Anders Behring Breivik 2011 yılında Oslo'da resmi bina yakınındaki bir otomobile yerleştirdiği bombayı patlatması ve Ütöya adasında düzenleyen İşçi Partisi gençlik kampında silahlı eylem gerçekleştirmesi sonucunda toplam 77 kişi hayatını kaybetmiştir.[190] Breivik ifadesinde "faşist bir partinin kurulmasına izin verilirse eylemlerinden dolayı özür dilemeye istekli olduğunu söyledi".[191]Breivik, savunmasında Nazi selamı vermesi, kamptaki eski başbakanı hunharca öldürme isteği ve Norveç Faşist Partisini kurma hayali dikkatleri çekmiş ve ömür botu hapisle yargılanmıştır.

3.3.6. Milliyetçilik ve Terörizm

Milliyetçilik ideolojisine değinmeden önce Millet kavramını ele almamız gerekmektedir. Milet'in bir parçası olmak genel olarak kadersel bir süreç ve iradi olarak değiştirilemeyen bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Oysaki Millet ortak bir çıkar için bir araya gelinen bir meclis, devlet ya da topluluk değildir. Çıkarları aşan ve çıkarlara anlam veren milletin birliğidir. Sınırları çizilemeyen hayali bir cemaattir ve efsaneler, semboller, dil, ortak tarih gibi öğeleri içinde barındırarak ortaya çıkmaktadır.[192]Ancak bu öğeler zamanla değişebilmekte ve

[189] Randall D. Law, *a.g.e*. s.176.
[190]"Breivik Ütöya Katliamını anlattı", (20 Nisan 2012), Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120420_breiviklast adresinden alındı
[191] Reuters Staff, "Mass Killer Breivik Says Wants to Create Fascist Party", Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-norway-breivik-idUSKBN0H01NG20140905 adresinden alındı.
[192] Zygmunt Baumant, *Sosyolojik Düşünmek*, Abdullah Yılmaz,(çev.),Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.252-258.

milletler asimile olabilmektedir. Millet toprağa, dile, geleneklere bağlı olmaksızın gelişme göstermektedir. Kavramsal gelişimini tartışmaların gölgesinde geçiren Millet kavramının çok fazla anlama sahip olmasında her milletin kendine özgü olmasının etkisi büyüktür. Her milleti bir arada tutan bağlar farklılık gösterse de ulus devlet inşa edebilmek ya da bağımsızlığa ulaşabilmek için başvurulan ideoloji daima milliyetçilik olmuştur.

Millet kavramının özünde olan cemaatin üstünlüğünü milliyetçilik ideolojisinde şekillendirmiştir. Milliyetçilik "Uzun ve sancılı bir tarihin yaşayan mirası olan milletin kendisinin başlı başına iyi olduğunu ve yalnızca diğerleri arasındaki bir iyi değil, en üstün iyi, diğer bütün iyileri gölgede bırakan ve ikincilleştiren bir iyi olduğunu ilan ediyordu."[193]Bu doğrultuda milliyetçilik ideolojisi diğer ideolojilerde olduğu gibi kendi fikirlerinin doğru olduğunun ötesinde, millet üstünlüğünün altını çizmektedir. Bunun en bariz örneklerinden biri de Adolf Hitler'in milliyetçiliğidir. Ancak Hitlerin milliyetçiliğini diğer milliyetçi fikirlerden ayıran temel nokta ırk esasına dayandırması ve biz duygusunu temel almamasıdır. Milliyetçilik ideolojisi, siyasal iktidara gelebilmek, ulus bağımsızlığı kazanmak amacı ile bir birleşimden meydana gelmektedir.

Milliyetçilik, aynı topraklar üzerinde benzer koşulları paylaşan insanların dışa karşı koruma ve dayanışma gereksinimlerini karşılayan bir ideolojidir. Toplumun bir kesiminin başka bir kesimi sömürmesini gözden saklamak ve kolaylaştırmak amacıyla kullanıldığında tutucu, toplumun başka toplumlar veya başka toplumların içindeki bir kesim tarafından sömürülmesine karşı başvurulduğunda ilericidir. Bu amaçla milliyetçilik ideolojisini hareket ettiren milletlerin tarihsel gelişimi zaferlerle doludur.[194]Tarihsel gelişimi zaferlerle dolu olan milliyetçilik ideolojisi, Fransız devrimi ile modern milliyetçilik mücadelesini başlatmış ve günümüze kadar bu mücadele devam ettirmiştir.

Fransız Devrimi ile milliyetçilik fikirlerini yeşerirken bu fikirler başta Avrupa olmak üzere zamanla dünya çapında etkili olacak milliyetçilik fikirlerinin de temeli oldu. Bu devrim sadece Fransız halkının dönüm noktası olmadı, Avrupa'yı etkisi altına alarak Avrupa'ya ulus anlayışını ve milliyetçiliği getirdi. Devrimin yaktığı Milliyetçilik ateşi ilk önce yanı başında duran Belçika'ya sıçradı ve burada Brebant Devrimini başlattı. Ardından Polonya, İrlanda ve Fransız kolonisi olan Haiti'de isyanlar başladı. Bu isyanlardan İrlanda'nın Britanya'dan

[193]Zygmunt Baumant, *Siyaset Arayışı*, Birkan Tuncay(çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2000, s.174.
[194]Ahmet Taner Kışlalı, *a.g.e.,* s.142.

ayrılmak için verdiği mücadele 200 yılı aşkın süredir devam etmekte ve 20. Yüzyılda karşımıza terör örgütü olarak çıkmaktadır. Fransız devrimiyle başlayan Milliyetçilik dalgası 1830 yılında ivme kazanmaya başladı.

Milliyetçilik ideolojisi Fransız Devrimi ile doğmasına rağmen kavramlaşmasını 1830 yılında tamamlanmıştır. 19. Yüzyılda milliyetçiliğin savunucularından ve de milliyetçilik kavramını literatüre kazandıran Mazzini'ye göre milliyetçilik birey ve insanlık arasında aracıdır ve her ulus bir devlete sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bir başka deyişle devlet bir ulus tarafından ele geçirilmelidir.[195] Mazzinin Her ulusa bir devlet çağrısı ile milliyet ilkesi devreye girerek Avrupa'nın haritasını değiştirecek bir hareketide başlatmış oldu. 1848 Devrimi rakip ulusallıkların öne çıktığı bir dönemdi. Devrim başarısız olsa da Avrupa'da hakim olan özlem aynıydı. Almanya'nın Prusya İtalya'nın Savoy krallıkları altında birleşmesi, Macaristan'ın 1867 yılında fiilen bir öz yönetime kavuşması, Avrupa'nın dışında Osmanlı Devletinde azınlıkların isyanları, Amerikan iç savaşının patlak vermesi bütün bu olayların ortak noktası ulus-devlet inşa etmektir. Milliyetçilik burada kullanılan bir araç halindedir.[196]Ulusal bağımsızlık arayışında şiddet kullanımı 1850'lerin sonlarında ortaya çıktı. İrlandalıların İngiltere'den ayrılmak için Fenian Kardeşliği çatısı altında birkaç silahlı eylem ve hapishaneden mahkum kaçırma ile sınırlı kalan örgütün bıraktığı yerden 1918'de IRA yerini aldı.[197]

1880 yılına gelindiğinde Milliyetçilik sıçrama dönemine girdi. Bu dönemle birlikte ideolojik ve siyasi içeriğe dönüşen Milliyetçilik 19. yüzyılın sonundaki hareketleri de niteler hale geldi. Bu hareketler yayılmacılığa yönelik ve karşıt ideolojilere, muhaliflere karşı ulusal bayrağı yükseltmeyi amaçlayan hareketlerdir. Başta Avrupa'nın güçlü devletlerinden Almanya'nın ve İtalya'nın ulusal devletlerini inşa etmesi, Bulgaristan, Norveç, Arnavutluk'un ulusal devletlerini kurması bu dönemde gerçekleşti Ayrıca Galler'in Britanya'dan ayrılması için Lloyd George önderliğinde kurulan Genç Galler Hareketi ve İspanya'da 1894' de kurulan Bask Ulusal Partisinin özerklik mücadelesi uzun zaman sürmüştür. Teröre başvuran Bask

[195]Yener Orkunoğlu, *Marksizm, Milliyetçilik ve Demokratik Ulus*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s.29.
[196]Eric J. Hobsbawm, *Sermaye Çağı 1848- 1875*,Bahadır Sina Şener(çev.), Dost Kitapevi, Ankara, 2003, s.97-103.
[197]Randall D. Law, a.g.e., s.143-144.

milliyetçileri bu özlemlerine 1979 tarihinde kavuşmuş, Galler'in özerklik özlemleri ise halen devam etmektedir.[198]

Fenian ulusal bağımsızlık için hareket eden milliyetçi örgüt olsa da milliyetçi hedeflere ulaşılmasını bir terörist stratejisiyle ilişkilendiren ilk örgüt Makedonya İç Devrimi Örgütüdür.1898-1903 yılları arası faaliyet gösteren IMRO Damien Gruev liderliğinde Selanik'te kuruldu. Makedonya için Makedonya sloganı altında Osmanlı hükümetine yönelik terör kampanyaları yürüttüler. Makedon milliyetçileri ana gaz merkezine, kumarhaneler, Avrupalıların uğrak mekanlarını hedef alarak bombalı eylemler gerçekleştirmiştir. Bu eylemler sonucunda Aziz Elijah günü Krusovo şehrinin işgali ile IMRO terör örgütü yenildi ve dağıtıldı.[199]

Birinci Dünya Savaşından önce ortaya çıkan diğer milliyetçi terör örgütleri arasında Polonyalı sosyalistler ve Bengal' deki Hintli gruplar vardı. Her iki terör örgütü bağımsızlığa ulaşıldıktan sonrada terör geleneğini devam ettirdi. Birinci Dünya Savaşına kadar terörizmin solcu bir fenomen olduğu düşünülüyordu. Ancak terörizmin son derece bireysel karakteri ideolojik modele tam uymuyordu. Ancak İrlandalı, Makedon, Ermeni, Bengalli teröristlerin ilham kaynağı sol ya da anarşizm değil milliyetçilikti. Birinci Dünya Savaşından sonrada terörist eylemleri çoğunlukla sağcı ve milliyetçi-ayrılıkçı gruplar tarafından desteklendi.[200]

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi milliyetçiliğin yayılmasını hızlandırdı. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, İmparatorlukların çöküşünü ve ulus devletlerin kuruluşu ile sonuçlandı. Savaşın ardından barış anlaşmalarına egemen olan Wilson'un "milliyetler ilkesiyle" Avrupa'da 26 ülke ortaya çıktı. Bu zafer aynı zamanda sosyalizme karşı da gerçekleştirilen bir zafer oldu. 1914'den önceki süreçte milliyetçiliğin düşmanı sosyalizm ve ortak amaçları sosyalist hareketlerin reddedilmesiydi. Milliyet ilkesinin ezici zaferi sosyalizme karşıda büyük bir zafer kazanmıştı. Bu zafer aynı zamanda milli devletin bütün rakiplerine karşı kazanılmıştır. Bu zafer ile birlikte ezilen milletlerin orta ve alt katmanları,

---

[198] Eric J.Hobsbawm, *İmparatorluk Çağı 1875-1914*,Vedat Aslan (çev.), Dost Kitapevi, Ankara, 1999, s.159-162.

[199]Barry Rubin, and Judith Colp Rubin, *Chronologies of Modern Terrorism*, Routledge, 2018, s.17-20. https://books.google.com.tr/books?id=ynNsBgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, Erişim adresinden alındı.

[200] Walter Laqueur, *a.g.e.*, s.14-17.

bağımsızlığı ulaşan yeni devletlerin yönetici elitleri konumuna yükseldi.[201] Ancak burada yine de Avrupa kıtasının tamamında kazanılan bir milliyetçilik söz konusu değildir. Avrupa kıtası ulus-devlet inşasını Kosova'nın 2008'de bağımsızlığına ulaşmasıyla tamamladığı iddia edilebilir. Milliyetçilik özlemi İkinci Dünya Savaşının ardından Afrika, Güney Amerika, Asya kıtalarında' da zamanla yayılmış ve mücadeleler başlatılmıştır. Bu mücadelelerde kimi zaman başvurulan araç terörizm olmuştur. Milliyetçilik çatısı altında birleşen ayrılıkçı terör örgütlerine; Tamil Kaplanları, IRA, ETA, PKK, Ahvaz'ın Kurtuluşu için Arap Mücadelesi Hareketi gibi örgütler örnek verilebilir.

Bu örgütler arasından Tamil Kaplanları(Liberation Tigers of Tamil Eealam-LTTE) 1948'de İngiliz sömürgesinden kurtularak bağımsızlığına kavuşan Sri Lanka da zamanla halklarının kısıtlanması ve hükümetin ayrımcılık politikalarına tepki olarak doğmuş bir terör örgütüdür. Amaçlarına ulaşmak için konvansiyonel ve gerilla taktiklerini birleştirerek askeri mücadeleye başvurmuşlardır. Militanlarını yüksek disiplin, her türlü korkuya karşı telkin ve motivasyonla hazırlayan örgüt, üyelerini dört aylık temel eğitime tabii tutmaktadır. Ayrıca örgüt katılımını artırmak için çocuklara ve kadınlara dahi başvurmaktadır. LTTE'e bölgesel bir terör örgütü değildir. Silah ve mali kaynak temini için 54 ülkede büro ve hücreleri bulunan geniş bir ağa sahiptir. Bu da örgütün küresel sınırlara ulaştığını göstermektedir. LTTE sadece Sri Lanka ya da Hindistan için bir tehdit unsuru olmaktan çıkarak ABD ve Avrupa Birliğinin terör listelerinde yerini almıştır. Tamil devletini kurma amacıyla gerçekleştirilen eylemlerde kullanılan yenilikçi taktikleri ve sahip oldukları deniz, hava unsurları ile dünyanın en tehlikeli örgütlerinden biri haline gelmiştir. LTTE örgütünün en ses getiren eylemi ise Hindistan Başbakanı Rajiv Gandi suikastı oldu. 1983 yılından itibaren toplu sivil katliamlar gerçekleştirerek örgütün şiddet artırımı hükümetin tavrının da sertleşmesine yol açtı ve ülkede uzun süre devam edecek olan çatışmaları başlattı.[202] Örgüt ile Hükümetin çatışması 2009 yılında son buldu. Silahlı kuvvetlerin galibiyle LTTE örgütü tamamen ortadan kaldırıldı ve kuruluşundan itibaren 40.000 'i aşkın kişinin ölümüne neden olan kanlı çatışmalar son buldu.

Etnik terör örgütün en bilenen örgütlerinden olan ETA ve IRA, Tamil Kaplanlarına göre kitle imha stratejileri izlememektedir. Kuzey İrlanda'nın Britanya'dan ayrılması ve bağımsızlığına kavuşması amacıyla IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) 1969 yılında kuruldu

[201] Eric J.Hobsbawm, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program, Mit, Gerçeklik*, Osman Akınbay(çev.), Ayrıntı Yayınları, 1993, s.49-156.
[202] İhsan Bal ve Süleyman Özeren, *Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele*, USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 52-83.

ancak örgütün kuruluşu ve eylemleri 800 yılı bulan bir geçmişe sahiptir Örgüt metro istasyonları, barlar, restoranlar, gibi kamuya açık alanlarda gerçekleştirdiği bombalı eylemlerle tanınmaktadır. Eylemlerinin tek muhatabı ve yönü Britanya'ydı ancak adanın güneyine verilen bağımsızlık bir süreliğine eylemlerinin yönünü değiştirerek içerde bir kargaşa meydana getirdi. Örgütün ana hedeflerinden biri olan ve her dönemde siyasi otoriterlere yönelik saldırılardan en ses getiren eylemi 1979 yılında Kral 6. George'un kuzeni Louis Mountbatten'e yönelik gerçekleştirilen suikat oldu. Siyasi eylemleriyle "Bizi yok farz ederek, politika yapamazsınız "diyen örgütün siyasi kanadını temsil eden Sinn Fein partisi ile diplomasi yoluna başvuran İngiltere'nin uzlaşmaların neticesinde İyi Cuma Anlaşması ile yetki paylaşımında mutabık olunsa da örgüt halen varlığını sürdürmektedir.[203]

Tamil Kaplanları ve IRA etnik ayrılıkçı örgütler olarak birbirinden farklılık gösterseler de şiddete başvurmakta yolları kesişmektedir. Burada yapılan eylemlerin birbirinden üstünlüğü ya da haklılığı bulunmamaktadır. LTTE ve IRA eylemlerinin sonucunda sivil halk zarar görmüş, ülkenin geliri ve refah seviyesi azalarak huzursuzluk ve korku atmosferi oluşmuştur. İki örgütte bağımsızlığına ulaşmada "biz" duygusuyla hareket etmek yerine kendi içlerinde çatışma yoluna başvurmuş ve amaçlarına ulaşamamıştır. Oysaki milliyetçilik ideolojisini biz duygusuyla harmanlayan milletler devlet olmayı başarabilmiştir.

2.3.6.1. Etnisite, Etnik Grup ve Etnik Kimlik

Kullanımı antik çağlara dayanan "etnisite" kelimesi İngilizceye "etnik" olarak girmesiyle türetilmiş bir kavramdır. Antik Yunanda bu kelime Hristiyan ve Yahudi olmayanları dışlamak amacıyla "pagan" kelimesi ile aynı anlamda kullanılmaktaydı. Kendilerini "genos hellenon" olarak tanımlayan Yunanlılar, kendilerinden olmayan yabancıları "barbar" ve "ethnea" olarak adlandırmıştır.[204]Ancak Antik Yunanda yabancıları dışlayan ve biz duygusunu oluşturan etnisite kavramı ile kabile, kültür, din, dil bileşenleri üzerinden bir kimlik tasarlanmamıştır. Antik Yunanda "etnisite" çıkarlar doğrultusunda ortak hareket edilen ve tercihe bağlı olarak süreklilik içermeyen bir kavramdır. Günümüzde biyolojik özeliklere sıkça atıf yapılan etnisite kavramının ilk örnekleri ortak kültürel benzerliklere atıf yapmaktadır.

[203] Deniz Ülke Arıboğan, *a.g.e.,* s.156-157.
[204]Michael Banton, *The Actor's Model of Ethnic Relation's*, Oxford University Press, 1996, s. 4.

Antik Yunanda ortak kültüre dayandırılan kavram zamanla etnik bağların ve duygudaşlığın temelini oluşturan kabile, klan unsurlarına dayandırılmıştır. Ardı ardına gelen kuşakların kollektif deneyimlerinden doğarken mitler birleşir ve tarih kitaplarına, destanlara, şiirlere aktarılır ve topluluğun tarihinin ve durumunun düşünsel haritasına meydana getirilir. İç içe geçmiş ve geliştirilmiş mitler, etnik topluluk için bütünsel bir anlam çatısı oluşturur. Böylece deneyimlerin yorumlanması yeni kalıpları yaratır. Kısa vadede rakip "tarihler", topluluğu kutuplaştırıp var olan sınıf çatışmalarını keskinleştirebilir, fakat uzun vadede meydana gelen bu düşünsel harita belli bir topluluk içinde paylaşılan kimlik ve kader duygusunu güçlendirerek biz duygusunu açığa çıkarabilmektedir. Geçen sürede kavramsal değişimler yaşayan etnisite kavramı genel-geçer bağlamda ortak soy miti, tarih ve kültürleri ile birlikte dayanışma duygusuna sahip olan insan topluluklarını tanımlamak için kullanılmaktadır.[205]

Kendilerini ortak soy, tarih, kültürle özdeşleştiren gruplar geçmişe atıfta bulunarak kendilerini tanımlayarak gruplarına üye çekmektedir. Bu birleşimler grup çıkarlarına göre değişebilmekte ve farklı grup türlerini ortaya çıkarabilmektedir. Max Weber etnik grupları, fiziksel tip, gelenek veya her ikisinin benzerliği içeren veya kolonize veya göç nedeniyle ortak soyları olduğuna dair sübjektif bir inanç ortaya koyan insan grupları olarak tanımlamaktadır. Horowitz etnik grupları genellikle doğuştan olduğuna inanılan özellikleri beraberinde taşıyan kolektif soy efsanesine dayandırmaktadır. Fearon ve Latin etnik grupları: üyeliğin esas olarak soydan ve geleneksel olarak tanınan tarihe sahip bir aileden daha büyük olarak tanımlamaktadır. Narroll antropoloji literatüründe; biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen, bazı temel değerlere sahip olan, karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan ve etnik gruba aidiyetle bağlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorileri etnik grup olarak tanımlamaktadır.[206]

Etnik grup ortak bir geçmişi olan, soy esasına dayandırılan grup olarak tanımlansa da bu özellik grupların amaçları ve çıkarları doğrultusunda değişebilmekte ve zorunluluğu olmayan bir özelliktir. Bu nedenle ortak bir tarih, etnik ya da başka nitelikteki grupların belirleyici özelliği olamaz. Ancak etnik grubun içinde farklı dillere mensup bireyler bulunsa da ortak bir dilin paylaşılması grup için zorunludur. Etnik grupların tanımların da sıkça karşılaşılmayan ancak belirgin özelliklerinden biri ekonomik, siyasal ve sosyal değişikliklerin yaşanmasıdır.

---

[205] Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir(çev.),Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s.21-33.

[206] Aktaran, Kanchan Chandra, "What is Ethnic Identıty and Does ıt Matter?", *Annual Review of Political Science,* 9(1), 2006, s.402-403.

Gruplara mensup insanlar farklı iş kollarında çalışıyor olmalarına rağmen karşılıklı olarak birbirlerine mal ve hizmet sunuyorlarsa gruplar arasındaki bağ daha derin olabilir. Eğer, bu gruplar belli alanlardaki üretim araçlarını tekellerinde bulunduruyorlarsa gruplar arasındaki yakınlaşma siyaset ve ekonomi alanında kendini gösterecektir. Genel olarak değerlendirildiğinde farklı üretim araçlarının farklı gruplarca kontrol edilmesi durumunda bir katmanlaşmanın ortaya çıkması olasıdır.[207] Bu özellik tezin konusu olan ETA terör örgütünün kurulmasında ana belirleyici unsur olmuştur. Bask vilayetlerinde yaşanan ekonomik ve sosyal değişimler Arana'nın oluşturduğu ırk, dil birleşimleri esnetilmesine yol açmıştır.

Etnik kimlik ekonomik, siyasal ve sosyal değişikliklere bağlı olmaksızın belirlenmektedir. Etnik kimliğin ayırıcı özellikleri: etnik bir dil konuşma, etnik kişisel ağlara katılım, etnik kurumsal organizasyonlara, derneklere katılım, etnik kuruluşlar tarafından desteklenen sosyal faaliyetlere katılım, etnik kimliğin belirleyici unsurlarıdır.[208]

3.3.6.2.Ayrılıkçı Terörizm

Ayrılıkçılık, kültürel ve politik haklardan bölgesel bağımsızlık mücadelelerine ve etno-milliyetçi bir kimliğe dayanan kendi kaderini tayin etme hareketini temsil etmektedir. Kendi kaderini tayin etme hakkı, bir devletin kendi sınırları içindeki etnik milliyetçi gruplar arasındaki güç dağılımını yeniden ele alınmasına ya da bölgesel sınırların yeniden belirleme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Belirgin bir özerkliliğin yokluğu, etnik milletler arasındaki hakların orantısız dağılımı etnik grupları ayrılıkçı bir mücadele için hareket etmeye yönlendirmektedir.[209]

Etnik otonomcuların ve ayrılıkçıların amacı, toplum tarafından kaybedildiği ve yabancı etkilerle yozlaştırıldığı iddia edilen bir kültürel kimliğin geri kazanılmasıdır. Etnik hareket için ayrılıkçılık sadece bir araç değil, aynı zamanda kendi içinde bir idealdir. Bozulan toplumun kaybettiği statüsüne ve onurunu kurtarmayı amaçlamaktadır. Ancak aynı zamanda siyasi varoluşun gerçekleşmesi için etnik öz-bilinç ve dayanışmanın artması olan etnik bir

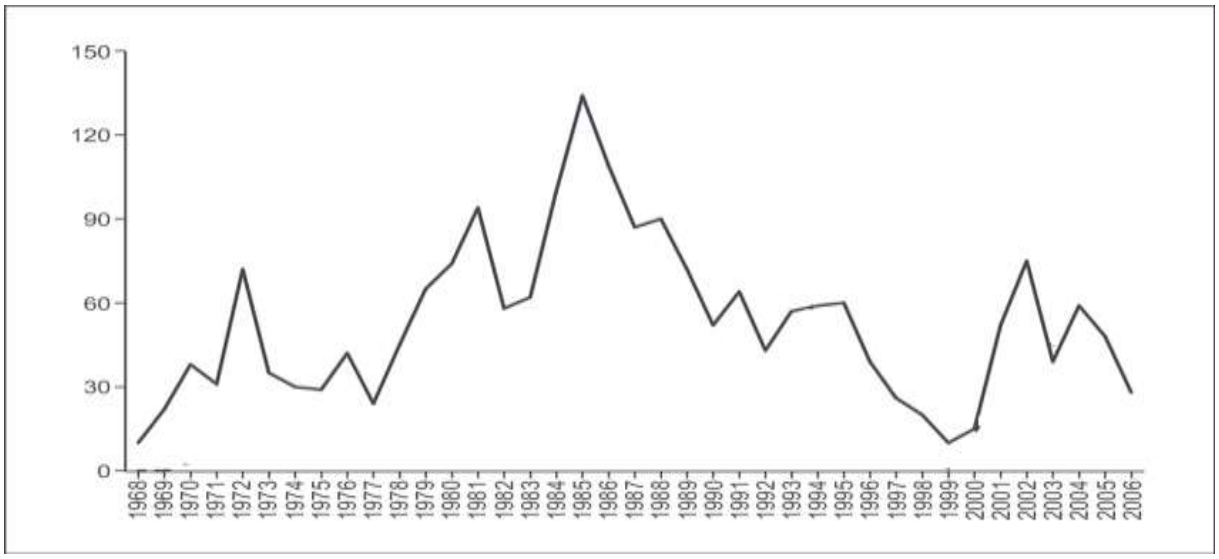
[207]Fredrik Barth, *Etnik Gruplar ve Sınırları*, A. Kaya ve S. Gürkan (çev.),Bağlam Yayınları, İstanbul 2001, s. 21-25
[208]Kanchan Chandra, *a.g.e.,* s.420-421.
[209]Elena Pokalova, "*Framing Separatism as Terrorism: Lessons from Kosovo", Studies in Conflict & Terrorism, 33(5),* 2010,430-431. doi:10.1080/10576101003691564

canlanma öngörülmektedir.[210] Etnik dayanışmanın yaratılması, devletlerden ayrılma ve yeni bir devlet kurma idealini gerçekleştirmek amacıyla

Etnik grupların ayrılıkçı özlemleri Birinci Dünya Savaşının öncesinde Osmanlı ve Hasburg imparatorluklarında ortaya çıkmış ve İkinci Dünya Savaşının ardından küresel bir güç haline dönüşmüştür. Yasal yollarla talepleri karşılanmayan ayrılıkçı gruplar terör aracının kullanıma başvurmuştur. 1960'ların başında ve 1970'lerin sonunda ayrılıkçı hareketler milliyetçi ve etnik ayrılıkçı grupların yanı sıra radikal, ve tamamen ideolojik olarak motive edilmiş örgütleri içerecek şekilde genişledi. FKÖ(Filistin Kurtuluş Örgütü), FLQ(Quebec Kurtuluş Cephesi), ETA, IRA gibi ayrılıkçı terör örgütleri, haklarından mahrum bırakılmış veya sürgü edilmiş milliyetçi azınlıklar, terörizmi amaçlarına dikkat çekmek için bir araç olarak benimsemiştir.[211]

Etnik gruplar ve Hükümet arasındaki kendi kaderini tayin etme hakkı üzerindeki anlaşmazlıklar en çetin iç savaş türüdür. 1955-2002 yılları arasında tüm ayrılıkçı grupların %25'ine bağımsızlık veya özerklik verildi. Ancak bu tavizlerin edinimi uzun süren çatışmalar sonucunda kazanılmıştır.[212]

Grafik 2: Milliyetçi / Ayrılıkçı grupların uluslararası terörizm olayları

[210] Anthony D. Smith, "*Towards a Theory of Ethnic Separatism",Ethnic and Racial Studies,* 2(1), 21–37, 1979, s.22, doi:10.1080/01419870.1979.9993249
[211] Bruce Hoffman, *a.g.e.,* s. 16-43.
[212]Barbara F. Walter, *Reputation and Ciwil War*, Cambridge University Press, 2009, s.3.

Kaynakça*:* Ekaterina Stepanova, *"*Terrorism in Asymmetrical Conflict", SIPRI Research Report 23, Oxford University Press, 2008, s.57.

1960'ların sonlarında Batılı sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlarda, milliyetçi ayrılıkçı hedefleri benimseyen terör örgütleri ortaya çıktı veya harekete geçti. İngiltere de IRA, İspanyada ETA, Fransa da FLNC(Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi), Kanada da FLQ ve Porto Riko da FALN(Ulusal Kurtuluş Silahlı Kuvvetleri) örnekleri sayılabilir. Bu ayrılıkçı terör örgütleri aynı devlet sınırları içindeki diğer ırksal, bölgesel, dilsel veya dini kesimlere göre ekonomik dezavantajlarından muzdarip sosyal kesimi oluştururken bazı ayrılıkçı terör örgütleri dil, din ve ırk unsurları nedeniyle yasaklanmış, ayrımcılığa uğramış ve mağdur edilmiştir. Ayrılıkçı terör örgütleri bu ayrımcılığı ortadan kaldırmak için terörü bir araç olarak kullanmıştır [213]

[213] James Petras, "Separatism and Empire Building in the Twenty-first Century", *Journal of Contemporary Asia Issue,* 39:1, 2009, s.121-125 DOI: 10.1080/00472330802506857

4. BÖLÜM BASK YURDU VE ÖZGÜRLÜK (ETA) TERÖR ÖRGÜTÜ

4.1. Kuruluşu ve Gelişimi

Bask Yurdu ve Özgürlük ya da kısa ve bilinen adı ile ETA terör örgütü, bağımsızlık arzusunu acımasız terör kampanyalarına dönüştüren ve 52 yıl boyunca İspanya topraklarında terör estiren bir örgüttür. Bağımsız bir devlet kurmak ve Bask Milliyetçiliğini savunmak amacı ile şiddete yönelen ETA, bölgesel bir egemenlik altında kaybettikleri ayrıcalıkları elde etmenin ötesinde Bask bölgesinin bağımsızlığı için mücadele eden militan bir aktördür. İspanya'nın günümüzde bulunan 17 özerk bölgesinden şiddete yönelen tek özerk bölgesi Bask Bölgesidir. Baskları şiddete iten kendine özgün kimliklerini ve kültürlerini koruma arzusudur. Bu amaçla Kuzey İspanya ve Güney-Batı Fransa'da yer alan toplam 7 ili içine alan bir Bask devleti kurarak özgün kimliklerini korumayı amaçlamaktadırlar. Bu amaçlarla hareket eden ETA, İspanya için bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

Harita 1: Bask Bölgesi

Kaynakça: Paddy Woodworth, *The Basque Country A Cultural History*, Oxford University Press,2008.

Bask Ülkesi dördü İspanya topraklarında üçü Fransız topraklarında olmak üzere 7 ilden meydana gelmektedir. 19. Yüzyılda ortaya çıkan Bask Ülkesi kavramı, tarihsel, politik, kültürel ve sosyal yapılarının farklılığı, karmaşık bir gerçekle çelişmektedir. Bask

milliyetçiliğinin parçası olan Alava, Guipuzcoa, Vizcaya illeri ve Navarre eyaleti homojen bir yapıya sahip olmaması, Baskların hem iç hem dış yapılarındaki karmaşıklık Bask ülkesinin bağımsızlığa kavuşmasının önünde engel teşkil etmektedir.[214]

Bask illerinin homojen bir yapıya sahip olamamasının altında İspanyanın Roma, Vizigot ve Arap sömürüsüne maruz kalması yatmaktadır. Bu istilaları başlatan ilk hamle Hannibal kumandasındaki Kartacalıların İspanya' ya yerleşmesi olmuştur. Roma İmparatorluğunun bu işgale tepki göstermesi sonucunda Kartacalılar ile Roma, karşı karşıya kaldı. Roma'nın Kartacalıları yenmesi ile M.Ö. 202 tarihinde Roma İmparatorluğu İspanyayı fethetti. Hannibal'ın bu hamlesi İspanyayı 200 yıl boyunca Roma İmparatorluğunun sömürgesi haline getirdi. Barbar kavimlerin Avrupa'ya yayılması, Vandalların İspanya istilası ile sonuçlandı. Roma İmparatorluğu Vandallarla mücadele için Vzigotlar ile işbirliğine başvurdu. Askeri yardım içeren bu anlaşma Vizigotların İspanyayı işgaliyle son buldu.[215]Bu işgal Avrupa da en uzun süren barbar işgali oldu. İspanyada 8. yüzyıla kadar süren bu işgal Arapların İspanya'yı fethetmesi ile son bulmuştur.[216]

711 yılında Vizigotların yenilgisi ile İspanya topraklarına giren Araplar 732 yılında Pirenelerin(İspanya ve Fransa arasındaki sınır dağları) ötesine kadar ilerledi. Bu ilerleyiş İslam'ın Avrupa'da kalıcılığını artırmıştır. Emeviler'in İspanya fethi Hristiyan-Müslüman etkileşimini artırırken Arap, Afrika kökenli ve Yahudi asıllı göçmenlerin İspanya'ya göçü ile sonuçlanmıştır.[217]

İspanya bu istila, işgal ve asimilasyon politikaları ile sürekli değişim içerisinde iken Bask toprakları nispeten el değmemiş olarak kalmıştır. Kıyı ticaretinde gelişen ve işçi göçü alan Vizcaya ve Guipuzcoa illeri ile Roma İmparatorluğu çatışmanın aksine Bask tüccarları ile ticaret yapmıştır. Karşılıklı çıkar ilişkisi ile süren bu ticaret çok az kültürel etkileşimlerle gerçekleştirilmiştir. Roma'nın İspanya üzerindeki otoritesini dağıtan Vizigotlar içinde Bask illeri yine bir istisnaydı. Bask halkının yaşadığı Pirene Dağı'nın derin vadileri Vandallar ve Vizigotlar için engel teşkil etmesi, işgalleri engellemiştir. Basklar istila, işgal ve asimilasyonlara karşı direnç göstermesi Bask kültürünü korumuştur. Ancak diğer taraftan bu

[214]Martha Crenshaw, "Terrorism in Context", Pennsylvania State University Press, 2010, s.413.
[215] John Morris Roberts, *Avrupa Tarihi*, Fethi Aytuna(çev.), İnkılap Kitabevi, İstanbul,b1996, s.79-116.
[216] Orta Çağ Avrupası, *Atlaslı Büyük Uygarlık Ansiklopedisi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, s. 23.
[217] Norman Davies, *Avrupa tarihi*, Mehmet Ali Kılıçbay(çev.), İmge Kitabevi Yayınları, 2006, s.283.

istilalar siyasi birliklerinin gelişimi önünde engel teşkil etmektedir. Bu eksiklik günümüzde halen Bask illerinin bir çatıda altında toplanamamasının nedenini oluşturmaktadır.[218]

Bask ülkesinin siyasi temelleri ise Navarre Krallığının kurulması ile atıldı. Navarre Krallığı 9.yüzyılda Pirene Dağlarının eteğinde, tüm Bask bölgesini içine alan bir Bask krallığı olarak doğdu. İspanya ve Fransa arasında belirli siyasi ve ekonomik uyuşmazlıklar Bask Milliyetçiliğini ortaya çıkararak bir siyasi yapının oluşmasını sağladı.[219]Ancak Bask illerinin birbirinden ayrıcalıklı olması, Navarre Krallığının çatısı altında toplanmayı ve homojen bir yapı oluşturmayı zorlaştırmıştır.

Vizcaya, Alava ve Guipuzcoa illeri İspanyada ortaya çıkan yeni krallıklar ile birleşirken Navarre, Bask Krallığı olarak yerini korudu. Siyasi, sosyal ve ekonomik özerkliğe sahip olan her Bask ili, Fransa ve İspanya hükümdarlıklarına olan bağlılığı karşısında fueros(yasal haklar)olarak bilinen bir dizi geleneksel yasa ile korunmuştur. 1513 yılında İspanya Krallığı ve Navarre Krallığı arasında imzalanan bu anlaşma ile her ilin hatta köylerin dahi kendi özel fueroslara sahip olması, idarelerin çeşitlilik göstermesine neden oldu. Yerel imtiyazlar İspanya'da yaygındı ancak Basklara verilen fueroslar istisnai yetkileri içermekteydi. Her ilin hatta her köyün kendine has sahip olduğu fueroslar Birleşik Bask kurumlarının kurulmasına olanak vermiyordu. Evlilik, miras, vergilendirme muafiyeti dışında soylulara verilen ayrıcalıkların Basklara da verilmesi, Baskların bir tür "evrensel asalete" sahip olduğu konusunda bir düşünce yarattı. Bu düşünce sonucunda soylulardan, Basklara verilen bir takım ekonomik ayrıcalıkların kaldırılması talebi İspanya'yı 19. yüzyıl' da Carlist Savaşlarına sürüklemiştir.[220]

Kral 7. Ferdinand'ın ölümünün ardından tahta 3 yaşındaki kızı Iseballa'nın geçmesini reddeden amcası Don Carlos ve taraftarlarının itirazı İspanya iç savaşa sürüklemiştir. Bir hanedan mücadelesi olarak başlayan Carlist Savaşı'nın altında ekonomik, kültürel ve ideolojik nedenler yatmaktadır.[221] İspanya rejimi 'nın liberal fikirlerine karşı Carlist' ler muhafazakâr ve gelenekçiydi. Güçlü bir orduya sahip olan liberallerin karşısında Carlist' ler düzensiz ve sayıca az bir askere sahipti. 1833'ten 1939'a kadar süren ilk Carlist Savaşı Bask

[218] Paddy Woodworth, *The Basque Country a Cultural History*, Oxford Universıty Press, 2008, s.24-26
[219]Julen Zabalo, "Basque Nationalism's Changing Discourse on the Nation*", Social Identities*, 14(6), 2008, s.795–811. doi:10.1080/13504630802462943
[220] Paddy Woodworth, *a.g.e.*, s.28-29.
[221] Paddy Woodworth, *a.g.e.*, s.30.

Ülkesinin Dağlık bölgelerinde ve Navarre de yoğunlaştı. Baskların kaybetmesi ile sonuçlanan İlk Carlist Savaşı toplumun bölünmesini de beraberinde getirdi. Liberaller, Baskların bölgesel özerkliğini kısıtlamaya yöneldi. Bu politik hamleler Baskların öfkelenmesine ve İkinci Carlist Savaşının başlamasına neden oldu. 1846-1849 yılları arasında süren bu savaş Basklarının bağımsızlıklarını kaybetmesi ile sonuçlandı. Birinci ve İkinci Carlist Savaşları ile yasal haklarını kaybeden Basklar, yeniden doğuş için uyanışı başlattı.[222]

Bu uyanışın ateşini Bask Milliyetçiliğinin babası olarak kabul edilen Sabino de Arana yaktı. Arana ırk, dil, din ve gelenek unsurlarını içinde barındıran güçlü bir Bask duygusunu geliştirerek Bask Milliyetçiliğini ortaya çıkardı. Bask Milliyetçiliği şekillendiren Arana' nın yorumuna göre, Basklar "farklı ırkları, dilleri yasaları ve tarihleri" nedeniyle farklı geleneğe sahip insanlardı. 31 Temmuz 1895'te Bask haklarını ve özgürlüklerini garanti altına almak amacıyla Bask Milliyetçiliğini siyasi bir varlığa dönüştürerek Bask Milliyetçi Partisini (PNV) kurdu. Zamanla PNV, Arananın bağımsızlık fikrinden saparak İspanyanın çok uluslu bir devlet olduğu fikrini geliştirerek diğer milliyetçi ve bölgeselci partilerle işbirliği yaptı ve azınlık hükümetlerini destekledi. PNV'nin İspanyol İç Savaşının ardından yaşadığı değişim rüzgarları PNV'nin içerisinden bir terör örgütünün doğmasına neden olmuştur.[223]

1936 İspanya İç Savaşının başlangıcına kadar PNV, Bask bölgesine ayrıcalıklar elde etmek yönünde Bask bölgesine, siyasi özerklik tanınması ve ayrı bir hükümetin kurulması yönünde başarılı adımlar attı. İç Savaş döneminde Franco' ya karşı kurulan ittifak da yer alan Baskların savaşın kaybeden tarafında yer alması, kurulan hükümetin ve verilen tavizlerin kaybına neden oldu. Franco' nun diktatörlüğü bir İspanyol Katolik kutsal birliğine dayanan İspanyol Milliyetçiliğidir. Bu otoriter devlet İspanyada birleşik ve homojen bir vizyon yaratmaya çalıştı ancak bunun istenmeyen sonucu olarak İspanyol Milliyetçileri ve Bask Milliyetçileri arasında çatışma ortaya çıktı. Franco' nun İspanya vizyonunda kültürel açıdan farklılık, siyasi açıdan özerklik yoktu. Tam tersine devlet yapıları merkezileştirilmiş ve kültürel farklılıkları baskıyla yeraltına yönlendirilmişti. Bu nedenle Franco, hain vilayetler olarak damgaladığı Bask illerine yönelik yıldırma ve sindirme projesi başlattı. Dillerinin yasaklanması, mallarına el konulması, ekonomik anlaşmaların' nın bozulması ile Baskları cezalandırmak

[222] Mark Kurlansky, *The Basque History of the World*, Walker&Company, New York, 1999 s148-158.
[223] Diego Muro, *Nationalism and Nostalgia: the Case of Radical Basque Nationalism*, Nations and Nationalism, Vol 11, İssue 4, 2005 s.577.

amaçlanmıştır. Bask milliyetçiliğini körükleyen bu baskılar Bask milliyetçiliğinin dönüm noktasını oluşturmaktadır.[224]

Bask Milliyetçi Partisi'nin(PNV) bağımsızlık mücadelesinden ve Arananın fikirlerinden vazgeçmesi genç Bask milliyetçilerini biraraya getirmiştir. Bu genç milliyetçiler 1952 yılında EKİN adlı bir grup olarak toplantıya başlamışlardı. Bir grup üniversite öğrencisi tarafından oluşturulan EKİN birkaç yıl boyunca PNV'nin gençlik kanadı Euska Gaztedi (Bask Gençlik) ile toplantılarını gerçekleştirmiştir. Ancak EKIN ve PNV arasındaki stratejik ve siyasi hedeflerdeki anlaşmazlıklar bölünmeye neden oldu. Bu bölünme ile EKIN çatısı altında kalmayı kabul eden gençler 1959 yılında Franco rejimine tepki olarak ETA'yı meydana getirdiler.[225]

1959' da gizli bir örgüt olarak kurulan ETA, başlangıçta örgüte para aktarmak için banka soygunları ve gaspa başvuran örgüt aynı zamanda, destekçilerini artırmak için broşür dağıtımı ve propaganda yoluna gitmiştir. İlk kurbanını verene kadar bu modeli benimseyen örgüt ilk ciddi saldırısını 1962'de gerçekleştirmiştir. Bu suikast girişimi İç Savaşın 25. yıldönümü kutlamaları için San Sebastiana seyahat eden İç Savaş gazilerini taşıyan treni rayından çıkararak gerçekleştirildi. San Sebastiana eyleminin ardından ETA üyeleri Bilbao ve Vitoria polis merkezlerine patlayıcı yerleştirmiştir. Artarda gerçekleştirilen eylemler ölümcül boyutlara ulaşmamış ancak hükümetin dikkatini çekmiştir. Franco rejimine yönelik gerçekleştirilen bu eylemler ETA liderlerinin ve destekçilerinin sürgüne gönderilmesi ile sonuçlandı. 1968'de ilk kurbanın verilmesi ile aktif direnişe evrilen örgüt, eylem-baskı-eylem sarmalını devreye soktu.[226]ETA, eylem-baskı-eylem stratejisi ile Franco rejiminin aşırı tepki göstermesine neden olacak sınırlı ve seçici suikastlerin gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Eylem-bakı-eylem stratejisine göre hedef rejimdi ve halka verilecek zarar minumun olmalıdır.[227]

ETA'nın silahlı mücadele stratejisi 1962'de kabul edildi. Ancak 1960'larda ve 70'lerin başında ETA, yalnızca otoriter ve İspanyol milliyetçi Francoist rejime karşı ara sıra şiddet

[224]Emin Gürses, *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi /IRA-ETA-PKK*, Bağlam Yayıncılık, 2001, s.57-58.
[225] Andre Lecours, *Basque Nationalism and the Spanısh Stat*e, University of Nevada Press Reno, Las Vegas 2007, s.26.
[226]Urko Aiartza and Julen Zabalo, *The Basque Country: The Long Walk to A Democratic Scenario*, Berghof Conflict Research, 2010, s.13-14.
[227] Charles W. Mohoney, "End of the Cycle: Assessing ETA's Strategies of Terrorism", *Small Wars & Insurgencies*, 29:5-6, 2018, s.923.

eylemlerinde bulundu. Franco' nun ölümünün ardından özellikle 1979-1980 demokrasiye geçiş yıllarında, 3 Bask iline bölgesel özerklik tanınması üzerine ETA şiddetini artırdı. ETA bölgesel özerkliği reddettiği mesajı en sert şekilde İspanya Hükümetine duyurdu. Franco rejiminin ardından başlayan müzakere süreçlerinde talepleri karşılanmadıklarında şiddet' in boyutunu ETA dahada artırdı. 1968-1991 yılları arasında ETA'ya atfedilen 600 ölümün %93'ü Franco' nun ölümünün ardından gerçekleşmesinin altında bu neden yatmaktadır. Siyasi özgürlüklerin yeniden sağlanması, siyasi rekabetin serbestleştirilmesi, sendikalara izin verilmesine rağmen ETA için hiç bir şey değişmemişti. Franco' nun baskısı ve rejimi artık yoktu ancak ETA bölgesel özerklik taraftarı değildi ve verilen imtiyazları reddederek şiddet kullanmaya devam etti.[228]

ETA'nın gelişimi beş döneme ayrılmaktadır. İlk dönem 1959-1968 yıllarını kapsayan siyasi şiddetsizlik dönemidir. Bu dönemde ETA, pasif eylemlerde bulundu ve örgütün finansmanını sağladı. İkinci dönem 1968-1975 yıllarını kapsayan terör provokasyonlarını gerçekleştirdiği yıllardır. Bu dönem sembolik kişilere yönelik terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Üçüncü dönem 1976-1982 yıllarını kapsayan terör artışının yaşadığı dönemdir. Aynı zamanda ETA ile müzakarelerin başladığı dönemdir. Dördüncü dönem 1983-1992 yıllarını kapsayan ETA'nın yıprandığı yıllardır. ETA'ya olan tepkilerin arttığı ve sokak şiddetinin ortaya çıktığı dönemdir. Beşinci ve son dönem ETA'nın yıkılışıdır. Bu dönemde ETA'ya olan yaptırımların artması sonucu ETA, 2011 yılında kendini fesih etti.[229]

4.2. ETA Terör Örgüt Yapısı

ETA, eğitimli ve entelektüel radikal milliyetçilerin oluşturduğu bir örgüttür. PNV'nin üyelerinin sürgün edilmesi ve Bask ülkesinin orta yaşlı erkeklerinin pasifliğinden sıyrılarak ortaya çıkan radikal gençlerden oluşan bir örgüt profiline sahiptir. Örgütün büyük çoğunluğunu 18-23 yaş aralığında yer alan genç bekar erkekler oluşturmaktadır. 1970'li yıllara kadar ETA'ya katılan gençler kırsal veya yarı kırsal yerleşim yerlerinden gelmekteydi. İspanyanın demokratik yönetime geçişi ETA'nın sosyolojik profilini değiştirmiş ve kentsel yerleşim alanlarından ETA'ya olan katılımları artmıştır. Ezici çoğunluğu erkeklerden oluşan ETA'ya kadınların katılımı ise demokratik geçiş ile birlikte gerçekleşmiştir. Yıllar içinde kadınların sayısı artsa da doğrudan şiddet eylemlerine katılmamışlardır. ETA'nın ikonik kadın

[228] Martha Crenshaw, *a.g.e.,* s.411.
[229] Charles Mohoney, *a.g.e.,* s.923-924

liderlerinden biri olan Maria Dolores Gonzalez Katarain ise 1985 yılında ETA tarafından öldürülmüştür.[230]

ETA'ya gençlerin katılımını üniversitelerin dışında hızlandıran kurumların başında Kilise yer almaktadır. Kilise ETA'yı desteklerken aynı zamanda Kilisede eğitim gören gençlerin ETA ile yakınlaşmasını da sağlamıştır. Kiliseden ayrılan gençlerin ETA'ya katılımı Bask dilinin yasaklanması ile gerçekleşmiştir. 1960 yılında 339 rahip Franco tarafından Bask halkına uygulanan baskıyı kınamak amacıyla ETA için hareket etmeye karar verdiler. 1965 yılında rahipler Franco' ya destek veren kilise liderlerini kınayarak gösterilerde yer almışlardır. Aynı yıl peder Alberto Gabica dini törende verdiği vaazda siyasi suçlulara işkence yapıldığı iddiası, din adamlarına yönelik baskıyı artırmıştır. Baskılar karşısında kırsal topluluklardaki Katolik kiliseler, ETA hücrelerine dönüştürülmüş ve Kilise baskıya karşı verilen mücadelede ölmeyi şehitlik ile ilişkilendirerek ETA'yı kutsallaştırmıştır. Sonuç olarak milliyetçi davanın seküler alana aktarılması Bask Bölgesinde etkili olan rahiplerin ETA için propaganda yapmak ve ETA üyelerinin hapishaneden kaçmasına yardımcı olmak gibi suçlardan mahkum edilmesine yol açmıştır.[231]

İspanya'nın demokrasiye geçiş döneminde yaşadığı ekonomik krizden mağdur olan işçiler örgüte olan katılımı artırdı. Demokrasiye geçiş, İspanyada bir ekonomik krizle paralel gerçekleşti. Bask Ülkesi' nin ağır sanayi bölgesi olması bu ekonomik krizi derinden hissetmesine neden oldu. Bask sanayisine yönelik yeniden yapılandırma politikaları, özellikle gençler arasında yüksek işsizlik oranlarına neden oldu. Bu durum Bask Ülkesinin Madrid tarafından ekonomik olarak sömürülmesine ilişkin şikayetleri artırdı. Mağduriyetlerini, şikayetlerini ve hayal kırıklıklarını öfkeye dönüştüren işçi sınıfı ETA'ya katılmaya başladı. İşçi sınıfının ve vasıfsız insanların katılımı ile örgütün profili değişmeye başladı.[232]

ETA'nın üyelerinin çoğunluğu üniversiteli gençlerden, kilisede öğrenim gören gençlerden ve işçilerden oluşmaktaydı. Bu üyelerin seçimi ise belli aşamalardan geçmektedir. Bu aşamalar tartışma grupları ve seminerler vasıtasıyla Baslık bilincini oluşturma, bilgi ve materyal sağlayarak silahlı eylemlere yardım ve diğer önemli eylemlere fiilen katılmak ile

[230]Fernando Reinares, "Who Are the Terrorists? Analyzıng Changes in Sociological Profile among Members of ETA", *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(6), 2004, s.469-484. Doi:10.1080/10576100
[231]Martha Crenshaw, *a.g.e.,* s.424, Emin Gürses, a.g.e., s. 62.
[232] Martha Crenshaw, *a.g.e.,* s.417

oluşmaktaydı.[233] Kafe ve bar gibi buluşma noktalarında kazanılan üyeler yeteneklerine göre örgüt içinde yükselmektedir. Hiyerarşik yapıya sahip olan ETA örgütünün tepesinde liberados ya da ilegales adlarıyla da ifade edilen özgürler yer almaktadır. Örgütün tepesinde yer alan özgürler liderlerden oluşmaktaydı. Liderlerin oluşturduğu bu sınıf örgütün karar alma mekanizmasıdır. Liberados, örgütün etkinliğini en üst düzeye çıkarmayı amaçlayarak yukarıdan tek bir temastan gelen emirler ile hareket eden hücresel bir yapıydı. Belli bir liderin bulunmaması İspanyol polisinin örgüte sızmasını son derece zorlaştırdı. Ayrıca yakalanan aktivistlerin kısıtlı bilgiye sahip olması, örgüte verilecek olası hasarın kontrol altına alınmasını sağladı[234]

ETA yapılanmasında ikinci katmanda yer alan grup legales, diğer bir ifade ile meşrulardır. Meşrular, polis tarafından tespit edilmesi güç olan militanlardır. Dış dünyayla bağlarını koparmadan hayatlarını sürdürmeleri polis tarafından tespit edilmelerini zorlaştırmıştır. Meşrular kendi içinde Aracı, Postacı ve Muhbirler olarak 3 alt gruba ayrılmaktadır. Aracılar örgütün iletişim ağını, Postacılar mühimmat, Muhbirler ise istihbarat ağını oluşturmaktadır. ETA'nın en alt katmanında yer alan ve üye sayısı en fazla olan grup ise sempatizanlardır. Sempatizanlar örgüte ayni ve nakdi yardım yolu ile katkıda bulunmaktadır.[235]

ETA üyelerini oluşturan üniversite, kilise ve işçiler, örgütün ideolojisinin değişmesine ve bunun sonucu olarak bölünmelere neden olmuştur. Örgüt içindeki bölünmeler örgütün siyasi ve sosyal ağlarını genişletmiştir. Öncelikle örgütün yapısını daha iyi anlayabilmek için kuruluşundan itibaren geçirdiği aşamaları incelemek, örgütün yapısını analiz etmede yardımcı olabilmektedir.

İspanya İç Savaşının ardından Bask Milliyetçiliğinin temsilcilerinin tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi üzerine Bilbao üniversitesi öğrencileri tarafından Bask Milliyetçiliğini temsil etmek için EKİN(Yeniden Başlamak) grubu kuruldu. EKİN Bask Ülkesinin işgalinden itibaren PNV'nin etkisiz kaldığını, beklentileri karşılamadığını ve başarısız stratejik bir yol izleyen PNV'yi reddederek yeniden başlamanın gerekli olduğunu düşünüyordu. EKİN grubu,

[233]UTSAM, (2010).“İspanya'nın Terörle Mücadelesi”,(edt). UTSAM, Polis Akademisi Başkanlığı Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi Raporu, No: 15, Ankara
[234]Shabad, G. and Ramo, F.J.L., *Political Violence in Democratic State: Basque Terrorism in Spain,* Martha Crenshaw(edt), Terrorism in Context, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1995, s.438, William Douglass and Joseba Zulaika, *On the Interpretation Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process,* Comparative Studies in Society and History, 32(02), 1990, s.245.
[235] Shabad G. and Ramo F.J.L. a.g.e., s.438.

PNV'nin gençlik kanadı EGI'nın(Euskza Gaztedi) PNV'nin aksine aktif bir rol üstlendiğini düşünmesi üzerine EGI ile güçlerini birleştirme yoluna başvurdu. EGI, festivallere, danslara ve korolara katılarak Bask geleneklerini teşvik etme ve Euskarayı(Bask Dili) koruma çabasında aktif rol üstlendi. EKİN' in EGI ile kaynaşması EKİN'e özellikle köylerdeki gençlere ve üniversiteden çok daha geniş bir çevreye erişim imkanı sağladı. EKİN ile EGI silahlı mücadele yoluyla ulaşılabilecek bir kurtuluş politikasını savundu. Ancak EKİN grubunun kurucusu Benito Del Valle'nin sadakatsizlik üzerine EGI'den çıkarılmasıyla başlayan anlaşmazlıklar EKİN grubunu bağımsız bir örgüt kurma yoluna sevk etti. ETA, PNV, EGI ve EKİN grubunun bölünmesiyle ortaya çıkan bir örgüt olmasına rağmen, aralarındaki anlaşmazlıkların dışında keskin bir farklılık bulunmamaktadır.[236]

İki gençlik grubunun parçalanması ile ortaya çıkan ETA, Franco döneminde' de bir dizi bölünme ile karşılaştı. Bu da dağılan gruplardan an az birinin şiddete başvuracağını garanti etti. Kuruluşuna giden yolda bölünerek ortaya çıkan ETA, kuruluşundan 7 yıl sonra ilk önemli bölünme ile karşı karşıya kaldı. 1966'da yapılan Beşinci Meclisin ilk toplantısında ETA liderleri ile örgütün sosyalist üyeleri arasındaki tartışma, sosyalistlerin ETA-Berri(Yeni ETA) olarak bilinen örgütü kurması ile sonuçlandı. Geri kalan çekirdek ETA grubu ETA-Zarra (Eski ETA) olarak adlandırılmaya başlandı. Marksist hizipçilerin yarattığı ETA-Berri' nin İspanyol Komünist Partisine dönüşmesi ile ETA-Zarra kendini ETA olarak tanımlamaya başladı. 1966'da ayrılan sosyalistlerin yerine geçebilmek, örgütün kontrolünü sağlamak için örgüt içinde tartışmalar başladı. Kısa süre sonra gerçekleştirilen ikinci toplantıda, Marksist-Leninist ve etnik milliyetçiliğe dayalı eylemleri savunanlar ve yalnız etnik milliyetçiliği savunanlar arasındaki tartışma sonucunda yalnızca etnik milliyetçiliği savunanlar örgütten ayrıldılar.[237]

ETA Altıncı Meclis toplantısını 1970'de gerçekleştirdi ve katılımcıların tamamını Marksist-Leninistler oluşturmaktaydı. Altıncı Meclis toplantısının sonucunda Marksist-Leninistlerin oluşturduğu grup ETA'yı ETA-VI olarak tanımladı. Milliyetçilerin itirazları ile karşılanan ETA-VI' ya karşı milliyetçiler Beşinci Meclisinin devam etmesi ve Altıncı Meclisi reddeden ETA'yı ETA-V olarak tanımladı. Bu tartışmaların gölgesinde beklediği desteği göremeyen ETA-VI, Devrimci Komünist Lig partisine katıldı. ETA-VI'nin ortadan

[236] John L. Sullivan, *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890-1986*, Taylor &Francis Group, Vol 8, 2016.
[237]Brandon M. Boylan, "What Drives Ethnic Terrorist Campaings? A Wiew at The Group Level of Analysis", *Department of Political Science*, University of Alaska Fairbanks, Vol 33, No 3, 2013, s.27-28.

kalkmasının ardından ETA-V, kendini ETA olarak adlandırmaya başladı. Örgüt içinde yaşadığı bölünmeler ile ideoloji tartışmaları yaşarken İspanya Başbakanı Luis Carrero Blanco'ya düzenlenen suikast ile yeni bir tartışmayı başlattı. Suikastten Askeri Cephenin sorumlu olmasına rağmen, sadece Askeri Cephe değil, Kültür ve Çalışma Cepheleride hedef alındı. Böylece örgüt tekrardan ayrılmalarla karşı karşıya kaldı. 1975'de Kültür Cephesi Bask Popüler Sosyalist Partisine, Çalışma Cephesi' de Vatansever Devrimci İşçi Partisine katıldı. Bask Popüler Sosyalist Partisi ve Vatansever Devrimci Partisi 1970'lerin sonunda Herri Batasuna (HB veya Halk Birliği) içinde çekirdek parti olmaya devam etti. 1974 yılında Askeri Cephe ile İşçi Cephesi arasında resmi bir ayrım gerçekleşti. ETA-Militar (ETA-M) askeri cepheyi oluşturdu ve siyasi stratejiler üzerinde silahlı mücadeleyi savundu. Buna karşılık ETA-Politico-Militiar (ETA-PM) hem askeri hem de siyasi strateji izledi.[238]

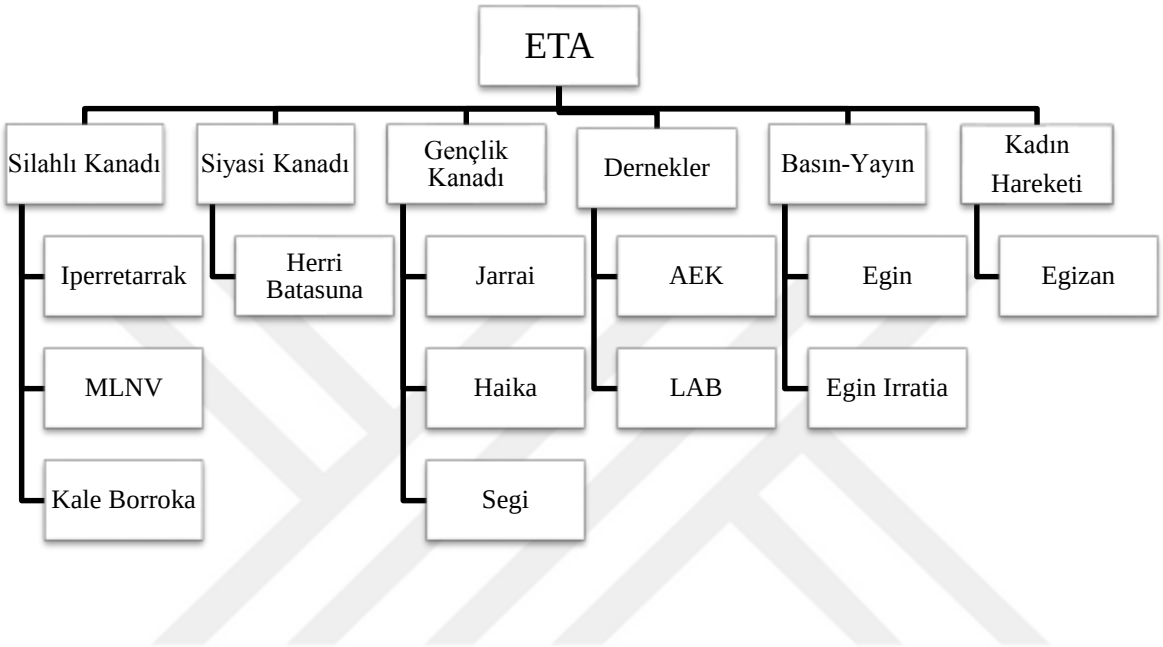
Demokratik sürece entegre olmayı reddeden ve silahlı mücadeleyi terk etmeyenlerin oluşturduğu ETA-M, radikal Bask ayrılıkçılarından oluşmaktaydı. ETA-PM eylemleri ile İspanyol hükümetinin yetkilileri, askeri ve güvenlik güçleri ve ılımlı Baskları hedef alıyordu. Bunun dışında turizm tesislerini hedef alan ETA, bombalı eylemler, silahlı soygunlar, insan kaçırma ve fidye talebinde bulunduğu eylemler gerçekleştirmiştir. Böylece kanlı eylemler ETA-M'nin hanesine yazılırken, ölümcül olmayan eylemlerde ETA-PM'nin hanesini yazıldı. Örneğin 1976 tarihinde Kral Juan Carlos, şoförü ve güvenlik görevlisine düzenlenen suikast, 1984 tarihinde emekli bir subay ve 2 polis memurunun öldürüldüğü eylem ve 1985 tarihinde Madrid'de uzaktan kumanda ile kontrollü araba patlatılması suikastleri ETA-M tarafından düzenlenen kanlı eylemlerdir. 1979 tarihinde Madrid'de parlamento üyesinin kaçırılması ve mağdurun, Bask mahkumlarına yönelik davaları incelemeyi, hızlandırmayı ve işkence iddialarını soruşturmayı kabul ettikten sonra serbest bırakılması, 1981 tarihinde İspanyanın en zengin adamlarından birinin kaçırılması ve 3,29 milyon dolarlık fidye ile serbest bırakılması eylemleri ETA-PM'ye aittir.[239]

ETA-PM, üye sayısı bakımından ETA-M' den üstün olmasına rağmen silahlı mücadeleyi uzun süre sürdüremedi. 1977 yılında örgütün siyasi yöneliminden memnun olmayan ETA-PM'nin askeri kanadını ETA-M'ye bıraktı. Aktivistlerin ve silahların ETA-M'ye bırakılması onu daha da güçlü hale getirdi. Bu noktada ETA-M şiddetini artırarak, silahlı mücadelede baskın bir grup haline dönüştü. 1982 yılında silahlı mücadeleyi tamamen terk eden ETA-PM

[238]Brandon M. Boylan, *a.g.e.*, s.27-29.
[239] *Terrorist Group Profiles*, Dıane Publishing, 1990, s.37-38.

zamanla destekçilerini yitirince 1984 tarihinde ETA-M çatısı altında birleşti. Bu tarihten itibaren ETA-M Bask Ülkesinde tek oyunculu terörist grubu oldu ve ETA-M yeniden ETA adı ile tanınmaya başladı.[240]

Tablo 3: ETA Terör Örgütünün Daraltılmış Siyasi ve Sosyal Ağları

Kaynakça: Okuduklarım çerçevesinde oluşturulmuştur.

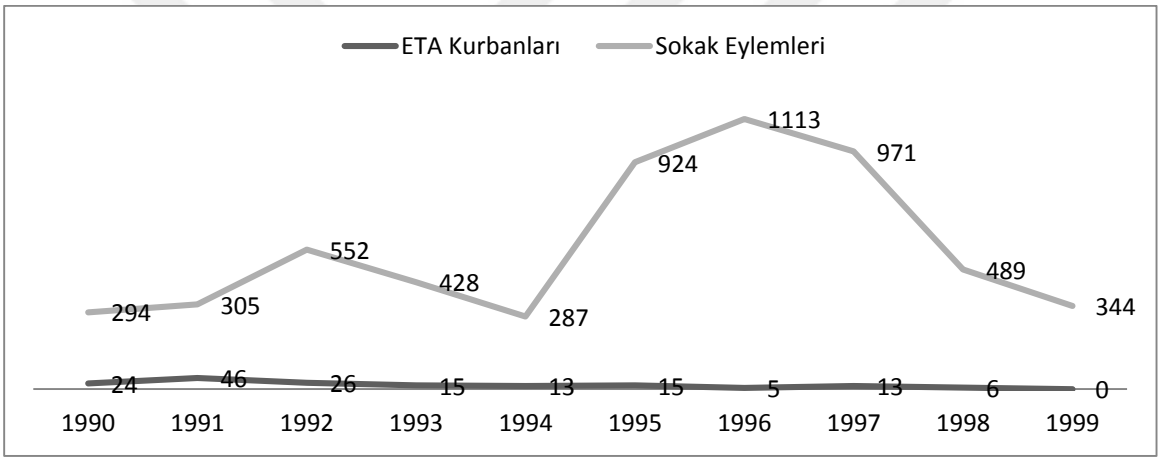
ETA'nın siyasi ve sosyal işbirlikçileri örgütün faaliyetlerini etkilemişti. Örgütün 52 yıl boyunca etkin olmasında örgüt ağının etkisi büyüktür. ETA, İspanya ve Fransa Bask illeri başta olmak üzere geniş bir ağa sahiptir. Burada ETA içindeki en aktif siyasi ve sosyal işbirlikçilerine değinilmiştir. ETA örgütünün silahlı destekçilerinden olan Iparretarrak(Kuzeyliler) Fransa'nın Bask ayrılıkçı taraftarlarının oluşturduğu gruptur. Grup ETA ile işbirliği içinde 1975-1988 yılları arasında 50'den fazla saldırı gerçekleştirdi. Tek cephe strateji ile sınırın her iki tarafında devlet temsilcilerinin evlerine ve işyerlerine ağır hasar verdi veya tahrip etti. Yüzlerce güvenlik ve sivil personelini yaraladı. 1990'lara kadar aktif hareket eden örgüt, 1990'larda büyük ölçüde pasif hale geldi.[241] 1974'te kurulan Bask Ulusal Kurtuluş Hareketi(MLNV) mağdur ve mücadele kavramları üzerine inşa ettikleri

[240]Ignacio Sanchez Cuance, "A Preference for Selfish Preferences: The Problem of Motivations in Rational Choice Political Science", *Philosophy of The Social Sciences*, Vol 38, No 3, 2008,s. 8-9.
[241]Shaun R.Gregory, "France and the War on Terrorism", *Terrorism and Political Violence*, 15(1), 2003, s.125-126. doi:10.1080/0954655031233129297

şiddet kullanımını meşru göstermeye çalışmışlardır.[242]1990'larda kentsel gerilla taktiklerine dayanan ve Kale Borroka (sokak dövüşü) olarak adlandırılan yeni bir fenomen ortaya çıktı. Kale Borroka, ETA tarafından teşvik edilen düşük yoğunluklu kentsel terörizm olarak tanımlandı.[243]

Sokak şiddeti eylemeleri MLNV'nin 1994'deki Bilbao ve San Sebatian'da gerçekleştirdiği eylemler ile hedef noktaları değişmiştir. Bankalar, Toplu taşımalar ve Ulusal Polis üyelerine yönelik gerçekleştirilen saldırılar yerine Bask Bölgesinin her yerine dağılan bir sokak şiddetini başlattılar. 1990'larda ETA saldırılarını azaltırken MLNV ve Kale Borroka saldırılarını artırdı.[244]

Grafik 3: ETA Kurbanlarının ve Sokak Şiddetinin Sayıları

Kaynakça: Hanspeter Van Den Broek, "BORROKA- The Legitimation of Street Violence in the Political Discourse of Radical Basque Nationalist", *Terrorism and Political Violence*, 16(4), 2004, s.718. doi: 10.1080/095465590885141

ETA'ya bağlı örgütlerin koordinasyonunda ve askeri hedeflerin gerçekleşmesinde katkıda bulunan Jarrai, Haika ve Segi solculardan oluşan gençlik örgütleridir. ETA'ya destek veren sokak eylemcilerine' de katkıda bulunmuşlardır.[245] ETA'ya siyasi desteği Herri Batasuna(Popüler Birlik)sağladı. Herri Batasuna Bask ırkından bahsetmek yerine, Bask Ülkesi işçi sınıfı olarak Marksist çizgide Bask halkına hitap etmeye çalıştı. Bask Milliyetçiliği

[242]Hanspeter Van Den Broek, "Labelling and Legitimization: Justifying Political Violence in the Basque Country", Terrorism and Political Violence, Vol 27, 2017, s.3-6.
[243]Carlos P. Barros-Guglielmo Maria Caporale-Luis A.Gil-Alana, "Basque Terrorism: Police Action, Political Measures and the Influence of Violence on the Stock Market ın the Basque Country", *Defence and Peace Economics*, Vol 20(4), 2009, s.288. doi: 10.1080/10242690701750676
[244]Hanspeter Van Den Broek, a.g.e., s.718.
[245] Angela K. Bourne, "Securitization and the Proscription of Terrorist Organizations in Spain", *Terrorism and Political Violence*, Vol 30, 2018, s.8.

ve sosyalizmi birleştiren parti Basklıları, Bask Ülkesinde emeğini satan herkes olarak tanımladı. 1978'de kurulan parti, ETA'ya olan desteklerinden dolayı 2001 yılında kapatıldı ve siyasi hayatına Batasuna olarak devam etti.[246]

Franco döneminde yasaklanan Bask dilinin tekrar yaygınlaşması ve Bask dilini bilmeyenlerin öğrenebilmesi için kurulan AEK,(Bask Okulu) Bask toplumunun üyeliğini genişletmek için fırsat sağladı. AEK kendini sol etno-milliyetçi hareket içinde tanımladı.[247] ETA ile işbirliği içinde olan bir diğer ideolojik dernek LAB(Milliyetçi İşçi Komiteleri), milliyetçi-sol çevrede sınıflandırılan bir dernektir.[248] Ezici erkek çoğunluğunu elinde bulunduran ETA, kadın katılımını artırması ile Egizan'ı(Hareket Kadın!) kurdu. Egizan, ETA'nın siyasi kanadına bağlı feminist bir harekettir. Egizan günümüzde ETA üyesi olan kadın mahkumlar için af mücadelesi vermektedir.[249]

4.3. Örgütün Amaçları

ETA 1961'de gerçekleştirdiği başarısız eylemi ile İspanyol gündemine oturdu. Bu eyleme karşı ETA terör örgütüne esert müdahaleler gerçekleştirildi. San Sebastian eyleminin ardından tutuklamalar, sürgünler ve Fransa'ya kaçarak kurtulma çabaları ardı ardına gerçekleşti. Amaçlarını gerçekleştirmeden daha ilk eylemle üyelerini kaybetmeye başlayan ETA 1962'de yürütme komitesini kurdu. İlk toplantıda ETA'nın amacı "ulusal kurtuluş için savaşan devrimci Bask hareketi" olarak açıkladı. Ulusal kurtuluş hareketi olarak kendini tanımlayan ETA, kurtuluşa giden tek yol olarak amansız bir silahlı direnişi 'de destekledi.

ETA'nın 1962 başında gerçekleştirilen toplantıda aynı zamanda örgütün ilk bildirisi de yayınlanmıştı. Bildiride bağımsızlığı kazanmak için şiddet dahil her yolun denenmesi gerektiği vurgulanmıştı. ETA 1960-1967 yılları arasında yayınladığı Zutik (Bask dilinde Ayaktayız) dergisi ile silahlı direniş görüşlerini halka duyurmuştu. [250] ETA terör örgütü, kültürel kimliklerini korumak ve imtiyazlarına tekrardan kavuşmak için çıktıkları yolda siyasi

[246]Zoe Bray, "Basque Mılıtant Youths ın France:New Experiences of Ethnonatıonal Identıty ın the European Context", *Nationalism and Ethnic Politics*, 12(3-4), 2006, s.537.
[247] Zoe Bray, *a.g.m.*, s.538.
[248]Julen Zabalo and Mikel Saratxo, "ETA Ceasefire: Armed Struggle vs. Political Practice in Basque Nationalism" Ethnicities Issue, 15(3), 2015, s.380.
[249] Rex A. Hudson, "The Socıology and Pyschology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?", *The Library of Congress*, 1999, s.26.
[250] Emin Gürses *a.g.e.*, s.61-62.

mücadeleden vazgeçerek teröre başvurmalarındaki en büyük etken bağımsız bir devlet kurma amacıdır. Ayrıca PNV ve ETA arasındaki ayrılığın ana nedenini de oluşturmaktadır. ETA, PNV'nin özerk Bask Bölgesi hayalini reddederek bağımsız bir Bask devleti kurmayı amaçlamıştır.

ETA terör örgütü Bask Milliyetçiliğin iki dramatik değişimine gösterdiği tepki üzerine ortaya çıktı. İlk tepki Bask fueroslarını ortadan kaldırılmasını neden olan Carlist İç Savaşında Bask gelenekçilerin kaybetmesi ve bunun sonucunda istisnai haklarının ellerinden alınması ile meydana geldi. Fueros, ülkenin adli idaresi haricinde tanınan imtiyazlar ve dokunulmazlıktır. Ticaret özgürlüğü, öz savunma hakkı, bireylerin bağımsızlığı ve dokunulmazlığı, askerlikten muaf olma gibi hakların kaybı Bask halkını tekrardan bir savaşın içine soktu. 11. yüzyılda verilmeye başlayan hakların, artık benimsenmiş ve Bask halkının bir parçası olan fueroslar' ın kaybı aynı zamanda İspanyol ulusun inşa sürecinin de bir parçasıydı. Bölgesel ayrıcalıklarını geri kazanmak için çıktıkları yolda verdikleri askeri kayıplar Baskların siyasi birliğine kavuşması ile sonuçlandı. Ancak Carlist savaşının sonucunda verilen haklar tekrar geri alındı. Diğer bir tepki ise 19. yüzyılın sonlarında, İspanyanın diğer bölgelerinden Bask eyaletlerine gelen göç dalgasıdır. Sanayileşme ve kentleşme, Bask kültürü ve dili üzerinde oluşturduğu tehdit Bask Milliyetçilerini harekete geçirmiştir.[251]

ETA eylemleri büyük ölçüde "ekintzak" adı verilen silahlı propaganda amaçlıydı ve eylemin sembolik, stratejik ve politik önemine odaklanmaktaydı. Amaçtan sapılmak istenmesi ETA'nın iç bölünme yaşanmasındaki sebeplerden biri olmuş ve sonunda silahlı eylemleri reddedenler örgütten ayrılmıştır. Bu amaçla sembolik hedeflerin dışında yer alan sivillerin yaralanmasını önlemek için seçici davranmıştır. Ancak örgütün son 20 yılında ayrımcılık ortadan kaldırılmış ve terör sivillere de yöneltilmiştir. Francoist rejime karşı saldırıyı amaçlayan ETA, bu amacından sapmadan önce çoğu bombalı saldırıdan önce sivillere hedef bölgeden çıkarma şansı tanımak için uyarılar yayınladı. Hedef rejimden halka doğru yön değiştirdi. Fransa 1987 yılında İspanya ile ETA için mücadeleye girmesi ile ETA, Fransız hedeflerine karşı yeni bir terör kampanyasını başlattı.[252]

ETA'nın kuruluşunun altında, bağımsızlık arzusu, kültürel kimliğin yozlaşma korkusu ve Franco' nun yaptırımları yatsa da her terör örgütü gibi ETA terör örgütünün asıl amacı da

[251] Ignacio Sanchez Cuance, *a.g.m.*, s.4.
[252] Sean K. Anderson and Stephen Sloan, *a.g.e.* s.67.

düşmanı yok etmektir. ETA'nın düşmanı ise İspanyol hükümeti, Guardia Civil ve polis memurlarıdır. Uzun süre sivillere yönelik eylemlerden örgüt kaçınsa da şiddetinin dozunun artması eylemlerin sivillere doğru yönelmesine neden olmuştur. Silahlı mücadele düşmanı yok etmeyi amaçladığı gibi Bask bölgesindeki farklı kimliğe mensup kişilerin fiziksel ve psikolojik yıpranmaları sonucu bölgeyi terk etmeye zorlamıştır. Bu strateji uzun süre devam etmiştir.1988'de bir ETA sözcüsünün verdiği röportajda örgütün amacının düşmanı uzun bir süre yıpratma yöntemini seçtiklerini ifade etti.[253]

Sonuç olarak ETA kuruluşundan itibaren yedi Bask ilinin bağımsızlığını, yeniden birleşmesini, Bask kimliğinin ve dilinin savunulmasını, polis baskısının ve askeri işgale karşı mücadele ve işçilerle dayanışma talepleri ETA'nın tarihi boyunca değişmeyen amaçları olarak kalmıştır. Bu nedenle Franco' nun ölümünden sonrada ETA'nın amaçları çok genel anlamda eskisi gibi kaldı. Franco hayattayken ETA, Francoist rejimi gayri meşrulaştırmaya, Bask Milliyetçi toplumunu genişletmeye, harekete geçirmeye ve rejime karşı artan şiddetli ve şiddetsiz muhalefet karşısında hem İspanyol devletinin baskıcılığını hem de bu tür baskının etkisizliğini göstermeye çalıştı. Kısacası ETA, halkı kendi terimleriyle görmeye ikna etmek ve böylece halkın bağlılığını kazanmak için devlete karşı daha geniş siyasi mücadelenin bir parçası olarak şiddete başvurmaya devam etti.[254]

4.4.Örgütün İdeolojisi

İspanya, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile sosyal değişimler yaşamaya başlandı. Sanayinin gelişmesi, çiftçilerin fabrikalarda çalışmasına ve bunun yarattığı işçi göçünün kentleşmeyi artırması yol açtı. Endüstriyel alanda gelişmiş kaynaklara sahip Bask Ülkesi' nin cazibe alanına dönüşmesi, Bask Ülkesinin göçmen kökenli işçileri ve radikal Bask milliyetçilerinin aynı koşulları paylaşmasına imkan hazırladı. Bu yüzden ETA terör örgütü kuruluşundan itibaren sol bir harekettir. ETA, sol işçilerin ve radikal milliyetçilerin sosyal ve ulusal kurtuluş mücadelesi için oluşturduğu ayrılıkçı taraftarlardır. Bu nedenle ETA'nın amaçlarını, örgüt yapısını ve şiddetli-şiddetsiz eylemlerini şekillendiren örgütün, ideolojisidir.

ETA'nın içindeki ideolojik farklılıklar zaman zaman örgütü bölünmeye götürmüştür. İlk bölünmenin ardından 1970 tarihinde 5 maddelik KAS Alternatifi örgütün ideolojik

[253]Ignacio Sanchez Cuance, a.g.e., s.16.
[254] Martha Crenshaw, a.g.e., s.426-446.

programının merkezinde yer aldı. Bu beş madde: Kendi kaderini tayin hakkı, İspanyadaki tüm Bask illerinin ve Nevvare'nin Bask Özerk Topluluğuna dahil edilmesi, Euskara' nın kurumsal üstünlüğü, tüm siyasi tutuklular için koşulsuz af ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve işçi sınıfı ile dayanışma maddelerinden oluşmaktadır. Bu beş madde örgütün hem amaçları hem de ideolojisini oluşturmaktadır. Bask milliyetçiliği ve ayrılıkçı ideolojiyi benimseyen maddelerde sol ideolojiye sadece son madde' de yer verilmiştir. Bu maddeler içinde İspanyol hükümeti tarafından kabul edilen tek madde' de son madde olmuştur.[255]

Milliyetçi ya da sınıf mücadelesinin önceliği üzerine tekrarlayan iç çatışmalara ve belirsiz solcu retoriğe sahip bir sosyo ekonomik programa rağmen ETA, her şeyden önce ayrılıkçı bir örgüttür. Örgütün kuruluş amacı ve İspanyanın verdiği tavizlere rağmen şiddete devam etmesinin temeli burada yatmaktadır. Polis eylemlerinin getirdiği kısıtlamalara, siyasi çevreye, iç anlaşmazlıkların sonuçlarına ve liderlik pozisyonlarında yer alan stratejileri, organizasyonel yapısı, üyelik özellikleri, şiddet ve hedefleri olmuştur. Bu değişiklikler iç bölünmeye ve kesin ayrılıklara yol açmıştır.[256]

4.4.1.Marksist-Leninist İdeoloji

ETA kuruluşunda kendisini "Bask ulusal kurtuluşu için devrimci bir hareket" olarak tanımladı. Ancak devrim söylemi ile Marksist ideolojiyi benimsediklerini ima etmediler. Marksist söylem işçi sınıfının ETA'ya katılımı ile ideolojisi haline geldi. Üyeleri üniversiteli gençlerden oluşan ETA Bask illerine gelen göç dalgası ile proleter üyelerin desteğini kazanmaya başladı.[257]İspanyanın çeşitli illerinden gelen göçmenler dilleri, kültürleri, gelenekleri ve fikirleri ile birlikte Bask Ülkesine geldiler. Etnik kimliklerini, dillerini, geleneklerini korumak için savaşan Bask halkı için göçmenler büyük bir tehditti. Ancak bu tehdit unsuru olarak görülen göçmenler sosyalist hareketleri üreterek Bask halkının ulusal sorununu çözmek amacı ile ETA'ya katıldılar.

Göçmenlerin çoğunluğu İspanyollardan oluşmaktaydı. Bunların ETA'nın içinde yer alması Arana'nın savunduğu ortak din, ırk ve milliyetçiliğinden sapma olarak değerlendirilmiş ve tartışma yaratmıştır. Bu tartışma ETA'nın ırk ayrımından vazgeçmesi ile sonlanmıştır. ETA

[255] Martha Crenshaw, *a.g.e.*, s.411.
[256] Martha Crenshaw, *a.g.e.*, s.426.
[257]Javier Tusell, *Spain: From Dictatorship to Democracy 1939 to the Present*, Blackwell Publishing, 2007, s.226

liderlerinin sürgün edilmesi veya hapse atılması ETA'nın Bilbao'daki işçi cephesinden yeni bir grup liderin ortaya çıkmasına ve ayrıca örgüt içindeki farklı eğilimlerin yeniden ortaya çıkmasına neden oldu. Aynı zamanda 1960-1962 yılları arasında ortaya çıkan işçi grevlerinde, Bask Milliyetçileri, işçi sınıfı ile ilişkiye geçmiştir. ETA'nın yeni liderleri yeni bir işçi partisinin kurulmasına ve sınıflar arası ulusal cephe tarafından seferber edilen kitlesel eylemlerin silahlı mücadeleden daha öncelikli olmasını önerdi.[258] 1966 yılında ETA-V' inci meclisin düzenlediği toplantıda soyadı ve dil gibi faktörler yerine Vatansever Basklı ve Vatansever olmayan Basklı ayrımına gidildi ve mecliste Marksizm ve Bask Milliyetçiliğinin sentezlenmesi kararı alındı. Bu yakınlaşmanın radikal milliyetçilerde huzursuzluk yaratması, 1970 yılında ETA'nın ETA-V, işçi grubu ve Kızıl Hücreler olmak üzere 3 gruba ayrılmasına yol açtı.[259]

Marksist çalışma grupları olan sözde Kızıl Hücreler' in ETA'yı proletaryanın partisine dönüştürme ve silahlı mücadeleye karşıt olma fikri, örgütteki Marksist-Leninist ve işçi grupları tarafından desteklenirken, Bask milliyetçileri tarafından tepkiyle karşılanmıştı. Dördüncü mecliste alınan kararlardan sadece ikisi işçi yanlısıydı. Alınan karaların çokça tartışılması ETA'nın sosyal meselelere eğilmesini sağladı. ETA'nın resmi yayın organı olan Zutik, sosyal ve istihdamla ilgili konulara değinmeye, burjuva milliyetçiliğini eleştirmeye ve tüm işçi sınıfının birliğini savunmaya başladı. Üyelerin örgütün liderlerini İspanyol yanlısı olmakla suçlaması ve İspanyol yanlısı olarak görülenlerin örgütten kovulması, işçi sınıfı aktivizmine odaklanan bir örgüt olan ETA-Berri 'yi ortaya çıkardı. 1969'da Komünistler adını alan grup İspanyanın çeşitli küçük grupları ile birleşerek Marksist-Leninist ideolojiyi Maoist versiyonuna dönüştürdü.[260]

1970 yılında gerçekleştirilen Altıncı toplantıda örgütün içerisinde Kızıl Hücreler, liderler, üçüncü dünyacılar ve milisler olmak üzere dört eğilimi vardı. Altıncı toplantı sırasında Kızıl Hücreler, liderler ile arasındaki anlaşmazlıklar ETA'dan ayrılmalarına neden oldu. Meclis, Kızıl Hücreler olmadan devam etti. Meclis bağımsızlık amacını terk ederek kendi kaderini tayin etme hakkını amaç olarak kabul etti. Devrim için bir devlet çerçevesi belirleme yolu açıldı ve silahlı mücadele tartışmaya açıldı. Silahlı mücadelenin tartışmaya açılması ETA-M

[258] Martha Crenshaw, *a.g.e.*, s.429.
[259]Rafael Leonisio, "Basque Patriotic Left 50 Years of Political and Terrorist Acronyms", RIPS, Vol 14, No 1, 2015, s.89-90.
[260]Rafael Leonisio, *a.g.m.*, s. 90.

ve ETA-PM ayrımını getirdi.[261] ETA Marksizm ve Milliyetçilik tartışmaları ile iç bölünmeler yaşasa da Milliyetçilikle Marksizm'i sentezlemede başarılı oldu. Marksistler örgütten ayrılmasına rağmen örgütü parti, basın, yasadışı kurumlar üzerinden desteklemeye devam etti. Ayrılmalar yaşansa da ETA terör örgütü, Marksist-Leninist ideolojide hareket etmeye devam etti.

4.4.2. Bask Milliyetçiliği

Bask Milliyetçiliği bir ideoloji ve hareket olarak 1890'larda sosyal gelişmelerin ve hızlı sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıktı. Carlist Savaşları sonucunda fueroslar' ın ortadan kaldırılması ile anayasal haklarından yoksun bırakılmaları ve Bask İllerinde yaşanan ekonomik dönüşüm Bask Milliyetçiliğine zemin hazırladı. Ekonomik dönüşüm sırasında, küçük ölçekli tarım ve ticaret üzerine kurulan geleneksel Bask toplumu, madencilik, ağır sanayi, gemi yapımı ve bankacılığa dayalı bir topluma dönüştü. Ekonomik dönüşüm Bask nüfusunun orta sınıf ve şehirli hale gelmesi ile milliyetçi burjuvazinin yerini İspanyol oligarşisi aldı. Milliyetçi hareketin kendisi giderek daha fazla sınıflar arası hal aldı. Göçmen proleterya etnik dayanışmayı baltalamak yerine sosyal ve ekonomik değişikliklerle onu geliştirmeye yardımcı oldu. [262]

Carlist sempatizanı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Sabino de Arana içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik değişimi yakından takip etti. Atalarının sahip olduğu yasal hakları tekrar dan elde etmenin yolunu toplumsal bilinçlenme ile oluşacağını öngördü. Bu amaçla siyasi kimliği yaratabilmek için Bask toplumunun ırk, dil ve din tarihini araştırmaya başladı.

Arana'nın Bask'ın kim olduğu arayışı ırkçı bir profil çizmesi ile sonuçlandı.1892 yılında Bask bağımsızlığını vurgulamak amacıyla kaleme aldığı Bizkaia kitabında Bask Anavatanın İspanyol egemenliği altında acı çektiğini ileri sürdü. Geleneksel Katoliklik, anti liberalizm, anti sosyalizm ve ırksal kavramlaştırmasına dayanan bir hareket başlattı. Bu hareketle Arana Baskların ebedi kurtuluşunun tek yolu olarak Bask Ülkesinin liberal İspanyadan izole etmek

[261]Rafael Leonisio, *a.g.m.*, s.92.
[262] Martha Crenshaw, *a.g.e.*, s.416-417.

olduğunu savundu.[263] Bask milliyetçi doktrini de "öteki, bizden olmayan" modern toplumun tüm kötülüklerini temsil eden İspanyollardı. İspanyollar günahkar ve dahada kötüsü liberaldi.[264] Kaybedilen vatanını tanımlamak için Euskadi adını verdiği topraklarda, Euskadi'yi sevmek için İspanyollardan nefret etmenin gerekli olduğu söylemi ve göçmenleri Tanrıdan uzak anlamına gelen "maketos" olarak tanımlaması, ırkçılığının bir kanıtıdır.[265]

Arananın unsurlarını yeniden yorumladığı Bask Milliyetçiliğinde "Bask Soyadı" Basklılığın kesin bir kanıtıydı. Bask soyadına sahip her birey dünyanın neresinde doğarsa doğsun Bask toplumunun bir parçasıydı. Soyadı unsuru belirleyici hele gelmesi 1894'de Bilboa ilinde gerçekleştirilen bir dernek üyeliği ile başladı. Derneğe üye olmanın şartı, adayların ailelerinin dört kuşak Bask soyadına sahip olması gerekliliğidir. Zamanla dernek üyeliği için gerekli olan soyadı belirleyiciliği evlilikler içinde geçerli hale dönüştü. Karma evliliklere karşı olan Arana, bu evlilikleri ölümcül bulaşıcı bir hastalık olarak yorumlamaktadır.[266] Arana için bir diğer önemli faktör ise "dil" dir. Hint Avrupa dil ailesine mensup olmayan bir dile sahip olan Bask toplumu, bu noktada hem İspanyadan hem de Avrupa'dan ayrılmaktadır. Euskara adını verdikleri dilleri ile Bask toplumunun saf bir ırka mensup olduğunu vurgulamaktadır.

Bask milliyetçiliğinin kurumsal temellerini atan Arana, 3 Haziran 1893 tarihinde Bask milliyetçiliğini bir halk gösterisi düzenleyerek ilan etti. Düzenlenen bu gösteri ile destekçilerinin artırdı. Destekçileri çoğunlukla yirmi beş yaş altı gen erkekler oluşturmaktaydı. Bu genç erkekler hem PNV'nin kuruluşunda hem de ETA'nın kuruluşunda etkin rol oynadı. Arana halk gösterisi hamlesinin ardından 1895 yılında resmi olarak Bask Milliyetçi Partisini(PNV) kurdu.[267]150 üye ile doğan PNV'nin ilan ettiği manifesto da Vizcaya (Bask ili) ilinin yönetileceği kurallar açıklanmıştır. Vizcaya ili için ilan edilen kurallar diğer Bask illeri içinde geçerliliğini korumaktadır. Bu kurallar Bask Milliyetçiliğinin temelini oluşturmaktadır.[268] Bu manifestoya göre:

---

[263] People, Identities and Regions. Spain, Russia and the Challenges of the Multi-Ethnic State, edit. Martynova, Marina, Peterson, David, Ignatiev, Roman and Madariaga, Nerea, Moscow, IEA RAS, 2015s.102

[264] Sebastian Balfour and Alejandro Ouiroga, *The Reinvention of Spain: Nation and Identity since Democracy*, Oxford University Press, 2007, s.128.

[265]Raul Lopez Ramo and Gaizka Fernandez Soldevilla, "From Ethnic Exclusion to Terrorism? The Case of Radical Basque Nationalism", *Journal of Iberian and Latin American Studies*, 24(3), 2018, s.446-447.

[266]Raul Lopez Ramo and Gaizka Fernandez Soldevilla, a.g.m., s.447.

[267] Mark Kurlansky, a.g.e., s.166.

[268]Manuel Romeo, "Basque Nationalism: History Roots and Possiıble Solutıons", USAWC Strategy Research Project, 2004, s.5-6.

- Vizcaya Katolik olacak
- Vizcaya geleneksel yasalarına (Fueros) yeniden sahip olacak
- Baskça resmi dil olacak
- Devlet, kiliseye kayıtsız şartsız tabi kılınacak
- Vizcaya ve diğer altı Bask ili birlikte konfederasyon çatısı altında toplanılacak

PNV'nin manifestosunun Vizcaya ilinde yoğunlaşmasının nedeni, Vizcaya ilinin yaşadığı göç dalgasıdır. 1857 ve 1900 yılları arasında İspanya yoksulları Bask illerini istila etti. Bu istila işgücü sıkıntısını, Bask kültürü ve diline olan tehdidi artırdı. İspanya sınırları içinde bulunan Bask illerinden Navarra' nın %2,5, Alava' nın %2,5, Guipuzcoa' nın %25 ve Vizcaya' nın nüfusu %94 arttı.[269]

Bask Milliyetçi Partisinin ideolojisi Arana'nın ölümüne kadar geçen sürede birbiriyle örtüşmüştür. Arana'nın 1903'te, erken ölümü, PNV'nin yürüttüğü davayı derinden etkiledi. Partiyi yeniden örgütleme ve yeni bir program sağlama ihtiyacı ılımlı otonomistler ve tam bağımsızlık taraftarları arasında çatışmayı meydana getirdi. Bu tartışmaların gölgesinde partinin hedefi fueroslar' ın alınması ve İspanyol devlet içinde özerklik arayışı olarak tanımlandı. Bu formül sayesinde, PNV hem sert hem de orta sınıfları kendi saflarında tutmayı başardı. Arana'nın ölümünün ardından siyasi yaşama entegre olan PNV'nin ilerlemesi 20. yüzyılın ilk yıllarında yavaşlamaya başladı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bask milliyetçiliği tekrardan ivme kazandı. Bizkaia'da güçlü bir siyasi parti haline dönüştü ve önemli kazanımlar elde etti. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından XIII. Alfonso'nun çöküşü ve ademi merkeziyetçi bir devlet yapısının kabul edilmemesi Bask milliyetçi hareketi içinde iç krizlere yol açtı.[270]

1933'te PNV, tarihinde ilk kez Bask Ülkesinde en çok oyu alan parti oldu. PNV, uzlaşmacı bir tutam izleyerek bağımsızlıktan tam olarak feragat etmeyerek Bask Ülkesi için bir özerklik statü sağlamakla uğraşıyordu. Bu nedenle 1931 İspanyol Anayasasını onaylamadı ve anayasaya uygun bir özerklik yolunu kabul etti ve sağcı müttefiklerinden ayrılarak yelpazenin merkezinde yeniden kendini konumlandırdı. 1936-1939 İspanya İç Savaşı'nın ilk aşamalarında Bask bölgeleri, Cumhuriyet tarafından kontrol edilen Bizkaia ve Gipuzkoa illeri ve milliyetçi kaynakları elindeki Arala(Bask ili) ve Navarre arasında bölündü. Savaş patlak verdiğinde PNV, Bask statüsünün onaylanmasını sağlamak için Cumhuriyetçi tarafa destek

[269] Mark Kurlansky, *a.g.e.* s.168.
[270]People, Identities and Regions. Spain, Russia and the Challenges of the Multi-Ethnic State, a.g.e., s.102-104

verdi. PNV ile Halk cephesi arasındaki ittifak Ekim 1936'da Bask özerklik yasasının onaylanması ve Bask hükümetinin kurulması ile resmileşti. PNV artık yalnızca Franco' nun güçlerine karşı değil, aynı zamanda Bask Ülkesinin yeni kazanımları için verilen mücadeleye tam anlamıyla dahil oldu. 1937 tarihinde Franco' nun ordularının Bilbao'ya girmesi ile Bask hükümeti sürgüne gönderildi ve PNV savaşa katılımını sona erdirdi.[271] PNV'nin kaybeden tarafta yer alması, Franco tarafından cezalandırmasına neden oldu. Franco PNV üyelerini sürgüne ve hapse göndererek Bask hükümetini dağıttı. Franco 'nun Bask illerine gerçekleştirdiği sindirme hareketleri PNV'nin geri çekilmesine neden oldu. Bu geri çekilme radikal Bask milliyetçilerini harekete geçirdi.

Bask milliyetçilerinin ortadan kaldırılması yenil nesil milliyetçilerini ortaya çıkardı. Yenil nesil milliyetçileri PNV'yi Francoist işbirlikçisi ve Euskadi' deki çağdaş durumu göz ardı eden eylemler gerçekleştirmekle suçladılar. PNV'nin Batı müdahalesi stratejisinin başarısızlığı ve ABD ile imzalanan 1953 Savunma Paktı ile gelen destek ve diktatörlüğün Bask illerindeki artan gücü, Bask milliyetçiliği yeniden alevlendirdi. Baskları yeniden heyecanlandıran ve umutlandıran bu olay ABD'nin İspanya üzerindeki başarısızlığı ile hayal kırıklığına yerini bıraktı. Böylece Bask milliyetçiliğini yeniden canlandırmak için bir grup üniversiteli genç EKİN grubunu kurdu. 7 yıl sonra EKİN üyeleri bir adım daha ileri giderek, Bask vatanı için bağımsız bir sosyalist devlet kurmayı amaçlayan ayrılıkçı bir silahlı grup olan ETA'yı kurdu. ETA ulus hakkındaki fikirlerini doğrudan geleneksel Bask milliyetçiliğinden aldı.[272]

ETA, Arana'nın fikirleri etrafında toplanarak eylemlerini gerçekleştirdi. Üye seçimlerinde Arana'nın kriterlerini uyguladı. Dil, din ve ırk ETA içinde belirleyici faktörlerdi. Ancak zamanla üye kazanımını ve örgüte olan desteği artırmak için bu kriterlerden vazgeçti. Arana'nın Bask milliyetçiliğindeki dil ve din unsurları esnetildi. Bask illerine gelen göç dalgasının getirdiği çeşitlenme dil unsurunun esnetilmesine neden oldu. Artık Bask dili zorunlu değildi. ETA'nın Bask milliyetçiliğinde yaptığı ikinci değişiklik din unsurudur. Kilise ETA'nın kuruluşunda önemli bir yere sahip olmasına rağmen dinin belirleyiciliğini zamanla ortadan kaldırmıştır. Arana'nın Katolik inanca dayalı Bask Ülkesini ETA, Franco' nun da Katolik inanca dayalı bir İspanya yaratma fikrinin benzerlik taşıdığı ve benzer bir dini

[271] People, Identities and Regions. Spain, Russia and the Challenges of the Multi-Ethnic State, a.g.e., s.105-109
[272] Diego Muro, *a.g.e.,* s.579.

söylemin olamayacağını ifade ederek reddetmiştir.[273] ETA, dil ve din unsurlarından vazgeçerken ayrılıkçı ve İspanyol karşıtı tutumunu devam ettirmiştir. ETA, Baskları etkileyen tüm sorunların kaynağı olan işgalci güç olarak İspanyayı gördü ve daima İspanya ETA için bir tehdit unsuruydu.

Sonuç olarak ETA Bask Milliyetçiliğine dayanarak Francoist rejime karşı şiddetli direniş gerçekleştirmiştir. Francoist rejimin savunucularına yönelik gerçekleştirdiği eylemler ile ETA Bask toplumu üzerinde belli bir meşruiyet kazandı. Bask toplumu tarafından gördüğü desteğin arkasında ETA'nın anti-faşist ve otoriter karşıtı karaktere sahip olması yatmaktadır. Francoist rejimin ardından ortaya çıkan demokrasiye geçiş döneminde gerçekleştirdiği eylemler ile İspanyanın halen otoriter ve gerici unsurlarının var olduğunu vurguladı. ETA, İspanya hükümetini Bask milliyetçi topluluğunu susturmak için otoriter uygulamaları kullanan sahte bir demokrasi olarak suçladı. Bununla birlikte ETA, Bask olarak tanımlanmasını istedi. Bask olarak tanımlanması Arana'nın tasvir ettiği Bask Ülkesi için gerekli ilk adımdı. Ayrıca ETA, demokratik rejimi Franco' nun devamı olarak görüyordu. Parlamenter Monarşi ve Anayasadan kaynaklanan siyasi sistem Basklar tarafından reddedildiği için demokratik olmadığını vurguladı. Basklara kendi devletlerini kurmak için imkan sunmadığı içinde Francoist rejimi ve demokratik rejimi birbirinden ayırmayarak milliyetçi söylemini ve şiddetini devam ettirmiştir.[274]

4.4.3. Ayrılıkçı Terör Örgütü İdeolojisinin Ayrılıkçı Yönü

Etnik ya da ayrılıkçı terör, alt ulusal bir etnik grubun amacını ilerletmek için kasıtlı şiddet kullanımıdır. Bu tür şiddet genellikle bir devletin kurulması amacıyla gerçekleştirilir. ETA da bağımsızlık hayali ile terör eylemlerini başlatmıştır. Kimliği beslemek ve standart siyasi hedefleri ilerletmek için tasarlanan etnik terörizm, genellikle sembolik hedeflere yöneliktir. ETA terör silahı 30 yıl boyunca sembolik liderlere yönelmişti. Son 20 yılında sivillere yöneltilmesi ile stratejisini değişmiştir. Diğer ideolojik terör örgütlerinin aksine etnik teröristler, yerleşik izleyici kitlesine sahiptir. Bu nokta ETA'nın en büyük taraftarları daima Bask toplumu olmuştur. Bu perspektiften bakıldığında etnik teröristlerin birincil amacı kendi

[273] Andre Lecours, *a.g.e.,* s.75-76
[274] Diego Muro, *a.g.e.,* s.586-587.

etnik topluluğu içindeki siyasi ve sosyal dengeyi etkilemeyi amaçlamaktadır. Devletin siyasi kararlarını etkilemek ikincil amaçlarıdır. [275]

Etnik terörist grup, etnik kimliği güçlendirerek mücadeleye başlar. ETA, İç Savaşın kimliklerine yaptığı yıkımı ortadan kaldırmak için şiddet eylemlerine başvurdu. Bu zorlu mücadelede bölge, kabile, mezhep, aile ve devlet bireyler için rakip kimlik kaynaklarıdır. Bu noktada birincil olarak ETA'nın düşmanı daima İspanyol hükümeti olmuştur. Daha sonra ise Guardia Civil mensupları gelmektedir. Bu yüzden teröristin ilk görevi etnik kökenlerini siyasi olarak dikkat çekici hale getirmektedir. Bu noktada etnik teröristler ulus olma iddiasını dile dayandırırlar. Dil aracılığıyla tarih, gelenek, mitler ve siyaset kimlik birleşenleri formüle der[276]. Dil, ETA için önem arz eden bir konudur. Çünkü Bask milliyetçiliğini ortaya çıkaran benzersiz bir dile sahip olmalarıdır. İspanyolca ve Fransızcadan farklı olan Baskça dilini göçmen istilasından korumak için Arana Bask milliyetçiliğini vurgulamıştır.

Etnik teröristler önce bir ulus yaratmaya oradan da bir devlete ulaşmaya çalışırlar. Bu konuda ETA ulus bilinci yaratmada başarılıdır. Arananın ırk dil, tarih esası ile Basklıları biraya getirmesi ETA'nın kuruluşunda kolaylık sağlamıştır. Arana'nın bu söyleminin ardından bir asır geçmeden ETA kurulmuştur. Etnik kimlik yalnızca kendi farklı doğasını doğrulamakla kalmaz, kendisine politik olarak rakip olan diğer kimlikleri reddeder. Dolayısıyla Bask olmak İspanyol olmamaktır. İspanyol kimliğini reddederek ilk adımı atan ETA, ikinci adım olarak etnik bir isyanı başlattı. Ayrılıkçı hareketin ortaya çıkması için insanlar önce bir düşmana karşı ortak bir şeyi paylaştıklarına ikna edilmelidir.[277] Düşman Franco rejimiydi, İspanyollarda içerdeki ılımlı Basklılardı.

Etnik terör örgütleri başarısız eylemleri de kimlik yaratma amaçlarına hizmet etmektedir. ETA, başarısızlıklarının amaçlarına hizmet ettiğini keşfetmesi başarısız eylemleri pazarlamasına yol açtı. ETA üyelerinin tutuklanması, sürgün edilmesi, eylemlerin sembolik kişilere yöneltilmesi, ETA karşısında GAL'ın kurulması ETA'yı popüler hale getirdi. GAL'ın ETA'yı çökertmek için devlet eliyle kurulduğunun ortaya çıkması hem Bask toplumunda hem de İspanyol toplumda tepki çekmiş ve ETA'ya olan desteği artırmıştır. Ancak zamanla

[275]Daniel Byman, "The Logic of Ethnic Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol 21, Issue 2, 1998, s.151-152.
[276] Daniel Byman, a.g.m., s.154.
[277] Daniel Byman, a.g.m., s.154.

özerklik taleplerini benimseyen ve şiddetli eylemlere tepki gösteren ılımlı Basklılar tarafından ETA, tepki çekti.[278]

Ekonomik, politik veya kültürel eksende gerçekleştirilen ayrımcılık, şiddetli bir nefreti tetiklemesi etnik terörizmi ortaya koymaktadır. Bu tür ayrımcılığın getirdiği zorluklara ek olarak genellikle belirli bir grubun yönetimden dışlanmasını da sembolize eder.[279] Franco döneminden önce Carlist savaşlarıyla kazanılan tüm haklarının ellerinden alınması ve Franco rejimi ile değerlerine saldırıların başlaması Bask toplumdaki nefreti artırmıştır. Baskların haklarından elinden alınırken Katalonya ayrıcalıkların tanınması Bask toplumunda dışlanmışlık duygusunu ortaya çıkarmıştır. ETA bu yaşananları göstererek şiddetli eylemleri strateji olarak benimsemiştir. İspanyol hükümetinin özerlik vaatlerini daime reddetmiştir.

4.5. İspanya' da ETA Terör Örgütünün Eylemleri

Franco döneminde fiziksel ve sembolik şiddetin mağdurları olan ve aynı zaman hakları elinden alınan Bask toplumu bu şiddeti meşrulaştırmak ve de devlet şiddetini etkisiz hale getirmek amacı ile silahlı mücadeleye başvurarak ETA'yı kurdu. 1959-1968 yılları arasında silahlı eylem yerine devlete karşı pasif direnişte broşür dağıtma ve grafiti gibi eylemlerde bulunmuştur. 1961 yılında gerçekleştirilen ilk eylem, şiddet odaklı değildi. İç savaş gazilerini taşıyan trenin raydan çıkarılması ile İç Savaşın 25.yıldönümüne gölge düşürmek ve örgütün varlığını duyurmaktır. San Sebastian eyleminin ardından banka soygunları ile gündeme gelen ETA, 1968 eylemi ile silahlı mücadeleye girerek aktif bir direniş izlemiştir. Başlangıçta sembolik kişilere yönelttiği terörü sivillere yansıtmamaya özen gösteren ETA zamanla sivilleri de hedef almaya başlamıştır. 52 yıl boyunca faal olan ETA' terör örgütünün en dikkat çeken eylemlerinden bazılarına değinilmiştir.

1968: Kuruluşundan ilk eylemine kadar geçen zaman da aktivistlerin eylemleri grafiti ve İspanyol bayrağı yakılması ile sınırlı kalmıştır. 1968'de gerçekleştirilen ölüm ile ETA, 40 yıl sürecek olan terörün kapısını da aralamış oldu. 1968 yılında ETA örgütünün lideri olan Xabier Etxebarrieta kimlik kartını isteyen Guardia Civil subayı Jose Antonia Pardines'in öldürmesi silahlı eylemlerin ilk adımı oldu. Plansız bir şekilde gerçekleşen bu ölüm aynı zamanda saatler sonra ETA'nın görünmez lideri Etxebarrieta' nın ölümü ile sonuçlandı.

[278] Daniel Byman, *a.g.m.*, s.154.
[279] Daniel Byman, *a.g.m.*, s.156.

Xabier Etxebarrieta "devrimin ilk şehidi" olarak anılmaya başladı. Ölümü ile bir üne kavuşan Etxebarrieta' nın hikayesi şiirlere, romanlara, filmlere konu oldu. Bu ölümün ardından ETA'nın misillemeleri çok geçmeden gerçekleşmeye başladı. Pardines' in ölümünden 2 ay sonra bir polis müfettişi olan Meliton Manzanas'a düzenlenen suikast ile öldürüldü. İlk planlı eylemin kurbanı da Franco rejimin işkenceci üst düzey polisiydi. Bask milliyetçiliğinin karşısında duran Manzanas'ın ölümü "Komünistlerin, Katoliklerin ve diğer birçok insanın işkencesi öldü" ifadesi ile İspanya halkına duyuruldu.[280]

1973:İspanyanın ikinci adamı ve Franco 'nun halefi olan Luis Carrero Blanco'nun ölümü İspanyada bir iç krizi ortaya çıkardı. 20 Aralık 1973'de arabasının patlaması ile sonuçlanan ölüm, ETA'nın en ses getiren suikastı oldu. Suikastçılar Kilisenin karşısındaki apartmana bir tünel inşa ederek arabanın üzerinden geçen metal tabanın altına yerleştirdiği bombanın uzaktan kumanda ile patlatılmasıyla eylemi gerçekleştirmiştir.[281] Bu siyasi suikast 'in uluslarası arenanın dikkati çekmesi ile sonuçlanmıştır. ETA Bask Milliyetçiliğin en büyük düşmanlarından birini öldürerek başarı elde etmesine rağmen 1974 yılında ETA bölünmeye gitti.

1974: ETA'nın sivillere yöneldiği ilk eylemdir. 13 Eylülde Madrid polis merkezine yakın "Kafeterya Rolando"ya yapılan bombalı saldırılı 12 kişinin ölümüne neden oldu. Bombalı eylemin zamanlaması Franco' nun uzun zaman sonra ilk kabine toplantısında gerçekleşti.[282]

1975'te Franco' nun ölümü ile ETA şiddetini artırmaya başladı. İlk eylemini gerçekleştirmesinden 1975 yılına kadar geçen sürede ETA seçilmiş ve örgütün düşman tanımına uyan kişilere yönelik saldırılar gerçekleştirdi. Tek ya da küçük gruplara yönelik yapılan saldırıların ilk hedefi Guardia Civil mensupları olmuştur. 1968-1980 yılları arasındaki terör saldırılarının 3/1'ini Guardia Civil kurbanları oluşturmaktadır. ETA terör örgütünün ikinci hedefi ise kolluk kuvvetleridir. ETA saldırılarının mağdurları mesleği ya da saldırının arkasındaki motive edici faktör ETA'nın ideolojisine uygun olarak seçilmesidir. Ancak kurbanlara sivillerin eklenmesi dengenin değişmesine yol açtı. Sivil halka zarar vermekten

[280]Bernardo, Atxaga,(2006, Mart 29), "The Basque Spring". Haziran 10,2020 tarihinde New York Times: https://www.nytimes.com/2006/03/29/opinion/the-basque-spring.html adresinden alındı

[281] Henry Giniger, (1973, Aralık 21). "Spaın's Premıer Is Kılled As Assassıns Bomb Auto; Apparent To Franco", Haziran 10, 2020 tarihinde New York Times: https://www.nytimes.com/1973/12/21/archives/spains-premier-is-killed-as-assassins-bomb-auto-apparent-heir-to.html adresinden alındı

[282]"12 Killed by Bomb in Madrid Restaurant", (1974, Eylül 14). Haziran 10, 2020 tarihinde https://www.nytimes.com/1974/09/14/archives/12-killed-by-bomb-in-madrid-restaruant.html adresinden alındı

kaçınmaya özen gösterse de saldırıların kamusal alanlarda kalabalık mekanlarda kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesi, kurban sayısının artırırken ETA'nın en büyük destekçisi Bask Milliyetçilerin dahi tepkisine yol açmıştır.[283]

ETA'nın tek ve küçük gruplara yönelik saldırıları Franco 'nun ölümünün ardından hız kazanmış ve ardı ardına saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Franco' nun ölümü ile saldırılarını artıran ETA terör örgütü 5 yılda öldürdüğü kurban sayısı, 8 yılda öldürdüğü kurban sayısının 6 katına ulaşmıştır. Peş peşe gerçekleştirilen saldırılar ile hem İspanyanın hem de Avrupa'nın tehdit unsuru haline gelerek dikkatleri üzerine çekmiştir.

1979: Barajas Havaalanı, Atocha ve Chamartin Tren istasyonlarına yerleştirilen bombaların eş zamanlı patlatılmasıyla terör eylemi gerçekleştirildi. 29 Temmuzda gerçekleşen eylemden 12 gün önce Başbakan Adolfo Suarez Hükümeti ile Bask özerkliği için müzakereler başlamıştı. Müzakere için masaya oturulmasının ardından çok geçmeden gerçekleşen bu eylemler ETA için bir dönüm noktası oldu. Bask halkı tarafından desteklenen eylemler çoğunlukla siyasi kişilere yönelirken sivil nüfusa yönelik eylemler Bask halkı tarafından da tepki çekmeye başladı.[284]

1987: Sivil hedefe yönelik ETA'nın en kanlı saldırısı gerçekleşti. Barcelona'daki Hipercor süpermarketinin otoparkını yerleştirilen bombaların patlaması 21 kişinin ölümüne neden oldu. 1986 yılının Eylül ayından itibaren Barselona'daki 7. Eylemdi ve diğer 6 eylem araba kundaklamasıydı. 6 Araba kundaklamasında 3 kişi vefat ederken bir eylemde 21 kişinin ölümü halkın ETA'ya olan tepkilerini artırdı.[285]

1987: Altı aylık bir suskunluğun ardından gerçekleşen Zaragoza Kışlası bombalaması, ETA ile sürülen Cezayir gizli görüşmelerini de rafa kaldırdı. 5 çocuk toplam 11 kişinin ölümüne yol açan terör eylemi 1987'nin ikinci Zaragoza eylemiydi ve ilk eylemde 2 askerin ölümüne

---

[283] Clark, P. Robert, "Patterns of ETA Violence 1968- 1980", Merkl, H. Peter(edt.), *Political Violence and Terror: Motifs and Motivations*, University of California Press, 1986, s.132-137.

[284]James Markham, (1979, Temmuz 30). "4 Kılled By Bombs At Madrıd Airport And Raıl Termınals", Haziran 10,2020 tarihinde https://www.nytimes.com/1979/07/30/archives/4-killed-by-bombs-at-madrid-airport-and-rail-terminals-113-hurt-as.html adresinde alındı

[285] Unıted Press Internatıonal, (1987, Haziran 19), "Bomb Explodes in Barcelona; 15 Dead 30 Hurt" Haziran 11,2020 tarihinde https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-06-19-mn-5025-story.html adresinden alındı.

neden olmuşlardı. [286]Cenazelerin kiliseye getirildiği gün yükselen protesto sesleri, ertesi gün gazete manşetlerinde görülen çocuk cesetlerinin yüzleri ile ETA'ya karşı olan nefreti dahada artırmıştır. Kuruluşundan itibaren askeri ve siyasi kanada yönelik eylemlerini gerçekleştiren ve Bask halkı tarafından desteklenen ETA, ibreyi sivil halka yöneltmesi Bask ve İspanyol halkının tepkisini çekmiştir.

1988-1989 yıllarında ETA'nın stratejisi sokak dövüşü olarak adlandırılan kentsel gerilla taktiklerine dönüştü. Kent içi otobüslerin ya da bankamatiklerin ateşe verildiği eylemler Bask toplumunun tüm sektörlerini etkileyen düşük yoğunluklu bireysel terör eylemleridir. 1988'den sonra artan sokak stratejisi İspanyol hükümetinin terörle mücadele etkili eylemleri ve Fransız yetkilileri ile yapılan işbirliği ile ETA'nın lojistiğinin zayıflamasına zemin hazırladı. Daha az riskli ama çok eylem gerçekleştirmeyi tercih eden ETA, sert misillemelerle karşılaştı.[287]

1995: Halk Parti lideri ve aynı zamanda İspanya'nın gelecekteki başbakanı Jose Maria Aznar'a yönelik 1995 yılında ETA tarafından suikast girişimi düzenlendi. Aznar'ın arabasına yerleştirilen bombanın uzaktan kumanda ile patlatılmasıyla gerçekleştirildi. Aznar'ın arabasının zırhlı olması Aznar'ın saldırıyı hafif atlatmasını sağladı. Bu saldırı ETA'nın sembolik eylemlere devam ettiğinin ve demokrasi için bir tehdit unsuru oluşturduğunun nitelendirmektedir.[288]

2004:193 kişiyi öldüren ve 1800 kişiyi yaralayan banliyö tren bombalaması İspanya tarihindeki en ölümcül terör saldırısı olarak kayıtlara geçti. ETA terör saldırısını kınamasına rağmen İspanya hükümetinin failler listesinde El Kaide ile birlikte gösterildi.[289] İspanya'da 1968'den itibaren gerçekleştirilen terör saldırılarının failleri her zaman ETA olmuştu 21. Yüzyılda hem İspanyanın hem Avrupa'nın en kanlı eyleminin sorumlu olarak ETA gösterilse de terör faillerinin El-Kaide olduğunun ortaya çıkması ülkede ki güvenlik krizini de artırmıştır.

---

[286]Tom Burns,(1987, Aralık 12), "Suspected Basque Car Bomb Rıps Barracks In Spain, Kıllıng", 11 Haziran 11,2020 tarihinde https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1987/12/12/suspected-basque-car-bomb-rips-barracks-in-spain-killing-11/1494911b-d347-4ecd-9c40-01e04c177950/ adresinden alındı.

[287] Garcia, Cesar "The Strategic Communication Power of Terrorism: The Case of ETA", *Perspectıves on Terrorism,* Vol 12, Issue 5, 2018, s.30-31.

[288] Lat, Archıve, (April 20, 1995), "Spain Opposition Leader Survives Assassination Bid", adresinden Haziran 11, 2020 tarihinde https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1995-04-20-mn-56856-story.html.

[289] CNN Editorial Research(Şubat, 26 2020). "Spain Train Bombings Fast Facts", Haziran 11,2020 tarihinde https://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/spain-train-bombings-fast-facts/index.html adresinden alındı.

1996-2004 döneminde Jose Maria Aznar' başkanlı döneminde ETA'ya, onun siyasi partisine ve diğer cephe örgütlerine sert tedbirler izledi. 11 Mart 2004 Madrid demiryolu bombalamalarının ardından Aznar'ın direkt ETA'yı suçlaması ve saldırıların İslami militanlarının işi olduğunun ortaya çıkması, Irak'a ABD önderliğinde destek politikasını izlemesi nedeniyle olarak görülmüş ve Aznar'ın politikaları eleştirilmiştir. Bu olayın ardından 2004 seçimlerinde yenilgiye uğratılan Aznar başbakanlık koltuğunu Jose Luis Rodriguez Zapareto'ya bırakmıştır. Zapareto Aznar'ın aksine uzlaşmacı çizgisini 2006 Madrid Havaalanı saldırısı ile bitirmiştir.[290]

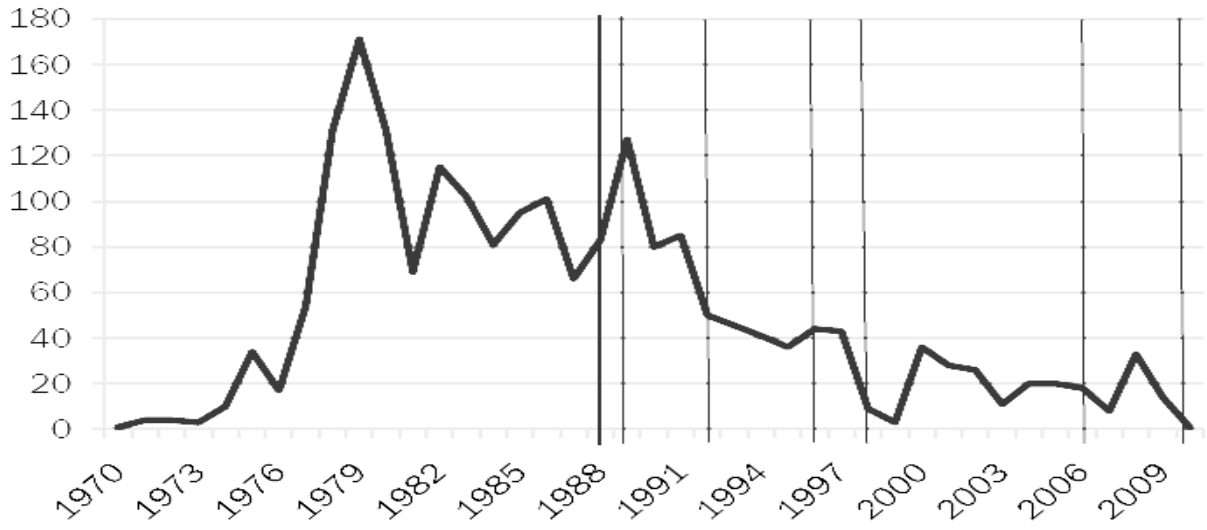
2006: 22 Martta daimi ateşkes isteyerek yayımladığı 2006 bildirgesi ile hükümet ile Cenevre de masaya oturan ETA çok geçmeden bu sürece gölge düşürerek Barajas havaalanında bombalı eylem gerçekleştirdi. 2006 yılının Mart ayında başlayan görüşmelerde İspanya Başbakanı Zapatero ETA ile yürütülen diyaloglarla gelecek yılın bugünden daha iyi olacağı vaadi çok geçmeden kana bulandı. Bu görüşmeleri baltalayan ilk hamle ETA'nın Fransa'dan tabanca ve tüfek çalması ve bunu Loyola görüşmelerinin bozulmasının takip etmesidir.2 kişinin ölümü ile sonuçlanan Barajas Havaalanı saldırının ardından hükümet ateşkesi sonlandırdı. Maddi zararın büyük olduğu saldırı ETA ile ateşkese oturulmaması çağrılarını artmasına yol açtı.[291]

2009 yılında ETA kuruluşunun 50. Yıldönümünü kutladı. Örgüt yıldönümünden bir dizi ölümcül bombalı eylemler gerçekleştirdi. 29 Temmuzda ETA Burgostaki Sivil Muhafız kışlasının önünde patlayıcı yüklü bir minibüsü patlattı. Patlamada 60'dan fazla Sivil Muhafız, eş ve çocuk yaralandı. Burgos eyleminin ertesi günü Malorca'da iki sivil muhafızın arabasına bomba atarak öldürdü. ETA yıldönümü kanlı eylemler gerçekleştirerek kutlarken 2009 yılı Bask bölgesel yönetiminde ilk Basklı olmayan milliyetçi hükümet iktidara geldi. Lopez yönetimi ile ETA, Bask toplumu tarafından geçerliliğini tamamen kaybetti Bu olay ETA'nın kendini feshetmesini hızlandırdı. Artık Bask toplumu' da bağımsızlık taraftarı değildi.[292]

---

[290] Sean K. Anderson and Stephen Sloan, *a.g.e,* s.70.
[291] Teresa Whitfield, *Endgame For ETA: Elusive Peace in the Basque Country*, Oxford University Press, 2014.
[292]United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, Country Reports on Terrorism, Erişim Adresi: https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2009//index.htm, 2009, s.103.

Grafik 4: ETA 1970-2010 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Saldırıları

Kaynakça: "Global Terrorism Overview: Terrorism 2010", Study of Terrorism and Responses to Terrorism, Background Report Database.

ETA 1970-2010 yılları arasında 2005 terör saldırı ve 800'den fazla ölümden sorumlu bir terör örgütüdür. ETA şiddeti nedeniyle öldürülen insanların sayıları Iraultza gibi bazı ayrılıkçı grupların eylemlerinin sayılıp sayılmadığına bağlı olarak kaynak kaynağa değişiklik göstermektedir. Ancak burada ETA'nın teyit edilen eylemleri dikkate alındığı ETA, 800'ün üzerinde ölüme sebep olmuştur. 1961 ilk ciddi saldırından 1970' e kadar sadece üç kişinin ölümüne neden olmuştur. Franco' nun ölümüne kadar ise 34 kişinin ölümüne sebep olan ETA Franco 'nun ölümü ile şiddeti artırarak 1976-1980 yılları arasında 253 kişinin ölümüne sebep oldu. 1976-1980 yılları Basklar için birçok tavizin verildiği dönem olmasına rağmen ETA'nın en kanlı dönemi olmuştur. Tavizleri en sert dille reddetmişlerdir. Ölüm sayıları bu dönemden itibaren düşüş yaşasa da hedef profili değişmiştir. 1990-1998 yılları arasında ETA ile müzakere süreçlerinin işlediği dönemde ETA, her yıl 50'den fazla ölüme neden olmuştur. Örgütün katı bir bağımsızlık taraftarı olması uzlaşmanın sağlanamamasına ve en aktif terör örgütlerinden biri haline gelmesine neden olmuştur.[293]

4.6.ETA Terör Örgütünün Destekçileri

ETA'nın uzun süre ayakta kalması finansal, siyasi ve diğer terör örgütlerinin destekleri ile olmuştur. Franco döneminde yeterli desteğe erişemeyen ETA, haraç, yağmala ve insan

[293]Sean K. Anderson and Stephen Sloan, *a.g.e.*, s.68 .

kaçırma eylemleri ile örgüte fon aktarıyordu. Demokrasiye geçiş ve ardından gelen müzakereler süreci ETA terör örgütünün destek ağlarını genişletmesi ile sonuçlandı. Müzakere süreçlerini baltalayan ETA, polisin şiddetli yaptırımları ile karşı karşıya kalmasına rağmen örgütün daha dramatik eylemlere yönelebilecek güce sahip olmasının arkasında destekçileri yer almaktadır.

ETA'nın ilk gelir kapısı gasp, soygun ve yağma idi. İlk kurbanını verdiği eyleme kadar geçen sürede banka soygunları ile gündeme gelen ETA bu süreçte örgüte para aktarmaya çabalıyordu. Terör eylemin aktif hale gelmesi silaha, bombaya olan ihtiyacı artırması farklı yollar aramasına yol açmıştır. Bu yollardan ilkini 1972 yılında ilk işadamını kaçırarak fidye talebinde bulundu. İnsan kaçırma eyleminin çok riskli ve az gelir kaynaklı olmasına rağmen başvurulmuş ve örgütün teşkilat yapısı genişledikçe bu yöntem terkedilmiştir. İnsan kaçırmadan sonra başvurduğu diğer bir yöntem siyasi partiler aracılığıyla sağlamıştır.1978 Anayasası ve 1987 yasası ile devletin ve siyasi partilerin özerk bütçeye sahip olması siyasi partilerin ve yerel meclislerin örgüte fon aktarmasını kolaylaştırmıştır. En büyük siyasi destekçilerinden biri olan HB'nin ETA'nın siyasi kanadı olarak kabul edilişi 2003 yılında yasaklanmasına yol açtı. Çeşitli Bask Milliyetçi grup üyelerinden oluşan Bildu koalisyonu 2011 yılında girdiği yerel seçimlerde sunduğu 254 adayın Batasuna üyeleri olduğu ve kirli bir listenin sunulduğu iddiası ile seçimlere katılması yasaklandı. Yüksek mahkemenin verdiği bu yasak çok geçmeden reddedilmesine rağmen Bildu halkın gözünde mağdur olarak göründü. Bu hadise ETA'nın silah bırakmasının ardından gerçekleşmesi halen ETA'nın varlığını koruduğuna dair şüphelerin olduğunun göstergesidir.

ETA terör örgütü kuruluşundan itibaren 9 yıl boyunca soygun, gasp ve yağmala eylemleri gerçekleştirmiş ve bu eylemleri Franco güçleri tarafından sert karşılanmıştır. Tutuklamalar, işkenceler ve sürgünler yaşayan ETA terör örgütü üyelerinin sığınağı uzun bir süre Fransa topraklarıydı. Sürgün edilen veya Franco rejiminden kaçan radikal Bask milliyetçileri Fransa topraklarına sığınmaktaydı. ETA üyelerini Fransa hükümeti İspanya'ya iade etmeyerek ve de tutuklamayarak, topraklarını teröristler için sığınak ve üst haline getirdi. ETA terör örgütü ile Fransa arasında süren bu gizli anlaşma İspanya ile Fransa'nın ETA'ya karşı işbirliği yapması ile son bulmuştur.

Fransız-İspanyol işbirliğinin ilk büyük operasyon 1986'da Bask kıyısındaki Sokoa kasabasındaki mobilya tesisine yapılan baskın masum görünümlü bir atölyenin terör örgütüne

hizmet eden paravan bir şirket olduğu ortaya çıktı. Teröristlerin muhasebelerine el konulması ile ortaya çıkan "Sokoa belgeleri" 1979-1986 yılları arasında terör örgütünün "Devrim Vergisi" adı altında banka ve şirketlerden yaptıkları tahsilatları ortaya çıkardı. Banka ve şirket soygunlarından önemli miktarda para alındığı tespit edilen muhasebe defterleri örgütün mali kaynakları hakkında geniş bir bilgi ağına da ulaşıldı. Muhasebe defterleri yalnızca finansın kaynağını değil aynı zamanda örgütün siyasi ayağına da yatırım yapıldığını belgeledi. Fransa-İspanyol işbirliğinin bir diğer büyük operasyonu ise Hırvatistan'dan yapılan patlayıcı, silah, mayın ve el bombası sevkiyatlarının ele geçirilmesi oldu. [294]

1972'de ETA liderlerinin yayınladığı ortak bildiride, diğer ülkelerde kurtuluş için mücadele veren örgütlerle işbirliği kararı alındı. Bu kararla Fatah, PKK, Breton Kurtuluş Cephesi ve IRA gibi örgütlerle ilişkiye geçildi. Bu örgütlerle ilişkiye geçme kararının alınmasında, ideolojik tavırdan öteye gidilememiştir. ETA üyelerinin zaman zaman sürgün edilmesi ve yurtdışına kaçışlarında örgüt liderleriyle iletişime geçerek nakdi ve silah yardımlarının ötesinde örgüt kamplarında eğitim almıştır.[295] ETA örgütü, Lübnan, Güney Yemen ve Cezayir'deki eğitim kamplarında Filistin Kurtuluş Örgütün' den maddi ve manevi destek aldı. Küba ve Nikaragua hükümetleri ETA militanlarına eğitim verdi. ETA bu ülkelerden ve yukarıda bahsedilen örgütlerin kamplarında eğitim almaktan öteye gidememiştir. En çok desteği IRA ve Güney Amerika'dan almıştır. IRA, Kolombiyalı M-19 grubu, Latin Amerikalı gerilla grupları, Venezuelalı Basklı göçmenler ETA'yı maddi alanda desteklemiştir.[296]

ETA İtalya'daki ve Güney Amerika'daki yasadışı örgütlerle narkotik ve silah kaçaklığı yaparak örgüte fon aktarmaktadır. 1984'ten itibaren narkotik kaçakçılığına karışan ETA, yasadışı silah temini kokain ve eroinle ödemeleri ile karşılamaktadır. Bu noktada Güney Amerika'daki FARC örgütü ile bağlantısı kokain ve eroin temin etmesi ile ilişkilidir. Aynı zamanda ETA, IRA terör örgütü gibi eski Yugoslavya'da başlayan veya buradan geçen silah kaçakçılığı operasyonlarla da bağlantılıdır. 1991-1995 yılları arasında Sırbistan ve Bosna Hersek arasındaki çatışmalar yasadışı silah kaçakçılığı girişimlerini artırdı. Bu bölge aynı

[294]Buesa M. Blanco and Thomas Baumert, "Dismantling Terrorist's Economics- The Case of ETA", *Instituto de Analisis Industrialy Financiero*., Madrid, 2012, s.6
[295]Emin Gürses, a.*g.e.*, s.66.
[296] Sean K. Anderson and Stephen Sloan, *a.g.e.*, s.66.

zamanda ETA'nın silah deposu haline geldi. Bu silahların ödemeleri kokain ve eroin takasları ile gerçekleşti.[297]

2000 yılında ETA, Fransa'nın Brittany bölgesinden çaldığı patlayıcıları Hamasa ulaştırmayı kabul etti. Anlaşma 1998-1999 ateşkesinin sona ermesinin ardından tedarik kanallarının yeniden inşa edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Silah almak için katıldığı bir toplantıdan silah satmaya karar veren örgüt bu yolla İtalyan Camorra suç örgütü ile bağlantı kurdu. 2001 anlaşması ile Camorra ETA'ya kokain ve esrar karşılığında füze gibi ağır silahlar temin etti.[298]

Sonuç olarak ETA, terör faaliyetlerini devam ettirmek ve ayrılıkçı hedeflerini empoze etmek için yasadışı gruplar, sivil dernekler, siyasi partiler ve ticari işletmeler de dahil olmak üzere çok farklı türden ağlara başvurdu. ETA bu yollarla kendini finanse etmekle kalmadı aynı zamanda kötü niyetli kazançları aklamak için meşru işletmelere de yatırım yaptı. Bu yatırımlarla suç ortaklarını ağını genişletti.[299]

4.7. İspanyada Terörle Mücadele

Franco 'nun baskın rejimine karşı kurulan ETA, Franco döneminde gerçekleştirdiği tüm eylemlerde şiddetli misillemelerle karşı karşıya kaldı. Franco döneminde İspanyanın terörle mücadelesi sert tedbirleri içermektedir. Her bir eyleme karşı gerçekleştirilen misillemeler ETA'nın daha şiddetli eylemler gerçekleştirmesine yol açmıştır. San Sebastianla başlayan ilk ciddi saldırı tutuklamalar, işkenceler, sürgünler ve idamlarla karşılık bulmuştur. Franco' nun sert tedbirleri ETA'nın sembolik kişilere yönelmesine yol açmış ve Franco' nun halefinin öldürülmesi ile Franco' ya ağır bir darbe vurmuştur. Franco' nun sert tedbirleri sonucunda İspanya, terörle mücadele de başarısız olmuştur. Öyle ki kuruluşundan itibaren bölünmeler yaşayan ETA, devletin sert tedbirlerine rağmen ortadan kalkmayarak, ses getiren eylemler gerçekleştirmiştir. İspanyanın ETA ile mücadelesinin ikinci aşaması Franco' nun ölümünün ardından yürürlüğe konulan 1978 Anayasası ve 1979 Bask Özerklik Tüzüğü ile başlamıştır.

[297] Sean K. Anderson and Stephen Sloan, a.g.e., s.10-15.
[298]Gleen Curtis and Tara Karacan, "The Nexus Among Terrorists: Narcotics Traffickers, Weapons Proliferators and Organized Crime Network in Western Europe", A study Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress,2002, s.9

Franco sonrası İspanya, hem Francoist Anayasal çerçevesi içinde hem de demokratik çerçevede düzenledikleri 1978 Anayasası ile daha sert bir terörle mücadele yolu izledi. Franco' nun ardından demokratik bir devlete geçiş yapan İspanya, ETA'nın yumuşatılması için genel af adımının karşılık bulmaması 1978 anayasası ile Anti terörist politikalarla siyasi yaptırımlara başvurmasına yol açmıştır. 21 Ekimde yürürlüğe konulan Anayasa ile İspanya, Bask ülkesinin bağımsızlığını sağlamamaktadır. Anayasanın ikinci maddesince İspanyanın tek ulus olduğunu ve "tüm İspanyolların ortak ve bölünmez Anavatanı" olarak bölünmez birliği kullanması gerektiği vurgulanan maddede ortak ve parçalanmaz vatanı oluşturan milliyet ve bölgelerin özerklik haklarını tanımlayarak güvenceye alındı. Anayasa milliyetlerin varlığından söz ederek devletin yeni bölgesel yapısının, bölgelerinin (17 Özerk Bölge) tarihsel ve kültürel özelliklerin tanınmasını talep etti. Bölgesel özyönetimin sağlamlaştırmasına yönelik ilk adım siyasi partilerin serbestleştirilmesi ile atıldı.[300] İdari yapıyı 17 Özerk Bölgeye ayıran Anayasa, siyasi parti yasaklarının kaldırılması ve idam cezasının kaldırılması ile ETA'nın yumuşatılması planlansa da polise verilen geniş yetki şüphelilere yönelik kötü muameleyi ortaya çıkarmıştır.

29 Aralık 1978'de halkoyuna sunulan Guernica Statüsü(Bask Özerklik Statüsü- CAV) Bask kurumlarının yetkilerini düzenleyen bir Bask Parlamentosu, Bir Bask Hükümeti, kendi polis gücü (Ertzaintza),kendi eğitim sistemi, kendi sağlık sistemlerini, kendi TV ve radyo istasyonlarına sahip olan bir Bask özerk topluluğunu oluşturmaktadır. Özerkliğin tek sınırı ise güvenlik, savunma ve dış politikada İspanya'ya olan bağlılık garantisidir. Kısacası Tüzük, kendi kendini yöneten bir sistemin ana yasal organıdır ve diğer İspanyol özerk topluluklarına benzerdir. Bir il sistemine dayanan CAV üç tarihi bölgeye ayrılmıştır. Bask hükümetine Bask marşının ve bayrağının resmi olarak teşviki, Bask dilinin teşvik edilmesi, yerel meclisler ve Bask Yüksek Adalet Divanın faaliyet göstermesinin yer aldığı yetkilerin Bask hükümetine devredilmemesi Bask Ülkesindeki çatışmayı artırmıştır.[301] Yasaların uygulanmamasının yarattığı mağduriyet duygusu ETA'nın cinayetlerini artırmış ve ETA ile başlayan siyasi mücadele başarısız sonuçlanmıştır. Yasaların uygulanmasından çekilen hükümet kirli bir savaşa girerek, devlet terörü ile ETA'yı sonlandırmaya çalışmış ve bu girişimi 11 yıllık iktidarını sona erdirmiştir.

---

[300]Xosé-Manoel Núñez Seixas, "From National- Catholic Nostalgia to Constitutional Patriotism: Conservative Spanish Nationalism Since the Early 1990"s, Balfour, Sebastian(edt.), The Politics of Contemporary Spain, Routledge, 2005, *s.*123.

[301]José Manuel Mata, "Terrorism and Nationalist Conflict: the Weakness of Democracy in the Basque Country", Balfour Sebastian(edt.), The Politics of Contemporary Spain, Routledge, 2005,s. 82-86.

Sonuç olarak demokratik anayasa referandumu ve Bask özerk statüsünün onaylanması girişimlerine rağmen 1978-1980 yılları arasında şiddetin tırmanmasında Woodworth üç temel faktörün rol oynadığını düşünmektedir. Birincisi, ETA'nın kökenleri ve Bask dii ve kültürünün belirleyici eylemleri fetişe etme ve demokratik siyasette yer alan dağınık uzlaşmadan geri çekilme yönünde güçlü bir eğilim yarattı. İkinci olarak, Francoist rejim ve geçici Suarez yönetimleri eylem-baskı-eylem sarmalı sürdürmek için gayri meşru şiddete başvurdu. Üçüncüsü ve en problemlisi Basklara kendi kaderini tayin etme hakkını sunmadığı için 1978 Anayasası desteklemeyi reddetti.[302]

Eylem-baskı-eylem sarmalını sürdürmek için başvurulan gayri meşru şiddeti 1983-1987 yılları arasında Fransız Bask Bölgesinde silahlı saldırı, bombalama ve insan kaçırma eylemleri ile ortaya çıkan GAL'dır. GAL (Antiterörist Özgürlük Grupları) İspanya basınının gündemine 16 Ekim 1983 gecesi kaybolan iki genç Bask'ın cesetlerinin bir yıl sonra bulunması ile gelmiştir. GAL, insan kaçırma, yargısız infazlar, araba kundaklama, silahlı ve el bombalı saldırıları gerçekleştiren örgütün İspanyol makamlarının başlattığı paralı askerler olduğu ortaya çıktı. Bu skandal PSOE'nun(İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) 11 yıllık iktidarını da sonlandırdı. Bask gençlerinin devlet terörüne kurban gitmesi Bask Bölgesinde ayaklanmalara ve bu ayaklanmalar sonucunda Bir Bask polisinin feci şekilde yaralanmasına yol açtı. ETA terör örgütünü karşı kurulan paramiliter örgüt, İspanya İç işleri bakanlığının gizli fonlarının aktarılmasıyla destekleniyordu. Devlet'in yumuşak güç kullanımını ihlal etmesi ve aynı zamanda devlet kaynaklarını kötüye kullanması İspanya halkının tepkisini çekerken ETA'ya olan desteği artırmıştır.

Devletin ETA terör örgütünü sonlandırmak için başvurduğu terör başarısızlıkla sonuçlanmıştır. GAL, ETA'nın birkaç üst düzey lideri öldürerek kısa süreli bir darbe yapsa da ETA GAL'ın aktif olduğu dönemde yaklaşık 40 kurbanı öldürdü. GAL'ın silahlarını susturduğu yıl ise bir yıl da 54 kurbanı öldürdü. ETA'nın deneyimli aktivistlerinin öldürülmesi ETA'yı ortadan kaldırmasa da ETA'nın kaderini değiştirmiştir. İlk ciddi saldırısının ardından eylemlerinde sivillere saldırmaktan kaçınan ETA, sivilleri hedef almaya başladı. Terör örgütünün böyle bir yön değişikliğine itmek büyük bir başarısızlıktır. Bu dönemde ETA'nın GAL kurbanlarının cenazelerini güçlü bir siyasi tiyatro gösterisine

[302]Paddy Woodworth, "Using Terror Aganist Terrorists: the Spanish Experience", Balfour Sebastian(edt.),The Politics of Contemporary Spain, Routledge, 2005, s.69

dönüştürmesi, finansal ve siyasi destekçisi HB'den daha çok popülerlik ve maddi kazanç sağladı. Örneğin GAL'ın İspanya topraklarında yaptığı tek eylem olan HB' nın liderlerinden suikaste kurban giden Santi Brourad'ın cenazesine üç milyondan az nüfusa sahip olan Bask Ülkesinde yarım milyon insanın katılması ile ETA'ya destek verildi. [303]İspanyanın devlet terörü Fransa'nın Bask ülkesinde görülmemiş bir terör ortamı yaratması, Fransa ile ETA arasındaki görünmez anlaşmayı kaldırırken İspanya ile Fransa'yı da terörle mücadelede işbirliği yapma noktasına getirdi. Yıllarca İspanya'dan kaçan ETA terör üyelerinin sığınağı olan Fransız toprakları artık ETA için tehlikeliydi. Ulaşım ve stratejik taktiklerinin baltalanması eylemlerinin şiddetini de düşürmüştür.

GAL skandalının ardından ardı ardına terörle mücadele adımları atıldı. İlk adım, Bask parlamentosunun HB dışında temsil edilen tüm siyasi partileri, Bask Ülkesinde barışa ulaşmanın tek yolu olarak bilinen Ajura- Enea Paktını imzaladı. Bu pakt ile uzlaşılan konular: demokratik hukuk devleti ilkesine dayanan anayasasının özerklik sitemine uygun bir halde hazırlanması, teslim olan teröristlerin siyasal alana katılım hakkının verilmesi, Silah bırakmayan teröristlere karşı yerel ve uluslar arası önlemlerin alınması, Halkın birleşerek ETA terör örgütünü kınaması ile Bask halkının tercihlerine ve arzularına saygı göstermek amaçlanmıştır.[304]

Güvenlik hizmetlerinde yapılan reformlarla Francoist unsurları temizlenerek saygılı, tutarlı ve ayrımsız bir terörle mücadele uygulaması hedeflendi. Bu pakt ile toplam tutuklama sayısı azalırken polisin kötü muamele vakaları da azaldı. Bu paktın ardından 1989 yılında ETA ile Cezayir'de müzakereye başladı. Atılan ilk resmi adım ETA'nın müzakere sürecinde eylemlerine devam etmesi ile başarısızlıkla sonuçlandı. Müzakerenin başarısızlıkla sonuçlanması sonucunda İspanyol güçlerinin terör hücrelerine baskınlar yapmaya başladı. Bu baskınlar sonucu hücrelerin ele geçirilmesi ETA'nın ana şehirlerdeki desteğini kaybetmesine yol açtı. Güç kaybeden ETA stratejisini değiştirdi. İlk stratejisini Bask toplumunun geniş sektörlerine uzanan ve gerilla taktiklerine dayanan sokaklara müdahale kampanyasıdır. MLNV'nin üstlendiği sokak şiddeti, milliyetçi olmayan kamu veya yerel meclis üyelerine düşük yoğunluklu terör eylemleri gerçekleştirmek ve sokak holiganlığı yapmak gibi faaliyetleri bulunan ETA'nın gençlik koludur. Stratejinin ikinci unsuru milliyetçi siyasi cephe

[303] Paddy Woodworth, a.g.e., s. 71-72.
[304] Yılmaz Şimşek, "İspanya'nın Terörle Mücadelesinde ETA Örneği", İhsan Bal ve Süleyman Özeren içinde, Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele, USAK Yayınları, 2010, s. 336.

oluşturmaktadır. Silahlı mücadelenin sona ermesi vaadiyle Lizarra Paktı adı verilen ETA' nın şiddetten vazgeçmesi karşılığında, paktı imzalayan siyasi partilerin Bask Ülkesinin bağımsızlığı için savaşmayı ve Ajuria-Enea Paktından ayrılmayı ve milliyetçi olmayan partileri izole etmeyi kabul ettiler. Lizarra Paktının ardından 1988' de sürekli ateşkes ilan edildi. Ancak ETA'nın saldırılarına devam etmesi gerekçesi ile 3 Aralık 1999 'da ateşkes bozuldu.[305]

ETA ile mücadele de son aşama olan müzakere sürecinde ETA'nın şiddete devam etmesi, finansal fon sağlayan HB'nin kapatılması ve tutuklamaların artması deyim yerindeyse ETA'nın kolunu kanadını kırdı. Partinin kapatılması ile yayın organları olan "Egin" ve "Egunkaria" gazeteleri de kapatıldı. HB İspanyol hükümetinin girişimi ile AB terör listesinde yer aldı. 2003 seçimlerinde Bask halkı HB'nin kapatılmasını protesto ederek boş oy kullandı. 2004 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Halkın listesi adı ile İspanya ya da Fransa da seçimlere girme girişimi Batasuna 'nın devamı olarak görülmesi ile reddedilmiştir. Siyasi desteğinde kayıplar yaşayan ETA'nın düşük yoğunluklu terör eylemlerine yönelmesi ile sonuçlandı.[306]

Aralık 2004'te Bask Ülkesi Parlamentosu Ibarretxe adı verilen tartışmalı bir "yeni siyasi statü" önerisini onayladı. Milletler sorununa eğilen plan pragmatik bir uzlaşma ruhu içinde bir dizi somut öneri içermektedir. Doktrinel, ideolojik ve ya sembolik konulara odaklanan PSOE ve PP(Halk Partisi) tarafından anayasaya aykırı bulunması ile oy birliği ile reddedilmiştir.[307] 2004 seçimlerinde iktidara gelen Zapatero, başlangıçta ETA terör örgütüne karşı izlediği ılımlı politika 2004 Barajas Havaalanı saldırısı ile sert politikalar uygulamasına dönüşmüştür. Bu amaçla hükümet bir dizi önlem paketi açıklanmıştır. Paketteki önlemler: ETA terör örgütünün yalnızlaştırılması, örgütle ilişkili olan kurum, kişi, yayın organı ya da parti ile ilişkisini koparark örgüt yapısını dağıtmak ve örgüte yönelik intikam gütmeden bir anlaşmaya gidilmesi pakette yer almıştır. Bu çabaların sonucunda 2006 yılında Oslo'da arabulucularla yapılan görüşmeler sonucunda 22 Mart 2006 yılında sürekli ateşkes ilan etti.

[305]Javier Argomaniz and Alberto Vidal-Diez. "Examining Deterrence and Backlash Effects in Counter-Terrorism: The Case of ETA", *Terrorism and Political Violence*, Vol 27, No 1, 2015, s.7-8, Luis Gil-Alana-Carlos P Barros, "A Note on the Effecttiveness of National Anti-Terrorist Policies: Evidence from ETA", *Conflict Management and Peace Science*, Vol 27, İssue 1, s.31

[306] Yılmaz Şimşek, *a.g.e*, s.327-329.

[307]Mıchael Keating-Zoe Bray, "Renegotiating Sovereignty: Basque Nationalism and the Rise and Fall of the Ibarretxe Plan", *Ethnopolitics Journal*, Vol 5, Issue 4, 2006, s.347-364

Ancak Madrid'deki Barajas Havaalanı saldırısı müzakereleri yine çıkmaza soktu. Bu olayın ardından tamamen zayıflayan ETA kalıcı olarak ateşkes ilan etti.[308]

Tavizler ve müzakere süreçlerinin sonuçsuz kalması İspanyol hükümetinin terörün finansmanına karşı kanun yaptırımına ve istihbarat ağını geliştirmeye itti. G8 ülkesi olan İspanya aynı zamanda Terörle Mücadele Eylem Grubunun bir üyesiydi. Terör finansmanı ile mücadele yardım istedi. Mali Eylem Görev Gücünün bir üyesi olan İspanya, kurumla işbirliği sonucu örgütün kara para aklamasının önüne geçildi. Fransa'nın ambargosunun ardından ETA'nın deniz yolunu seçmesi limanların potansiyel bir tehdit unsuru haline dönüşmesine yol açtı. İspanya hükümeti ETA'nın silah teminini engellemek için Megaports ve Konteyner Güvenliği (CIS) girişimlerine katılarak gümrük ve sınır güvenliğini sağlamayı amaçladı. 2009 yılında İspanya İç İşleri Bakanlığının Washington'a yaptığı ziyaret ile Ciddi Suçları Önleme ve Mücadele konusunda bir anlaşma imzaladı.[309]

2011 yılında güvenliğin artırılmasına ve sahte belgelerin tespit edilmesine odaklanan İspanya, siber suç konusunda G-6, ABD ve AB aracılığıyla bir dizi terörle mücadele çalışmaları yaptı. Uluslararası ortaklarla işbirliği içinde hareket eden İspanya, bu çalışmanın sonucunda ETA'ya yönelik başarılar elde etti. 2011 yılı İspanyanın terörle mücadele de son aşamaya geldiği yıldı. Bu yıl içinde 29'u Fransa da olmak üzere 52 ETA üyesi tutuklandı. ETA liderlerinden biri olan Alejandro Zobaran Arriola'nın Belçika sınırına yakın bir köyde yakalandı. ETA sığınağına yapılan baskın ile toplam 1600 kilogram bomba ele geçirildi. Kral Juan Carlos'a suikast girişiminde bulunan Eneko Gogeaskoetxea İngiltere de tutuklandı. İspanyol hükümetinin terör örgütüne yaptığı operasyonlar sonuç verdi ve 2011 yılında hiçbir terör saldırısı meydana gelmedi. Operasyonlarla darbe alan ETA 20 Ekim 2011 tarihinde süresiz silah bıraktığını açıkladı.[310]

---

[308] Yılmaz Şimşek, a.g.e., s. 338-339.

[309] United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, "Country Reports on Terrorism 2009", Erişim Adresi: https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2009//index.htm
2010, s.104

[310] United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, "Country Reports on Terrorism 2011", Erişim Adresi: https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2011//index.htm,2012

4.8.ETA Sonrası İspanya

ETA, 2011 yılında Bask bölgesinde yayınlanan Gara ve Berria adlı gazetelerin internet sitesinden bir video görüntüsü ve yazılı bildiri yayınlayarak "silahlı faaliyetlerini tamamen sona erdirdiğini" açıkladı. Silah bırakmakta kararlı olduklarını vurgulayarak, İspanyol ve Fransız hükümetlerine çatışmanın sonuçlarını çözüme kavuşturmak için diyalog yolunun açılması çağrısında bulundu. Yüzleri kapalı üç kişi tarafından okunan bildiride, Bask bölgesinde yeni bir siyasi dönemin başladığını ve siyasi sorunların demokratik, adil bir zeminde çözülmesi için tarihi bir fırsat ile karşı karşıya kalındığına değinildi.[311] ETA kuruluşundan itibaren iktidara gelen dört başbakanla müzakere masasına oturmasına rağmen masadan bağımsızlık kararının çıkmaması sonucunda eylemlerine devam etmiştir. 2011 yılında hükümetin ETA'ya yönelik gerçekleştirdiği yıldırma operasyonları, siyasi bir taviz vermeden terör örgütünün faaliyetlerini durdurmasını sağladı. İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero, ETA'nın, silahlı faaliyetlerini bırakmasına "Bu demokrasinin, yasaların ve aklın bir başarısıdır. Sonunda hukuk devleti kazandı." şeklinde değerlendirdi. Bask özerk yönetimi başkanı Patxi Lopez, ETA'nın silah bırakmasına ilişkin "ETA'nın yenildiğinin bir göstergesidir, çünkü hiçbir hedefini elde edemeden sonu gelmiştir" diye değerlendirmiştir.[312]

ETA'nın silah bırakmasının ardından bazı politikacılar ve halk nezdinde İspanyol devletin terörle mücadelede başarısını ilan etmede acele ettiğine dair düşünceler mevcuttu. Bu düşüncelerin var olması ETA'nın barış süreçlerini ihlal etmesine dayanmaktadır. ETA'nın açıkladığı tek taraflı bildiri toplum üzerinde karışık tepkilere neden oldu. Bu tepkiler ve var olan güvensizlik ortamı 3 Mayıs 2018'de örgütün kendini tamamen feshetmesi ile ortadan kalkmıştır. Ancak İspanya Ulusal Mahkeme Savcılığı yayınladığı raporda yeni bir tehdidin var olduğunun altını çizdi. Raporda, "Bask bölgesinde yasal olarak faaliyet gösteren aşırı sol görüşlü siyasi grupların içindeki muhaliflerin ve ETA'nın silah bırakmasına karşı çıkan Baskı karşıtı ve Af Hareketi(ATA) gelmektedir." Bu hareket ETA mahkûmları için mücadele etmektedir.[313]

---

[312] "ETA Silah Bıraktı", Aljazeera Turk, Erişim Adresi: http://www.aljazeera.com.tr/haber/eta-silah-birakti adresinden 05.02.2021 tarihinde alındı

[313] Şenhan Belli, (09.09.2019), "İspanya İl Kez ETA'yı Resmen 'Ortadan Kalkmış' Kabul Etti",Erişim adresi: http://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanya-ilk-kez-etayi-resmen-ortadan-kalkmis-kabul-etti/1577242 adresinden 07.02.2021 tarihinde alındı.

İspanyol hükümetinin ETA mahkumlarına yönelik politikası, mahkumların evlerinden, Bask bölgesinden yüzlerce kilometre uzaktaki hapishanelerde tutmak üzerine kuruldu. Bu politika ile mahkumların akraba ziyaretlerini zorlaştırmak ve bu uzun yolculuğu pahalı hale getirmekti. Böylece mahkumlar aileleri ile görüşemeyecek ve yalnızlaştırılarak hem aileler hem de mahkumlar cezalandırılacaktı. Ancak bu politika ETA'nın dağılmasından bir ay sonra Başbakan olan Pedro Sanchez ile terkedilmiştir. Sanchez politikayı tersine çevirme sözü verdi. Sanchez hükümetinin ETA taraftarlarının taleplerine cevap vermesi, mahkumlara herhangi bir taviz vermesine, mağdur dernekleri ve muhafazakârlar tarafından şiddetle karşı çıkıldı.[314]

ETA saldırılarına maruz kalanlar ve kurbanların aileleri, Sanchez'in mahkûmları evlerine yaklaştırma politikasının kabul edilemeyeceği yönünde hükümeti uyardı. ETA üyelerinin hesap vermesi için kampanya yürüten mağdurlar, hayatta kalanlar ve akrabalarından oluşan Covite derneği çatısı altında birleşti. Dernek kayıp olan teröristlerin yakalanması ve mahkumların hak ettiği cezaları alması için mücadele etmektedir.[315] Hükümet sözcüsü Inigo Mendez de Vigo, tepkiler karşısında yaptığı açıklamada "Hükümetin cezaevi politikasında değişikliğe girmeyeceğini açıktır" ifadesinde bulundu. Ancak Sanchez 2018'den bu yana 73 tutukluyu Bask bölgesine veya yakınlarındaki hapishanelere yerleştirdi. Sanchez bu hamlesi ile Bask partisi Bildu ve diğer bölgesel oluşumların desteğine kazanmayı amaçlamaktadır.[316]

Sanchez'in müttefiki Bildu partisinin lideri Arnalde Otegi terörizmle ilişkili yasadışı bir partiyi yeniden kurmaya çalıştığı iddiasıyla tekrardan yargılanmasına karar verildi. Otegi 2011 yılında ETA'nın siyasi kanadı Herri Batasuna'yı yeniden kurmakla yargılanmış ve cezaya çarptırılmıştı. Otegi'nin tutukluğu sürecinde, 2018 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi "Usule ilşkin bir kusur ceza muafiyetine dönüşemez dedi" bu kararla birlikte Otegi ve diğer beş tutuklu serbest bırakıldı. Otegi ve diğer tutuklularının ETA'dan emir aldıkları ve bağımsızlık yanlısı Bask soluyla yakından ilişkileri olduğu iddiası 2020 yılında

---

[314] "Thousands March in Spain's Basque Region for Return of ETA Prisoners",(11.01.2020), Erişim Adresi: https://www.france24.com/en/20200111-thousands-march-in-spain-s-basque-region-for-return-of-eta-prisoners, adresinden 09.02.2021 tarihinde alındı.

[315] "What's next for Basques and Spain after ETA's end?",(03.05.2018), Erişim Adresi: https://apnews.com/article/eaf2c092bd384a5baf819509bc4c860a, adresinden 09.02.2021 tarihinde alındı.

[316] "Fate of ETA prisoners a minefield for Spain's government",(13.11.2020), Erişim Adresi: https://www.france24.com/en/live-news/20201113-fate-of-eta-prisoners-a-minefield-for-spain-s-government, adresinden 12.02.2021 tarihinde alındı.

tekrar gündeme geldi ve yargılanmasının önü açıldı.[317] ETA'nın siyasi halefi olan Bildu ile parlamento çoğunluğunu koruma çalışması muhalefetin tepkisini çekti. Halk Partisi lideri Pablo Casado "hükümetin demokratik olmayan radikalizme doğru sürüklenmesinin bir parçası olarak bu ittifakı kurdular" iddiasında bulundu.[318] Sanchez'in Bask parlamentosunun desteğini almak için yaptığı hamleler günümüzde muhalefet ve ETA mağdurlarının tepkisini uyandırmaktadır. ETA mağdurları, mağduriyetin giderilmesi ve 59 yıl var olan güvensizlik ortamının yeniden inşa edilmesi yönünde taleplerde bulunurken, İspanya da 2020 yılında yapılan bir ankette gençlerin ETA'nın varlığından haberdar olmadığını ortaya koydu.

GAD3 adlı şirketin 2020 yılında yayınladığı raporda özellikle genç nüfusun hem Bask bölgesinde hem de İspanyada etkili olan terör örgütünü tanımadığını ortaya koydu. Anket sorularında ETA'nın kimliği, en tanınmış ve sembolik kurbanları kimlerdir gibi sorularda bulunmaktadır. Anket ETA'nın feshinden iki yıl sonra yapılmasına rağmen İspanyol toplumunda bir unutkanlık ve cehaletin var olduğunu görünmektedir. Anketin en çarpıcı sonucu ise ankete cevap veren kişilerin yarısı ETA'nın halen aktif olduğuna inanıyor.[319]

[317] Guy Hedgecoe, "Retrial of Basque separatist leader triggers outrage",(15.12.2020), Erişim Adresi: https://www.irishtimes.com/news/world/europe/retrial-of-basque-separatist-leader-triggers-outrage-1.4437607 adresinden 12.02.2020 tarihinde alındı.

[318] Guy Hedgecoe, "Spanish government under fire over separatist support", (21,11,2020), Erişim Adresi: https://www.irishtimes.com/news/world/europe/spanish-government-under-fire-over-separatist-support-1.4414983 adresinden 12.02.2020 tarihinde alındı.

[319] "İspanyol Gençler Terör Örgütü ETA'yı Çok Az Biliyor",(20.10.2020), Erişim Adresi: https://www.haberturk.com/ispanyol-gencler-teror-orgutu-eta-yi-cok-az-biliyor-2842030 adresinden 12.02.2020 tarihinde alındı.

SONUÇ

ETA 59 yıl boyunca Franco rejimine, Suarez, Gonzalez, Aznar, Zapatero hükümetlerine karşı Bask Ülkesinin bağımsızlığını, Bask illerinin toprak bütünlüğünü, Euskeranın kurumsal üstünlüğünü ve işçi sınıfının desteklenmesini savunmuş ve terörü bu amaçlar için bir araç haline getirmiştir. Ayrılıkçı, milliyetçi ve sosyalist siyasi hedefleri örgütün ideolojini ve buna bağlı olarak örgüt yapısını ve amaçlarını şekillendirmiştir. Örgüt ideolojisine sığınarak yaptığı eylemleri meşru olarak göstermeye çalışmıştır.

1958'de şiddete başvuran bir örgüt olarak ortaya çıkan radikal Bask milliyetçileri Bask Ülkesindeki boşluktan faydalanarak ortaya çıkmıştır. Örgütün kurulduğu dönemde Franco 'nun karşısında yer alan tüm bireyler ya da gruplar gibi Bask toplumunun siyasi ayağı da dağıtıldı ve sürgün edildi. Bu olaylar sonucunda Bask toplumunda doğan sessizliği şiddetle bozmaya karar veren Basklı genç aktivistler ETA terör örgütünü kurdu. Kuruluşundan kendini fesih edene kadar geçen sürede daima düşman Franco'ydu. Franco 'nun ölümü dahi örgütün beslediği nefreti dindirmemiş ve Franco' nun bıraktığı kişilere, kurumlara yönelik eylemlere devam etmiştir.

Franco' nun ölümünün ardından başlayan demokratikleşme adımları dahi ETA üyelerini memnun etmemiştir. Çünkü yıllarca kazanılan hakları fuerosları yeniden elde etmek ve artık kendi kaderlerini kendileri tayin etme hakkına kavuşmak istiyorlardı. Yeni hükümetin Basklılar için önerdiği özerklik ılımlı Basklıları memnun ederken radikal Basklıları hiçbir zaman memnun etmemiştir. Çünkü fueros ile elde edilen geniş haklara kavuşma ve Arana'nın tasvir ettiği Bask ülkesine kavuşma hayalini taşıyorlardı. Bu yolda kullanılan terör bir araçtan ibaretti. Bu yolda ETA'nın kullandığı Bask milliyetçiliği, İspanyol milliyetçiliği ile olan ayrımı net olarak çizerken, ayrılıkçı milliyetçilik kültürel, dil, gelenek ve tarihsellik bakımından farklılığa dayanmaktaydı. ETA'nın bölünmelerin kaynağı olan Marksist-Leninist ideoloji ayrılmaları meydana getirmesine rağmen işçi sınıfından, siyasi partilerden ve Marksist-Leninist ideolojiye sahip terör örgütleri tarafından desteklenmiştir.

Bask nüfusunu elinde tutmak için ayrılıkçı ideolojiyi, milliyetçi değerleri ve dilini vurgulayan eylemler gerçekleştiren ETA, günümüzde dahi nesilden nesile devam eden desteğini sürdürmektedir. Günümüzde yargılanan tutuklu teröristlerin, serbest kalması için

destekçileri halen hukuki mücadelelerini sürdürmektedir. ETA faal olmamasına rağmen destekçilerinin olmasının ardından, iyi bir ideoloji pazarlamacı olduğu yatmaktadır.

Genç aktivistlerin yükselen tepkileri ile meydana gelen ETA, Franco rejimine karşı ortaya çıkmış olmasına rağmen istatiksel olarak en az Franco döneminde eylem gerçekleştirmiştir. En az eylem ve en az kurbanla geçen bu dönem ETA'nın misillemelerle en yoğun olarak yüz yüze olduğu dönemdi. Misillemeler ETA'yı yavaşlatmaktaydı. Ancak az eylem gerçekleştirmelerine rağmen Franco' nun halefinin öldürülmesi Bask toplumunda ve sosyalistler tarafından sevinçle karşılandı. ETA'nın büyük bir sempatizan kitleye sahip olmasının altında yatan en önemli sebep sembolik liderlere yönelmesiydi. İç Savaş döneminde Bask toplumuna ve sosyalistlere en büyük hasarları veren kişilere yönelik gerçekleştirilen eylemler Bask toplumunda öç alma olarak yorumlandı. Sembolik kişilere yönelik suikastler ETA'nın üye sayısını da artırdı. Ancak ETA'nın üye sayısı eylemleri gerçekleştirenlerle sınırlı değildi. Örgütün siyasi kanadı, dernekleri, medya, lojistik, finans gibi ağlarla destek saylayan üyeleri bulunmaktaydı. ETA ile müzakerelerin sonuçsuz kalması hükümetin bu ağları dağıtılmaya itti. Bu ağların dağıtılması ile zayıflayan ETA kendini fesih etti.

Demokratikleşme sürecinde ETA ile resmi yollarla masaya oturulmasının sonuçsuz kalması İspanyol hükümetin terör örgütünün karşısına bir terör örgütünü koymasına yol açtı. İspanya devlet terörü ile ayrılıkçı terörü sonlandırmayı amaçladı. Bu amaç Aznar hükümetinin düşmesine ve Bask toplumunun yanında İspanyol halkının da ETA'ya olan desteğini artırmıştır. Ancak bu destek ibrenin sivillere yönelmesi ile azalmaya başlamıştır. ETA' nın Bask milliyetçiliği ve ayrılıkçı ideolojide taviz vermeme çabası stratejinin değişmesi ile sonuçlandı. Oysaki terör balı başına bir stratejidir. Sivillere yönelen bu strateji Fransa'nın da ETA için mücadeleye girmesine yol açtı. Yıllarca Fransa toprakları ETA üyeleri için birer sığınak haline gelmişti. Franco rejimiyle olan sürtüşme ETA üyelerinin Avrupa da destek bulmasını sağlamıştı.

Sonuç olarak ETA başlangıçtan itibaren siyasi taleplerinde ve ideolojilerinde değişiklik yapmadan eylemlerini gerçekleştirmiştir. Bu eylemler de kendini meşru göstermek için ideolojilerini amaç haline getirmiş. ETA terör örgütünün ideolojik alt yapısındaki farklılıklar siyasal şiddet eylemlerindeki stratejisini belirlemiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abdülkerim Özaydın, "Hasan Sabbah", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 16, 1997.

Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010.

Alexander Rabinowitch, *Bolşevikler İktidarda: Petrograd' da Sovyet Yönetiminin İlk Yılı,* Can Saday- Hakkı Başgüney-Nihan Elmas(çev.), Yordam Kitap, 2019.

Allen Cassels, *Ideology and Internatıonal Relations in the Modern World*, Routledge, 1996.

Ana Britannica, *Terörizm*, İstanbul, 1993.

Andre Lecours, *Basque Nationalism and the Spanısh Stat*e, University of Nevada Press Reno, Las Vegas, 2007.

Andrew Heywons, *Siyasi İdeolojiler*, Levent Kökler(çev.), Adres Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2013.

Andrew Wincent, *Modern Politik İdeolojiler*, Arzu Tüfekçi (çev.),Paradigma Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2016.

Anne Steine ve Loic Debrary, *Kızıl Ordu Fraksiyonu Batı Avrupa da Şehir Gerillası*, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü, *Terörizm*, Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları, Ankara, 1993.

Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir(çev.),Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Barış Çoban(edt.), *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji,* Su Yayınevi, İstanbul, 2003.
Barbara F. Walter, *Reputation and Ciwil War*, Cambridge University Press, 2009.

Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri: Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü*, Şirin Tekeli ve Alaeddin Şene (çev.), Verso Yayıncılık, 1989.

Bernard Lewis, *Haşhaşiler İslam'da Radikal Bir Tarikat*, Kemal Sarısözen(çev.), Kapı Yayınları, 2.Baskı İstanbul, 2014.

Birsen Hekimoğlu Örs, *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.

Brian M. Jenkins, and Janera A.Johnson, "International Terrorism: A Chronology, 1968-1974", *A Report Prepared for Department of State and Defense Advanced Research Project Agency,* 1975.

Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*, Columbia University Press, 1998.

Charles W. Mohoney, "End of the Cycle: Assessing ETA's Strategies of Terrorism", *Small Wars & Insurgencies,* 29:5-6, 2018.

Chris Harman, *Halkların Dünya Tarihi Taş Devri'nden Yeni Binyıla*, Uygur Kocabaşoğlu (çev.), Yordam Kitap, 5.Baskı, İstanbul, 2016.

Clark, P. Robert, "Patterns of ETA Violence 1968- 1980", Merkl, H. Peter(edt.), *Political Violence and Terror: Motifs and Motivations*, University of California Press, 1986.

David C. Rapoport, "*Generations and Waves: The Keys to Understanding Rebel Terror Movements*, Seminar on Global Affairs", Columbia University Press, New York 2003.

Deniz Ülke Arıboğan, *Nefretten Teröre (Tarihin Sonundan Barışın Sonuna),* Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

Deniz Ülke Arıboğan, *Terör: Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, İnkılap Kitabevi, 1.Baskı, İstanbul, 2019.

Diego Muro, *Nationalism and Nostalgia: the Case of Radical Basque Nationalism*, Nations and Nationalism, Vol 11, İssue 4, 2005.

Edibe Sözen, *Söylem: Belirsizlik, mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

Emin Gürses, *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi /IRA-ETA-PKK,* Bağlam Yayıncılık, 2001.

Ercan Çitlioğlu, *Gri Tehdit: Terörizm,* Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

Eric J. Hobsbawm, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program, Mit, Gerçeklik*, Osman Akınbay(çev.), Ayrıntı Yayınları, 1993.

Eric J. Hobsbawm, *Devrim Çağı 1789-1848*, Sina Bahadır Şener(çev.), Dost Kitabevi, Ankara, 2003

Eric J. Hobsbawm, *İmparatorluk Çağı 1875-1914*,Vedat Aslan (çev.), Dost Kitapevi, Ankara, 1999.

Eric J. Hobsbawm, *Kısa 20.Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, Yavuz Alogan(çev.), Sarmal Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 1996.

Eric J. Hobsbawm, *Sermaye Çağı 1848-1875*, Bahadır Sina Şener(çev.), Dost Kitabevi Yayınları, 2.Baskı, Ankara, 2003.

Fahri Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1995,* Timaş Yayınları, 19. Baskı, İstanbul, 2014.

Fredrik Barth, *Etnik Gruplar ve Sınırları*, A. Kaya ve S. Gürkan (çev.),Bağlam Yayınları, İstanbul 2001

Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm,* Sol Yayınları.

Georg Lukacs, *Lenin'in Düşüncesi Devrimin Güncelliği*, Belge Yayınları, 1979.

George Woodcock, *Anarşim Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Alev Türker(çev.), Kaos Yayınları, İstanbul, 1996.

Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan Işıd'e*, Gerard Chaliand ve Arnaud Blin(ed.), Bülent Tanatar(çev.), Nora Kitap, İstanbul 2016.

Gramsci Antonia, *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler,* Kenan Somer(çev.),Onur Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1986.

Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akırhay ve Derya Kömürcü(çev.), Ankara Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Goodwin Woodcock, *Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, Alev Türker(çev.),Kaos Yayınları, İstanbul, 1996.

Gökhan Atılgan, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılgan ve Attila Aytekin(edt.), Yordam Kitap, 4. Baskı, 2014, İstanbul.

Göran Therborn, *İktidarın İdeoloji ve İdeolojinin İktidarı*, İrfan Cüce, (çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1989.

Hannah Arendt, *Devrim Üzerine*, Onur Eylül Kara (çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2012.

Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, Erol Öz(çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

İhsan Bal ve Süleyman Özeren, *Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele*, USAK Yayınları, Ankara, 2009.

Jan Rehmann, *İdeoloji Kuramları: Yabancılaşma ve Boyun Eğme Güçleri*, Şükrü Alpagut(çev), Yordam Kitap 1.Baskı, 2017.

Jessica Rivinius, "Global Terrorism Overiew: Terrorism in 2019", *Study of Terrorism and Responses to Terrorism*, Background Report, 2020.

John Locke, Yönetim üzerine İkinci İnceleme Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme, Fahri Bakırcı (çev.), Ebabil Yayınları, 2012.

Jorge Larrain, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, Neşen Nur Domaniç(çev.),Sarmal Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul, 1995.

John Morris Roberts, *Avrupa Tarihi*, Fethi Aytuna(çev.), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.

John L. Sullivan, *ETA and Basque Nationalism: The Fight for Euskadi 1890-1986*, Taylor &Francis Group, Vol 8, 2016.

Julen Zabalo, "Basque Nationalism's Changing Discourse on the Nation*", Social Identities,* 14(6), 2008.

Karl Marx ve Friedrich Engels, *Alman İdeoloji,* Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez (çev.), Evrensel Basım Yayın, 2.Baskı, 2013, İstanbul.

Karl Marx Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, Celal Üster ve Nur Deriş(çev.), Can Yayınları, İstanbul, 2013.

Kim Coleman, *A History of Chemical Warfare,* Palgrave Macmıllan, 2005.

Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Yusuf Alp ve Mahmut Özışık(çev.),İletişim Yayınları, 5.Baskı, İstanbul, 2002.

Louis Althusser, *Kapitali Okumak,* Celal Kanat(çev.),Belge Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995.

Leo Huberman, *Sosyalizmin Alfabesi*, Sol Yayınları, Ankara, 1975.

Mark Kurlansky, *The Basque History of the World*, Walker&Company, New York, 1999.

Martha Crenshaw, "Terrorism in Context", Pennsylvania State University Press, 2010.

Max W.Beer, Sosyalizmin *ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi,* Kitaş Yayınları, İstanbul, 1969.

Mehmet Hasgüler, ve Mehmet Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları,6. Baskı, İstanbul, 2014.

Meydan Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, *Terörizm,* Meydan Yayınları, İstanbul, 1973.

Michael Banton, *The Actor's Model of Ethnic Relation's*, Oxford University Press, 1996.

Murat Sarıca ve Rona Aybay, *Faşizm*, İzlem Yayınevi, İstanbul, 1962.

Norman Davies, *Avrupa tarihi,* Mehmet Ali Kılıçbay(çev.), İmge Kitabevi Yayınları, 2006.

Oktay Alnıak, "Siber Terörizm Raporu", *TASAM*, Stratejik Rapor No 2, 2004.

Orta Çağ Avrupası, *Atlaslı Büyük Uygarlık Ansiklopedisi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Ömür Birler, *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılgan ve Attila Aytekin(haz.), Yordam Kitap, İstanbul, 2012.

Paddy Woodworth, *The Basque Country a Cultural History*, Oxford Universıty Press, 2008.

Paul Wilkinson, "The Strategic Implications of Terrorism", M.L. Sondhi(ed.), *Terrorism and Political Violence: A Sourcebook, Har-anand Publications*, India, 2000.

Peter H. Marshall, *Anarşizmin Tarihi İmkansızı İstemek,* Yavuz Alogan(çev.), İmge Kitapevi.

Philippe Bennetto, *Muhafazakârlık*, Cüneyt Akalın(çev.), İletişim Yayınları, 2016.

Randall D. Law, *Terrorism a History,* Polity Press, 2019.

Raymond William, Kültür, Aydın Suavi (çev.),İmge Kitabevi, İstanbul, 1993.

Robert Taylor, History of Terrorism, Lucent Books, 2002.

Ruşen Keleş ve Ünsal Artun, *Kent ve Siyasal Şiddet*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982.

Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Okuyan Us Yayın, İstanbul, 2019.

Sean K. Anderson, and Stephen Sloan, *Hıstorical Dıctıonaries of War, Revolution, and Cıvıl Unrest Book 38*, Jon Woronoff(edt.), 2009.

Shabad, G. and Ramo, F.J.L., *Political Violence in Democratic State: Basque Terrorism in Spain*, Martha Crenshaw(edt), Terrorism in Context, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1995.

Stuart Hall-Bob Lubbley-Gregor Mclennan, *Siyaset ve İdeoloji: Gramsci*, Sadun Emrealp(çev.),Birey ve Toplum Yayınları,1.Baskı, Ankara, 1985.

Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Terry Eaglaton, *İdeoloji*, Muttalip Özcan(çev.),Ayrıntı Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1996.

Tom Lansford, *All for One: Terrorism, NATO and the United States*, Routledge, 2002.

Tore Bjorgo and Andrew Silke, Root Causes of Terrorism**,** *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*,2018.

Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye ve Terörizm Raporu*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006.

Ufuk Uras, *İdeolojilerin Sonu mu?,* Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2004.

Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, Routledge, New York, 2001.

Walter Laqueur, *Fascism: Past, Present, Future*, Oxford University Press, 1996.

Walter Laqueur, *The New Terrorism: Fanaticisim and the Arms off Mass Destruction,* New York, Oxford University Press, 1999.

William Douglass and Joseba Zulaika, *On the Interpretation Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process*, Comparative Studies in Society and History, 32(02), 1990.

Yener Orkunoğlu, *Marksizm, Milliyetçilik ve Demokratik Ulus*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Yılmaz Şimşek, "İspanya'nın Terörle Mücadelesinde ETA Örneği", İhsan Bal ve Süleyman Özeren içinde, Uzakdoğu'dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele, USAK Yayınları, 2010.

Zeynep Suda, *19. Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, Birsen Hekimoğlu Örs (der.),İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.

Zinovyev, G., Rusya Komünist Partisi Tarihi, Barış Zeren(çev.)Mızrak Yayınları, 1.Baskı, 2012.

Zygmunt Baumant, *Siyaset Arayışı*, Birkan Tuncay(çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 2000.

Zygmunt Baumant, *Sosyolojik Düşünmek*, Abdullah Yılmaz,(çev.),Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Makaleler

Alex, P. Schmind, "Root Causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indıcators, and a Model", *Democracy and Security,* 2005.

Ali Kuyaksil, "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergis*i, 1 (1), 2014.

Andreas Gofas, **"**'Old' vs. 'New' Terrorism: What's in a Name?", *Uluslarası İlişkiler Akademik Dergisi,* Sayı 32, Cilt 8, 2012.

Angela K. Bourne, "Securitization and the Proscription of Terrorist Organizations in Spain", *Terrorism and Political Violence,* Vol 30, 2018.

Anthony D. Smith, "*Towards a Theory of Ethnic Separatism",Ethnic and Racial Studies,* 2(1), 21–37, 1979.

Atilla Yayla, "Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, 1990.

Bedia Akarsu, "John Locke' un Devlet Felsefesi", *Felsefe Arkivi*, Cilt 0, Sayı 12, 1961.

Blakeley Ruth, "State Violence as State Terrorism" The Ashgate Research Companion to Political Violence, 2012.

Brandon M. Boylan, "What Drives Ethnic Terrorist Campaings? A Wiew at The Group Level of Analysis", *Department of Political Science*, University of Alaska Fairbanks, Vol 33, No 3, 2013.

Brian Michael Jenkins, "Terrorism Works-Sometimes", *RAND Corporation,* 1974.

Cemile Arıkoğlu Ündücü, "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2011.

Daniel Byman, "The Logic of Ethnic Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism,* Vol 21, Issue 2, 1998.

Dipak K. Gupta "Exploring Roots of Terrorism", Tore, Bjorge(edt.), *Root Causes of Terrorism,* 2004.

Doğu Ergil, "Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 41, Sayı 1,1986.

Doğu Ergil, "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 46, Sayı 1, 1991.

Doğu Ergil, "Uluslararası Terörizm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 47, Sayı 03, 1992.

Drake, C.J.M., "The Role of Ideology in Terrorists Target Selection", *Terrorism and Political Violence ,* Vol 18, İssue 2, 1998.

Elena Pokalova, "*Framing Separatism as Terrorism: Lessons from Kosovo", Studies in Conflict & Terrorism, 33(5),* 2010,430-431. doi:10.1080/10576101003691564

Fareed Zakaria, "The Rise of İlliberal Democracy", *Foreign Affairs,* Vol 76, No 6, 1997.

Fernando Reinares, "Who Are the Terrorists? Analyzıng Changes in Sociological Profile among Members of ETA", *Studies in Conflict & Terrorism,* 27(6), 2004.

Francis Fukuyama, "The End of History", *The National Interest,* No. 16, 1989.

Garcia, Cesar "The Strategic Communication Power of Terrorism: The Case of ETA", *Perspectıves on Terrorism,* Vol 12, Issue 5, 2018.

Gılbert Guıllaume, "Terrorism and International Law", *International & Comparative Law Quarterly,* Vol 53, No 3, 2004.

Halis Çetin, " Muhafazakârlık Kaosa Karşı Kozmos", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 1, 2004.

Hanspeter Van Den Broek, "Labelling and Legitimization: Justifying Political Violence in the Basque Country", Terrorism and Political Violence, Vol 27, 2017.

Ignacio Sanchez Cuance, "A Preference for Selfish Preferences: The Problem of Motivations in Rational Choice Political Science", *Philosophy of The Social Sciences*, Vol 38, No 3, 2008.

James A. Lewis, "Assesing the Risk of Cyber Terrorsim, Cyber War and Other Cyber Threats", *Center for Strategic & İnternational Studies*, 2002.

James Petras, "Separatism and Empire Building in the Twenty-first Century", *Journal of Contemporary Asia Issue*, 39:1, 2009.

Javier Argomaniz and Alberto Vidal-Diez. "Examining Deterrence and Backlash Effects in Counter-Terrorism: The Case of ETA", *Terrorism and Political Violence*, Vol 27, No 1, 2015.

Javier Tusell, *Spain: From Dictatorship to Democracy 1939 to the Present*, Blackwell Publishing, 2007.

Joseph M.Schwartz, "Misreading Islamıst Terrorism: The "War Against Terrorism" and Just-War Theory", *Metaphilosoph İssue,* Vol 35, No 3.

Julen Zabalo and Mikel Saratxo, "ETA Ceasefire: Armed Struggle vs. Political Practice in Basque Nationalism" Ethnicities Issue, 15(3), 2015.

Kanchan Chandra, "What is Ethnic Identıty and Does ıt Matter?", *Annual Review of Political Science*, 9(1), 2006,

Maria Sultan, "Bıologıcal Terrorism: The Threat of the 21 st Century", *Strategic Studies*, Vol 21, No 4, 2001.

Martha Crenshaw, "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics,* Volume 13, No. 4, 1981.

Mehmet Özcan, "John Locke' un Birey Anlayışının Felsefesi Temelleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 52, 1987.

Michael Stohl, "Cyber Terrorism: A Clear and Present Danger, The Sum of All Fears, Breaking point or Patriot Games?", *Crime Law Social Chang*e, Vol 46(4), 2006.

Rafael Leonisio, "Basque Patriotic Left 50 Years of Political and Terrorist Acronyms", RIPS, Vol 14, No 1, 2015.

Richard A. Horsley, "The Sicarii: Ancient Jewish "Terrorists", *The Journal of Religion,* Vol 59, No. 4, 1979.

Rosemary Foot, "The United Nations, Counter Terrorism, and Human Rights: Institutional Adaptation and Embedded Ideas", *Human Rights Quarterly,* Vol 29, 2007.

Teresa Whitfield, *Endgame For ETA: Elusive Peace in the Basque Country,* Oxford University Press, 2014.

Tuğçe Gençtürk, "Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar", *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi,* 2012.

Urko Aiartza and Julen Zabalo, *The Basque Country: The Long Walk to A Democratic Scenario,* Berghof Conflict Research, 2010.

Ünsal Oskay, "Popüler Kültür Açısından "İdeoloji" Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-4, 1980.

William A. Douglass and Joseba Zulajka, "On The Interpretation of Terrorist Violence: ETA and The Basque Political Process", *Comparative Studies in Society and History,* Vol 32, No 2, 1990.

Xosé-Manoel Núñez Seixas, "From National- Catholic Nostalgia to Constitutional Patriotism: Conservative Spanish Nationalism Since the Early 1990"s, Balfour, Sebastian(edt.), The Politics of Contemporary Spain, Routledge, 2005.

Zoe Bray, "Basque Mılıtant Youths ın France:New Experiences of Ethnonatıonal Identıty ın the European Context", *Nationalism and Ethnic Politics,* 12(3-4), 2006.

İnternet Kaynakları

"12 Killed by Bomb in Madrid Restaurant", (1974, Eylül 14). Haziran 10, 2020 tarihinde https://www.nytimes.com/1974/09/14/archives/12-killed-by-bomb-in-madrid-restaruant.html adresinden alındı.

3713 Sayılı *Terörle Mücadele Kanunu*, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf, Erişim Tarihi:22.11.2019.

"Avrupa Güvenlik Şartı", Erişim Adresi: https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/902d4--Avrupa-Guvenlik-Sarti.pdf, 1999.

Barry Rubin, and Judith Colp Rubin, *Chronologies of Modern Terrorism,* Routledge, 2018, s.17-20. https://books.google.com.tr/books?id=ynNsBgAAQBAJ&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, Erişim adresinden alındı.

Bernardo, Atxaga,(2006, Mart 29), "The Basque Spring". Haziran 10,2020 tarihinde New York Times: https://www.nytimes.com/2006/03/29/opinion/the-basque-spring.html adresinden alındı.

"Breivik Ütöya Katliamını anlattı", (20 Nisan 2012), Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120420_breiviklast adresinden alındı.

CNN Editorial Research(Şubat, 26 2020). "Spain Train Bombings Fast Facts", Haziran 11,2020 tarihinde https://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/spain-train-bombings-fast-facts/index.html adresinden alındı.

"Unutmayız Nitekim", (02 09 2005), https://www.birgun.net/haber/unutmayiz-netekim-24170netekim-24170, Erişim Tarihi:02.10.2020

Collective Defence-Article 5, (25 Nov, 2019). https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm Erişim Tarihi: 09.10.2020

Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism", World Dıgıtal Lıbrary, https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf.

"ETA Silah Bıraktı", Aljazeera Turk, Erişim Adresi: http://www.aljazeera.com.tr/haber/eta-silah-birakti_adresinden 05.02.2021 tarihinde alındı.

"European Union, "Counter Terrorism and Radicalisation", Erişim Adresi: https://ec. europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en adresinden 05.06.2020 tarihinde alındı

FBI, "Terrorism", Erişim Adresi: https://www.fbi.gov/investigate/terrorism, adresinden 14.07.2020 tarihinde alındı.

Henry Giniger, (1973, Aralık 21). "Spaın's Premıer Is Kılled As Assassıns Bomb Auto; Apparent To Franco", Haziran 10, 2020 tarihinde New York Times: https://www.nytimes.com/1973/12/21/archives/spains-premier-is-killed-as-assassins-bomb-auto-apparent-heir-to.html adresinden alındı.

"İspanyol Gençler Terör Örgütü ETA'yı Çok Az Biliyor",(20.10.2020), Erişim Adresi: https://www.haberturk.com/ispanyol-gencler-teror-orgutu-eta-yi-cok-az-biliyor-2842030 adresinden 12.02.2020 tarihinde alındı.

Jacek Durkalec,(Haziran, 29 2018). “Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması Elli Yaşında: Bir Orta Yaş Krizi”, Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2018/06/29/nuekleer-silahlarin-yayilmasini-oenleme-antlasmasi-elli-yasinda-bir-orta-yas-krizi/index.html adresinden 05.05.2020 tarihinde alındı.

James Markham, (1979, Temmuz 30). “4 Kılled By Bombs At Madrıd Airport And Raıl Termınals”, Haziran 10,2020 tarihinde https://www.nytimes.com/1979/07/30/archives/4-killed-by-bombs-at-madrid-airport-and-rail-terminals-113-hurt-as.html adresinde alındı

John Brady Kiesling, (08, 11, 2010), “Who are the Conspiracy of Fire Cells”, Erişim adresi:https://web.archive.org/web/20110725104447/http://www.bradykiesling.com/greek_political_violence.htm adresinden 13.04.2020 tarihinde alınmıştır.

National Geografic, “Işıd’in Yok Ettiği Tarih”, Erişim Adresi: https://www.nationalgeographic.com.tr/isidin-yok-ettigi-tarih/ adresinden 05.07.2020 tarihinde alındı.

NATO Basın Açıklamaları (15 Eylül 2001). Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı

Nicki Peter Petrikowski, “Charlie Hebdo Shooting”, Erişim Adresi: https://www.britannica.com/event/Charlie-Hebdo-shooting, adresinde 14.07.2020 tarihinde alındı.

Reuters Staff, “Mass Killer Breivik Says Wants to Create Fascist Party”, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-norway-breivik-idUSKBN0H01NG20140905 adresinden alındı.

Saadat Rüstemova Demirci, (Ocak, 27 2009). “Nükleer Terörizm Tehdidi”,https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1014/nukleer_terorizm_tehdidi adresinden 05.07.2020 tarihinde alındı.

Seda Gürkan,(14Mayıs,2008).NATO Dergisi, Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2008/05/14/teroerizm-konusunda-daha-stratejik-olmanin-zamani-geldi-mi/index.html, adresinden 22,12,2019 tarihinde alındı.

Şenhan Belli, (09.09.2019), "İspanya İl Kez ETA'yı Resmen 'Ortadan Kalkmış' Kabul Etti", Erişim adresi: http://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanya-ilk-kez-etayi-resmen-ortadan-kalkmis-kabul-etti/1577242 adresinden 07.02.2021 tarihinde alındı.

The Alliance's New Strategic Concept,(07,11,1991), Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı.

"The European Union Counter-Terrorism Strategy",(1 12, 2005) Erişim Adresi: http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf adresinden 22.12.2019 tarihinde alındı.

"Thousands March in Spain's Basque Region for Return of ETA Prisoners",(11.01.2020), Erişim Adresi: https://www.france24.com/en/20200111-thousands-march-in-spain-s-basque-region-for-return-of-eta-prisoners, adresinden 09.02.2021 tarihinde alındı.

Tom Burns,(1987, Aralık 12), "Suspected Basque Car Bomb Rıps Barracks In Spain, Kıllıng", 11 Haziran 11,2020 tarihinde https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1987/12/12/suspected-basque-car-bomb-rips-barracks-in-spain-killing-11/1494911b-d347-4ecd-9c40-01e04c177950/ adresinden alındı.

"UN Global Counter-Terrorism Strategy", https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy, Erişim Tarihi 21.12.2019.

Unıted Press Internatıonal, (1987, Haziran 19), "Bomb Explodes in Barcelona; 15 Dead 30 Hurt" Haziran 11,2020 tarihinde https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-06-19-mn-5025-story.html adresinden alındı.